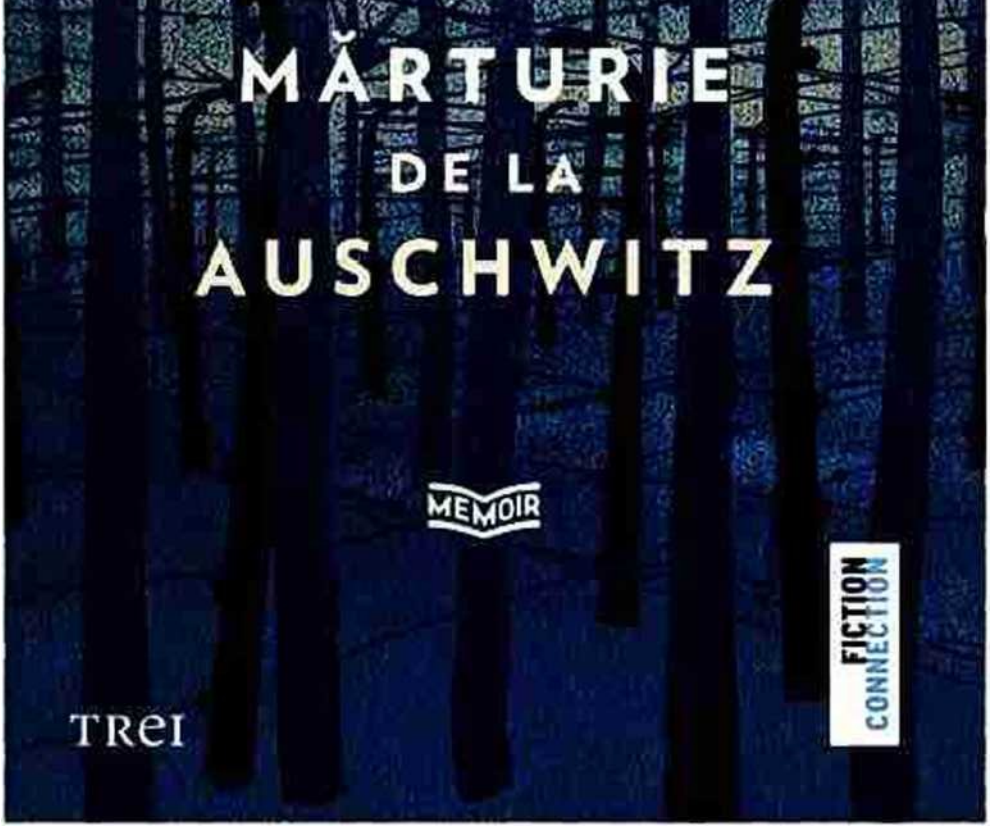
MĂRTURIE
DE LA
AUSCHWITZ
MEMOIR
FICTION
CONNECTION
TREI

JÓZSEF
DEBRECZENI
CREMATORIUL
ÎNGHEȚAT

JÓZSEF DEBRECZENI

CREMATORIUL ÎNGHEŢAT

MĂRTURIE DE LA AUSCHWITZ

JÓZSEF DEBRECZENI

CREMATORIUL ÎNGHEŢAT

MĂRTURIE DE LA AUSCHWITZ

TRADUCERE DIN LIMBA MAGHIARĂ ŞI NOTE DE PÉTER DEMÉNY

CUVÂNT-ÎNAINTE DE JONATHAN FREEDLAND

Ş»

POSTFAŢĂ DE ALEXANDER BRUNER
ÎN TRADUCEREA LUI CEZAR PETRILĂ

TRei

Editori:

Silviu Dragomir

Magdalena Mărculescu

Vasile Dem. Zamfirescu

Redactare:

Cezar Petrilă

Design şi ilustraţie copertă:

Andrei Gamarţ

Director producţie:

Cristian Claudiu Coban

Dtp:

Dan Crăciun

Corectură:

Rodica Cretu

Conţinutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright (drepturi de autor), iar cartea este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internei sau prin reţele de calculatoare,

stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimţământul editorului, sunt interzise. Dreptul de folosinţă al lucrării nu este transferabil.

Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparţin persoanei juridice Editura Trei SRL

Titlu original: HIDEG KREMATÓRIUM

Autor: József Debreczeni

Copyright © 1950, 2024 The Estate of József Debreczeni

Translated from the Hungárián language: HIDEG KREMATÓRIUM:

Originally published in 1950 by Testvériség-Egység Könyvk, Novi-Sad

republished in 1975 and 2015 by Forum Könyvkiadó, Novi-Sad

Copyright © Editura Trei, 2024

pentru prezenta ediţie

O.P. 16, Ghişeul 1, C.P. 0490, Bucureşti

Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20 e-mail:

comenzi@edituratrei.ro

www.edituratrei.ro

ISBN (print): 978-606-40-2387-2

ISBN (EPUB): 978-606-40-2450-3

în amintirea celor dragi

József Debreczenl împreună cu părinţii şi soţia lui. Doar J6zsef va scăpa cu viaţă de la Auschwitz (© Alexander Bruner)

Jôzsef Debreczenl la biroul său de lucru (O Alexander Bruner)

Cât mai valoreaz-un lucru
Când buruienile-mpânzesc
pământul Şi nimeni nu le
poate-aprinde?

Ce rost mai are iarna, vara,
Când cel de mi-a ucis
mămuca, Fascistul, este încă-n
viaţa?

Mai trăieşte, poate, poate nu,
Sau poate mai respiră şi
mănâncă, Ori poate preotul i-a
absolvit păcatul.

Nu-i demon care să-l oprime,
Iar inima-i e toat-un cânt
Când e scăldat de blândul
soare.

Ce rost mai au eroul şi
profetul, Poetul şi savantul?
Putem dori doar ceea ce e
bun?

Mamele în zadar născut-au,
Căci în camere de gazare
ajuns-au, Cu copii, sugari...

Scheletul izbucneşte-n râs, din
nou, Gazul începe iar să
curgă;
Şi-un nou infern e măcinat de
timp.

Ucigaşul şi atomul,
O combinaţie îngrozitoare,
Iau totul de la capăt...

Ce-ar mai putea s-aştepte
omul?
Ce rost să-ţi dai cu pumnu-n
piept Când duşurile scuipă
moarte?

Vina lui toată e-n trecut,
Iar astăzi poart-o nouă uniformă,
Ucigaşul mamei mele dragi.

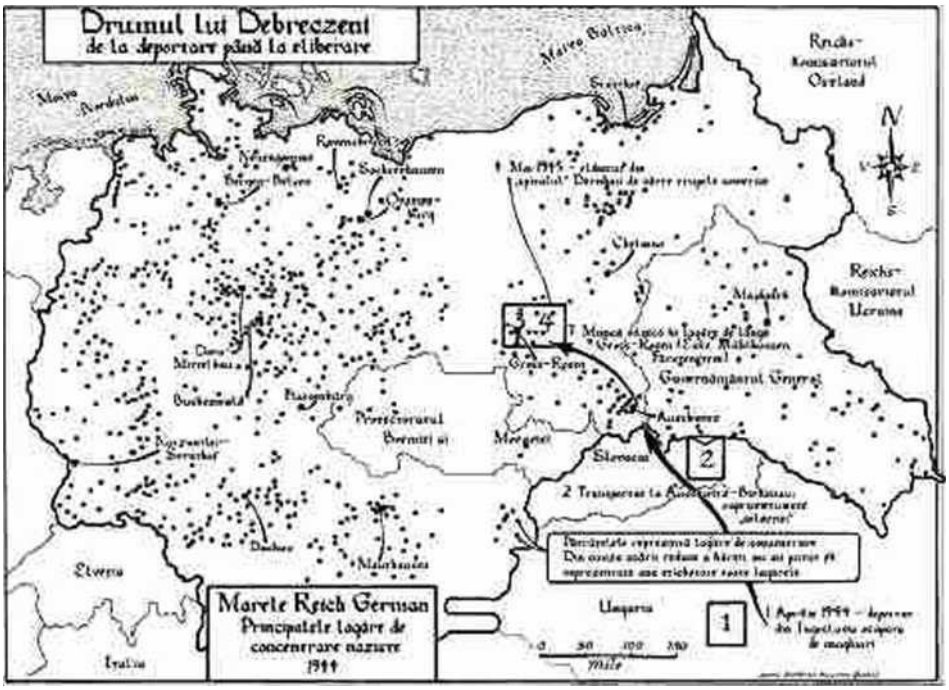
Drumul lui Debreczeni
de la deportare până la eliberare
Marea Baltică
Marea Nordului
Reichs-
Kommissariat
Ostland
Reichs-
Kommissariat
Ucraina
Generalgouvernement
Ungaria
Slovacia
Austria
Italia
Slovenia
Marele Reich German
Principalele lagăre de
concentrare naziste
1944
0 50 100 200
Mile
1
2

Cuvânt-înainte

Potrivit legilor fizicii, cu cât un obiect este mai departe, cu atât pare mai mic. însă Holocaustul nu se supune acestei reguli, încercarea naziştilor de a elimina poporul evreu se află la opt decenii distanţă – cu toate acestea însă, Holocaustul pare să fie mai imens, amploarea ororii, mai izbitoare şi mai şocantă pe măsură ce această distanţă creşte, în plus, în loc să se estompeze pe măsură ce se pierde din vedere, acum îi percepem şi mai clar detaliile. Aceasta se datorează în mare măsură apariţiei – sau exhumării – unor relatări remarcabile, cum este şi aceasta, a lui József Debreczeni.

într-un fel, are un sens pervers faptul că Holocaustul sfidează ceea ce noi considerăm a fi legile naturii. Căci acestea au fost concepute pentru planeta Pământ, în timp ce Holocaustul părea să se desfăşoare pe un cu totul alt tărâm. Un cunoscut supravieţuitor a vorbit despre Planeta Auschwitz, un loc unde legile obişnuite ale gravitaţiei morale nu se aplicau, unde răul era bine, negrul era alb şi noaptea era zi. Debreczeni face un semn în aceeaşi direcţie spre

finalul acestei cărţi. După eliberare, el întâlneşte oameni din „lumea exterioară... Ei sunt marţienii din universul de dincolo de sârma ghimpată”.

Mărturia lui Debreczeni ne-a parvenit ca un mesaj de pe o planetă îndepărtată, cuvintele sale ajungând la noi după zeci de ani de la scrierea lor. Publicate prima dată în 1950, în relativa libertate a Iugoslaviei lui Tito, unde Debreczeni, născut la Budapesta, a trăit după război, acestea s-au pierdut pentru o vreme în imobilitatea Războiului Rece: laudele autorului la adresa eliberatorilor săi din Armata Roşie erau considerate prea greoaie pentru stomacul anticomunist al Occidentului; în timp ce insistenţa lui asupra faptului că evreii, mai degrabă decât cei din categoria nebuloasă a „victimelor fascismului”, fuseseră aleşi în vederea exterminării s-a dovedit a nu fi pe placul staliniştilor din Est. într-o Iugoslavie nealiniată între cele două blocuri de putere, Debreczeni a găsit un public iniţial receptiv la povestea sa – care a fost scrisă în maghiară, una dintre limbile oficiale ale minorităţilor din ţară, şi publicată de o editură de stat. Dar

acest lucru nu a durat multă vreme. în anii 1960 şi 1970, Iugoslavia a devenit o casă mai rece pentru evrei.

însă acum avem cartea – şi a meritat aşteptarea. Biblioteca mărturiilor legate de Holocaust este vastă şi în continuă expansiune; cu toate acestea, Debreczeni ne oferă ceva de o valoare mai puţin obişnuită. Nu este vorba doar de faptul că amintirile sale sunt ale unui adult pe deplin conştient – în condiţiile în care foarte multe relatări se limitează, în mod necesar, la amintirile unui copil –, ci şi de faptul că scrie ca un observator profesionist, foarte priceput. Este un bun observator, cu un ochi de jurnalist atent la detalii umane, grăitoare, înghesuit împreună cu alţi evrei din regiunea Backa din Serbia în trenul de marfă care îi va duce la Auschwitz, îl vede pe domnul Mandel, un bătrân, prieten al tatălui său, tâmplar, acum lipsit de ţigări, el fiind un fumător înrăit:

> Timp de 60 de ani a fumat 50 de ţigări pe zi. Nu exista muritor pe faţa pământului care să-l fi văzut vreodată pe unchiul Mandel fără o ţigară aprinsă în gură. [...] Mâna lui bătrâna, învineţită de 60 de ani de muncă pe furnir de mahon, se mişca mecanic din când în când. Exact ca şi cum ar fi avut o ţigară.

> Ţinând nimicul între degetul arătător şi cel mijlociu, unchiul Mandel a ridicat ţigara închipuită la buzele sale ofilite. Ca un copil care se preface că fumează, chiar şi-a ţuguiat buzele pentru a pufăi.

Oricât de priceput ar fi să vadă copacii, Debreczeni nu pierde niciodată din vedere pădurea mai mare. El îşi dă seama că este acum martor al celor mai întunecate capacităţi ale naturii umane, că vede profunzimile disperării în care se vor scufunda oamenii când vor fi lipsiţi de cele necesare pentru supravieţuirea fizică, niciuna mai elementară decât hrana. El este martor, supravieţuitor, victimă, dar şi analist, oferind meditaţii asupra unora dintre întrebările persistente ridicate de Holocaust, printre care şi imposibilitatea de a înţelege cum de cea mai cultivată naţiune a Europei a putut provoca prăbuşirea continentului în cea mai violentă sălbăticie:

> Acesta e un popor ciudat. Plin de contradicţii interne, plin de extreme uluitoare. Un popor ciudat care a dat lumii nu numai pe [laureatul Premiului Nobel] Robert

> Koch, ci şi pe lise Koch, „vrăjitoarea de la Buchenwald”, cea mai perversă criminală în masă din toate timpurile, nu numai pe [astronomul] Kepler, ci şi pe Himmler. Atât obsedaţi de cunoaştere, cât şi gropari ai civilizaţiei.

Rezultatul este o carte care, în doar două sute de pagini, aruncă lumină în unghere din Shoah pe care poate nu le-am văzut. Desigur, unele observaţii vor fi destul de familiare, deşi sunt prezentate aici cu brutalitate – începând cu cruzimea care devenise rutină pe acea planetă sumbră. Vedem un torţionar, presupus medic, „sărind pe pieptul unui bolnav ca o minge de cauciuc, călcându-l în picioare cu ochii injectaţi, până la epuizare. Vina victimei: încercase să ajungă la o înţelegere pentru a obţine o a doua porţie de supă”. Debreczeni ne aminteşte, de asemenea, că victimele nu-şi cunoşteau soarta iminentă – un fapt esenţial pentru a înţelege cum de a fost posibilă punerea în practică a Soluţiei Finale –, dar şi că mulţi alţii au ştiut cu siguranţă. Descriindu-şi călătoria spre lagărul morţii, autorul scrie: „Niciunul

dintre noi... nu ştia ceva despre Auschwitz. Dar poliţiştii maghiari înarmaţi cu baionete, pe care germanii îi amplasaseră la fiecare 50 de metri de o parte şi de alta a drumului, ştiau". Aceeaşi propoziţie aminteşte că, deşi eradicarea evreilor poate că a fost un proiect iniţiat de Berlin, el s-a bazat pe complici recrutaţi din întreaga Europă ocupată, dintre care mulţi ardeau de nerăbdare să se alăture misiunii de exterminare. Colaborarea activă a fost ajutată de orbirea voluntară a celor care, deşi au trăit la locul crimei sau în apropierea acestuia, aveau sa pretindă mai târziu că nu au văzut nimic. La un moment dat, Debreczeni descrie un tren de pasageri care trece pe lângă vagoanele pline cu deportaţi – „Nimeni nu ne-a aruncat o privire" – şi se întreabă: „Oare trenurile morţii deveniseră deja o imagine obişnuită?"

Multe dintre cele prezentate în *Crematoriul îngheţat* vor constitui un şoc chiar şi pentru cei care se consideră familiarizaţi cu faptele Holocaustului. De altfel, ce ştie cetăţeanul obişnuit din secolul XXI despre Auschwitz?

Probabil că evreii au ajuns în lagăr în vagoane pentru vite şi au fost duşi în

ceea ce ei credeau a fi încăperea pentru duşuri, unde au fost ucişi prin gazare, iar trupurile le-au fost arse în cuptoare. Această relatare, ca şi altele publicate în ultimii ani, arată cât de incompletă este această imagine.

în primul rând, Debreczeni s-a aflat doar pentru scurt timp în lagărul pe care noi îl considerăm a fi Auschwitz. în schimb, a fost deţinut în trei lagăre-satelit separate făcând parte dintr-o reţea vastă ce acoperea întreaga regiune: cele trei lagăre-anexă erau sateliţi ai lagărului Gross-Rosen, care şi el a fost iniţial un lagăr-satelit al Sachsenhausen. Debreczeni a numit acest arhipelag mai larg al ororii *Auschwitzland.* Aici, evreii care au supravieţuit selecţiei iniţiale – trimişi nu în stânga, pentru a fi gazaţi, ci în dreapta, pentru a fi puşi să muncească până la epuizare – au fost folosiţi ca sclavi, hrăniţi cu te miri ce, ţinuţi în condiţii insuportabile, mai rău decât vitele, şi supuşi în permanenţă unei violenţe arbitrare. Erau puşi să facă cele mai istovitoare munci: putea fi vorba de minerit sau de săpat şi construit galerii subterane – în vederea creării, se pare, a unui refugiu pentru forţele germane care sufereau înfrângeri şi trebuiau să se

retragă.

Torţionarii lor de zi cu zi nu erau, aşa cum şi-ar putea imagina mulţi cititori, doar germani nazişti sau chiar colaboratori locali ai naziştilor purtând uniformele gri-verzui ale trupelor SS. în această carte, în cea mai mare parte germanii nu-şi fac simţită prezenţa: ei sunt autoritatea supremă, stăpânii lagărului, dar voinţa lor este pusă în practică de alţii. Este vorba de *kapo,* prizonierii aleşi – de multe ori absolut la întâmplare – pentru a servi ca executanţi ai naziştilor, înarmaţi cu bastoane şi împuterniciţi să distribuie (nu cu mai puţină cruzime) resursele insuficiente ale lagărului – dintre care cea mai preţioasă este mâncarea.

Aceştia sunt oamenii pe care autorul şi, datorită preciziei textului său, cititorul ajung să-i dispreţuiască. Când toţi cei din jurul lor mor de foame, fiecare prizonier primind nu mai mult decât numărul minim de calorii, calculat exact, ştiinţific, necesare pentru supravieţuirea unei fiinţe umane – „exact cantitatea de nutrienţi necesară pentru menţinerea organismului. Pentru a-l menţine, nu pentru a-l proteja. Aceasta din urmă nu are absolut nicio importanţă” –,

acei kapo însărcinaţi să împartă pâine sau să distribuie supă manifestă faţă de colegii lor deţinuţi o insensibilitate care va tulbura pe oricine şi-a imaginat vreodată solidaritatea între sclavi. Ei iau câte puţin din fiecare porţie pentru ei şi fârtaţii lor, folosindu-şi câştigurile pentru diverse tocmeli. Debreczeni descoperă că, în timp ce el şi ceilalţi trăiau cu felii de pâine, margarină şi o supă prea subţire ca să-şi merite numele, la câţiva metri distanţă, în camera lui încuiată, unul dintre aceşti super-kapo adunase „cutii întregi de brânză şi munţi de pâine”. Uneori, brutalitatea lor este mai directă. Sadicul acela care inventase un sport ţopăind pe burţile şi piepturile unor oameni fragili şi înfometaţi, prea slabi ca să mai reziste, nu era ofiţer SS, ci coleg de prizonierat.

Un lucru e clar: Debreczeni ştie cine sunt adevăraţii ticăloşi. El ştie că, atunci când un kapo senior administrează 50 de lovituri de bici unui deţinut ghinionist, o face cu toată forţa, pentru că deasupra lui se află sergentul SS care a ordonat biciuirea – iar „dacă zeul lagărului suspectează unele şmecherii, adeseori se întâmplă ca restul loviturilor să se

abată asupra capului celui care aplică sentinţa”.

El înţelege tertipul psihologic care i se joacă lui şi celorlalţi *Häftlinge,* adică prizonieri, prin care li se abate ura resimţită faţă de stăpânii universului concentraţionar de Ia Auschwitz, îndreptând-o spre cei care, pentru a-şi asigura propria supravieţuire, au devenit slugile stăpânilor. Este un sistem „tipic nazist, de o ingeniozitate demonică”, ce înţelege şi exploatează natura umană, inclusiv acea „veche presupunere – care s-a dovedit a fi adevărată de nenumărate ori – că cel mai bun conducător de sclavi e sclavul căruia i s-a acordat o poziţie privilegiată”.

Naziştii pot menţine controlul total asupra a trei mii de indivizi cu doar doua sute de oameni ai lor, în parte pentru că au arme, dar şi pentru că au pus în practică eterna stratagemă a cuceritorului: *divide et impera.*

Debreczeni descrie toate acestea în calitate de cobai, dar şi de observator al unui experiment social vicios. El este frapat nu numai de viteza cu care se conturează o nouă ordine, de rapiditatea cu care un nou kapo ticălos este înconjurat de curteni, ci şi

de modelul care predomină printre membrii evrei ai clasei de executanţi: „Asemenea figuri impunătoare ale ierarhiei de la Auschwitz au fost recrutate din rândul celor care, acasă, se aflau la cel mai de jos nivel al societăţii evreieşti. Cei fără căpătâi, şnorări, nebişi, şlemili, paraziţi, pungaşi, escroci, leneşi, trântori – cu toţii au înflorit în această mocirlă”.

Autorul remarcă şi un fapt esenţial care a scăpat multora – deşi nu tuturor – dintre cei care au povestit despre Holocaust. Poate pentru că uciderea este o infracţiune mai gravă decât furtul, adeseori funcţia economică a Auschwitzului este omisă. însă Debreczeni nu o trece cu vederea. înţelege că bunurile materiale ale celor transportaţi la Auschwitz în trenuri de marfă, fie că erau haine, pantofi, păr uman sau dinţi de aur, erau trimise în Germania pentru a fi vândute sau folosite – că evreii erau o resursă care trebuia exploatată până la ultimul gram, iar bunurile, munca şi trupurile lor erau un mijloc prin care Reichul putea face sau economisi bani.

Detaliile pe care le oferă în acest sens sunt foarte clare. Debreczeni dă nume, precizând cu exactitate ce

corporaţii germane au fost prezente pe teren, folosind sclavi evrei ca forţă de muncă. în lagărul-satelit Eule, de exemplu, el relatează: „Lucrările sunt efectuate de trei companii de construcţii. Filiala din Waldenburg a firmei de construcţii civile şi structurale Georg Urban contractează cea mai mare parte a lucrărilor de săpat; Kemna AG sapă tuneluri; iar Baugesellschaft construieşte cu ajutorul deţinuţilor structurile din ceea ce se plănuieşte a fi un oraş tentacular de barăci”.

Aceste companii erau atât de bine integrate în lagărul morţii, în operaţiunile sale, încât prizonierii aveau marcate pe zeghe numele companiilor. Oficialii acestor firme acţionau ca supraveghetori şi stăpâni de sclavi, raportându-i cu dragă inimă ofiţerilor SS pe acei deţinuţi evrei pe care îi considerau leneşi – condamnându-i astfel la moarte.

Reporter pânã în mãduva oaselor, Debreczeni furnizează faptele esenţiale: „Pentru munca mea, compania plăteşte statului lui Hitler două mărci pe zi pentru a-mi acoperi «masa» şi «îmbrăcămintea», şi nu-mi fac iluzii că nu va trebui să câştig

aceşti bani cu sânge”.

Arhitecţii SS ai *Auschwitzland-uiui* au intenţionat întotdeauna ca acesta să fie un centru economic, un centru industrial activ, însă Debreczeni descrie o altă economie, mai intimă. încă o dată, ca din paginile unui studiu de antropologie, el schiţează comerţul ilicit înfiinţat între deţinuţi – cu firimituri, bucăţele şi mucuri de ţigări aruncate, moneda celor care nu au nimic.

> Este o practică larg răspândită chiar şi pentru cei în viaţă să-şi vândă comorile ascunse în cavităţile lor bucale. O întreagă armată de *Häftlinge* a ajuns să se specializeze, pentru o compensaţie modestă, în extragerea aurului din gurile celor interesaţi. De obicei lucrătorii de la bucătărie cumpără aurul ăsta, în schimbul supei. Pentru o coroană de aur, în fiecare zi, timp de o săptămână, primeşti o porţie specială de supă. Ăsta e tariful.

însă ceea ce cititorii şi-ar putea aminti cel mai bine din această carte este relatarea fără menajamente a repulsiei absolute faţă de viaţa din lagăr. Nimic din toate acestea nu se

recomandă celor gingaşi din fire. însă Debreczeni insistă să înţelegem viaţa unor oameni cărora li s-au refuzat elementele fundamentale ale existentei umane: să f mănânce, să bea, să se spele.

Boli şi păduchi sunt peste tot. „Zdrenţele şi păturile noastre sunt pline de colonii de larve argintii-strălucitoare.” Lenjeria intimă este o comoară rară. Dacă o ai, trebuie să te îngrijeşti de ea, asemenea bărbatului care, folosind un ac, „se străduia neobosit să extermine larvele de păduchi de sub tivul chiloţilor [săi]”. Nu există igienă. „La fiecare două minute ne pitim într-un colţ şi, ghemuindu-ne, eliminăm puroi. Accesele de diaree se succed atât de des, încât cei chinuiţi fac pe ei şi de 20 de ori pe zi.” Călătoria în iad a lui Debreczeni se încheie la infirmerie, păstrată în funcţiune deoarece, pe măsură ce Aliaţii se apropiau, naziştii se temeau ca nu cumva să fie prinşi în flagrant delict, implicaţi într-o crimă în masă evidentă. Acolo, cei vii stau în pat alături de morţi şi muribunzi. Cei căzuţi la „pat” îl împart cu oameni care, în ultimele clipe de viaţă, îşi golesc involuntar intestinele. Uneori, deţinuţi! supravieţuitori susţin

cadavrul pentru a părea că este încă în viaţă – în felul ăsta, ar putea primi raţia de hrană a mortului:

> „Latrina” este o găleată de tablă îndoită în care cei care nu pot să se ridice îşi fac nevoile. Dacă au noroc să ajungă la timp. De obicei, cei care duc găleata sunt surzi la strigătele disperate ale celor din jur. Găleata ajunge aproape întotdeauna cu întârziere, iar persoana imobilizată la pat fie se murdăreşte, fie, de cele mai multe ori, îşi face nevoile pe podea. Toţi suferă de diaree. De aici şi oribilele şuvoaie galbene ce se preling de-a lungul şirurilor de paturi.

Sunt oameni trataţi ca nişte animale şi care, mai repede decât v-aţi aştepta, se comportă ca nişte animale. Debreczeni observă transformarea devreme, în timpul călătoriei pe care o fac în vagoanele fetide pentru vite, flămânzi şi însetaţi, când naziştii îşi pun pentru prima dată prizonierii evrei în „patru labe”. La sosirea în lagărul principal de la Auschwitz, imediat după ce li se rade tot părul de pe corp, un gardian urlă un ordin:

— Deschideţi boturile!

> Am înţeles prea bine: nu gurile, ci „boturile”.

Debreczeni e scriitor – aşa încât, în mod firesc, el observă că primul pas spre dezumanizare se face prin intermediul limbajului. Fără sentimentalism, el consemnează că această pierdere a umanităţii a fost un proces intern, dar şi unul extern: lipsiţi de haine, de bunuri, de păr, de nume, prizonierii au încetat să mai fie cine erau, chiar şi pentru ei înşişi. în lagărul-satelit de la Fürstenstein, un coleg de detenţie se prezintă: „Numele meu era Farkas. Doctorul Farkas”. Timpul trecut din această propoziţie persistă.

într-adevăr, e un şoc de fiecare dată când autorul îti aminteşte că aceste fiinţe sălbatice au fost cândva oameni, cu vieţi individuale – că sclavul care tocmai a căzut mort în faţa lui Debreczeni era, acasă, cunoscut pentru „eleganţa provincială” a vestimentaţiei sale, că omul care vorbeşte în somn cu cei dragi, acum morţi, a fost „un angrosist”, pe vremea când trăiau cu toţii pe Planeta Pământ. Rememorarea acestor mici detalii este un act de sfidare în sine, o insistenţă de a le reda umanitatea celor lipsiţi cu

forţa de ea.

Şi apar, iar şi iar, observaţii deopotrivă emoţionante şi surprinzătoare. Autorul ne spune că, atunci când oamenii ajung să fie doar piele şi os, singura lor dorinţă este aceea de a se hrăni. „Corpul are o singură dorinţă: să mănânce... în *Auschwitzland* nu există sexualitate.” Asta se datorează doar în parte foamei. Se datorează, de asemenea, faptului că prizonierii care au locuit „într-o cameră a ororilor, printre ulceraţii şi furuncule care supurează greţos”, au ajuns să fie dezgustaţi de corpul uman în sine.

Şi aflăm despre un impuls rareori adus în discuţie, deoarece se presupune că cititorii preferă poveştile înălţătoare despre supravieţuire, care atestă rezistenţa spiritului uman. Plin de candoare, Debreczeni observă, în repetate rânduri, coborârea în nebunie a celor din jurul său şi ispita sinuciderii. „într-o zi, îţi imaginezi dintr-odată că moartea este ca o baie de aburi revigorantă şi plăcută”, spune un deţinut. Autorul însuşi mărturiseşte că „gândul unui sfârşit iminent [a devenit] de-a dreptul dezirabil”.

Aceasta e o relatare a durerii crunte

şi a barbariei necruţătoare, dar este punctată de momente de un dramatism intens. în Eule, kapo suprem, temutul „bătrân” al lagărului, este un bărbat pe nume Max. într-o zi, îi revine sarcina de a citi o listă de două mii de persoane – după număr, nu după nume – care trebuie să se aşeze într-o coloană separată. îi ia două ore întregi, număr după număr, în timp ce fiecare om identificat tremură de frică. „Max citeşte numerele cu o voce tunătoare. Dintr-odată descoperă chiar numărul lui. Trebuie să-I strige şi pe acela, fără drept de apel.” „Zeul lagărului” s-a ales singur.

Debreczeni ştie cât de incredibil pare totul, în lagărul principal de la Auschwitz, un coleg prizonier din Franţa îi arată coşurile de fum, care scuipă „fumul murdar” al crimelor în masă. „Dacă va scrie cineva vreodată despre ceea ce se întâmplă acolo, va fi considerat ori nebun, ori mincinos pervers”, spune bărbatul. La fel ca mulţi dintre cei prinşi în capcana maşinii de ucis naziste, Debreczeni a înţeles la vremea respectivă că, în viitor, vor exista persoane care vor nega Holocaustul, vor nega că ar fi avut loc vreodată asemenea orori.

Această carte dureroasă şi captivantă este o mărturie incontestabilă.

Jonathan Freedland

PARTEA I

Capitolul 1

Trenul lung, alcătuit din vagoane joase de marfa având inscripţionate pe ele însemnele Germaniei, a început să încetinească.

— Ne oprim! s-a răspândit vestea prin mulţimea de oameni leşinaţi sau apatici.

Am bănuit că ne apropiem de destinaţie. Ne-au îngrămădit în vagoane la Bácska[1] acum două zile şi jumătate, iar de atunci ne-am oprit doar de două ori, preţ de un minut sau două. O dată ni s-a dat o supă strecurată printr-o deschizătură prin care încăpea doar mâna care ne-o întindea. A doua oară trenul a încetinit de-a lungul unui câmp întins. Zăvoarele s-au deschis ţipând, iar vocile poliţiştilor germani îmbrăcaţi în uniformele lor verzi ca iarba au răsunat autoritar:

— *Aussteigen! Zur seite! Los! Los!*[2]

Ne aflam la marginea unei pădurici înflorite. Cine ştie pe unde eram – în Ungaria, în Slovacia, poate în Polonia? Călăii în uniformele lor verzi ca iarba ne-au anuntat că putem merge să ne facem nevoile.

— Este interzis să vă duceţi în

pădure! La orice mişcare dubioasă tragem!

Sute de oameni s-au năpustit împleticindu- se spre zona îngustă desemnată. Ochii stinşi ai băbuţelor erau o oglindă grotescă a terorii, în urmă cu sase zile stăteau în vechile lor

fotolii frumoase şi pălăvrăgeau despre masa de duminică. Ascultau radioul în salonul caselor lor de la ţară, aşteptând veşti de la nepoţii luaţi la muncă silnică.

Femeile. Mai ieri îşi dădeau cu apă de colonie pe sâni şi pe braţe, iar când se aşezau îşi acopereau cu grijă genunchii cu fusta.

Fetele de 15, 16, 17 ani. Au învăţat să se comporte frumos, să facă gesturi de curtoazie cumsecade. Au lăsat acasă manualele de şcoală, poate şi câteva scrisori sfioase de dragoste în cutii de ciocolată legate cu panglică şi împachetate cu hârtie brodată. Câteva flori de câmp puse între paginile albumelor.

Bărbaţii. Tineri şi bătrâni. Elevi mici şi nătângi, adolescenţi cu părul zburlit. Bărbaţi în floarea vârstei, bătrâni şi moşnegi. Acum aleargă cu toţii, fug de rup pământul. De două zile nu şi-au putut face nevoile. îşi desfac picioarele, se lasă pe vine.

Stau impasibili, ca nişte animale. Bălţi de urină. în jurul lor, gardienii, în uniformele lor noi- nouţe, verzi ca iarba, nu-i scapă din ochi. Feţele lor proaspăt bărbierite nu schiţează niciun gest. Nu sunt oameni. Nici cei care stau pe vine nu mai sunt oameni de mult.

Undeva în Europa de Est, cred, la marginea înfloritä a pădurii, de-a lungul terasamentului căii ferate, s-a produs miraculoasa metamorfoză. Acolo, oamenii din trenul de plumb al iadului au devenit animale. Ca toţi ceilalţi; ca sutele de mii de oameni din 15 ţări pe care nebunia îi vărsase în fabricile morţii şi în camerele de gazare.

Acesta a fost momentul când am fost puşi pentru prima dată în patru labe.

Trenul încetineşte...

în întunericul din vagoane, cei încă rămaşi în viaţă se agită. în vagonul nostru, din cele 60 de fiinţe umane adunate din Topolya, 56 mai dau semne de viată. Cei mai multi dintre noi sunt din Bácska, din sud şi din centru. Aici, împreună. într-un colţ al vagonului, cadavrele au fost aruncate

claie peste grămadă. Patru dintre noi fuseseră ucişi pe drum de spaima animalică, de foame, de sete şi de lipsa aerului. Unchiul Mandel, bătrânul tâmplar, un bun prieten al tatălui meu, a fost primul. Unchiul Mandel făcuse mobilă pentru multe dintre fetele care se pregăteau de măritiş în Bácska, cu un profesionalism desăvârşit. Cred că bătrânul tâmplar a murit când i-au confiscat ţigările. Timp de 60 de ani a fumat 50 de ţigări pe zi. Nu exista muritor pe faţa pământului care să-l fi văzut vreodată pe unchiul Mandel fără o ţigară aprinsă în gură. Acum însă, în lagărul de la Topolya, proviziile de tutun i-au fost confiscate împreună cu bijuteriile şi banii. Timp de 24 de ore, unchiul Mandel s-a holbat încăpăţânat în gol, ca un ţicnit. Se uita fix la masa crescândă a oamenilor din jur, la
trupurile acelea împuţite şi aburinde. Mâna lui bătrână, învineţită de 60 de ani de muncă pe furnir de mahon, se mişca mecanic din când în când. Exact ca şi cum ar fi avut o ţigară. Ţinând nimicul între degetul arătător şi cel mijlociu, unchiul Mandel a ridicat ţigara închipuită la buzele sale ofilite. Ca un copil care se preface că

fumează, chiar şi-a ţuguiat buzele pentru a pufăi. A pufnit. Apoi, dincolo de Érsekújvár, capul bătrânului s-a înclinat într-o parte. Moartea lui nu a fost un eveniment. Moartea nu putea fi un eveniment aici. Doctorul Bakács din Újvidék şi-a pus o clipă urechea pe haina de blană ponosită a bătrânului. Apoi şi-a fluturat mâna obosit. Doctorul Bakács era şi el într-o stare proastă. Se gândea, probabil, că peste 12 ore un alt medic din vagon va constata chiar moartea lui.

Doi dintre ei au înnebunit şi au avut accese de furie ore în şir. Cu ochii injectaţi ieşindu-le îngroziţi din orbitele feţelor lor de ceară, îşi împrăştiau peste tot saliva spumoasă şi-i zgâriau pe cei care se apropiau, încercând să le scoată ochii. Pe aceştia, gardienii din lagăr i-au luat împreună cu alţii adunaţi din celelalte vagoane şi, fără menajamente, i-au împins în pădure când ne-am oprit să ne uşurăm. După câteva minute am auzit mitralierele. Unul dintre verzi a scos un mârâit gros şi unsuros şi a scuipat.

Nu, nu ne-am uitat unii la alţii. Eram pe drum de prea multă vreme ca să mai facem aşa ceva.

Pe drum spre... unde...?

Eram oarecum uimit de mine însumi. Drumul ăsta... Szabadka, Budapesta, Érsekújvár. *Ei bine, sunt încă în viaţă şi n-am înnebunit,* mi-am zis. în rest, nu m-am gândit prea mult. Ca să mă gândesc, pentru asta – oricât de mult mi-aş fi păstrat gândurile pentru mine – aş fi avut nevoie de o ţigară. Şi nu aveam.

I

Prin geamul micuţ al vagonului, vedeam lacul Balaton unduindu-se liniştit. într-o zi de mai cu vânt şi ploaie, valurile ca nişte limbi vomită dezgustător după tren. Văd Nagykanizsa. Trecem în vuiet pe lângă oraş fără să oprim, deşi în Topolya poliţistul 6626 ne-a spus că ne aduc aici pentru muncă.

— Nu vă fie teamă, ne-a şoptit 6626, mergeţi la Kanizsa, la munci agricole.

6626 era un ţăran maghiar corpolent şi sobru. Zbiera la detinutii care zăboveau în

T

curte, cărau vreun ceaun, scoteau apă din puţ sau trândăveau obosiţi, dar când gardianul german nu se uita ne făcea vesel cu ochiul, scuturând din cap ca un şţrengar pus pe şotii.

Era în mai 1944, iar pe vremea

aceea puţini ţărani maghiari erau atât de aburiţi de nazism încât să nu-şi dea seama că Sztójay, Baky, Endre, Imrédy[1] şi ceilalţi călăi pierduseră jocul. Cineva trebuie să plătească pentru sângele, lacrimile şi loviturile îndurate.

Până la urmă, 6626 s-a înşelat. Nu mergeam la Nagykanizsa.

Oglinda râului Drava străluceşte fără rost. De cealaltă parte se află Croaţia lui Pavelic. Cu alte cuvinte, moartea. Chiar din mijlocul vieţii. Fac din mână, aşa cum făcea cu zece zile în urmă fostul meu profesor de greacă, domnul Lendvai, de la fereastra cancelariei liceului din Zombor, care dădea spre stradă, în timp ce eram încărcaţi în camioane. Eu stau în picioare în camion. Am rucsac în spate, iar pe haină, o stea galbenă pe care mi- am făcut-o singur. De mărimea cerută. Profesorul Lendvai, care îmi dăduse un 10 în 1924, şi ceilalţi profesori privesc stupefiaţi camionul cu oamenii înghesuiţi în el. Privirile noastre se întâlnesc, iar domnul Lendvai abia ne vede şi clipeşte. înţeleg.

Lumea s-a sfârşit. Totul s-a sfârşit. Asta spune domnul Lendvai.

Nenikékasz Judaiae... nenikékasz Judaiae... Evrei ticăloşi... evrei ticăloşi...

*

Plimbare prin curtea spaţioasă a lagărului de concentrare de la Topolya. Cei mai în vârstă merg în pas vioi, cu mâinile încrucişate la spate. Unii se recunosc, cu zâmbete înlăcrimate. Aici se află aproape toată echipa de odinioară a fostului mare cotidian iugoslav de limbă maghiară: redactori, angajaţi, vechi şi noi. Cinismul nostru ne maschează disperarea. Pe chipul bondocului Lajos Jávor, care suferă de inimă, a îngheţat un zâmbet etern.

— Ieri au adunat femeile şi copiii, spune el, iar buzele fără sânge i se crispează într-un mod ciudat. în Szabadka, în Zombor, în Újvidék, peste tot. I-au adunat pe toţi.

Dr. János Móricz, fost redactor-şef, căruia i- am dus plin de trac şi inhibiţii primele mele încercări literare, îmi aruncă:

— Tradu asta în maghiară, dacă tot eşti traducător literar.

Ochii sunt goliţi de deznădejde. în interiorul clădirii urâte din piatră roşie, sacii de paie zac umezi şi

jerpeliţi. Cei persecutaţi stau pe maldărul de bagaje şi valize, privind în gol. Unii mai au ţigări, după ce au reuşit să le ascundă de gardieni ia sosire. Fumează ţigară de la ţigară. Nimănui de aici nu-i pasă de ziua de mâine. Nu le pasă nici de următoarele 15 minute. Disperarea nu răsfoieşte un calendar şi nu face planuri. Ziua de mâine se profilează în depărtare fără speranţă – poate în următorul mileniu, când oamenii vor purta, cine ştie, fuste sau tunici, nu vor mai exista lagăre de transfer, poate nici pedepse pentru cei nevinovaţi.

Ziua de mâine... Cui îi pasă de ea?! Femeile au fost adunate ieri. La fel şi copiii. Dar de ce? Preasfântă nebunie, de ce? Nu îndrăznim sä ne ducem gândul până la capăt. Acolo, în Topolya, tot mai puţini auziseră de Auschwitz, şi nu foarte multe lucruri. într- adevăr, am auzit de ororile înfiorătoare din ghetourile poloneze, de deportările de femei din Slovacia, dar ieri toate acestea erau lucruri îndepărtate şi inimaginabile. Nici măcar acum nu îndrăznim să ne gândim că noi, mii şi mii de nevinovaţi, suntem târâţi peste graniţă. Am încercat să ne consolăm pe noi şi pe ceilalţi imaginându-ne

diverse dificultăţi tehnice.

— Naziştii au acum alte probleme. De unde să facă rost de cărbune, de vagoane, locomotive, oameni pentru a realiza un exod de această amploare?

Aşa spunea Béla Maurer, avocatul-publicist, pe un ton foarte hotărât. într- adevăr, ştirile erau încurajatoare. Minţile muncitorilor şi ţăranilor maghiari nu fuseseră încă definitiv întunecate de nebunia cămăşilor brune – simţeau instinctiv că indivizilor li se cam înecau corăbiile. Prin crâşme, cei mai îndrăzneţi vorbeau despre ticăloşia care se petrecea. Zâmbeau deja la auzul declaraţiilor pompoase de război care vorbeau despre „mişcările separatiste", despre „retrageri flexibile", „regrupări" şi „redistribuiri". Era un limbaj forţat şi înflorit. Pe teritoriul maghiar, priviri întunecate se îndreptau deja spre germanii aroganţi. Oamenii văzuseră deja ceea ce stăpânii lor nu voiau să vadă: soldatii Wehrmachtului erau obosiţi, ridaţi, nebărbieriţi, cei din SS erau apatici, cu ochii cruzi afundaţi deja adânc sub căştile lor de asalt, băieţi de 15-16 ani îmbrăcaţi în

cămăşi din pânză de cort, chicotind; armata cu care „aliaţii” germani invadaseră tara. Vedeau că trebuie să se întoarcă şi ştiau că nu există cale de întoarcere. Străzi pustii, ferestre închise, feţe încruntate şi sfidătoare. Liniştea în aşteptarea unei orori inevitabile pândea în satele din Bácska. Liniştea de dinaintea furtunii.

Când am pornit pe drumul de patru kilometri care ne ducea din curtea lagărului din Topolya până la gară, niciunul dintre noi – nici bărbaţii cu rucsacuri, nici copiii care mergeau împleticindu-se, nici femeile obosite – nu ştia ceva despre Auschwitz. Dar poliţiştii maghiari înarmaţi cu baionete, pe care germanii îi amplasaseră la fiecare 50 de metri de o parte şi de alta a drumului, ştiau.

în ochii poliţiştilor se citea ura. O ură întreţinută cu grijă, ai cărei agenţi, antrenaţi să asculte cuvântul de ordine, nu erau interesaţi să-i găsească motivele. Şi totuşi au existat persoane a căror omenie sobră, ţărănească, a fost readusă la viaţă de această experienţă uluitoare. Gura unei statui înarmate a murmurat:

— Dumnezeu să vă binecuvânteze!

Mulţimea care se clatină pe jumătate conştientă nici măcar nu se

uită în direcţia lui, dar formula prevestitoare de rău încă îmi răsună în minte când zăresc trenul nostru pe una dintre liniile de triaj, departe de gară. Vagoanele marcate DR *[Deutsche Reichsbahn* – Căile Ferate Germane] sunt mai explicite decât plutonul de gardieni germani care le însoţesc. Se pare că vom fi deportaţi. în cel mai bun caz: camera de gazare. în cel mai rău caz: vom fi puşi să muncim ca nişte animale, până la epuizare.

Ne părea foarte rău pentru opt dintre camarazii noştri care s-au sinucis când a

/

venit ordinul de plecare şi era clar că lagărul maghiar constituia doar un punct de adunare temporar. Câtă vreme eram convinşi că vom fi ţinuţi aici sau transferaţi în alt loc din Ungaria, a fost mai uşor de suportat. La Topolya, Băcska...! Această dihotomie conceptuală familiară, acest gând alunga cumva groaza lipsei totale de speranţă. Topolya era o altă bucată de casă.

în faţa ochilor noştri plini de speranţă, pe centurile poliţiştilor maghiari încă mai strălucea numărul personal de securitate al Jandarmeriei

Regale Maghiare, care între timp a devenit dubioasă, dar fără a fi pe deplin detronată. Ne agăţam de paiul unui peisaj familiar, sperând că nu eram cu totul în afara legii. Un nazist maghiar poate fi la fel de crud ca şi cel german. Poate fi chiar la fel de hotărât, dar ingeniozitatea lui, gândeam noi, nu ajunsese încă la sadismul camerelor de gazare.

1 După arbitrajele de la Viena, zone din Serbia, din sudul Slovaciei, din Rutenia Carpatică şi Transilvania au fost reatribuite Ungariei. Asa încât, deoarece naratorul este maghiar, am preferat să folosesc numele maghiare ale localităţilor. Aşadar: Bácska, Topolya, Szabadka, Érsekújvár, Kolozsvár, Nagyvárad, Pozsony, Kassa – pentru Backa, Backa Topola, Subotica, Nővé Zámky, Cluj, Oradea, Bratislava, Kosice.

2 *Afara! În lateral! Haideţi! Haideţi!* (germ.)

3 Politicieni maghiari de extremă dreapta din anii 1930-1940.

Capitolul 2

Trenul încetineşte...

Ne îngrămădim la fereastra micuţă cu gratii de fier. Din nou a devenit atractivă. în ultimele 24 de ore abia dacă ne-am uitat afară. Ce ne-ar mai fi putut interesa? Doar Rubinfeld mai arunca câte-o privire, când şi când.

Rubinfeld a fost aruncat în vagon alaltăieri-seară, în circumstanţe ciudate. Şi atunci trenul a încetinit, după care s-a oprit. Uşa vagonului s-a deschis brusc şi mâini necunoscute au împins înăuntru un bărbat plin de sânge. Apoi trenul s-a pus în mişcare. Evident, acesta era singurul motiv al opririi, în zori, s-a strecurat în vagon o palmă de lumină, iar unii dintre noi l-au recunoscut pe Rubinfeld. Era un refugiat din Lemberg, unul dintre miile de evrei nenorociţi care fuseseră alungaţi din casele lor de expansionismul lui Hitler şi fugăriţi prin jumătate din Europa. în timpul calvarului său a fost prin Viena, Praga, Varşovia, Belgrad şi Budapesta. Aşa a ajuns în Bácska. Aici a trăit – sau mai degrabă s-a ascuns – câteva luni la Újvidék. Uneori i-a

evitat, alteori i-a plătit pe detectivii însărcinaţi cu verificarea străinilor.

I-a luat două ore până să-şi vină în fire şi să ne povestească ce i s-a întâmplat. La Topolya, germanii au numit în fiecare vagon un *Wagencilteste,* şef de vagon. Numirea se făcea urlându-se la cel mai apropiat deţinut care tremura:

— Evreu împuţit, tu ai să fii *Wagenălteste*| Deci ce vei fi tu, evreu împuţit? adăugau ei lătrând.

— *Wagenalteste.*

— Asa e. Ştii ce înseamnă asta?

— Nu.

— Ei bine, am să-ţi explic, continua apoi jandarmul verde-ca-iarba. *Wagenalteste* răspunde cu capul pentru fiecare evreu împuţit din vagon. Dacă unul dintre ei scapă pe drum, va fi împuşcat pe loc. *Ist es jetzt klar?*[i]

— *Jgwoll-,* se bâlbâia nenorocitul.

în vagonul nostru, această „onoare” mortală i-a revenit lui Sonnenthal, bătrânul negustor care suferea de ateroscleroză avansată. Abia dacă mai avea viaţă în el, bietul om, dar s-a nimerit ca el să fie cel mai aproape de uşa când iarbă-verde a dat buzna înăuntru şi l-a „numit”. Sonnenthal nu s-a opus. S-a mulţumit să se uite

înspre noi cu ochii lui înlăcrimaţi şi să se bâlbâie, rugător:

— N-aveţi de gând să faceţi vreo prostie, nu-i aşa? Pentru că atunci... ştiţi... pe mine mă împuşcă.

însă în vagonul nostru n-a făcut nimeni „vreo prostie”. Oricum nu exista decât o singură cale de scăpare, şi aceea era aproape sigur moartea. Dacă trăgeai de barele micuţei ferestre dreptunghiulare care se deschidea la un stat de om şi erai suficient de slăbuţ, te-ai fi putut arunca prin spaţiul îngust. Prin urmare, teoretic vorbind, exista posibilitatea ca o fiinţă umană să poată ieşi din infernul ăla clocotitor. Ceea ce ar fi urmat este evident, deoarece nu se putea pune problema unui salt premeditat. Totul depindea de unghiul saltului şi de terenul pe care urma să aibă loc căderea neputincioasă. Cum am mai spus, din vagonul nostru nimeni nu a încercat să facă asta, dar în vagonul în care *Wagencilteste* era Rubinfeld, un băiat de 16 ani a făcut-o într-un acces de panică. Pentru a forţa barele ferestrei, s-a folosit de cele câteva minute din noapte când era linişte în vagon şi toată lumea era cuprinsă de amorţeală. Ştia că, dacă l-ar fi văzut

ceilalţi, l- ar fi oprit. Planul a reuşit – copilul s-a strecurat prin ferestruică, însă a fost văzut din vagonul de pază, situat în partea din faţă a trenului.

Un şuierat ascuţit şi scurt a străpuns zgomotul trenului, care s-a oprit un minut. Gardienii au sărit jos şi, câteva clipe mai târziu, au constatat că evadatul murise, strivit de pietrele terasamentului abrupt. Apoi s-au năpustit în vagonul lui Rubinfeld.

— Unde e *Wagenalteste?* a urlat unul dintre ei.

Alb ca varul, Rubinfeld a făcut un pas înainte.

— Ai auzit ordinul, nu?! Dacă cineva încearcă să evadeze dintr-un vagon, *Wagenâlteste* va fi executat. La naiba cu tine, evreu nenorocit! împuşcă-1! Dă-i drumul!

Rubinfeld a fost târât afară. Mitraliera a pocnit în noapte, după care s-a auzit din nou şuieratul locomotivei. Şi am plecat.

Ceilalţi din vagonul lui Rubinfeld credeau acum că *Wagenâlteste* de la ei a fost împuşcat, însă gardienii, într-o bruscă criză de generozitate – care se declanşase poate la vederea corpului unui copil zdrobit de pietrele terasamentului –, au tras în aer, nu în

Rubinfeld. Au târât victima în vagonul lor şi s-au mulţumit să-l bată cu patul puştii până şi-a pierdut cunoştinţa. Apoi corpul nemişcat a fost aruncat la întâmplare în cel mai apropiat vagon. Care s-a nimerit să fie al nostru.

Aşa a ajuns la noi evreul polonez cu ochi îndureraţi. Ne-a luat ore bune până să-l aducem în simţiri. Aveam vată, bandaje şi dezinfectant. I-am bandajat rănile de la cap, acoperit cu un păr rar, cenuşiu, cu sânge închegat.

Pentru tot restul călătoriei, Rubinfeld a devenit ghidul, informatorul şi profetul nostru. Din păcate, era profet mai mult în ţara lui. Cunoştea regiunea ca pe buzunarul său. Pe timp de pace, trecuse de nenumărate ori pe aici în călătoriile sale de afaceri, fiind familiarizat cu fiecare linie de cale ferată, cu fiecare intersecţie, peisaj, cu fiecare clădire. Când trenul trecea cu zgomot peste numeroase macazuri şi se auzea ţăcănitul tipic al roţilor, Rubinfeld se ridica, se ducea la fereastră şi privea în noapte.

— încă nu sunt sigur unde ne duc, spunea el. La 60-80 de kilometri de aici linia se bifurcă.

A menţionat multe nume de statii ŧ/ poloneze pline de consoane.

— Deocamdată, un mic ocol poate însemna fie Austria, fie Germania, chiar Polonia.

— Şi care-i diferenţa – nu-i acelaşi lucru? ŋ/ŋ

oftau cei care-l ascultau.

Rubinfeld răspundea hotărât:

— Nu. Câtuşi de puţin. Austria înseamnă viaţă. Acolo ar mai fi o şansă să supravieţuim. Am putea munci în agricultură. Ţăranul austriac nu e crud.

— Şi în Reich?

— Acolo sunt şanse mai puţine. Probabil muncă în fabrici. Sau la construcţia de căi ŕ ferate. Poate la curăţarea molozului în marile ŕ oraşe, cu pericolul permanent al raidurilor aeriene. Evreii n-au voie în adăposturi. Foamete, bastoane... Nu, e greu să supravieţuieşti în Reich.

A tăcut. Bandajul de Ia cap se umpluse de sânge.

Mai târziu am trecut din nou peste macazuri. Prin fereastră, un răsărit timid îşi flutură spre noi lumina modestă. Al treilea pe acest drum infernal. Rubinfeld se chinuie să se ridice din nou în picioare. Ne uităm

afară. Roţile au apucat-o pe o nouă linie de cale ferată care se îndrepta spre est. în stânga, conturul neclar al unei gări cu nume polonez se profilează în depărtare, tot mai mică.

De data asta, bătrânul s-a lăsat în culcuşul lui fără să se uite la nimeni.

— Auschwitz, a zis el într-un târziu, ca pentru sine.

Acum e sigur. Aici fusese bifurcaţia.

în vagon, mulţi au auzit pentru prima dată numele oraşului. Unii îşi aminteau că au citit despre un film american care arăta grozăvia camerelor de gazare. Filmul, desigur, nu fusese difuzat în Ungaria.

Auschwitz...

Din 1939, după capitularea Poloniei, Rubinfeld cunoscuse deja viaţa din ghetouri. Era singurul dintre noi care cunoştea detalii despre gigantica fabrică a morţii a naziştilor. Doar câţiva din apropierea lui îi ascultau cuvintele sacadate şi întrerupte. în general, nu eram prea curioşi în privinţa detaliilor. în curând, aveam să fim participanţi întru suferinţă la ceea ce, până mai ieri, fusese oroare îndepărtată şi difuză.

Unii dintre noi îl priveau cu neîncredere. Chiar şi acum, pentru noi, cei care crescuserăm într-un stil

de viaţă burghez, tihnit, ororile de care auzeam păreau îndepărtate, scoase parcă dintr-un roman. Cu toate acestea, roţile acestui tren al morţii ne aduceau la realitate.

La urma urmei, trebuia să credem. Ceea ce am şi făcut, cu o uimitoare indiferenţă. Unii dintre noi mai aveau ceva mâncare. Puţină, deoarece, deşi la Topolya nu ni se luase mâncarea, fiecare îşi epuizase deja mare parte din puţinele provizii. Cu falsa lor îngăduinţă fascistă, gardienii germani asiguraseră victimele că e suficient să aibă hrană pentru 48 de ore, deoarece vor primi de mâncare în lagăr. Aşa încât mulţi dintre noi nu mai aveam mâncare, dar ceea ce aveam împărţeam.

Al treilea revărsat de zori s-a transformat rapid într-o dimineaţă însorită de primăvară. Lumina se strecura în vagonul întunecat îmbibat de suferinţă, impregnând celula cu mirosul înţepător al trupurilor umane transpirate.

Era primăvară, dar se pare că permisul nostru pentru această primăvară nu mai era valabil.

Mai târziu, pentru a treia zi deja, trenul a revenit la viteza normală. Treptat, munţii din depărtare au

rămas în urma noastră. Străbatem o câmpie întinsă, care ne aminteşte de Bácska şi de câmpiile ungare. Aflat iarăşi la fereastră, Rubinfeld spune:

— în jumătate de oră ajungem la Auschwitz.

De aici încolo, totul a fost ca un vis fragmentat şi anxios, ca atunci când ai un somn agitat după o cină consistentă. Vedeam creaturi ciudate în costume de carnaval pe covoare de un verde-smarald. Se mişcau cu gesturi prelungi, anevoioase, ca într-un film cu încetinitorul. Se aplecau, porneau, păşeau mărunt şi se opreau. Bărbaţii purtau nişte zdrenţe uzate ale unor haine ce fuseseră cândva gri, negre sau albastre, iar femeile erau în nişte haine de lucru maro, murdare. Unii purtau nişte pantaloni largi, caraghioşi. Fantome şi sperietori de ciori. Pe hainele lor civile, pete stridente de culoare galbenă şi roşie erau aruncate aleatoriu pe piept, pe spate şi pe picioare. Din tren, de la o distanţă de câteva sute de metri, păreau să se potrivească cu ritmul lent al unui marş funebru. Fantomele munceau la câmp.

Cel mai frapant lucru era mersul lor

şovăitor, de parcă ar fi purtat poveri grele.

Rubinfeld a oferit informaţii mai detaliate:

— Deportaţi. Aceştia sunt de la Auschwitz.

— Şi costumaţia? Ce-i cu hainele astea groteşti?

— Unii sunt îmbrăcaţi în haine ponosite ale celor ucişi în camerele de gazare. Iar peticele de vopsea au rolul de a îngreuna evadarea celor care nu poartă haine de detinut. Petele stridente de culoare indică de la distanţă, chiar şi de la o sută de metri, care e *Häftling,* adică prizonier.

Pe lângă tren se desfăşura o întindere nesfârşită de fabrici, depozite, munţi de butoaie, fuzelaje de avion ruginite. în faţa noastră se întindeau, negre, două linii paralele de cale ferată ale unei gări. Pe linia alăturată era un tren de vagoane de călători de modă veche, cu geamuri la uşi. O femeie cu eşarfă pe cap s-a aplecat în afară; am auzit plânsul unui copil. Pe peroane erau bărbaţi care fumau, ţineau lăzi cu scule, genţi şi valize. în timp ce printre linii se plimba, cu un aer important, un impiegat cu şapcă albă.

Nimeni nu ne-a aruncat o privire. Oare eram atât de bine camuflaţi încât nu bănuiau că suntem condamnaţi la moarte sau trenurile morţii deveniseră deja o imagine obişnuită? Nici acum nu ştiu.

Clădirea maronie şi afumată a gării se profila în faţa noastră. Nu era cu nimic diferită de sutele de alte gări din provincie pe lângă care trecusem cu atâta nepăsare în viaţa mea. Pe faţada clădirii şi de o parte şi de alta erau doar plăci în limba germană: AUSCHWITZ. în Guvernământul General al Poloniei nu mai exista oraşul Oswişcim.

Am văzut chiar şi oraşul pentru o clipă. Cele două locomotive au făcut schimb de şuierături, după care ne-am oprit cu o smuci tură.

Era 9 dimineaţa. Am ajuns.

---

4 *E dar acum?* (germ.)

5 *Da, sigur* (germ.).

Capitolul 3

Iarăşi ne înghesuim la fereastră. Din vagoanele din faţă sar jandarmi. în grupuri de doi sau trei, se reped spre fiecare vagon în parte şi dau jos lacătele. Zăvoarele pocnesc cu un scârţâit ruginit. Uşile se deschid. Soarele proaspăt şi aerul rece şi dulce al dimineţii se revarsă înăuntru. Respir adânc, cu nesaţ. Mă uit la fetele cenuşii ale camarazilor mei şi mă văd pe mine.

Auschwitz...

Un ofiţer SS se apropie. Unul dintre gardienii verzi-ca-iarba încremeneşte în poziţie de drepţi şi latră un raport. Ofiţerul dă din cap, spune ceva şi imediat se aude comanda:

— Afară, cu tot cu bagaje! Toată lumea să se alinieze în faţa vagoanelor! *Los!*

Simt o adiere pe care n-am mai simţit-o de mult, clipesc în lumina dimineţii. Port o haină scurtă şi călduroasă din piele de oaie care m-a însoţit prin patru lagăre de muncă – o haină bună şi totuşi tremur.

Poate nu din cauza aerului, ci a necunoscutului care mă aşteaptă.

Lângă mine, Mârkus, nababul din Szabadka, mestecă cu încăpăţânare o coajă de pâine. Şi el a rămas fără ţigări. Ultima, cu miros înţepător, i s-a stins între buzele lui înguste, care nu se mai opresc din bodogănit, chiar la ieşirea din Érsekújvár. Cine ştie la ce se gândeşte omul ăsta care, vreme de 50 de ani, a alergat după un miraj exprimat în cifre: banii – iar acum gardianul îl mătură de pe sacul cu comori adunate cu atâta trudă, ca pe un gândac rătăcit.

între timp, cu ajutorul câtorva indivizi stropiţi cu vopsea, gardienii verzi-ca-iarba îi aruncă din vagoane pe cei care nu mai mişcă. Bătrânii *Häftlinge* lucrează cu indiferenţă şi pricepere. Aruncă trupurile pe cărucioare – printre ele e posibil să mai fie şi vreunul în viaţă –, după care le împing în tăcere.

O nouă comandă:

— Lăsaţi bagajele în faţa vagoanelor! Aliniaţi-vă în rânduri de câte cinci!

Din nou s-a format coloana din Topolya, dar acum este mult mai mică. Să tot fie o mie, o mie două sute de oameni care se mai ţin pe picioare.

Ne uităm cu îngrijorare spre bagajele noastre. Dacă nu ne putem

lua lucrurile cu noi, cresc şi mai mult şansele s-o sfârşim rapid. Ne gândeam că, la nevoie, puteam da la schimb, pentru hrană, păturile, hainele călduroase şi ghetele cu ţinte noi-nouţe.

Coloana a pornit încet, dar o veste încurajatoare circula deja din gură în gură, fără să ştim cum s-a răspândit atât de repede:

— Bagajele ne vor fi aduse cu camioanele.

După câteva sute de paşi ne oprim într-o piaţă mare, perfect pătrată. Trebuie să fie la fel de mare ca Oktogonul din Budapesta. Barăci cu coşuri de fum. în dreapta, o barieră vopsită în negru cu galben blochează un drum abrupt bine întreţinut. Un turn de pază. O santinelă cu un pistol-mitralieră patrula la câţiva paşi de structura din lemn, din care, prin ambrazuri, ies guri de mitraliere.

în jur, vreo 15-20 de camioane, având alături soldaţi SS înarmaţi şi şoferi. Gardienii verzi-ca-iarba care ne-au însotit de acasă au dispărut. în piaţă, militari SS în uniformele lor gri, ofiţeri şi subofiţeri, păşesc ţanţoşi.

întâi au ordonat ca femeile să fie

separate. Formează un şir şovăielnic, mergând una după alta. Sute de oameni, cu ochii în lacrimi, îşi urmăresc mamele, soţiile şi copiii care se îndepărtează. Mamele şi fiicele îşi strâng disperate mâinile, prietenele se îmbrăţişează. Părul rar al bătrânelor străluceşte argintiu în soare. Mamele cu copii mici îi liniştesc pe cei care ţipă speriaţi şi îi ţin strâns la piept. într-o lungă coloană dezordonată, femeile se fac nevăzute pentru totdeauna. După câteva clipe dispar după barăci, însă plânsetele copiilor se vor auzi multă vreme.

Un grup de patru oameni se îndreaptă spre noi. Un ofiţer înalt, cu ochelari cu rame aurii, care are în mână o foaie de hârtie, un altul cu o servietă şi doi soldaţi cu căşti întunecate şi priviri fixe. Se opresc faţă în faţă, iar noi trebuie să trecem în şir indian prin coridorul îngust creat între ei. Cel cu hârtia se uită la fiecare persoană în parte şi face un semn cu mâna. La dreapta sau la stânga. Ceilalţi trei îi conduc apoi pe cei aleşi în direcţia indicată.

La dreapta sau la stânga. Spre o viaţă de sclav sau o moarte în camera de gazare.

Cei care s-au întors acasă ştiu ce înseamnă să mergi în stânga. Dar noi nu ştiam încă. Momentul decisiv se scursese printre celelalte, neobservat.

Cei cu părul cărunt, cu trăsături fine, miopi, şchiopi, în mare parte, merg spre stânga. în asta consta „examinarea medicală”.

în jumătate de oră se formează două coloane aproape la fel de lungi, cu câte cinci oameni pe rând, una în stânga, cealaltă în dreapta. Cei patru germani poartă o scurtă discuţie, după care unul dintre ei păşeşte între cele două grupuri:

— Urmează un marş de zece kilometri până la lagăr. Voi – şi arată spre stânga –, fiind mai în vârstă şi mai slabi, veţi merge cu camioanele, iar ceilalţi vor merge pe jos. Cei din partea dreaptă care nu se simt în stare să meargă pe jos să treacă în stânga.

Urmează o lungă tăcere tensionată. Condamnaţii şi călăii lor se privesc reciproc. Anunţul, făcut cu o voce imparţială şi aparent naturală, nu trezeşte suspiciuni. Doar câţiva dintre noi au fost surprinşi de generozitatea lor. Nu era stilul naziştilor. Cu toate acestea, mulţi se îndreaptă spre

camioane. Chiar şi eu fac un gest involuntar de a porni spre ele. în acel moment, unul dintre cărucioarele cu cadavre se apropie de noi. Trece zăngănind printre cele două coloane, la câţiva paşi. Prizonierul care-l împinge nu se uită la noi – îi aud doar vocea înăbuşită:

— *Hier bleiben! Hur zu Fuß! Nur zu Fuß!*

Repetă de mai multe ori, însă doar câţiva dintre noi aud avertismentul acestui străin care încearcă să ne salveze. Mă hotărăsc. îmi este frică de călătoria pe jos, dar rămân pe loc. Mai degrabă mă supun unei porniri instinctive decât îl ascult pe camaradul care împinge căruciorul. îl apuc de braţ pe cel de lângă mine, Pista Frank:

— Nu te duce! şoptesc.

Se smulge nervos şi pleacă. Cu el pleacă şi alţii. Coloana se subţiază vizibil. Cei în gri zâmbesc ironic, şoptesc între ei, arată spre noi. După plecarea celor care s-au dus la camioane, suntem înconjuraţi de două plutoane cu baionetele scoase. Ne punem în mişcare.

Cei din stânga stau pe loc. Trecem foarte aproape de ei. Uite-l pe

Horovitz, fotograful bătrân şi bolnav; pe Pongrác, negustorul de cereale; şi jupânul Lefkovits, din al cărui magazin de haine bărbăteşti de pe Strada Mare am luat atâtea cravate şi cămăşi de mătase pestriţă pe la 20 de ani; Weisz, librarul şchiop; Porzács, pianistul de jazz morbid de gras, care, în cea mai la modă cafenea din Szabadka, populariza cele mai recente şlagăre cu o voce slăbuţă, dar cu o ambiţie imensă. Domnul Waldmann, cu colţurile gurii căzute, obosit şi cu o mirişte albă de şase zile, profesor de limba şi literatura maghiară şi germană la liceul de stat „Regal maghiar” din oraşul meu natal. Hertelendi, negustor de jucării şi creator de probleme de şah din Szabadka; Samu, piticul nebun căruia toată lumea îi spunea „vezică militară”, dar nimeni nu ştia de ce. Mai este Kardos, avocatul din Szeged cu probleme cardiace. De aceeaşi vârstă cu mine, ne-am întâlnit de patru ori la recrutări pentru muncă fortată. Era un trântor notoriu şi mereu reuşea să se eschiveze. Ultima dată, la Hódmezővásárhely, ne-am luat rămas-bun în glumă: „Să ne revedem cu bine într-un alt lagăr de muncă forţată”. E aici, în imposibila

lui „uniformă de recrutare” din catifea galbenă. A purtat-o întotdeauna, chiar şi la ultima recrutare. Ochii lui zâmbesc ironic din spatele ochelarilor cu ramă din corn în timp ce se uită spre grupul nostru. Evident, crede că şi acum a ales cea mai bună soluţie. Ei bine, nici de data asta nu va merge zece kilometri pe jos.

Şi toţi ceilalţi. Privirea mea se opreşte asupra feţelor cunoscute şi necunoscute. Oameni pe care-i ştiu şi oameni pe care-i ştiu mai puţin – zece, 100, 500... Camioanele care ne aşteaptă şi-au pornit deja motoarele. Bariera vopsită în roşu, alb şi negru se deschide în faţa noastră şi o pornim pe drumul în pantă acoperit cu macadam, flancat de barăci. Mitralierele din turnul de pază se rotesc încet spre noi.

Cât despre cei din stânga, nimeni nu i-a mai văzut vreodată...

⋆

în faţă, în spate şi în lateral, baionetele impun un ritm alert. De ce atâta grabă? Un lucru este deja evident: nu vom mai vedea niciodată bagajele lăsate în dreptul vagoanelor. Este şi ăsta un stil nazist de a face

lucrurile: e mult mai simplu să îndepărtezi o persoană de bunurile ei, decât să-i iei bunurile. Este o procedură mai expeditivă şi, cel mai important, implică mai puţină birocraţie, mai puţine formalităţi şi mai puţină administraţie. Discipolii maghiari practicau jaful cu sudoarea frunţii, înregistrând, catalogând şi întocmind procese-verbale. Naziştii simplificaseră de mult lucrurile.

Trecem pe lângă un şir interminabil de clădiri din lemn dezafectate. Marşul forţat mă epuizează – mi se taie respiraţia, iar aerul tare mă ameţeşte. Mai târziu vedem oameni, în curţi împrejmuite cu gratii şi sârmă ghimpată, în faţa unor betoniere zgomotoase se agită mai mulţi deţinuţi în uniforme cenuşii cu dungi albastre. încălţările din lemn clămpănesc, iar degetele le ies afară. Nu mă gândesc, nu vreau să mă gândesc la faptul că, peste câteva ore, vom fi şi noi deposedaţi de ultima amintire de acasă: hainele de pe noi.

în faţa noastră se deschide un câmp imens cu epave de avioane, împrejmuit cu sârmă ghimpată. Scheletele ruginite se înalţă spre cer, iar de ele atârnă resturi de fuzelaje

uzate şi pârjolite. Pe ce a mai rămas din aripi se pot vedea însemne germane, ruseşti, britanice şi americane. Este înfricoşător şi tulburător aici, în acest cimitir de avioane. între barăci se întind câmpuri argiloase de cartofi galbeni. Rar zăreşti vreo fiinţă umană. Timp de o jumătate de oră se aud doar strigătele agitate ale escortelor noastre:

— *Los, los...!*

Apoi căi ferate şi iar barăci. De data aceasta, cu mai mult de un etaj. Pe una dintre ele se află o placă din lemn: *Häftling – Krankenhaus*[1]*.* în faţa clădirii, un deţinut cu mâna în ghips ne priveşte în tăcere. Nici măcar nu observăm că ne aflăm pe o stradă aglomerată.

Am ajuns la Auschwitz, unde sute de mii de deportaţi din toată Europa fuseseră înghesuiţi în clădiri din lemn, victime ale nebuniei rasiale.

Intersecţii aglomerate, semne indicatoare: Blocul 21 – scrie pe unul dintre ele. Oameni grăbiţi, cărucioare, maşini, toate elementele exterioare ale unui mediu urban – doar că în loc de clădiri din piatră sunt construcţii din lemn, iar în loc de oameni, schelete cu încălţări din lemn ce merg

împletindu-se în uniforme vărgate din pânză de sac. în loc de străzi, „blocuri”, adică unul sau mai multe grupuri de barăci aflate sub administrare comună.

Oamenii-schelete cară grinzi, lăzi, butoaie, împing cărucioare... Unul după altul, camioane răsună pe străzile din jur. Totul e o parodie grotescă.

La un colţ, ne întâlnim cu un grup de oameni ce cară sine de cale ferată. Pe strada îngustă, sunt nevoiţi să se oprească pentru a ne face loc. Nu par foarte surprinşi să ne vadă, dar noi suntem cu atât mai surprinşi. Strigă în maghiară.

— Ei bine, nu puteaţi găsi un loc mai bun, strigă unul dintre ei cu un amestec de milă şi dispreţ.

După care se revarsă peste noi o grindină de strigăte:

— Lăsati mâncarea...!

— Ţigări, pieptene, cuţite...!

— Cine are mâncare? Repede!

— Ţigări, ţigări...!

— E careva din Kassa?

— Din Nagyvárad!

— Losonc...!

— Din Budapesta?! Budapesta?!

— Ce vesti aveţi de-acasă?

Mâncare...! Repede...! Daţi-o-ncoace...!

— Mâncare, mâncare...!

— Băi, fraierilor, oricum o să lăsaţi totul la baie!

Ne uităm prostiţi, şocaţi, la cei care urlă. Se apropie un soldat SS, lucrătorii de la calea ferată amuţesc brusc, iar noi ne continuăm drumul.

— *Halt!* se aude dintr-odată.

Ne oprim în dezordine în dreptul unei barăci lungi, cu un singur nivel, de la capătul străzii. Pe o placă e scris: *Schreibstube^.*

Câţiva *Häftlinge* se apropie de noi. Par încrezători, iar uniformele lor vărgate sunt impecabil de curate. Poartă pantofi bine lustruiţi. Pe piept au cusut un triunghi dintr- o pânză viu colorată. Dedesubt, pe o plăcuţă cromată este gravat un număr format din patru cifre. Pe banderolele lor azurii sunt brodate litere ornamentale, ca o binecuvântare de casă: *Blockälteste.*

Plini de aroganţă, toţi şefi de bloc. în maghiară: *blokkparancsnokok.* La exterior, deţinuţi ca toţi ceilalţi. însă doar la exterior.

Aici am avut prima întâlnire cu ştabii: aristocraţia lagărului, zeii

mizerabili ai acestei lumi mizerabile.

*

Şi să vă spun acum ceea ce nu ştiam atunci, dar mai târziu, timp de 14 luni, am privit cu atâta uimire înfioratã, într-un vis perpetuu, necrezând că mă voi trezi vreodată. Cu o inventivitate meticuloasă, naziştii au creat în lagărele lor de exterminare o ierarhie complicată de paria. Dincolo de gardul de sârmă ghimpată, germanii erau în mare parte invizibili. Distribuirea hranei, disciplina, supravegherea directă a muncii, teroarea – cu alte cuvinte, puterea executivă – erau de fapt încredinţate unor deportaţi aleşi la întâmplare.

Exista, fără îndoială, o psihologie profundă a sistemului. Inventatorii lui cunoşteau straturile instinctive ale sufletului. în schimbul muncii lor murdare, aceşti supraveghetori numiţi din rândul prizonierilor primeau, pe lângă o mâncare mai bună, haine mai bune şi posibilitatea de a fura, putere, cel mai otrăvitor drog din câte există. Putere nesfârşită de viată şi de moarte.

Au creat funcţii numeroase şi diverse,

în general aceleaşi în toate lagărele, supuse cu mare atenţie unei ierarhii. *Lageralteste-* şi *Blockălteste* erau de obicei selectaţi din primul transport ajuns la un lagăr pregătit sau într- un loc în care urma să se construiască unul. Comandantul lagărului, un sergent sau sergent-major SS, desemna un supraveghetor:

— Tu ai să fii *Lagerälteste.*

Apoi numea pe un altul *Lagerschreiber*[1*1]*.* Ulterior, cei doi îi desemnau pe ceilalţi – dintre rude, prieteni şi cunoştinţe. Astfel, de cele mai multe ori, *Häftlinge* din aceeaşi regiune sau chiar din aceeaşi localitate alcătuiau întregul personal al lagărului. Doar soldaţi! de rând puteau fi recrutaţi din transporturile sosite mai târziu.

Pe ultima treaptă a ierarhiei funcţionarilor- prizonieri era *botoskâpo* („kapo cu baston”). Acesta era responsabil de coordonarea unei echipe de zece până la 15 muncitori care lucrau în construcţii pentru antreprenori privaţi care angajau deţinuţi. Pentru fiecare sclav, compania plătea statului nazist 2-2,5 mărci. *Botoskâpo* avea sarcina să forţeze prizonierul să muncească – cu ajutorul unui maistru civil, *Meister,* şi al unui gardian SS, aşa-numitul

Posten – folosind bastoane, bice sau chiar răngi de fier. Acesta, în general, îşi îndeplinea sarcina cu fermitate, pentru că, dacă se arăta prea blând sau îngăduitor, *Meister* îl pedepsea imediat şi îl retrograda. Ceea ce însemna sfârşitul scutirii de la munca *f*
ucigătoare, sfârşitul unei şanse mai mari de a supravieţui infernului.

Cu toate acestea, *botoskâpd* nu putea face parte din clubul exclusivist al „prinţilor" din lagăr. Dormea în dormitoare comune şi trebuia să aştepte şi el la rând pentru supă. Numai că, în loc de cazma, lopată şi baros, ţinea în mână un baston.

Deasupra lui, la înălţimi olimpiene, tronau kapo de rangul întâi şi doi de la companii. Aceştia aveau deja drepturi depline şi privilegii. Erau familiarizaţi cu birourile companiei. Acolo primeau zilnic lista de sarcini. Datoria lor oficială era să-i numere pe cei aproximativ 500-600 de oameni repartizaţi companiei lor în timpul apelului nominal din zori *(Appell)* şi, împreună cu santinelele, să-i conducă la punctul de distribuţie, unde erau luaţi în primire de *Meister* şi *botoskâpd.* Ei formau echipele care apoi se îndreptau spre locurile de

muncă aflate de obicei la câţiva kilometri distantă.

Kapo de la companii aveau numeroase ocazii de a intra în graţiile supraveghetorilor, eventual a oamenilor lui Todt[u] şi a inginerilor. Din când în când mai „pica” câte ceva – chiştoace de prin scrumierele din birouri, câte-un pahar de palincă, vin sau bere, chiar şi pachete întregi de tutun, pâine sau haine.

Era o poziţie importantă nu numai datorită puterii pe care o asigura, ci şi pentru că oferea toate avantajele care presupuneau o mai mare libertate de mişcare şi un contact frecvent cu lumea din afara sârmei ghimpate, în interiorul lagărului, acest kapo se număra printre cei mai apropiaţi asociaţi ai *Lageralteste,* zeul zeilor. Avea parte de cea mai bună supă, gătită separat într-o oală specială pentru aristocraţie, şi împărţea cantităţi semnificative de alimente furate în timpul distribuţiei: zahăr, margarină, gemuri de fructe, miere artificială, brânză şi, mai presus de toate, pâine, care însemna viaţă. Este uşor de imaginat ce cantităţi puteau fi „puse deoparte” în fiecare zi din

raţiile a 2-3 000 de oameni, ce puteau fi sustrase din imensele lăzi şi butoaie care soseau. Toate acestea erau gestionate doar în spatele uşilor închise de către *Älteste* şi apropiaţii săi. în lagărul-spital de la Dörnhau am văzut trei saci mari de zahăr, multe lăzi cu margarină şi sute de conserve de carne depozitate în sanctuarul *Lageralteste.*

Majoritatea lagărelor lucrau cu patru-cinci companii private, şi totuşi numărul de kapo de la companii era destul de mare. Fiecare dintre ei avea două-trei ordonanţe, de obicei copii de 14-15 ani. Chiar şi poziţia de „băiat de serviciu” sugera un anumit statut. Numele companiei şi rangul erau inscripţionate pe banderolele lor bine lucrate. De pildă, KAPO I.G. URBAN TIEF-UND HOCHBAU A.G. – o astfel de inscripţie însemna pentru *Häftling* că se afla în faţa primului kapo al companiei
Urban şi că ar face bine să-şi dea jos şapca de deţinut.

O demnitate egală cu cea de *Lagerkapo,* kapo al lagărului, era aceea de kapo de la companie. *Lagerkapo* era adjunctul lui *Älteste* şi şeful deţinuţilor care lucrau nu în afara sârmei ghimpate, ci în interiorul

lagărului. în primul rând, al lucrătorilor din lagăr: cizmari, bărbieri, tâmplari, dulgheri, lăcătuşi şi mecanici. în responsabilitatea sa intra şi o altă categorie privilegiată: lucrătorii la bucătărie, curăţătorii de cartofi, chiar şi cei care se ocupau de curăţarea cazanelor – deşi fiecare asemenea grup avea propriul kapo, şi el deţinător al unei puteri extraordinare. *Schälerkapo,* şeful curăţătorilor de cartofi, era un *primus inter pares.* La fel ca şi comandantul Gărzii Nobile care l-a slujit cândva pe papă, el comanda un grup de oameni din care toţi erau ofiţeri. Cojile de cartofi erau şi ele un bun preţios şi râvnit; iar cartofii erau însăşi viaţa, ca şi pâinea. Da, să lucrezi în preajma cartofilor, să te ocupi de cartofi, să te apropii de bucătărie în general era un rang şi un privilegiu de invidiat.

Un statut independent, dar şi mai prestigios decât cel de *Lagerkapo,* era *Blockälteste,* stăpânul absolut al blocului său. Blocul era format din 20-30 de corturi, *Zelt,* vopsite în verde acid, fiecare adăpostind 24 de persoane; sau, în lagărele unde deţinuţii construiseră deja barăci, blocul era o clădire imensă din lemn care putea găzdui 5-600 de oameni.

Lageralteste avea camera lui separată şi o echipă de servitori, simbol al puterii sale. Şi el îşi putea pune deoparte un stoc frumos de provizii, deoarece, după ce taxa pentru sine „raţiile” mizerabile, distribuia ceea ce rămânea în bloc într-o porţie unitară. Din care *Blockälteste* împărţea o parte oamenilor săi. Şi nici măcar nu-i era ruşine că tăia din cantitatea deja foarte scăzută de calorii, care oricum era suficientă doar pentru a ne menţine în viaţă.

Doar doi erau mai presus de *Blockälteste-. Lageralteste* şi conţopistul lagărului, *Lagerschreiber.* Aceste două poziţii erau considerate oficial de acelaşi rang, în toate lagărele, fără excepţie – erau cele mai înalte poziţii. Personalitatea deţinătorilor acestor ranguri stabilea care dintre ei era mai impresionant şi mai înfricoşător. în unele lagăre, conţopistul reprezenta puterea cea mai de temut, în altele, *Lageralteste.* Erau şi lagăre în care exista şi un al doilea *Lageralteste* sau în care conţopistul era înconjurat de cinci-sase asistenţi. Toţi aceştia erau şi ei persoane cu autoritate. Peste tot, *Lagerschreiber* sau *Lageralteste* era

suficient de bine poziţionat pentru a-şi putea aduce rude, prieteni şi protejaţi în preajma tronului său.

A doua ramură a aristocraţiei din lagăr o constituia personalul de la bucătărie, iar a treia – medicii şi lucrătorii sanitari. Castele / lor s-au dezvoltat, au generat ramificaţii, mai ales în lagărele de exterminare cunoscute sub numele de lagăre-spital. Acestea erau deja pline de medici-şefi de lagăr, medici-şefi de clinică, medici-şefi de bloc, asistenţi medicali, precum şi de adjuncţii personalului medical şi adjuncţii adjuncţilor. Fiecare avea o putere reală, fiecare avea o autoritate nelimitată asupra unuia sau mai multor oameni, pe care îi putea omorî fără a fi tras la răspundere – îi putea spinteca, le putea scoate ochii ori să-i maltrateze fără nicio problemă.

Piramida aristocraţiei din lagăr reflecta interpretarea modernă nazistă a principiului *divide et impera.* Nebunia sadică ce domnea acum a dus la dezvoltarea acestui concept distorsionat în *Auschwitzland,* statul fantomatic mirosind a excremente în faţa cărui post de frontieră, clădirea

conţopistului, ne aflam acum.

6 *Rămâneţi aici! Mergeţi pe jos! Mergeţi pe jos!* (germ.)
7 *Spital pentru prizonieri* (germ.).
8 *Cancelarie* (germ.).
9 *Şef de lagâr* (germ.).
10 *Secretar al lagărului* (germ.).
11 Este vorba de Frîtz Todt (1891-1942), personalitate marcantă a Partidului Nazist, ministru pentru înarmare şi Muniţii; a fondat Organizaţia Todt (OT), organizaţie cvasiguvernamentală de inginerie, renumită pentru utilizarea muncii silnice a milioane de muncitori.

Capitolul 4

Cei cu banderole pe care scrie *Blockälteste* vorbesc între ei în poloneză. în schimb, urlă la noi într-o germană stricată, cu accent slav.

— La birou în grupuri de câte trei! Verificarea identităţii!

Unul observă că, dintre noi, câţiva stau pe jos, obosiţi. Se năpustesc asupra grupului înspăimântat ca nişte fiare sălbatice şi lovesc câteva fete uluite cu bastoanele lor de cauciuc. Cei loviţi sângerează şi ţipă de durere, iar noi, ceilalţi, privim înmărmuriţi.

— în picioare, gaşcă de evrei mizerabili! Unde vă credeţi? în sinagogă? La teatru? Las' c-o să vedeţi voi!

Asta era adevărata *couleur locale* de la Auschwitz. Sclavi care bateau

alti sclavi.

Primii care au fost deportaţi în capitala Marelui *Anschwitzland* au fost polonezii, în mare parte neevrei. Ca peste tot, şi aici primii colonişti au constituit cea mai mare parte a aristocraţiei.

în schimb, în birouri sunt *Hciftlinge* maghiari.

Fără să stau prea mult pe gânduri, îl întreb pe unul dintre ei:

— Când ai ajuns aici? Care e situaţia?

Răspunsul este o privire glacială şi arogantă. Cuvintele îmi rămân în gât. Se pare că am îndrăznit să deschid o conversaţie cu unul dintre şefi.

De la birou suntem duşi la baie. în timp ce aşteptăm, câţiva dintre noi reuşim să schimbăm câteva cuvinte cu localnicii care trec pe acolo târşâind picioarele. Acum ştim sigur: trebuie să renunţăm la tot ce avem pe noi. începe o agitaţie febrilă şi grăbită. Cei care mai au ţigări aprind câte două în acelaşi timp. Chiştoacele trec din mână în mână, împărţim în grabă şi mestecăm puţina mâncare rămasă prin buzunare.

în faţa băii, prizonieri cu alte banderole preiau controlul. Evrei

polonezi. Urmează momente dureroase. Ne dezbrăcăm la pielea goală în bătaia vântului aspru. La o comandă, aruncăm într-o grămadă hainele, încălţările şi tot ce avem prin buzunare. Stăm şi tremurăm acolo, în faţa clădirii din lemn; vin camioanele. Mai mulţi vărgaţi ne aruncă lucrurile în benă, iar camioanele continuă să huruie.

Scrisori, fotografii dragi şi câteva acte de identitate pe care am reuşit să le salvăm în Topolya dispar în mod iremediabil. Scurtul dicton este elocvent: *Lasciate ogni speranza* – „Lăsaţi orice speranţă”. De aici nu mai există întoarcere. Dacă ar fi existat, cel puţin efectele personale ar fi fost transportate ambalate separat şi etichetate cu numele proprietarilor. în felul ăsta, chiar dacă ar fi vrut, nu ar fi putut niciodată să le înapoieze proprietarilor lor. în barbaria sa, metoda este incredibil de simplă: să priveze milioane de oameni de identitatea lor, de numele Lor, de umanitatea lor. Cum voi putea să dovedesc vreodată, la sute de kilometri de casă, că numele meu era ăsta, şi nu altul? Cum voi putea să dovedesc că eu sunt eu?

Minutele trec de parc-ar fi ore. Ne

privim cu un zâmbet amar goliciunea rece şi înroşită a celuilalt. în sfârşit, putem intra în încăperea pentru dezinfectare. Holul din faţa băii. Umezeala grea din pereţii din scândură emană un miros urât de mucegai. într-un colţ, un cazan scoate aburi groşi.

E un miros chinuitor, care ne apasă piepturile, de la trupurile umane transpirate şi prăfuite, dar căldura e mângâietoare. Foarfecile ţăcănesc. „Bărbieri” goi până la brâu îi rad pe cei din transportul care a sosit înaintea noastră. Este etapa a doua. Tăierea părului pubian, a părului de pe cap şi a părului de la subraţ. Profilaxia împotriva păduchilor. Mă uit cu uimire la măcelari. Nu există în ei pic de solidaritate umană?

îşi pasează victimele de la unul la altul cu o indiferenţă cruntă. îi împing, îi ciupesc, îi lovesc. Unul îi tunde la subraţ cu nişte foarfeci ruginiţi şi ciobiţi, altul le taie părul de pe cap, un al treilea îi tunde în zona pubiană şi a testiculelor. Bărbaţii goi ies din mâinile aspre şi contorsionate sângerând, de obicei cu răni grave şi dureroase, după care sunt împinşi pe o uşă.

Un *Häftling* păşeşte alături de mine.

Mi se adresează într-o germană stricată:

— De unde eşti?

— Din Ungaria.

— Care e situaţia pe front?

Sub ochii lui adânciţi se umflă saci negri de lacrimi. Vocea îi tremură de parcă ar implora. îi răspund cu promptitudine:

— Nemţii se retrag de peste tot. La Gomei, rusii au obtinut o victorie decisivă. Occidentalii pregătesc o debarcare. Finlandezii, românii şi bulgarii par să se pregătească să schimbe tabăra. Nu mai poate dura mult. Tu de unde eşti?

— Din Paris.

— Negustor?

— Avocat.

— Eşti de mult timp aici?

— De mai bine de un an. Toţi ai mei au # fost ucişi de animalele astea.

— Poţi supravieţui aici? îl întreb.

— Dacă ai noroc, poate. Oricum, faţă de mine, ai şanse mai mari cu un an. Eu n-am avut noroc. Aveam probleme cu plămânii şi acasă. N-am să rezist prea mult timp.

Dă din mână cu nepăsare şi scuipă.

— Dar tu n-ai să mai ajungi în

camerele de gazare, în mod sigur, continuă el. Cei care sunt îmbăiati în blocul ăsta sunt trimişi la muncă. Veţi pleca imediat mai departe.

Auschwitzul este deja plin până la refuz, nu mai sunt locuri pentru nou-veniţi. Dar nu contează. în lagărele secundare e peste tot la fel.

— Ce-i ăla un lagăr secundar?

îmi arată împrejurimile.

— Este o ţară întreagă aici. De jur împrejur, la patru-cinci kilometri unul de altul, s-au construit ori se construiesc sute de lagăre pentru bărbaţi şi femei. Auschwitzul este doar centrul. Capitala. Dar nu este singura în această regiune. Mai există un lagăr numit Gross-Rosen. Există multe astfel de lagăre.

— La gară am fost împărţiţi în două grupuri. Ceilalţi trebuiau să vină cu camioanele. Nu i-ai văzut?

Un zâmbet ciudat şi chinuit apare pe faţa lui împuţinată.

— Celălalt grup s-a aliniat în stânga?

— Da. Li s-a spus că vor merge în camioane.

Bărbatul în haine vărgate ridică mâna slabă şi arată în depărtare.

— Vezi coşurile alea? Acolo e

Birkenau. > -

Oraşul crematoriilor. Iar fumul ăla – ei sunt. Cei care s-au aliniat în stânga.

Da, probabil că eram pregătit pentru aşa ceva. Chiar şi acasă, auzisem şi citisem destule poveşti macabre despre camerele de gazare şi crematorii. Dar asta era cu totul altceva. Nu era doar o poveste auzită sau citită pe undeva. Nu era o ameninţare îndepărtată, ci o realitate ce se profila chiar aici, în faţa mea. O realitate apropiată. La nici 200 de metri. Fumul ei îmi intră în nări. Poate de aceea mă uit împietrit la micuţul francez bolnav de tuberculoză.

Totul e mai presus de orice îndoială şi totuşi incredibil. O zi de început de mai – o dimineaţă luminoasă, oamenii se mişcă încolo şi încoace, cerul se întinde senin deasupra mea. Dar realitatea este acolo: fumul acela murdar şi învolburat la o distantă de doar 200 de metri.

Mă gândesc la Kardos, cel din Szeged cu probleme cardiace, în costumul lui galben de catifea, cu ochelari strălucitori; la Weisz, librarul şchiop; la profesorul Waldmann şi la toţi ceilalţi care aşteptau camioanele în piaţă, la umbra turnurilor de pază

cu mitraliere, sub privirile ironice ale soldaţilor SS. Nici patru ore nu trecuseră de atunci.

Francezul se uită în pământ. Scoate din buzunar o ţigară mototolită şi, cu mare grijă, îndepărtează hârtia şi extrage tutunul. Rupe hârtia în două, îndeasă tutunul şi rulează două ţigări mai mici. îmi întinde una dintre ele. îi sunt profund recunoscător, deoarece am învăţat deja cât de preţios este tutunul aici. îi strâng mâna în tăcere. Amândoi ne ferim privirea de norul de fum care se ridică.

Trage adânc din ţigară, suflând cu greu.

— Coşurile alea de colo scuipă zi şi noapte fumul ăla murdar, spune el încet. Este o adevărată uzină. Dacă va scrie cineva vreodată despre ceea ce se întâmplă acolo, va fi considerat ori nebun, ori mincinos pervers. Trebuie doar să ne imaginăm: luni, ani la rând, *zi* de zi, oră de oră, din toate colţurile Europei sosesc trenuri pline de oameni. Supravieţuitorii sunt aliniaţi în piaţa morţii din faţa gării. La fel ca voi acum. Este foarte posibil, chiar probabil, ca în acest moment şi alţii să se afle în acelaşi loc. Dintr-o privire, îi aleg pe cei slabi şi mai în vârstă şi îi trimit în stânga. Apoi

inventează o poveste infamă despre camioane. Cei care cad în plasă, o merită. Asta e... – *Tu Tas voulu George Dând in...*[12]

Şopteşte, se uită în jur. Trage lung din ţigara subţire, tăciunele aprinzându-se cu furie între buzele lui secătuite de sânge.

— Camioanele alea se îndreaptă direct spre Birkenau. Totul începe la fel ca aici: cu duşuri. Totul este organizat sistematic, cu o planificare teutonică. *Es niuss alles klappen*[12]*.* E în sângele lor. Panica trebuie evitată, iar pentru asta se pune la punct o reprezentaţie teatrală. Nefericirii sunt mai întâi dezbrăcări.

La fel cum vă dezbracă pe voi acum. Sunt raşi şi despăducheaţi. Ei cred că merg la duşuri. Le pun chiar şi săpun în mână. Sunt împinşi pe o uşă. Se trezesc într-o sală de duşuri. Dar duşurile pulverizează gaz letal în loc de apă caldă. Şi asta-i tot. Mai rămâne doar crematoriul, a continuat el. Iar trenurile pleacă spre Germania pline cu haine pentru femei, haine pentru bărbaţi, haine pentru copii. Şi multe altele. Din oase se face clei, părul uman se foloseşte pentru saltele sau perne. Aici sunt munţi de păr de

copii. Apogeul activităţii naziştilor. Acum sunt în elementul lor. Hitler ştie foarte bine la ce

> instincte apelează prin „metodele” sale, ce straturi ale subconştientului descătuşează.

Tuşeşte din nou. Şi scuipă – sânge.

— Am lucrat la Birkenau. Desigur, nu în zona centrală a crematoriilor. Acelea sunt de obicei interzise pentru *Häftlinge,* iar dacă cineva este dus înăuntru, nu mai iese în veci de acolo. Până acum, 3 000 000 de trupuri umane au fost făcute fum. E o minune că maşinile rezistă. Din fericire, a continuat el pe un ton sarcastic, utilajele sunt de încredere. După cum ştim, industria germană de maşini... sunt produse speciale ale unor companii vechi.

Chiştocul de ţigară arde până la unghie. Mai are cel mult cinci fire de tutun. Le aşază cu grijă într-o cutie de tablă ruginită. Observă că tremur.

— Nu-ţi fie frică, spune el, în această zonă n-ai de ce să te temi. E o baie adevărată. Iar de aici veţi pleca mai departe. Ştiu. Lucrez aici. Mult noroc!

Francezul pleacă. Acum e rândul meu. Plâng de furie în încleştarea

măcelarilor. Maşina de tuns veche şi uzată îmi rupe părul şuviţă cu şuviţă. Mă tund cu trei aparate diferite şi mi se face o cărare suplimentară pe mijlocul capului.

Al patrulea inchizitor urlă la mine:

— Deschide-ti botul!

Am înţeles prea bine: nu gura, ci „botul”.

O lanternă puternică îmi luminează cavitatea bucală. Minuţiozitatea nazistului se r
aplică la cele mai mici detalii. Ne aflăm la o gară de frontieră şi nimic din vechea noastră viată nu trebuie lăsat să treacă. Chiar şi un
mic obiect din aur, o piatră preţioasă – *horribile dicta* – ar putea fi trecută prin cavitatea bucală a unui *Häftling.*

în cele din urmă, ajungem în baie. Şiruri lungi şi paralele de duşuri. Aşteptăm jetul de apă caldă. în schimb, dintr-odată, un foc lichid se revarsă peste trupurile noastre. Apa este insuportabil de fierbinte. Ţipăm şi încercăm să fugim, dar lichidul infernal se revarsă peste tot, arzându-ne dureros pielea. După care ne îndreptăm spre camera alăturată, unde ne croim drum printre două rânduri de *Häftlinge* încărcaţi cu haine. Primul ne aruncă chiloti făcuti dintr-o *r*
ţesătură aspră şi albastră; al doilea, cămăşi din aceeaşi ţesătură; al treilea,

cunoscuţii pantaloni vărgaţi; iar vecinul său, haina. Şi totul într-o grabă atât de mare, încât abia reuşim să le prindem. Al cincilea ne îndeasă câte o şapcă pe cap, iar următorul ne loveşte efectiv în cap cu încălţări ciudate din lemn, de nişte mărimi total aiurea. La uşă ni se aruncă chiar şi o curea asortată, şi uite-aşa am ajuns afară, de cealaltă parte a barăcii.

Producţia de sclavi pe bandă rulantă: bagi pe o parte o fiinţă umană, iar pe cealaltă parte iese... un *Häftling.*

---

12 *Tu ai vrut-o, George Dandin!* (fr.) – Moliere, *George Dandin,* actul I, scena 7. Cuvinte de reproş pe care şi le adresează eroul ori de câte ori se vede înşelat de soţia sa de neam mare.

1 3 *Totul trebuie sa meargă bine* (germ.).

Capitolul 5

Ne hăituiesc fără încetare. Tremurând, îmi pun repede zdrenţele pe trupul de pe care încă picură apa. Cu o oră în urmă eram încălţat cu nişte cizme bune, aveam pe mine nişte nădragi călduroşi şi o haină din piele de oaie, iar acum mi-e îngrozitor de frig. E încă răcoare, iar vântul se strecoară peste tot prin ţesătura subţire, care flutură. încălţările mele din lemn, grele de parcă ar fi din plumb, clămpănesc îngrozitor în timp ce-mi târşâi picioarele ca un deţinut. în câteva minute am ajuns să fiu un deţinut.

Acum suntem deja în haine vărgate, ca şi ceilalţi, aşa încât ne continuăm deplasarea. Ne privim reciproc vestimentaţia cu un zâmbet strâmb şi o uimire tâmpă. După zece minute de mers pe nişte străzi întortocheate, ne oprim în faţa unei barăci din lemn cu etaj. Pe un stâlp de iluminat, o săgeată indică Blocul 16.

La o fereastră, o femeie în vârstă, cu părul vopsit intens în galben pai, stă sprijinită în cot. în această baracă locuiesc femei – singurele rezidente de sex feminin dintr-un oraş dominat

de bărbaţi. Aici trăieşte cea care este, fără îndoială, cea mai mizerabilă prostituată din toate timpurile: târfa de la Auschwitz. E un bordel.

Da, din nou minuţiozitatea nazistă. Femeile provin dintr-o mare varietate de naţiuni şi, desigur, nu se află aici pentru plăcerea deţinuţilor evrei obişnuiţi, ci sunt la dispoziţia soldaţilor SS sau a supraveghetorilor de sclavi veterani dintre acei arieni de origine dubioasă care şi-au câştigat drepturile civile în lagăr. Acelaşi lucru este valabil şi în cazul cinematografelor, dintre care multe servesc pentru distracţia celor aleşi de aici, în capitala Ţării Morţii.

Femeia cu părul galben-pai cercetează noile figuri cu o curiozitate serioasă. Dispare brusc de la fereastră, dar se întoarce repede. De data aceasta are în mână o ţigară aprinsă. Trage câteva fumuri, după care o aruncă încet, cu o privire semnificativă, chiar în faţa mea.

O ţigară, din nou o ţigară. Mesajul omenirii în acest univers ireal.

Privirile ni se întâlnesc. Ridic ţigara aprinsă şi – nici eu nu-mi dau seama de ce – îi mulţumesc în maghiară:

— *Köszönöm.*

Părea să fi înţeles.

Dinspre colţul străzii se apropie nişte oameni cu coşuri. Mâncare. Prima îmbucătură de la Auschwitz. încă îmi stăruie în gură gustul pâinii de la Bácska, însă acum privesc cu dezgust masa cenuşie, prăfuită şi plină de noroi, mana râvnită în oraşele germane ale morţii, pâinea de tărâţe neagră şi fără gust. Primim raţia pe două zile. Camaradul francez a avut dreptate – suntem încărcaţi direct în vagoane. Plecăm mai departe. Ne împart şi aproximativ 15-20 de decagrame de cârnat de cal şi o porţie dublă de margarină, probabil vreo 5 decagrame. Adulmec cârnatul şi, pentru că miroase urât, îl arunc. O imprudenţă vinovată. Nu am unde să pun margarina, mi se prelinge pe mână, aşa încât, în cele din urmă, o arunc şi pe ea.

O pornim din nou în marş. De când am ajuns, n-am avut o clipă de odihnă, încălţările din lemn sunt grele şi chinuitor de inconfortabile, ca nişte cătuşe. Ochii îmi sunt înceţoşaţi din cauza anxietăţii permanente şi a epuizării fizice şi psihice. Prima zi la Auschwitz se îndreaptă spre o seară răcoroasă, iar noi continuăm să

mergem, încerc să ghicesc motivul pentru care suntem grăbiţi. Oare oraşul de barăci este deja prea aglomerat încât nu mai este loc pentru noi nici măcar pentru o noapte? Sau poate este nevoie de muncitori proaspeţi în altă parte?

O tăiem printre rândurile nesfârşite de căsuţe din lemn amplasate pe aleile de la marginea drumului. Străzile sunt aglomerate. Oameni în haine de prizonier, cu încălţări din lemn şi având pe vestoane triunghiuri mici de diferite culori. Fiecare triunghi ascunde o identitate răpită – căci în locul numelor furate, deţinuţii au fost botezaţi cu

un număr de *Häftling*. Culoarea triunghiuril indică naţionalitatea or Deţinuţii politici de naţionalitate germană, infractorii de drept comun, homosexualii, care sunt de asemenea „domestici”, au culori diferite. Pentru aceştia, Auschwitz a devenit unul dintre principalele locuri de adunare. Zdrenţele civile ale ,
multora dintre oamenii ăştia sunt stropite cu vopsea, având scris *Ost* [„Est”] pe piept sau pe spate.

Bineînţeles, în partea de jos a scării iadului sunt evreii cu stea galbenă. Sunt cei mai numeroşi şi constituie proletariatul lagărului. Neevreii de naţionalitate germană, poloneză, franceză, olandeză, greacă şi de alte naţionalităţi au ajuns aici, în capitală, înaintea evreilor, în special a celor din afara Poloniei, iar aristocraţia lagărului se formează în ordinea sosirii.

Peste lagărul coşmaresc de paria, coşurile de Ia Birkenau îşi scuipă fără încetare fumul brun-murdar. în oraşul crematoriilor nu există pauză. De ani întregi, gazul ucigaş se revarsă zi şi noapte, cazanele încinse trepidează, iar munţii de carne arzândă aruncă scântei cenuşii. Nu poţi evita priveliştea, eşti nevoit să o vezi zi de

zi. E bine că nu se vede aproape nimic; contururile sumbre ale sinilui de coşuri sunt ascunse privirii de mantia binecuvântată a nopţii.

Ne poticnim de-a lungul terasamentului căii ferate într-un şir lung şi neregulat, peste câmpul denivelat. Gardienii ne supraveghează îndeaproape, iar reflectoarele turnurilor de pază sunt orbitoare. Departe, din întuneric, se conturează un tren lung.

în câteva minute ajungem la el – suntem împinşi înăuntru. Din nou, suntem 60 într- un vagon. Un strat subţire de rumeguş umed acoperă podeaua. E suficient loc doar pentru a ne ghemui unul lângă altul. De data aceasta vagonul nu este încuiat – doi gardieni cu pistoale-mitralieră sar înăuntru. Cei mai naivi dintre noi încearcă să intre în vorbă cu ei.

— *Mani haltenl^* urlă gardienii.

în mijlocul vagonului este o ladă murdară din lemn. E latrina. Greţos de murdară. E beznă totală – se zăreşte doar licărirea lanternelor gri ale gardienilor. Pornim.

Această călătorie este la fel de dureroasă ca şi prima. Tremur în zdrenţele mele subţiri, privind cu lăcomie la scânteia dansantă a unei

ţigări din mâna gardianului. Mă cuprinde foamea. Muşc din pâinea pe care o strâng compulsiv în mână. E bună la gust.

Ne înghesuim unii în alţii, încercând să dormim, dar nu putem. Hauser se ghemuieşte lângă mine. Am fost demobilizaţi împreună cu două luni în urmă. îşi scoate şi el pâinea; are şi raţia de margarina.

Această suprarealistă călătorie de noapte pare insuportabilă. După Auschwitz şi Birkenau, fără nume, fără un sine, neştiind de unde şi încotro mergem. E chiar mai insuportabilă decât prima călătorie. Gardienii cu pistoale-mitralieră se profilează în faţa uşilor deschise. Să mă strecor pe lângă ei şi să păşesc în întuneric? Un gând fugar, dar tentant. O clipă de plutire şi totul s-ar termina. Hauser se gândeşte şi el la acelaşi lucru. Vorbeşte în şoaptă:

— Ar trebui să sărim din vagon. Să încercăm...

— Eşti nebun? Vrei să evadezi sau să mori? Oricum nu poţi să scapi cu zdrenţele astea.

— Cine vrea să evadeze? Să mori, să mori...

Plânge, în timp ce mestecă mecanic.

— Ai să ai tot timpul să mori, îi

spun, dar vocea mea nu mă convinge nici măcar pe mine.

— Spune-mi, poţi să înduri aşa ceva?

— Nu, nu poţi.

— Şi atunci?

— Nu poţi, dar trebuie.

Hauser tace. în cele din urmă, oboseala mă copleşeşte şi pe mine şi cad într-un somn neliniştit. Mă tot trezesc din minut în minut, din cauza câte unuia care se împiedică de mine. Latrina din mijlocul vagonului e mereu ocupată. Pâinea de tărâţe şi cârnaţii stricaţi din carne de cal îmi provoacă o diaree violentă. Uneori mă cuprinde ameţeala; ar fi bine dacă aş reuşi să adorm buştean. Dar este imposibil. Frigul necruţător al nopţii îmi apasă pieptul.

Cât durează călătoria? Două ore? Cinci ore? Lumina zorilor se strecoară prin uşile deschise. Câmpiile rămân în urma noastră – acum ne strecurăm printre nişte dealuri împădurite. Gardienii ne privesc, nemişcaţi şi vigilenţi. Nici ei n-au dormit: au fumat ţigări sau pipă şi au şuşotit toată noaptea. Acum îşi scot ceva de-ale gurii. Pâinea din raniţele lor e Ia fel ca a noastră. Cu grijă, ung pâinea cu un strat subţire de margarină şi beau

ceva din gamelă.

Liniile electrice trec pe lângă noi într-un labirint de fire. Unde suntem şi cât o fi ceasul? A trecut ceva timp de când am plecat din Auschwitz, dar trenul se mişcă destul de încet. Nu vedem mare lucru din peisaj, iar apropierea de uşă e strict interzisă. încă o dată, ochiurile mici ale vagonului reprezintă singura noastră perspectivă, cum a fost şi ieri – în urmă cu un an, cu 100 de ani –, pe drumul de acasă spre Auschwitz.

Călătorim parcă de-o veşnicie. Indiferent unde şi în ce condiţii, doar să ajungem undeva, să mă întind undeva, să mă pierd cumva, să mă scap ca de o boală odioasă.

Dintr-odată trecem peste nişte macazuri, ca de atâtea ori până acum, şi trenul încetineşte. Am ajuns. Am ajuns undeva.

într-adevăr. Locomotiva se opreşte cu un oftat, iar gardienii noştri sar jos din vagon. Stăm la uşă, sorbind cu nesaţ lumea de afară. O gară mică, ce pare mai curând un post de gardă: Muhlhausen.

Peste tot în jurul ei se întinde o pădure deasă de un verde-închis, iar de-a lungul celor trei linii paralele de

cale ferată strălucesc mormane de cărbune. Ciudat şi frumos. Soarele străluceşte în miriadele de grăunţe de cărbune din spatele unei nesfârşite perdele de frunziş. Şi aici se întinde o încrengătură de linii electrice.

Micuţa gară de munte e complet pustie. Câteva vagoane de marfă ruginite de pe una dintre şine arată de parcă ar fi fost uitate aici cu ani în urmă.

— Silezia Inferioară, se aude în jur. O regiune minieră, de cărbune şi piatră.

în grupuri de câte cinci, ne îndreptăm spre o poiană din apropiere. Ne aşezăm în formaţie în iarba deasă, iar noroiul argilos ni se lipeşte de încălţările din lemn. Suntem aşteptaţi. într-o parte, la două mese, sunt nişte ofiţeri SS. în jur sunt mai mulţi ofiţeri. Ne măsoară cu nonşalanţă, ca nişte negustori la obor. Gesticulează, arătând în direcţia noastră.

Urmează o procedură scurtă. Trebuie să trecem prin faţa celor două mese. La una dintre ele ni se atârnă de gât, cu o sfoară groasă, o bucată de carton, iar la cealaltă

trebuie să citim numărul imprimat pe cartonul respectiv.

33031. Asta-i numărul meu. De acum încolo, nu mai sunt eu, ci numărul 33031. Mai degrabă un număr decât un deţinut condamnat pe viaţă, ale cărui nume şi bunuri sunt încă păstrate în arhivele închisorii.

Niciodată nu mi-au plăcut numerele. Nu am crezut în puterea lor magică. Pentru mine, măsura valorii a fost mereu cuvântul. Capacitatea mea de a memora numere este atât de slabă, încât de multe ori mi-am uitat propriul număr de telefon. Acum însă, în câteva clipe, acest număr mi s-a întipărit în minte ca singurul semn distinctiv al viitoarei mele existenţe. Numele şi prenumele de pe certificatul de naştere, numele de alint cu care mă strigau cândva mama şi iubita mea se pierd în neant. De acum înainte sunt *Dreiunddreiftigtuilleinunddreiftig* [33031] – şi numai prin asta mă diferenţiez de 74516 sau de 125993.

Următorul punct de control e un hambar gol. Un atelier abandonat. Şi aici există o masă, cu ofiţeri. Ne pun să ne dăm jos zdrenţele. Goi puşcă, urcăm pe o ladă plată, care serveşte drept podium, şi ne rotim ca nişte

manechine. La masă, un medic SS ne evaluează. în asta constă examinarea medicală. în orice caz, pe parcursul viitoarelor evenimente nu am observat niciodată impactul sau urmele acestei evaluări.

După evaluare, ne grăbim să ne punem hainele, epuizaţi. Ne întoarcem în luminiş. E trecut de mult de prânz, iar de alaltăieri, o bucată de pâine de tărâţe a fost toată mâncarea mea. Sunt ameţit de foame, mă clatin de slăbiciune. N-am să înţeleg niciodată cum am reuşit să fac faţă urcuşului forţat de după aceea, pe o distanţă de 20 de kilometri.

Plecăm la intervale scurte, împărţiţi în grupuri de câte 200 de oameni. A fost pur şi simplu o chestiune de noroc că am nimerit într-o anumită unitate sau într-un anumit lagăr de exterminare.

Drumuri de munte bine întreţinute şi grupuri de case împrăştiate marchează satele. Câteva clădiri răsfirate, una-două fabrici sau mine – la atât se rezumă toate aceste aşezări, dar în fiecare există o casă de economii, un han, o farmacie sau un sediu al Partidului Nazist împodobit cu drapele, afişe şi ghivece cu flori.

Noii noştri gardieni din Mühlhausen

nu mai sunt tineri SS cu pistoale-mitralieră. Procesiunea anevoioasă şi disperată este dirijată de infanterişti mai în vârstă din Wehrmacht, îmbrăcaţi în uniforme verzi decolorate şi uzate. Nu avem pauză – germanii nu sunt obosiţi. Noi suntem cu atât mai epuizaţi. Cu fiecare pas, încălţările din lemn îmi rănesc picioarele până la sânge, înfigându-mi parcă un cuţit în glezna ce mă arde.

— *Los!... Los!... Bewegung!...*

Comanda se aude mereu. La sfârşitul coloanei noastre se aud gemete animalice. Un ţipăt, apoi un geamăt. Cineva care s-a oprit să-şi dea jos încălţările năclăite de sânge este chemat la ordine cu un pat de armă. Cu toţii suntem la capătul puterilor. Şi de data aceasta, o călătorie chinuitoare ce pare să nu se mai sfârşească.

Trecem de două lagăre aşezate de o parte şi de alta a drumului. Par îngrozitor de asemănătoare. Corturi rotunde vopsite în verde, turn de pază cu mitraliere, barăcile santinelelor de dincolo de sârma ghimpată, *Häftlinge* care se deplasează cu o lentoare şovăielnică, postul de gardă german, totul sub cerul mereu presărat cu nori al Sileziei – aceleaşi lucruri peste tot.

Drumul se îndreaptă spre o coastă împădurită. Nişte uniforme vărgate cu albastru se deplasează pe versant, la 30-40 de metri mai sus. Sunt ca şi noi. Cu târnăcoape şi lopeţi, taie în deal o fâşie galbenă de argilă. Din gropi, aruncă argila grea în nişte cărucioare de fier. Alţi *Häftlinge* se proptesc în cărucioare şi le împing la deal. Cară cu ei răngi de fier pe care le folosesc pentru a îndepărta bolovanii din drum. în stânga, pe o altă culme, se zăresc obişnuitele corturi verzi. La o înălţime şi mai mare, un turn de pază cu santinelă şi o mitralieră. Cărucioarele de fier scârţâie cu un ecou, iar de undeva se aude huruind o betonieră. Şi strigătele necontenite:

— *Los!... Bewegung!... Los!...*

Se pare că am ajuns acasă.

---

14 *Tacă-ţi gura!* (germ.)
15 *Haideţi!... Haideţi!... Miţcaţi-vâ!...* (germ.)

Capitolul 6

Satul pe raza căruia se află lagărul se numeşte Eule. E considerat unul dintre cele mai pitoreşti locuri din Silezia Inferioară. în ciuda caracterului minier al zonei, în apropiere există staţiuni balneare situate la mare altitudine. Cândva, cei cu afecţiuni cardiace se refugiau aici pentru a scăpa de căldura verii. Vremea este întotdeauna răcoroasă pentru această perioadă a anului, căldura zilei fiind mereu filtrată de caravanele de nori rătăcitori. Dacă eşti bine îmbrăcat, ai un nume, bani, ţigări şi ziare, poţi petrece aici un concediu pe cinste.

Toate aceste informaţii le-am auzit de la deţinuţii mai vechi. Lagărul este în construcţie acum, iar noi suntem al treilea lot. Găsim aici doar câteva sute de oameni. Nouă zecimi dintre ei sunt greci, restul – olandezi, francezi şi polonezi. Sunt şi câţiva din Budapesta. Desigur, toţi sunt evrei.

în funcţie de distribuţia naţională s-a constituit şi ierarhia din lagăr, încă

insuficient dezvoltată. *Lageralteste* e un evreu francez – scund, cu umeri înguşti şi foarte arogant. Are şi un nume. îl cheamă Max, iar pe aici umblă vorba că în Paris ar fi fost proprietarul unui club de noapte cu o reputaţie deosebit de proastă. E stăpânul absolut al lagărului. Un stăpân malefic, crud şi capricios. Bastonul său subţire şi şuierător e la fel de temut ca biciul şi revolverul subofiţerului SS care este comandantul lagărului.

Michel, conţopistul, e din Amsterdam. Lucrările sunt efectuate de trei companii de construcţii. Filiala din Waldenburg a firmei de construcţii civile şi structurale Georg Urban contractează cea mai mare parte a lucrărilor de săpat; Kemna AG sapă tuneluri; iar Baugesellschaft construieşte cu ajutorul deţinuţilor structurile din ceea ce se plănuieşte a fi un oraş tentacular de barăci, întreaga aristocraţie este formată din kapo de la companii, adjuncţii lor şi, desigur, câţiva *Blockăltesten.* Fireşte, în afară de *Lagercilteste* – kapo suprem – şi de conţopist (secretar). Nu există bucătărie, deci nu există nici aristocraţi ai bucătăriei. De asemenea, nu există nici „medici” de

rang înalt. Ciorba este adusă cu camionul, în recipiente izolate termic, dintr-un loc necunoscut.

Sosirea noastră nu provoacă prea multă agitaţie. Lucrătorii de pe versanţi ne aruncă o privire superficială – ne privesc cu o indiferenţă apatică. *Lagerălteste,* un tip slăbănog, primeşte lista care ne însoţeşte de la şeful gardienilor. Citeşte numerele. Corturile ne aşteaptă pe vârful colinei, pustiu şi măturat de vânt. Este prima dată când văd de aproape asemenea facilităţi. Corturile erau rotunde, făcute dintr-un plastic ce semăna cu papier mâché. înăuntru, o podea din scânduri se întinde de-a lungul peretelui, în jurul unui strat de pământ circular asemenea unei arene de circ, împărţit în 24 de sectoare de aceeaşi dimensiune. Fiecare sector este ,
suficient de mare pentru ca un om mai slab să se întindă pe el. Chiar şi aşa, „locatarii” sunt nevoiţi să se strângă unii în alţii ca sardinele, deoarece suntem înghesuiţi câte 30 într-un cort. Nu poate fi vorba de o odihnă relaxantă.

Ducem rumeguşul înăuntru – cu el ne vom aranja culcuşurile. Este

înlocuitorul paielelor din lagărele de exterminare. N-am văzut niciodată paie pe aici, care sunt considerate un furaj de mare valoare în aceste zone cu pământ sărac, argilos şi pietros. Primim câte doi baloţi de rumeguş pentru fiecare cort, doar cât să acoperim podeaua udă. Pături subţiri, sintetice, sunt întinse pe paturile mizere şi deja se aude, pentru prima dată, cuvântul de temut care mai târziu ne va pune inima la grea încercare:

— *Appell...!*

Apelul înseamnă adunare, comenzi, stabilirea programului de muncă, raport, convocarea pentru numărătoare, judecarea infractorilor şi executarea sentinţelor, toate condensate într-un singur concept şi într-un singur act. De obicei, există *Appell* în zori, înainte de a pleca la muncă, şi seara, la întoarcere. De obicei. însă clopotul lagărului, bara de fier ruginită atârnată de un copac, sună practic în fiecare zi până se dă stingerea, chiar şi în timpul perioadelor de odihnă. Semnalează un *Appell* special. Nu ştii niciodată câte ore va trebui să stai în picioare, până la epuizare, în vânt, în ploaie, în stare de alertă; şi, mai ales, nu ştii

niciodată când vei fi martorul – sau poate victima – unei sentinţe de condamnare la moarte pronunţate şi executate.

Fără să bănuim nimic, ne adunăm pentru primul *Appell.* Formăm un careu mare în faţa corturilor. Cei mai vechi sunt aliniati în *f* coloane separate, în funcţie de companiile pentru care lucrează. în lateral, un mic grup de muncitori responsabili cu curăţenia în lagăr. în centrul careului, *Lageralteste* şi secretarul. Şefii de coloane se agită grăbiţi în faţa celor pe care îi conduc, aliniind rândurile cu lovituri de bastoane. Oamenii, epuizaţi şi pe jumătate înfometaţi, privesc spre centru cu o frică amorţită. *Lageralteste* strigă din răsputeri:

— *Achtung! Schmiitzen ab!^*

Mulţimea înţepeneşte, într-o aşteptare tensionată. Cu mişcări prestabilite, şepcile rotunde ale deţinuţilor zboară de pe capetele rase. Comandantul lagărului iese din baraca sa.

Un sergent SS la vreo 40-50 de ani. în fiecare seară, după *Appell,* scoate vioara şi, şovăitor, cântă melodii sentimentale pentru stelele care îl ascultă. Până acum, în timpul apelurilor, a omorât 22 de oameni cu

lovituri de baston, iar pe alţi nouă i-a împuşcat cu revolverul în fata coloanelor aliniate. Un teuton masiv, blond, cu nişte ochi albaştri apoşi, cu ochelari. Are o măcelărie într-un orăşel din Pomerania. Acum afacerea e condusă de soţia lui. Da, e război, iar datoria e mai presus de toate...

Are un revolver la brâu, iar sub centură, un bici. Se îndreaptă spre centrul formaţiei şi, cu un semn, îi cheamă pe conţopist şi pe *Lagercilteste,* la care se află lista. Şi se îndreaptă spre rândurile de oameni, cu cei doi acoliţi pe urmele lui. în timp ce *Lagercilteste* citeşte numele oamenilor, câte cinci, sergentul SS atinge cu biciul umerii primei persoane din fiecare grup.

De data asta cifrele sunt corecte. Ferească Dumnezeu să nu fie aşa! Urmează inchiziţia. *Lagerălteste* aruncă o privire pe foaia de hârtie pe care o ţine în mână şi strigă:

— 21825!

Cineva iese din rând şi se îndreaptă spre centru. Păşeşte nehotărât, cu oarecare resemnare. Ştie ce-l aşteaptă, deoarece interogatoriul urmează de obicei după o plângere din partea unui inspector civil sau a

unui gardian SS.

— Evreu împuţit, ai chiulit de la muncă între 10 şi 12:30. Unde ai fost? Ce crezi, că eşti aici să te îndopi pe gratis?

Nu auzim răspunsul, doar şfichiuitul biciului. Asta e încălzirea.

21825 este pus să stea în patru labe. E doar o formalitate, o simplă tradiţie, deoarece majoritatea loviturilor se aplică la cap.

— Dă-i 50, spune violonistul.

De executarea sentinţei se ocupă *Lageriilteste.* Pe măcelarul pomeranian nu-l interesează detaliile – doar supraveghează cu conştiinciozitate; iar *Lagerălteste* loveşte din tot sufletul. Cu atât mai mult cu cât, dacă zeul lagărului suspectează unele şmecherii, adeseori se întâmplă ca restul loviturilor să se abată asupra capului celui care aplică sentinţa.

21825 se prăbuşeşte la pământ după a treia lovitură. La început urlă fără reţinere, ca o fiară, dar până la a douăzecea lovitură sunetul îngrozitor se transformă în scâncet. 21, 22 şi până la 50, loviturile cad peste o masă inertă. *Lageralteste* face un semn cu mâna, iar din grupul responsabililor cu curăţenia se desprind trei oameni

care târăsc victima deoparte.

— 27111! se aude din nou în liniştea cutremurătoare.

Următorul iese în faţă. Din nou plouă cu lovituri. îmi vine vag în minte scena falansterului din poemul dramatic al lui Madách Imre *Tragedia omului.* Aceeaşi scenă, însă mare diferenţă. Bătrânul din piesă era pus doar în genunchi, pe când aici, ochelaristul din Pomerania loveşte mortal.

Madách nu a făcut decât să viseze, pe când Hitler a realizat.

încă trei victime sunt biciuite, după care apelul se termină.

Mă clatin, ameţit. Mi-e greaţă. Ne aliniem în ordine pentru porţia zilnică de mâncare: pâine cu o linguriţă de gem acrişor. Noi, cei abia sosiţi, nu primim supă; bucătăria încă nu a fost înştiinţată de venirea noastră.

Termin pâinea din câteva înghiţituri, după care mi se face şi mai foame. în lagărele morţii, două lucruri sunt necunoscute: zâmbetul şi saţietatea.

Este ora 20:30. Peste jumătate de oră se dă stingerea. Fără vlagă, mai stăm de vorbă în faţa corturilor. Printre cei câţiva budapestani se află şi fiul lui János Vázsonyi, fostul

ministru evreu al Justiţiei din Ungaria, care a cochetat cândva cu politica, fără prea mult succes, dar cu o ambiţie îndărătnică. Odată, îmi amintesc vag, ne-am cunoscut la o cină.

A slăbit pe jumătate, iar zâmbetul său uniform, perpetuu, s-a înţepenit într-o grimasă dureroasă pe faţa lui scofâlcită. Pare să fie pe moarte, deşi e aici doar de câteva săptămâni. Se spune că a încercat deja de trei ori să se sinucidă. Este un fumător înrăit şi nu rezistă sevrajului nicotinic. Visează cu
pasiune chiştoace de ţigări, mormane de tutun. îşi mai vine în fire doar în rarele ocazii când reuşeşte să pună mâna pe un muc de ţigară sau pe câteva fire de tutun. Atunci îi adună pe maghiari în jurul său şi se lansează în lungi divagaţii care se încheie întotdeauna pe un ton optimist:

— N-au cum să reziste mai mult de câteva săptămâni. Nici vorbă de aşa ceva. De îndată ce se va declanşa invazia, vor avea parte de o prăbuşire rapidă. Eliberarea se apropie, veţi vedea, ne vom întoarce acasă.

La fel spune şi acum. în mâinile lui bolnăvicioase şi tremurânde fumegă un chiştoc de Caporal – a primit astăzi

o ţigară începută de la un prizonier de război englez, la gară, unde lucra la încărcarea vagoanelor, îşi povesteşte norocul cu gesturi largi, entuziaste. E fericit.

Noi, cei abia sosiţi, suntem deja în corturile noastre şi ne pregătim locurile de dormit. Cei din Zombor, Szabadka şi Újvidék încearcă să încapă într-un singur cort. *Lagerälteste* şi conţopistul îşi fac şi ei apariţia, manifestând un interes condescendent pentru ştirile de pe front. Apoi secretarul loveşte bara de fier. Clopotul lagărului sună spart, iar peste noi coboară deja noaptea liniştită a sclavilor.

---

16 *Atenţie! ¡os şepcile!* (germ.)

Capitolul 7

Dimineaţa, ora 4. Lovitură în peretele cortului:

— *Auf™-*

Echipa de trezire aleargă strigând printre corturi. Conţopistul izbeşte cu furie în bara metalică atârnată de copac. Sclavii sar în sus, pe jumătate amorţiţi. Cei care şi-au dat jos zdrenţele vărgate pe timpul nopţii le apucă acum în grabă. Posibilităţile de

igienă sunt minime. Cele câteva robinete de apă care picură în curte sunt asaltate de sute de oameni, dar puţini reuşesc să-şi ude mâinile şi feţele în apa rece ca gheaţa. Consumul de apă este strict interzis, deoarece este contaminată. La fel este în toate lagărele, fără excepţie.

Un nou sunet de clopot anunţă preludiul apelului de dimineaţă. Trebuie să ne grăbim, căci cine nu se aliniază în coloană în câteva secunde se joaca cu viaţa lui. A rata apelul este o crimă capitală, pedepsită nu de puţine ori cu moartea.

Este greu de imaginat ceva mai disperat şi mai deprimant decât să te trezeşti dimineaţa devreme în asemenea condiţii cumplite. Certitudinea că urmează o nouă zi lungă plină de suferinţe şi pericole, foamete şi biciuire, de mizerie şi păduchi te umple mereu de dorinţa sfâşietoare de a trece în nefiinţă. *De a termina cu toate* – aceasta e refrenul ce revine mereu în conştiinţa apatică. Cu toate acestea, au fost doar dimineţi de primăvară. Mai târziu, în mijlocul disperării unor răsărituri şi mai sumbre de noiembrie şi

decembrie, un *Häftling* îşi va aminti de dimineţile de acum ca de nişte exerciţii matinale plăcute. Pentru că acum încă mai exista speranţa că soarele va străluci câteva minute sau ore şi ne va încălzi hainele acoperite de rouă.

Dar cine se gândea atunci la dimineţile de noiembrie? Era deja prea mult. Ocupaţi cum eram să golim până la fund suferinţele prezentului, nu ne imaginam că ar putea urma ceva şi mai groaznic.

Nu avem mic-dejun. Se aud doar vocile şefilor de coloane, în timp ce kapo de la companii îşi împing oamenii pe care îi au în grijă, forţându-i să se alinieze, în vreme ce tusesc de se sufocă. Mă trezesc mai obosit
decât la culcare. Nu pot sa mă odihnesc pe patul tare şi plin de rumeguş presărat cu aşchii de lemn, iar stomacul gol îmi fură somnul.

Dejecţiile se adună într-o baltă împuţită în jurul latrinelor turceşti îngrozitor de mizerabile. Cei care se uşurează se murdăresc unii pe alţii în beznă. Umbrele se stropesc în balta aceea odioasă, înjurând, împingând şi oftând. în una sau două mâini străluceşte un

/

muc de ţigară. Alţii se uită la mica scânteie şi cerşesc, se târguiesc pentru un fum. Fumătorii se aşază cu un aer de superioritate deasupra dejecţiilor, gemând şi pufăind cu aviditate. în *Aiischwitzland,* prim

ul lucru care dispare este instinctul de dezgust. Cei cărora le-a mai rămas o bucată de pâine de ieri vând o îmbucătură pentru un fum. Schimbul se face rapid; cei care au renunţat la pâine înghit fumul cu

sete, iar cei care s-au despărţit de mucul de ţigară se aşază pe vine şi ronţăie o bucată de pâine.

Se aude *Lagerälteste,* care strigă:

— *Antreten!^*

începe agitaţia. în răcoarea dimineţii ne aliniem incredibil de repede. Noi, cei sosiţi de curând, stăm pe un rând separat. Comandantul lagărului apare însoţit de civili – sunt maiştri de la firmele care exploatează sclavi. Se face trierea noilor sosiţi, cam ca la un târg de sclavi.

Fiecare companie are nevoie de un anumit număr de oameni – cei mai puternici, dacă se poate, dar care să fie şi vorbitori de limbă germană. Kemna este cea mai temută dintre cele trei companii; şi nu numai din

cauza supraveghetorilor civili înrăiţi, despre ale căror acte de cruzime auzisem mai ieri nişte ,, poveşti înfiorătoare, ci şi pentru că această companie se ocupă cu săparea de tuneluri. Iar în situaţia noastră, munca în subteran este cea mai rea dintre toate. Până acum, Urban AG continuă să facă lucrări de suprafaţă: săpături, concasări de roci, amenajarea de căi de acces industriale, dar, chiar şi aşa, în cele din urmă se va ajunge tot la tuneluri. Veteranii spun că cea mai bună este Baugesellschaft, compania care se ocupă de construirea barăcilor. Acest lucru se datorează şi faptului că locul lor de muncă se află chiar pe şantierul lagărului, astfel încât la corvoada zilnică nu se mai adaugă şi alţi câţiva kilometri de mers pe jos până la un şantier îndepărtat şi înapoi în lagăr. în mod firesc, vechii prizonieri s-au orientat spre Baugesellschaft. Aşa că am început cu un dezavantaj considerabil; nou-veniţii au fost ceruti de Kemna şi Urban. Eu am reuşit să scap de Kemna, aşa încât am ajuns să fiu unul dintre sclavii de la Georg Urban AG. Pentru munca mea, compania plăteşte statului lui Hitler două mărci pe zi pentru a- mi acoperi „masa” şi „îmbrăcămintea”, şi numi

fac iluzii că nu va trebui să câştig aceşti bani cu sânge.

Sclavii de la Urban sunt aliniaţi separat, iar kapo îşi aleg grupurile. Astăzi se formează noi echipe pentru noile locuri de muncă. Mă îndrept la întâmplare spre una dintre ele. Grupuri de 20-25 de oameni se împrăştie în toate direcţiile, fiecare însoţit de un gardian SS şi un maistru civil.

Ám noroc – locul meu de muncă nu este departe. Trebuie să car şine pentru căi ferate industriale. Ne poziţionăm în dreptul traverselor, ridicăm şi cărăm. Este extraordinar de greu. Metrii par să se întindă la nesfârşit, iar grecii cu care trag la jug nu depun prea mult efort. îmi dau seama că, prin manevrele lor ingenioase, ajung să port greutatea pentru doi oameni. în fiecare clipă îmi simt braţele de parcă ar da să mi se desprindă de trup, însă merg înainte, roşu la faţă, ameţit, cu ochii înceţoşaţi.

Este iniţierea mea la Eule.

/

---

17 *Deşteptarea!* (germ.)

18 *Alinierea!* (germ.)

Capitolul 8

Trec 14 zile de calvar. Vechea viaţă, lumea de dincolo de sârma ghimpată, este un vis improbabil şi frumos pe care l-am avut cândva, cu mult, foarte mult timp în urmă. Poate chiar în altă viaţă. îmi ating faţa şi, chiar şi fără oglindă, îmi dau seama cât e de schimonosită. Am pielea flască, organismul îşi consumă fiecare picătură de grăsime. Clătinându-mă, mă arunc ca o fiară, laolaltă cu ceilalţi, pentru a primi supa de buncăr, maroniu-negricioasă. O permanentă senzaţie de foame îmi intensifică pofta furibundă şi neputincioasă de tutun. Cât se mai poate, cumpăr tutun de la greci în schimbul raţiei mele zilnice de pâine.

Grecii sunt traficanţii lagărului. Sunt negustori extraordinar de inteligenţi, ipocriţi şi vicleni. Fac rost de orice, la preţuri exorbitante. Majoritatea sunt evrei din est aduşi aici din loannina, Patras şi din insulele greceşti. Sunt măslinii la faţă, sunt sălbatici, inumani, plini de instincte ciudate, străine, pe care noi nu le înţelegem şi nu le putem înţelege, probabil pierdute cu secole în urmă.

Mă uit la ei cu o suspiciune şocată – sunt negarea vie a solidarităţii mondiale a evreilor, a trăsăturilor rasiale evidente şi a unităţii / / sufletului evreiesc la nivel internaţional, vehiculate de propaganda nazistă.

Greu găseşti printre ei vreunul educat. Cei mai mulţi sunt incredibil de ignoranţi. în mare parte sunt negustori ambulanţi şi mici comercianţi. Rânjetul lor permanent te calcă pe nervi. Ştiu multe lucruri pe care noi nu le ştim. Cu o îndemânare uimitoare, în câteva zile sunt în stare să intre în graţiile nemţilor. Au o abilitate deosebită de a face ca lenea să pară un efort febril şi o muncă serioasă. Şi sunt atât de pricepuţi la asta, încât chiar şi germanii vigilenţi şi suspicioşi le cad în plasă. Sunt leneşi din fire, neproductivi şi gata să chiulească, dar pe ei ni-i dau de exemplu gardienii şi stăpânii noştri, maiştrii civili. Ei sunt cei care smulg chiştoacele din gura gardienilor germani – pe care cu toţii Ie pândim pe furiş, aşteptând cu sufletul la gură momentul când vor fi aruncate. însă grecii ne-o iau mereu înainte.

Nu-s în stare să înveţe nici cele mai simple expresii în limba germană, dar îi vezi mereu în preajma maistrului,

linguşindu-l sau denunţându-i pe alţii. Iar lipsa lor de abilităţi lingvistice îi determină să se descurce apelând la gesturi, dând din mâini şi din picioare.

Ungar nix arbait, grek gut arbait! – o versiune într-o germană stricată a propoziţiei „Maghiarii nu muncesc, însă grecii muncesc bine!”, pe care grecul o şopteşte de zeci de ori pe zi la urechea maistrului. Şi neamţul îl crede, iar grecul îşi asuma întotdeauna meritele.

Sunt maeştrii inegalabili ai hoţiei. Furtul – în special furtul pâinii, care înseamnă viaţă – este o infracţiune capitală. De obicei, prizonierii se răzbună imediat şi fără milă. De multe ori se întâmplă ca o gloată însetată de sânge să-l linşeze pur şi simplu pe hoţul de pâine prins în flagrant. Asemenea fapte mişeleşti stimulează rapid un sentiment de comunitate, de conştientizare a faptului că azi sau mâine cineva poate fura comoara pe care oricare dintre noi a ascuns-o într-o cârpă sau într-un sac de ciment.

Zece luni mai târziu, la fabrica morţii din Ddrnhau, am asistat Ia mai multe execuţii. în faţa mea, mai mulţi bărbaţi aflaţi în ultimul stadiu de înfometare, fiind prinşi furând pâine, au fost dezbrăcări, târâri şi omorâţi în

bătaie.

însă „camarazii” greci erau greu de prins în flagrant. Nici până în ziua de azi nu le-am înţeles metodele şi trucurile inteligente. N- am să înţeleg nicicând cum au reuşit să scoată pâinea pe care o ascunsesem în sacul de paie pe care am avut grijă să mi-l pun chiar sub cap. Nu se vedea nici măcar o zgârietură în pânza de sac, aşa că individul a trebuit să se strecoare adânc prin cusăturile laterale şi să scormonească sub capul meu cu o grijă extraordinară, astfel încât să nu mă
trezesc din somnul meu uşor. Ceea ce

necesită o prezenţă de spirit remarcabilă şi o dexteritate nu mai puţin admirabilă. într- adevăr, *Häftlinge* greci erau adevăraţi magicieni.

14 zile în Eule...

Mă afundam îngrozitor de repede în mizeria lagărului. Urlând şi agitându-mă cu furie, mă luptam frenetic pentru un târnăcop mai uşor, pentru o muncă mai uşoară la calea ferată, pentru o supă mai groasă, chiar pentru un mic loc de dormit. Urlând nearticulat, mă lupt cu ceilalţi pentru un morcov găsit în noroiul drumului;

scrâşnind din dinţi, sar după fiecare chiştoc de ţigară aruncat.

Ne trezim la 4 dimineaţa, iar la 5 suntem deja la muncă. Lucrăm până la ora 18, cu o pauză de jumătate de oră la prânz. Agitaţia din preajma apelului de seară şi la distribuirea hranei ne fură încă o oră şi ,jumătate. Abia pe la 19:30 te poţi gândi puţin şi la tine. La ţevile unde curge un fir subţire de apă abia dacă-ţi poţi umezi faţa şi mâinile acoperite cu un strat gros de pământ, praf, ciment şi murdărie. Poţi să-ţi bandajezi şi rănile dacă reuşeşti să dai de polonezul morocănos şi absolut nepriceput care face pe medicul aici, deşi acasă ar putea fi în cel mai bun caz infirmier – sau negustor de cârpe ori cazangiu.

Stau în picioare 17 ore pe zi, dintre care cel puţin 14 făcând o muncă istovitoare. Litrul de fluid rece numit supă turnat într-o cutie de conserve ruginită care serveşte drept bol nu-mi potoleşte foamea chinuitoare. înghit cu lăcomie sfertul de pâine, fără să mai mestec. Are probabil 40 de decagrame, dar e grea şi fără gust. Nu e săţioasă. îmi pare rău pentru cei cumpătaţi şi precauţi. Măsoară la centimetru, tăindu-şi pâinea în felii subţiri. Când se iveşte ocazia să

cumpăr ţigări, fireşte, cea mai mare parte din raţiile mele ajunge în stomacul grecilor.

Există însă şi *Zulage,* o porţie suplimentară – 15-20 de grame de margarină, gem sau o felie subţire de salam din carne de cal, de obicei deja împuţit. O dată pe săptămână avem parte de o supă specială: supă de lapte degresat – dulce, caldă şi reconfortantă. în ea plutesc fâşii de tăieţei. în astfel de momente, palatul nostru bucal se bucură de senzaţia rară de aromă. Ne jurăm ca, atunci când vom ajunge acasă, să comandăm zilnic supă de lapte. Vom organiza orgii cu supă de lapte, ne vom răsfăţa cu supă. Ne vom delecta şi cu cartofi plutind în sos. Cinci-şase cartofi fierţi în coajă, în jumătate de litru de sos. Oricât de rar, acest fel de mâncare impresionează prin densitatea sa. De fapt, este singura hrană pe care o primim – în afara de *Zulage* şi pâine – sub formă de aliment solid. Ambele sunt delicatese rare; în mare parte, meniul constă în supă de sfeclă roşie, de măcriş şi aşa-zisa supă de buncăr. Fiecare porţie – supă, pâine, *Zulage* – conţine exact cantitatea de nutrienţi necesară pentru menţinerea organismului. Pentru a-l menţine, nu

pentru protejarea lui. Aceasta din urmă nu are absolut nicio importanţă. Puterea de muncă şi durata de viaţă a unui *Häftling* sunt calculate la câteva luni. Planificarea caloriilor în lagărele de exterminare este opera unor oameni de ştiinţă germani harnici şi inepţi, rezultatul unei cercetări sistematice. Să mănânci până te saturi – asta e altceva. De asta nu e nevoie.

Ei au inventat supa de buncăr, acea masă mucegăită de sedimente, praful de brânză, gemul de melasă cu duhoarea lui oribilă şi alte delicatese pentru *Hliftling.*

La ora 20, afară e întuneric, beznă totală, iar o lampă cu ulei pâlpâie în mijlocul cortului. Oameni epuizaţi se întind pe triunghiurile din cort. Zeama caldă ţâşneşte din noi şi ne acoperă furunculele. Ne scărpinăm.

Stau în cort cu cei din Újvidék. De câteva zile lucrez alături de un vechi prieten, Béla Maurer, avocat şi jurnalist, fost redactor la unul dintre ziarele de limbă maghiară din Iugoslavia. Nu l-am mai văzut de ceva vreme, de la Topolya. Cu siguranţă s-a înşelat când s- a îndoit că vom fi deportaţi. Mă lasă să mă înghesui lângă el în cort. în afară de mine şi micuţul Bolgár, toţi de aici sunt din

Újvidék.

Maurer este un om amabil şi inteligent, iubit de toată lumea. Când a ajuns aici cântărea 120 de kilograme şi, având de mult probleme cu stomacul, era îngrozit de tot ce nu era mâncare dietetică. Săptămâni întregi nu s-a atins de mâncare, consumând propriile rezerve de grăsime. Acum s-a obişnuit şi el. Nu are mai mult de 70 de kilograme, dar îşi mănâncă „buncărul” cu aceeaşi poftă ca noi toţi. în schimb, spune că nu-l mai doare stomacul.

îi ascultăm cu aviditate delirantele teorii:

— Trebuie să faci ca mine. Pur şi simplu să evaluezi situaţia. Care e situaţia? Situaţia e că poţi rezista patru luni.

— Ţi-e uşor să spui, intervine slăbătura de Gleiwitz, care e mereu trist. Ţi-ai luat cu tine burduful cu grăsime.

— Aiurea! Ai să rezişti la fel de bine. Nu există om cu o sănătate medie care să nu aibă energie pentru patru luni. Iar în patru luni totul se va termina, cu certitudine matematică. Atunci când am plecat, orice om cu

mintea întreagă ştia că germanii sunt înfrânţi, încă de când nu le-a reuşit blitzkriegul din Est.

Imhof, avocatul, nu este de acord:

— Aşa este, au pierdut. Şi noi odată cu ei.

Temperamentalul Maurer se înfurie:

— Noi ne vom întoarce acasă. înţelegi? Acasă. Poate că între timp anglo-saxonii au debarcat deja în Vest. După invazie, evenimentele se vor succeda rapid. Nu va mai fi linişte. în Est, sovieticii vor prelua iniţiativa, iar statele vasale vor oscila. La ce să mai spere Hitler?

— La nimic. Ca şi noi, de altfel, insistă Imhof.

— Prostii! Colapsul e foarte aproape. Cel mult patru luni.

Toţi din cort ascultă cu respiraţia tăiată. Speranţa îşi întinde aripile. Putem crede din nou, cel puţin până la apelul de dimineaţă. Cu puterea lui hipnotică, Maurer ne alimentează optimismul. Toţi cred, cu excepţia mea, care sunt mai reticent.

— Tu auzi ce spui, Béla? Priveşte în jur! Uită-te la această abundenţă de materiale! Lemn de calitate, fier, oţel, cimentul care soseşte aici în fiecare zi. Uită-te la toţi aceşti tineri puternici de care frontul se poate lipsi în al

cincilea an de război! Unde se observă lipsa? Unde vezi că s-ar contura vreun colaps?

— Unde? îţi spun eu unde. în primul rând, în stomacuri... în al doilea rând, în suflete. Am vorbit ieri cu Jozef, în particular. îl ştii, tipul ăla scund şi blond. E maistru la carieră. Ne-am împrietenit. Un neamţ adevărat. Mentalitate de turmă. Obedient fată de ,r superiori, nemilos faţă de subalterni. Dar i- am spus că sunt judecător şi s-a înclinat în faţa autorităţii. M-a numit kapo în echipa lui. Ei bine, acest Jozef mi-a mărturisit că, în calitate de muncitor în condiţii grele, primeşte două ouă pe lună. în plus, printre altele, primeşte zilnic 25 de decagrame de pâine din tărâţe şi două – da, două – ţigări. Sau echivalentul în tutun de pipă. Jozef e fumător înrăit, dar, pentru că nu-şi poate permite să dea o marcă şi jumătate, cât costă ţigările pe piaţa neagră, fumează frunze de căpşuni.

— Să fie sănătos, intervin eu. Ieri am uscat balegă de cal.

— O să scriu despre asta cândva, râde ironic Maurer, cu aerul superior al nefumătorilor. Când am să mă întorc acasă, am să scriu un roman despre Auschwitz. Va avea 600 de pagini. Deci Jozef al nostru preferă să fumeze frunze de căpşuni. Astăzi e

nazist convins, dar cine ştie ce va aduce ziua de mâine... Dictatorii nu pot pierde. Şi, mai ales, nu ar trebui să ia în râs stomacurile subalternilor. Jozef încă mai este omul lui Hitler. Teoriile trăsnite, sloganurile tulburi încă mai trăiesc în el, dar cu 25 de decagrame de pâine nu poţi striga multă vreme „Heil Hitler!” Şi Jozef s-ar putea chiar să-şi amintească faptul că soţia şi copilul său de acasă, din Saxonia, primesc doar 15 decagrame de pâine. Au cuie, scânduri, ciment şi oţel. Aşa se pare. Dar stomacurile nu pot fi umplute cu cuie. Ai văzut şi tu că soldaţii SS nu primesc o mâncare cu mult mai bună.

Nu mă convinge.

— Primesc o supă specială, protestez eu, cu came. Primesc mai multă pâine, cafea, ţigări. Haine, încălţăminte, bani. Nu lucrează 14 ore pe zi. Las-o baltă, Béla! Ne confruntăm cu 80 de milioane de ucigaşi – iar dacă situaţia devine critică, noi vom muri primii.

Gleiwitz adaugă sec:

— însă acesta e doar un serviciu de mâna a treia, din spatele frontului. Soldaţii de pe front, fiţi siguri, primesc chiar şi ciocolată. Tutun, cât pot băga în ei. Ca să nu mai vorbim de

ce pot lua cu japca.

— Nu sunt 80 de milioane de ucigaşi, spune Maurer gesticulând energic, ca de obicei. Cel mult...

— Cel mult 10 milioane, adaugă Gleiwitz. Dar chiar şi aşa sunt destui, bătu-i-ar Dumnezeu să-i bată...

Aceste cuvinte sunt întâmpinate cu un zâmbet amar. Maurer nu renunţă, nici pe departe. Nu poţi confunda poporul cu o clică sângeroasă şi dementă, insistă el.

în timp ce eu gândesc ceva de genul:

Aşa este. O naţiune mare, care a jucat un rol decisiv în toate aspectele istoriei din vremuri imemoriale, un popor care i-a dat lumii pe Goethe, Koch, pe Beethoven şi Röntgen nu poate fi învinuit de complicitate colectivă la crime maniacale şi crime de război. Nu doar raţiunea analitică protestează împotriva acestui lucru, ci şi instinctul. Pe de altă parte, fapt este că, din cei aproximativ 80 de milioane de „oameni care gândesc", cel puţin 10 milioane sunt implicaţi direct sau indirect în maşinăria marii crime împotriva umanităţii. în mod conştient sau nu, milioane de oameni sunt complici la această atrocitate. Atunci de ce doar câţiva dintre ei f

ajung să înţeleagă că sunt vinovaţi? Teroarea nu explică pe deplin absenţa aproape totală a rezistentei. Poate că nu-i vorba de 80 de milioane de criminali, dar câteva milioane tot sunt. în orice caz, e posibil. Acesta e un popor ciudat. Plin de contradicţii interne, plin de extreme uluitoare. Un popor ciudat care a dat lumii nu numai pe Robert Koch, ci şi pe lise Koch, „vrăjitoarea de la Buchenwald", cea mai perversă criminală în masă din toate timpurile, nu numai pe Kepler, ci şi pe Himmler. Atât obsedaţi de cunoaştere, cât şi gropari ai civilizaţiei. Rând pe rând umanişti şi ucigaşi sadici. Soldaţii lui Napoleon purtau în raniţă bastonul de mareşal; filistinii lui Hitler, cuţitele pentru castrare.

Dar nu spun nimic. Vântul serii de mai se strecoară pe furiş prin fereastra mică şi fără geam a cortului, făcând să pâlpâie flacăra lămpii cu ulei. Stăm laolaltă 30 de oameni – e aproape ora stingerii. îl aşteptăm pe micul Bolgâr, studentul de la Universitatea Tehnică din Szeged, care lucrează în baraca de proiectare a oamenilor lui Todt. A avut un noroc extraordinar, iar situaţia lui este absolut specială. Trăieşte într-un El

Dorado plin cu resturi de mâncare şi mucuri de ţigară; lucrează la un birou. Desenează şi cară aparate de măsură în urma inginerilor.

— Nici el nu va muri de inimă bună, spune Maurer despre Bolgár, pentru că acest tânăr nu mai înalt de un metru şi jumătate nu şi-a împărţit niciodată comorile cu nimeni. în schimb, are ocazia să se uite prin ziare şi ne oferă cu plăcere ştiri autentice.

După sosirea micuţului Bolgár stingem lampa şi băiatul începe să povestească fără a se lăsa prea mult rugat. Are o memorie excelentă, citând aproape textual relatările DNB din *Schweidnitzer Beobachter,* ziarul local din oraşul vecin.

Apoi ne povesteşte ce a auzit de la oamenii lui Todt. întotdeauna aduce vesti încurajatoare. Debarcarea Aliaţilor nu a început încă, dar marele eveniment pluteşte în aer. Chiar şi germanii îl aşteaptă de la o zi la alta, cântărind în permanenţă posibilităţile şi efectele probabile.

— Grasul de Gaedicke, îl ştiţi, inginerul din Berlin cu patru copii, despre care am mai vorbit, mi-a oferit astăzi berea lui. Şi ce credeţi că mi-a spus? „Ei bine, *Häftling,* curând vom

pleca acasă.” Aşa a spus. Pe onoarea mea.

— Aşa crede el, se aude vocea lui Gleiwitz în întuneric.

— Ce?

— Că se întoarce acasă.

Maurer se ridică într-un cot:

— Poate că el nu se întoarce acasă, dar noi, da.

— Aşa e, spune Grosz, textilistul milionar.

— Şi ce se întâmplă dacă, înainte de capitulare, pur şi simplu distrug lagărele de concentrare? Dacă ne închid în barăci şi pur şi simplu ne dau foc? Dacă ne gazează? Sau ne mitraliază?

Iarăşi Gleiwitz.

— Din păcate, e foarte plauzibil, îşi manifestă Grosz îngrijorarea. Dacă se retrag, nu vor ezita prea mult. Oricum nu le va mai păsa.

Vocea textilistului devine plângătoare. E dintre cei cumpătaţi, are grijă de el, îşi economiseşte forţele. îşi împarte raţia de pâine pentru mic-dejun, prânz şi cină, iar în adâncul sufletului său e animat de speranţa că într-o zi va putea scrie în cărţile lui de afaceri despre acest mic pasiv de la Auschwitz.

Clopotul lagărului sună ora 21.

Gleiwitz vorbeşte cu deplina autoritate a unui *Stubenälteste* – sef de cameră:

— Noapte bună, camarazi! Dumnezeu să ne binecuvânteze pe toţi. Noapte bună...

Cât de aiurea sună aici acest clişeu, ale cărui profunzimi conceptuale nu sunt niciodată pătrunse, acasă, de raţiunea mecanică. Cum poate să aibă cineva, aici, o noapte bună? într-un loc ca ăsta?

Maurer, întins lângă mine, mă atinge pe umăr.

— Ştii, cred că totuşi aveai dreptate mai devreme. îţi aminteşti de *Cazul Maurizius?*

— La ce te referi?

— La romanul lui Jakob Wasserman.

— Oarecum. Dar cum ti-a venit acum să te gândeşti la asta?

— Legat de milioanele de criminali. Ştii, partea cu Klakusch, bătrânul gardian cu barbă galbenă. Când povestea lui Maurizius şi întreaga sa fiinţă îl conving că omul este nevinovat şi că a fost condamnat pe nedrept, ispăşind nevinovat 18 ani, Klakusch răspunde societăţii prin spânzurate – se sinucide.

— Şi ce dacă? întreb.

— Poate că e ceva adevăr în faptul că nu ne confruntăm cu 80 de milioane de criminali, ci probabil cu câteva milioane, da. Ştiu că mulţi germani poate ne compătimesc, dar nu există alde Klakusch care să ia atitudine şi să-şi rişte viata denunţând public cel mai sângeros masacru din ultimii o mie de ani – ei bine, nu există oameni de felul lui Klakusch sau sunt foarte puţini. Dar nu le spune celor de aici că şi eu sunt...

— Ce vrei, te aştepţi ca oamenii să iasă în Alexanderplatz din Berlin şi să-i arunce lui Hitler adevărul în faţă?

— Nu chiar. Dar ceva asemănător. Zece oameni adevărati în Sodoma şi Gomora.

/ / Pentru ei aş putea să-i iert pe ceilalţi.

— Nu zece, sunt 10 000. Uiţi că la Auschwitz nu suferă doar evrei, ci şi germani. Deţinuţi politici. Şi nu-i găseşti doar la Auschwitz. Dachau, Mauthausen, Buchenwald, Bergen-Belsen, Gross-Rosen sunt şi ele pline de ei.

— Da, dar nu la asta m-am referit. Nu convingerea politică l-a determinat pe bătrânul Klakusch să-şi pună laţul de gât. E mai mult sau mai puţin de

atât. E vorba de simpla compasiune umană. Asta le lipseşte teutonilor lui Hitler şi din acest motiv nebunia ar putea scăpa de sub control. Nu poţi obliga milioane de oameni să-şi asume responsabilitatea morală pentru astfel de acţiuni dacă în aceste milioane nu există un
consimţământ subconştient, tacit. Germanii sunt o naţiune de muzicieni, de gânditori – şi de sadici. Camionul cu gaz sau abatoarele de oameni mecanizate de la Birkenau nu ar fi putut fi inventate de ruşi, francezi, englezi, sârbi sau de cine ştie ce altă naţiune. Doar de
nemţi. La fel cum o focă nu poate da naştere unui cangur.

Maurer tace. Mă gândesc: *Ei bine, rolurile s- au schimbat. Acum ataca ceea ce apăra cu doar câteva minute în urmă.* Plutim în derivă într-o mare de trupuri umane care gem, zvârcolindu-se. Nu pot să dorm, dar ceva ameţitor mă învăluie.

Rareori avem chiar şi conversaţii • > fragmentate. Rareori găsim în lagăr o noapte pe care s-o petrecem într-o companie umană. O zi relativ liniştită, un *Appell* fără evenimente – iar după câteva fumuri de ţigară ni se deschide pofta de vorbă.

Faptul că primăvara se lasă aşteptată ne accentuează şi mai mult suferinţele. Pare că întreaga regiune este blestemată – rareori avem două-trei ore de soare. Vremea este instabilă, mai tot timpul înnorată. Lagărul este protejat de dealurile din sud, dar vânturile nordice suflă cu putere, măturând cu furie adăposturile noastre uşoare.

Am intrat cu bine în iunie. Am ajuns acum şase săptămâni, iar lagărul se ridică sub ochii noştri. Soldaţii şi personalul civil de la Baugesellschaft lucrează în ritm susţinut. Două barăci mari, cu 24 de camere, sunt gata la poalele dealului, mai jos de corturile noastre. Alte 20 de barăci la fel de mari urmează să fie construite. Vor fi mult mai confortabile decât corturile noastre actuale. Deocamdată, barăcile pregătite sunt goale. Au sosit cazanele de 300 de litri pentru bucătăriile care urmează să fie instalate. Gărzile au fost suplimentate, iar barăci asemănătoare cu a noastră se construiesc cu rapiditate, dincolo de gardul de sârmă ghimpată, pentru soldaţi şi oamenii lui Todt. După toate aparenţele, va fi un lagăr mare.

Bieţii săpători ajung acasă tot mai palizi de la o zi ia alta, cu pleoapele

inflamate şi ochii injectaţi. La cinci kilometri de lagăr, sapă un tunel imens, care le macină rapid sănătatea fragilă. Până acum au murit zece dintre ei. Doi au fost zdrobiţi de căderile de pietre, iar opt au fost doborâţi de munca extenuantă din ultimele săptămâni.

Noi, sclavii de la Urban, efectuăm deocamdată lucrări de suprafaţă. Montăm şine industriale, săpăm, spargem piatră, nivelăm, săpăm şanţuri de drenaj. Aparent fără niciun plan, muncim într-o zi într-un loc, în altă zi într-un alt loc. Deocamdată, un neprofesionist n-ar şti ce construim cu adevărat. Dar inginerii care lucrează alături de noi sunt convinşi că se construieşte o linie defensivă importantă. Probabil că germanii se vor retrage până aici, motiv pentru care improvizează în locul ăsta o a doua Linie Siegfried. Toate lucrările efectuate aici fac parte din pregătirea unei reţele subterane de fortificaţii. Mai târziu, în Fiirstenstein, m-am convins că avusesem dreptate. Castelul marelui duce de acolo se pare că fusese transformat în cartier general.

Faptul că în 1944, în al cincilea an de război, Hitler dispunea de

materiale şi oameni pentru noi Linii Siegfried nu era deloc reconfortant. Aparenţele nu încurajau câtuşi de puţin singura noastră speranţă: perspectiva unei prăbuşiri iminente.

în realitate însă, aici se construia o adevărată fortăreaţă subterană. Şi nu era vorba despre un efort oarecare. Sute de mii de deportaţi munceau până la epuizare, mii de vagoane de lemn, beton şi oţel veneau fără întrerupere. Regimente întregi de trupe SS şi din Wehrmacht, divizii Todt, personal civil, tehnicieni, muncitori calificaţi, mineri, artificieri, zidari, mecanici, dulgheri şi lăcătuşi, o armată înspăimântătoare ce se agita fără încetare în jurul fiecărui lagăr. Încet-încet, Eule căpăta o faţă nouă. în a doua jumătate a lui iunie, noi transporturi de oameni au sosit rând pe rând. Mai întâi o mie de deportaţi slovaci, în mare parte evrei din Kassa şi din împrejurimi. Apoi au venit polonezii, supravieţuitori ai pogromurilor, total dezumanizaţi de viaţa din ghetouri, aflati în mâinile naziştilor din 1939. Dintre ei, zilnic mor zeci de oameni, ca muştele. Au mai venit grupuri din Transilvania, sute de evrei din Kolozsvár, Nagyvárad şi din Carpaţii

Ucraineni, deportaţi din Ungvár şi Munkács. Cuvintele idiş prelungite, cu melodia lor specifică, răsună în lagăr. Fiecare companie şi-a suplimentat forţa de muncă. Se naşte o nouă aristocraţie, apar noi kapo şi *Blockciltesten.*

Barăcile se înalţă într-un ritm accelerat. Până la sfârşitul iui iulie ne mutăm cu toţii în noile case de lemn. Fiecare dintre aceste clădiri cu 24 de camere a devenit un bloc, cu propriul *Blockâlteste.* Prizonierii erau aşteptaţi cu paturi supraetajate şi saltele umplute cu rumeguş. Dormim câte 30 de oameni într-o cameră, multe paturi suprapuse sunt paturi duble, aşa încât „confortul” nu e cu mult mai mare decât în corturi.

Am fost repartizat în Camera 5 din Blocul 1. Colegii de cameră sunt evrei ucraineni din Carpaţi.

Capitolul 9

Doi *Häftlinge* cu acelaşi nume de familie, Weisz, au avut cele mai de succes „cariere” din Eule. Unul dintre ei, ajutor de negustor din Felvidek, un tip îndesat cu fruntea joasa, a devenit primul kapo-şef de la Urban. îşi teroriza camarazii; conştiinţa lui purta povara mai multor crime odioase, comise direct sau indirect. Mai târziu am auzit ca a fost omorât în bătaie într-un lagăr, înainte de prăbuşirea sistemului. Nu a mai ajuns acasă.

Era un individ ambiţios, dar extrem de crud, o fiară. Era un executant conştiincios şi chiar un pasionat al intenţiilor întunecate ale celor de la Urban. Plin de energie, făcea constant turul şantierelor de lucru. Ce-i

/

drept, mânca de o mie de ori mai bine decât ceilalţi. Mânca de la bucătăria companiei şi beneficia de toate avantajele, mari sau mici, oferite apostaţilor aleşi. Acest individ malefic şi insidios era un adevărat „evreu de cea mai joasă speţă”. Vorbea maghiara cu un accent ciudat, urât.

Cs'niyââcl vagy inegdögöösz.,.! –

„Fă-o, că, de nu, ai să crăpi...!”, mârâia el încontinuu. Ori de câte ori apărea cu bastonul lui de cauciuc, strângeam în mâini coada târnăcopului sau a lopeţii mai tare decât dacă ar fi venit comandantul lagărului.

Această fiară dezlănţuită a instinctelor rele era o creatură pursânge a sistemului nazist diabolic de ingenios, bazat pe vechea presupunere – care s-a dovedit a fi adevărată de nenumărate ori – că cel mai bun conducător de sclavi e sclavul căruia i s-a acordat o poziţie privilegiată. Cea mai mare parte a aristocraţiei lagărului era alcătuită din indivizi de felul ăsta.

în mod ciudat, asemenea figuri impunătoare ale ierarhiei de la Auschwitz au fost recrutate din rândul celor care, acasă, se aflau la cel mai de jos nivel al societăţii evreieşti. Indivizi fără căpătâi, şnorări, nebişi, şlemili, paraziţi, pungaşi, escroci, leneşi, trântori – cu totii au înflorit în această mocirlă.

Pe de altă parte, cu o regularitate uimitoare, cei care acasă făcuseră parte din burghezia evreiască, industriaşi, avocaţi, negustori,

directori, oameni de vază care moşteniseră strane în casele de cult, aici se numărau printre cei mai neajutoraţi. Aici, cu adevărat, s-a împlinit cuvântul biblic „vor fi cei de pe urmă întâi şi cei dintâi pe urmă”: ultimii, vagabonzii, au devenit primii, iar primii, cei respectabili şi avuţi, au devenit ultimii.

Celălalt Weisz era în multe privinţe o excepţie. Ocupa cea mai invidiată poziţie din lagăr: era paznic la depozitul de provizii. îl chema Pál şi fusese funcţionar în Transilvania. Nu ştiu dacă a supravieţuit marii cavalcade. în orice caz, a avut toate sansele.

A ajuns într-o poziţie cu totul specială: putea face mici favoruri atât celor în gri (adică grupului de prizonieri de război sovietici), cât şi oamenilor lui Todt. în schimb, avea dreptul exclusiv de a goli scrumierele din birourile oamenilor lui Todt şi beneficia din plin de ciorba cu grăsime a soldaţilor şi de alte lucruri care nouă, celorlalţi, ne erau inaccesibile – cutie de tutun, cizme din piele, săpun, prosoape, batiste, creioane şi alte comori. în plus, lucra într-un loc acoperit şi era tratat

oarecum ca fiinţă umană. Toate acestea îl plasau în circumstanţe atât de privilegiate, încât poziţia sa, deşi nu avea vreun titlu, se ridica la nivelul unei funcţii de conducere importante. Diferenţa era că nu trebuia să-şi bată camarazii pentru a-şi păstra locul. în comparaţie cu el, micuţul Bolgár avea o funcţie modestă.

Pál Weisz era o pasăre rară printre numeroşii zei mărunţi. Din când în când le mai scăpa câte ceva celor fără nume, chiar dacă nu avea cu ei nicio legătură de rudenie sau de camaraderie. îi datorez şi eu multe cuvinte de mângâiere şi ţigări.

De la sosirea noilor deţinuţi, situaţia a continuat să se înrăutăţească. Am devenit un lagăr cu adevărat mare: eram deja mai bine de 3 000 de oameni, ceea ce a determinat reducerea suplimentară a raţiilor de hrană care oricum se situau la un nivel minim. Cei care ne împărţeau pâinea şi suplimentele furau cu tot mai multă neruşinare. Bucătăria era gata, cazanele erau şi ele instalate, însă noile transporturi mai mari de alimentele se lăsau aşteptate. Hrana era adusă în continuare cu camionul, în recipiente de 50 de litri izolate termic.

Prima împărţire era efectuată de *Lagerălteste* şi de asistenţii săi. Aceştia distribuiau raţiile în fiecare bloc. în interiorul blocului, *Blockcilteste* împărţea porţiile la camere, iar în cele din urmă ajungeam la mâncare prin intermediul şefului de cameră. Iar din toată această mâncare o mare parte era furată. Grăsimile, 20 de grame de persoană, destinate în primul rând susţinerii vieţii, s-au redus la cantităţi microscopice.

Max, care era *Lagerălteste,* un bastard din Paris, era un ticălos insuportabil. Cât despre apeluri, principala lor atracţie era bătaia barbară cu bastoane. Indivizi din SS, oamenii lui Todt, supraveghetori civili şi cei mai nemernici dintre prizonieri se întreceau care mai de care să vadă cine reuşeşte să ne chinuie cel mai tare. Un stil de viată ‚ suprarealist domnea în barăcile care se înmulţeau ca ciupercile după ploaie.

Maurer şi-a mai domolit şi el speranţele. Kilogramele pe care le adusese de acasă dispăruseră pentru totdeauna, ajungând doar umbra bărbatului robust şi masiv care fusese ‚ odinioară. A declarat deznădăjduit:

— Retrag tot ce am spus. Este într-

adevăr imposibil să rezişti patru luni în aceste condiţii.

Trecuseră doar două luni. Teoretic începuse vara, dar vremea – ca şi cum ar fi fost în cârdăşie cu exterminarea în masă – refuza să se îmbunătăţească definitiv. Norii rătăceau neobosiţi pe cerul Sileziei, continua să plouă, iar zorii deznădăjduiţi erau încă stropiţi cu burniţă.

Suntem în permanenţă şi iremediabil murdari. Au dispărut de mult resturile de săpun nisipos distribuite la sosire, iar bucăţi din lenjeria noastră intimă ni se lipeau de zdrenţe, ale căror culori sunt de nerecunoscut. Tălpile încălţărilor din lemn ni s-au desprins, aşa încât ne bălăcim desculţi în noroi zile în sir.

în consecinţă, dintr-odată apar păduchii. Zdrenţele şi păturile noastre sunt pline de colonii de larve argintii-strălucitoare, de mărimea unei palme. Asemenea imaginilor tulburătoare ale unui coşmar, aceste pete argintii încep să se agite, să se zvârcolească şi apoi să se răspândească înspăimântător, irezistibil. S-a terminat cu liniştea noastră nocturnă. Orele destinate odihnei trec

acum cu înjurături şi zgârieturi chinuite. Riscând să facem cunoştinţă cu bastonul de cauciuc al supraveghetorilor sau cu patul de puşcă al gardianului, trebuie să ne oprim mereu din muncă pe parcursul zilei pentru a ne scărpina pe tot corpul, cu chipurile schimonosite de furie.

Pseudomedicul palid la faţă a ajuns *Lagerarzt,* medic-şef al lagărului. Printre cei noi sunt mulţi medici adevăraţi, iar unii dintre ei reuşesc să-şi găsească un loc pentru a-şi exercita profesia. Unul dintre ştabi l-a convins pe Max că un lagăr de asemenea dimensiuni nu poate funcţiona fără *Krankenstube,* infirmerie. *Lagerälteste* a intervenit şi, în cele din urmă, s-au eliberat vreo 20 de paturi pentru muribunzi, suferinzi şi cei pe jumătate morţi. Unii dintre noii noştri medici se strecoară în paradisul *Krankenstube* ca paramedici. Desigur, nu există medicamente, bandaje sau instrumente medicale, aşa încât nu sunt posibile intervenţii medicale eficiente. Sunt admişi doar cei care sunt vizibil pe moarte. Nimeni nu a ieşit vreodată vindecat din *Krankenstube,* care începe să semene

tot mai mult cu o morgă. Evităm să trecem chiar şi prin apropierea ei. Din fericire, până acum nu s-au semnalat cazuri de tifos. Se crede că păduchii nu sunt la fel de infecţioşi primăvara şi vara.

Până acum morţii se revarsă din / *Krankenstube,* dar chiar şi la locurile de muncă se întâmplă zilnic să moară vreun *Häftling.* Echipe speciale de muncitori din lagăr aruncă unul peste altul cadavrele într-o imensă groapă de var săpată în afara lagărului. însă cu o pereche de cleşti, medicul-şef polonez extrage mai întâi dinţii de aur ai cadavrelor. După ce a încasat o sumă frumoasă din aurul colectat şi a *f* împărţit prada cu *Lagerälteste,* „livrează" restul comandantului lagărului. Astfel, ambele părţi obţin un venit suplimentar decent. Practica este cam aceeaşi în fiecare lagăr.

Au trecut doar două luni şi rândurile s-au subţiat deja alarmant de mult. Dintre cunoscuţi, primul a plecat Freund, un bărbat firav care avusese un magazin de produse meşteşugăreşti. A murit în chinuri cumplite din cauza unei afecţiuni intestinale. A urmat Kende, un contabil impulsiv şi chel, care cu o zi înainte a vorbit jumătate de oră

despre fetiţa lui, fetiţa lui dragă, pe care o adora. Vorbea despre cum va fi când se vor revedea. Bokor, din Újvidék, a ajuns la groapa cu var îngrozitor de umflat. Şi alţi zeci de oameni pe care îi cunoşteam doar superficial. La sfârşitul lui iunie se atinge un număr record de decese. Se pare că luarea la muncă a unor oameni care nu sunt obisnuiti cu efortul fizic
şi care au crescut în alte condiţii de viată nu este o afacere foarte profitabilă pentru germani.

Aici, forţa musculară este factorul decisiv. La locurile de muncă, gardienii SS stau izolaţi. Le este strict interzis să aibă contact cu prizonierii. Supravegherea activităţii este asigurată de fapt de maistrul civil al companiei, de *Meister.* îndatoririle celor doi sunt clar separate. Datoria gardianului este să se asigure că prizonierul nu scapă în timp ce lucrează în afara gardului de sârmă ghimpată, însă unii dintre ei, din iniţiativă sau mânaţi de plictiseală, participă şi la persecuţii. Majoritatea gardienilor sunt bărbaţi tineri. Ne cuprinde durerea când ne gândim că naziştii sunt încă într-o formă atât de bună, încât se pot descurca pe front şi fără o asemenea masă de oameni.

Santinelele sunt schimbate în permanenţă – zilnic, în fiecare loc de muncă sunt amplasaţi noi gardieni. Autorităţile au mare grijă ca între gardieni şi prizonieri să nu se stabilească nici cel mai mic contact. în zadar căutăm pe chipurile santinelelor noastre semne de regret sau de compasiune – în general, soldaţi sau civili, aceşti indivizi, evident, nici măcar nu încearcă să se gândească la cine sunt cu adevărat aceşti oameni nenorociţi, hămesiţi, zdrenţăroşi care au fost târâţi aici, departe de casele lor.

Sunt convins că nazistul obişnuit care a J avut de-a face cu noi îşi imaginează, mai mult sau mai puţin, că în faţa lor se află o adunătură de infractori de drept comun şi că toţi evreii sunt vinovaţi cei puţin de omor prin imprudenţă. Poate că – de dragul simplităţii – au fost determinaţi să creadă aşa ceva.

îmi amintesc doar de o excepţie: Herman, soldat SS şi barman din Breslau. Un tip rotund la faţă şi îngrozitor de slab. Nu se uita la noi cu acea ură feroce cu care ne priveau ceilalţi. Dumnezeule... Fusese barman... Şi poate că un barman nu

poate urî nici măcar când este pus să îmbrace uniforma SS. De câteva ori am lucrat în echipe supravegheate de Herman. întotdeauna intra în vorbă cu unul dintre noi şi, precum semănătorul biblic, scăpa la picioarele noastre câte o ţigară pe care tocmai o aprinsese. Şi eu am cules una dintre ţigările dăruite de Herman. Chiar şi acum se trezeşte în mine fericirea pe care am resimţit-o când am ridicat ţigara şi m-am uitat la zâmbetul complice al lui Herman, cu faţa lui rotundă ca o pară. O ţigară întreagă, plină de tutun... Puteam rula şase ţigări subţiri din ea, de şase ori mai multă magie a nicotinei...

De-a lungul timpului, m-am gândit adesea la Herman, barmanul din Breslau. El a devenit un punct de sprijin şi de confort în timpul prăpădului.

Acel Herman era gardianul nostru şi în ziua când a apărut Schilodul. O spaimă înnebunitoare i-a cuprins şi pe deţinuţi, şi pe gardieni. Grupurile îşi transmiteau vestea alarmantă: A venit Schilodul!

în cel mai scurt timp, am aflat cine era de la cei mai vechi, care supravieţuiseră deja unora dintre inspecţiile sale. Schilodul era

supraveghetorul-şef al reţelei de lagăre Gross- Rosen. Un căpitan SS care-şi ţinea un braţ legat într-o eşarfă, din cauza unei răni căpătate pe front. în ultima sa vizită a împuşcat doi oameni şi s-a năpustit cu biciul asupra oricui îi ieşea în cale. Zece sau 12 nefericiţi i-au atras întâmplător atenţia. I-a trântit la pământ şi i-a călcat în picioare minute în şir. N-au scăpat nici gardienii SS – Schilodul le-a găsit tot felul de nereguli, pentru care i-a trimis cu generozitate la carceră.

Asta se întâmplase acum trei luni, înainte să ajungem noi aici. Iar acum a venit din nou.

— Aoleu...! strigau polonezii prin lagăr.

Noi, ceilalţi, aşteptam să vedem ce se va întâmpla. în ziua aceea lucram la un şanţ de drenaj, la 150-200 de metri de lagăr. Dintr-o groapă adâncă, luam pământul galben şi pietros şi, după ce-l sfărâmam mai întâi cu târnăcopul, îl aruncam într-un cărucior. Era o muncă grea, dar Herman nu m-a lăsat de izbelişte: şi-a lăsat darul în groapă, de data asta un mic pachet de mahorcă, tutun ucrainean.

Cu o ţigară aprinsă atârnându-mi

între buze, am primit mai calm chiar şi poveştile înspăimântătoare despre Schilod. Am considerat că toată agitaţia nu era decât isterie. La urma urmei, ce s-ar mai putea întâmpla? Oricum eram în afara protecţiei legii la orice oră din zi, în raza de acţiune a criminalilor.

Totuşi veteranii aveau dreptate. Schilodul adusese altceva. în locul iadului cenuşiu de zi cu zi, un spectacol dramatic strălucitor şi de proastă calitate.

A venit cu o maşină a lagărului. Braţul stâng îi era cuprins de o eşarfă albă groasă, având deasupra o legătură de mătase neagră. Sub chipiul cu cap de mort, un craniu delicat, ca de profesor. O ţigară fumega între buzele drepte şi înguste. Pe un nas fin incizat, o pereche subţire de ochelari cu ramă de aur.

Un căpitan SS cu numeroase decoraţii. Un ucigaş, *made in Germany.* Are diplomă universitară şi, probabil, cântă la pian, acceptabil, muzică de Bach.

Coboară din maşină alături de comandantul lagărului şi doi ofiţeri pe care nu-i cunosc. Călăul nostru de zi cu zi se înclină de şapte ori în umbra

puterii superioare. Unul dintre ofiţeri are în mână un aparat de fotografiat strălucitor, o Leica. Fotografiază zona. Herman dă raportul. Schilodul, stăpânul a sute de mii de oameni, conducătorul suprem al unei întregi reţele de lagăre, păşeşte printre noi, încet şi indiferent.

Acum nimeni nu ridică privirea. Căutăm refugiu în efortul fizic. Strângem cu putere coada târnăcopului şi izbim pământul cu sălbăticie, iar cei care împing cărucioarele se proptesc în ele cu toată greutatea corpului lor. Cărucioarele mici scârţâie pe şinele înguste şi instabile.

— Kapo! strigă Schilodul.

Cei mai mulţi din grupul nostru sunt din Ungvâr şi din Munkács. La ei acasă se ocupau şi cu munca fizică – erau meşteşugari, căruţaşi, tăietori de lemne, încărcători. Muncesc bine; nici nu ştiu să lucreze prost. îi ajută uneltele.

însuşi kapo e unul dintre ei – înaintează, palid la faţă. Conform regulamentului, îşi scoate boneta rotundă de deţinut, *Schmiitzen.* Tremură din tot corpul, dar stă în poziţie de drepţi, cu atenţia încordată.

— Cum merge treaba, kapo?

Vorbeşte aproape prietenos. Nu ridică vocea, nici măcar nu are un ton poruncitor. Bărbatul înalt, cu mâna legată, priveşte de sus spre sclav. Kapo tremură în pantalonii vărgaţi din pânză zdrenţuită. Acum ne ridicăm şi noi privirile.

— Vă raportez cu umilinţă că treaba merge bine.

Vorbeşte în germană cu un puternic accent idiş. Schilodul dă din cap aprobator.

— *Schön.* Care este cel mai bun om al tău?

— 46514! strigă kapo fără să ezite.

într-adevăr, 46514 este de departe cel mai bun din grup. Acasă a lucrat la defrişări. Are 27 de ani. Faţa lui arsă de soare, rotundă, de ţăran nu aminteşte deloc de originea lui evreiască. Nu este deloc tipul evreului obişnuit, slab şi studios. O variantă pe care chiar şi evreii o recunosc cu greu. în regiunea Carpaţilor, stratificarea profesională în sânul comunităţii evreieşti este mai sănătoasă. Cei care muncesc o fac de dragul muncii în sine. Se vede asta după felul în care pun mâna pe unealtă.

46514 este un *Häftling* premium – o recunoaştere rară şi deosebită. Iar o

asemenea recunoaştere înseamnă un bonus săptămânal de două mărci, pe care le poţi schimba pe gemuri speciale şi tutun.

46514 sare din groapă cu şapca în mână. Schilodul se uită la el, dar nu-l întreabă nimic. Face un pas în lateral. îşi duce leneş mâna la toc, scoate revolverul şi-i îndreaptă ţeava spre tâmpla lui 46514. Se aude o bubuitură. Bărbatul care stătea drept ca un catarg se clatină, după care, cu o bufnitură, se prăbuşeşte în groapă cu faţa în jos.

Ofiţerul cu Leica pune aparatul în buzunar, iar Schilodul zâmbeşte liniştit, absent.

— O mică demonstraţie, spune el. O demonstraţie că până şi cel mai bun evreu trebuie să moară.

Kitsch. Ororile sunt întotdeauna kitsch. Chiar şi când sunt reale. Schilodul pune revolverul înapoi în toc şi urcă în maşină cu însoţitorii săi. La 15 paşi de noi, 46514 sărută pământul blestemat şi dement cu buzele lui reci.

Maşina porneşte în trombă, iar *Meister* ne impulsionează cu vocea lui obişnuită:

— *Los!... Bewegung!...*

Târnăcoapele încep să se legene, iar

cărucioarele se pun în mişcare.

Este 6 iunie 1944, ziua debarcării Aliaţilor pe coasta Franţei.

Capitolul 10

Începutul invaziei occidentale a adus un regim şi mai inuman în Eule. Presiunea a crescut, patru cincimi din populaţia lagărului lucrând acum în subteran. Compania Baugesellschaft şi-a încetat activitatea aici, iar posibilitatea unei munci în condiţii mai bune a dispărut. Oamenii companiei au fost preluaţi de Urban şi Kemna. Bombardiere şi elicoptere germane survolau zona lagărului.

Mulţimea de barăci era pregătită. Am devenit o localitate rurală de dimensiuni medii din *Auschwitzland.* în jurul nostru începeau să se contureze drumuri, o piaţă, un cimitir, latrine, un loc pentru execuţii – elemente centrale ale oraşelor mortii.

Bucătăria era pregătită, dar nu funcţiona, deoarece proviziile necesare de alimente întârziau încă să sosească. Mâncarea adusă în fiecare zi de camioane era din ce în ce mai insuficientă. Sfertul de pâine s-a redus la o cincime. Preţul tutunului a crescut /

vertiginos. Nimeni nu mai avea ce să fumeze. Grecii, acei magicieni escroci, cereau o întreagă raţie zilnică

de mâncare în schimbul unei singure ţigări de mahorcă ce se topea în câteva clipe. Sistemul de prime a fost eliminat, dispărând astfel şi principala sursă de aprovizionare. Nici în gară nu mai întâlneam prizonieri de război britanici – care, din când în când, ne salutau prieteneşte şi aruncau câte un Caporal. Se pare că fuseseră mutaţi din zona noastră.

Cantitatea de *Zulage* a scăzut, iar cele două mâncăruri „festive”, supa de lapte şi cartofii în sos, au dispărut din alimentaţia noastră. în schimb, primeam tot mai des coji de cartofi fierte în apă, o „mâncare” pe care chiar şi animalele ar fi respins-o cu dezgust.

Ne târâm, deshidrataţi şi slabi până la os, plini de furuncule dureroase. Primeam cu indiferenţă veştile despre numărul crescând al deceselor. Ajunseserăm să elaborăm planuri de evadare, deşi era de neconceput ca, în halul în care eram şi cu zdrenţele de pe noi, să reuşim să facem chiar şi 500 de metri dincolo de gardul de sârmă ghimpată.

Pe băiatul grec de 16 ani care, într-o noapte, se strecurase cumva prin gardul de sârmă ghimpată l-au capturat în zori într-un post de pază

situat la 150 de metri de lagăr. Băiatul nu a fost ucis la noi. A fost tratat cu fast, deoarece voiau să dea un exemplu. Pe spatele hainei sale de prizonier au mâzgălit cuvântul *Fliichtling* cu nişte litere roşii diforme. Fugar. Apoi l-au închis într-o baracă din ciment fără ferestre, unde l-au ţinut trei zile fără apă sau mâncare. în a patra zi, doi gardieni SS înarmaţi cu pistoale-mitralieră l- au escortat Ia Gross-Rosen, centrul regional. Soarta îi era pecetluită, fără îndoială.

Toate acestea nu ne-au descurajat. Chiar şi cei mai lucizi dintre noi au fost cuprinşi de un fel de disperare sinucigaşă. Nu cred că în acele zile mai erau printre noi o sută de prizonieri sănătoşi la minte.

Atunci a apărut Feldmann, un fost ofiţer de stat-major profesionist în armata cehoslovacă. Baraca lui a devenit locul nostru secret de întâlnire după apeluri. Acest bărbat cu păr cărunt, în ţinută militară, se menţinea cu o forţă uimitoare. Emana o vitalitate

I indestructibilă. Cred că avea cea mai bună condiţie fizică din 3 000 de deţinuţi câţi eram. A obţinut o poziţie modestă – *botoskápó* la una

dintre unităţile de muncă în tuneluri.

Când Maurer m-a introdus şi pe mine în grup, la Feldmann se adunau deja mai bine de o sută de oameni în fiecare zi. Aceste întâlniri aveau un efect benefic asupra celor descurajaţi. Fostul ofiţer de stat-major evalua cu pricepere ştirile de pe front aduse de micuţul Bolgár sau de Pál Weisz. Feldmann improviza hărţi şi ţinea prelegeri despre oameni care deveniseră stăpâni pe soarta lor şi despre lucrurile pe care le puteau obţine. Ne-a arătat ce viaţă ar putea să ne aştepte, una care merită efortul de a persevera, stimulând inima care a renunţat să mai lupte.

Nu erau discursuri politice bine conturate, cu poziţionări, analize sau dezbateri – ar fi fost prea mult pentru noi, nişte oameni deveniţi fiinţe instinctuale, copleşite de dorinţa animalică, primitivă: să mâncăm, să ne întindem, să ne odihnim, să fumăm... Sunt sigur că cei mai mulţi dintre noi nu se mai gândeau prea mult nici la familiile lor.

Şedinţele cu Feldmann nu semănau câtuşi de puţin cu activităţile similare organizate în lagărele de prizonieri de război, prin care participanţii se

pregăteau în mod conştient şi sistematic pentru viitorul lor. în comparaţie cu noi, rezidenţii lagărelor de prizonieri erau ca nişte turişti lipsiţi de griji.

Oricât de rudimentare şi inutile păreau, au avut un efect, cel puţin temporar, vindecător, acţionând ca un medicament. Vázsonyi, Maurer, Gleiwitz, Grosz, Bolgár, Weisz, eu şi toţi cei care mai eram pe jumătate sănătoşi am vorbit sau, întinşi pe paleţi, ascultam ceea ce se spunea în baraca aceea întunecată. Se vorbea în maghiară, dar traduceam şi în poloneză, iar uneori, pentru puţinii occidentali, în germană.

într-o seară, Feldmann a făcut o propunere concretă.

— Cei mai mulţi dintre noi înţelegem, a spus el, că invazia va accelera cursul evenimentelor. în acest moment, mai ales în condiţiile noastre, este imposibil să anticipăm nivelul acestei accelerări şi cum se va manifesta. Un lucru e sigur: o schimbare rapidă nu trebuie să ne găsească nepregătiţi.

Iar singura modalitate de a face acest lucru este să ne unim forţele.

*

Şi a expus planul în detaliu.

Participanţii iniţiali se vor organiza în celule de câte zece oameni. Iar aceste celule vor mobiliza alti oameni – fiecare membru al unei celule va organiza un grup de 30 de persoane. Grecii nu vor fi implicaţi. Dacă apar semne clare că trupele eliberatoare se apropie, la un semnal, vom încerca să ne eliberăm. Ce-i drept, eram neînarmaţi şi neputincioşi, dar eram 3 000 împotriva a 200 de gardieni SS. Toată lumea va şti că în joc este viaţa, aşa încât hotărârea ne va spori puterea. Primele arme vor fi obţinute prin atacuri-surpriză asupra posturilor izolate.

Era o idee disperată, dar nu exista altă opţiune. Era singurul mod posibil de a preveni presupusa încercare a naziştilor de a distruge lagărul, laolaltă cu toţi prizonierii, în caz de pericol.

Toţi am acceptat planul. Şi cu asta, întregul efort embrionar a luat sfârsit. Nu am avut niciodată ocazia să punem planul în aplicare, să începem mobilizarea, căci după trei zile au ordonat transferarea în altă parte a două treimi din lagăr. Ceea ce, desigur, a pus capăt şedinţelor lui Feldmann şi planului de eliberare.

Printr-o coincidenţă curioasă,

vestea cea mare a fost anunţată chiar în seara de după întâlnirea în cursul căreia Feldmann şi-a împărtăşit planul.

După rezolvarea problemelor de rutină – adică bătaia fără milă a reclamaţilor –, Max a păşit în centru, împreună cu secretarul.

— Voi citi nişte numere, a spus el, iar cei vizaţi nu se vor alătura mâine-dimineată secţiei lor, ci se vor alinia într-o coloană separată.

Toată lumea a fost cuprinsă de frică. Ce putea să însemne asta? Nu ne plăcea să fim deosebiţi unii de alţii, căci ne temeam de orice formă de „selectare”.

Citirea numerelor a durat două ore. Chiar şi după încheierea apelului, Max a continuat să urle neclintit. Au fost selectaţi aproape două mii de oameni. Am fost chiar la începutul listei. *Să mă bucur sau să mă tem?* Era clar că urma să plecăm. Cu siguranţă n-aş putea să ajung într-un loc mult mai rău decât aici, m-am gândit – şi cât de tragic m-am înşelat! Cel mai rău caz era Birkenau, cu pădurea sa de coşuri fumegânde. Ceea ce, dacă mă gândesc bine, nu ar fi chiar o soluţie inacceptabilă.

A doua zi dimineaţă, cu o raţie de pâine pentru două zile, am plecat pe jos. în mod surprinzător, printre noi era însuşi Max, temutul zeu al lagărului. Temutul nostru *Lagerălteste* căzuse victima unui complot. Autorii complotului fuseseră Weisz, kapo de la compania Urban, şi Michel, conţopistul viclean – au întocmit lista absolut la întâmplare, iar între timp au reuşit să-l denunţe pe Max la comandant. L-au convins pe măcelar să scape şi de el.

O ironie infernală – în iad.

Max citeşte numerele cu o voce tunătoare. Dintr-odată descoperă chiar numărul lui. Trebuie să-I strige şi pe acela, fără drept de apel. Şi uite-aşa, patronul unui club de noapte din Paris, un criminal şi un renegat, ajunge dintr-odată un simplu *Häftling.* Adică... nu chiar. Comandantului lagărului i s-a făcut milă de el şi l-a numit pe fostul său aghiotant, căzut în dizgraţie, kapo al unităţii noastre.

Dar încotro? La asta se gândea fiecare dintre noi. Raţia de pâine pe două zile sugera un marş lung, iar numărul mare de gardieni SS şi de oameni ai lui Todt care ne însoţeau nu era un semn încurajator.

A fost într-adevăr un marş lung, ca

de atâtea ori de când am ajuns pe acest pământ blestemat. Mergeam desculţi, deoarece încălţările din lemn de la Auschwitz fuseseră
de mult aruncate. Nici drumurile de macadam bine întreţinute pe care călcam acum nu au adus prea multă alinare picioarelor noastre însângerate şi rănite. Raţia dublă de pâine a fost, desigur, devorată imediat după distribuire. Un *Häftling* înfometat nu-şi poate controla niciodată muşchii masticatori.

De data aceasta – la omul sărac nici boii nu trag –, până şi soarele s-a străduit să ardă din toate puterile. A ars zdravăn, înăbuşindu- ne zdrenţele în praf şi sudoare, iar păduchii au muncit cu încrâncenare.

Am trecut din nou pe lângă lagăre, orăşele- fantomă pe care le-am lăsat în urmă. Prima noastră oprire a fost spre seară, pe un drumeag abrupt dintr-un oraş liniştit. Pe grupuri, am fost duşi într-o clădire care s-a dovedit a fi baia oraşului. Din nou a trebuit să ne aruncăm hainele grămadă. Am stat sub duşuri, timp în care zdrenţele ne-au fost despăducheate. în momentul când am fost alungaţi din paradisul apei calde, bineînţeles că nimeni nu-şi mai putea

găsi hainele printre zdrenţele identice aruncate la grămadă. Trebuia să ne luptăm pentru fiecare bucată. Aşa încât, din lupta aceea corp la corp am ieşit mai zdrenţăros ca oricând, încercasem să-mi păstrez măcar cămaşa şi chiloţii, dar acum nu mai aveam decât nişte resturi.

în seara următoare am ajuns la noua noastră destinaţie: în faţa sârmelor ghimpate ale lagărului de muncă *(Arbeitslager)* de la Fürstenstein, cu numărul III.

PARTEA A II-A

Capitolul 11

O fortăreaţa masivă înconjurată de un parc splendid de 2 000 de acri, cu un castel mare care priveşte în tăcere, înţelegând totul, cele şase rânduri lungi de corturi rotunde, verzi, turnul de pază cu mitraliere, gardul de sârmă ghimpată şi alte anexe ale lagărelor de exterminare. Fürstenstein este reşedinţa unei r familii aristocratice germane de odinioară, dinastia Fürstenstein-Pless. Lagărul a fost construit aici, evident, datorită castelului impunător cu 450 de camere şi trei etaje. Această bijuterie a arhitecturii medievale a fost restaurată la sfârşitul secolului al XIX-lea, după cum indică inscripţia gravată în marmură de pe faţada porţii principale, însă exteriorul, în afară de aripa centrală, rezidenţială, a clădirii, a fost păstrat în forma sa originală. Atmosfera Evului Mediu este păstrată de turnurile de colţ din piatră brută şi zidurile bastionate. Desigur, nu mă refer la medievalismul pe care nebunii lui Hitler l-au impus în anii 1940, ci la un Ev Mediu cu siguranţă mult mai uman. în acea perioadă a cavalerilor şi doamnelor din înalta nobilime ţ
mai existau iobagi, dar nu sclavi – cel

puţin în Europa.

Se spune că vlăstarul de astăzi al familiei Fürstenstein-Pless s-a căsătorit cu o englezoaică şi a emigrat la Londra pentru a scăpa de Hitler. Probabil că se află acolo şi acum. Cu toate acestea, frumoasa clădire a fost condamnată la moarte de strategia lui Hitler. Sute de camere pline de fresce inestimabile, mobilier şi obiecte de artă valoroase au fost distruse în câteva zile. Legiuni de muncitori germani şi ucraineni şi mii de deportaţi evrei au devastat locul zi şi noapte. Au dărâmat pereţi, făcând praf îngerii cu ochi mari din picturile murale. Bastioane mândre s-au prăbuşit sub loviturile târnăcoapelor.

în parcul imens s-au apucat să asaneze lacul artificial şi au tăiat fâşii întregi de pădure. Gazonul îngrijit a fost sfâşiat de o cale ferată industrială ruginită, iar aleile pietruite au devenit impracticabile din cauza gropilor şi şanţurilor săpate haotic.

Sub vechea structură se ascundeau spaţii subterane largi. Acum, un adevărat sistem de catacombe se întindea pe mai mulţi kilometri în lungime şi adâncime.

Fără îndoială, se construia un oraş subteran labirintic. Aşadar părea

destul de plauzibilă versiunea larg răspândită cum că ne-am afla în inima unei mari linii de apărare, castelul şi anexele sale fiind transformate şi pregătite pentru a deveni sediul central al lui Hitler în caz de retragere. Iar oraşul subteran ar urma să adăpostească fabrici de armament de o importanţă crucială.

Iar noi, cei 2 000 de oameni, fuseserăm trimişi aici pentru a completa armata deja considerabilă de muncitori.

Deci nu-i chiar atât de rău. O viată de I sclav. în continuare. O constatare care nu mă entuziasmează din cale-afară. Nu mă încântă o altă serie de zile de la care nu aştept nimic bun. Două zile de marş, flămând şi însetat, în zdrenţe, sunt mult prea suficiente pentru a te obişnui cu gândul unei morţi iminente.

Prima noastră impresie nu este încurajatoare. Lagărul este mult mai mare decât cel de la Eule; ajunsese la o populaţie de 4 000 de oameni înainte de sosirea noastră, dar încă nu cunoaştem care e confortul barăcilor. Să te scufunzi din nou în mirosul insuportabil al cortului cu structură din lemn nu este, în sine, o perspectivă roz, dar când văd primul cort din Fiirstenstein, Eule începe să-

mi pară a fi un paradis pierdut.

După sosirea noastră, 40, uneori chiar 50 de oameni sunt înghesuiţi în corturi destinate să adăpostească 24 de persoane. Sunt puţine corturi goale. Noi, cei abia sosiţi, pătrundem în viaţa colegilor noştri de suferinţă ca nişte oaspeţi nepoftiţi.

Ajung la numărul 28, un cort ştiut de toţi. Locuitorii lui sunt în carantină. Sunt infractori de drept comun – evrei, desigur — aduşi la Auschwitz de la închisoarea din Sopronkőhida. Deci n-am avut noroc cu cazarea. Să fiu plasat laolaltă cu 40 de ticăloşi vicleni şi cinici, gata de orice, este mai mult decât o întâmplare nefericită.

Sunt deţinuţi condamnaţi la ani mulţi pentru omor, tâlhărie şi furt. La 28 nu-i niciun infractor intelectual. Anii de detenţie / le-au sters orice urmă de umanitate. Nu-ti » r trebuie prea mult ca să-ţi imaginezi cum s-au sălbăticit aici şi furia cu care-i vor întâmpina probabil pe noii deţinuţi, care îi forţează să se restrângă şi mai mult.

Şef de cameră este Sanyi Róth, recidivist notoriu. O serie de spargeri i-au atras o condamnare de patru ani, pe care o ispăşea când a început

ocupaţia germană.

Camarazii lui reprezintă încă o infirmare răsunătoare a teoriei naziste a specificităţii evreieşti. N-au nimic evreiesc, doar mai multe tendinţe criminale înnăscute.

Sunt instalat în cortul 28 chiar din seara sosirii noastre. în afară de mine, doar micuţul Bolgár ajunge în „Markó”. în lagăr, aceasta e porecla dată viitorului meu cămin – cu referire la infama închisoare de pe strada Markó din Budapesta.

Sanyi Róth mă cântăreşte din priviri, cu dezgust:

— Cine naiba v-a lăsat aici?

Micuţul Bolgár răspunde fără să bănuiască nimic:

— Cred că a fost *Lagerălteste.* Judecând după banderolă, el trebuie să fi fost.

— Crăpar-ar şi el laolaltă cu voi! Fără îndoială că porcul ăla nu dădea ţigări noi în corturile domnilor, nu? Şi totuşi acolo sunt 24 la cort.

— Faceţi-ne puţin loc, camarazi, să ne întindem şi noi! intervin eu.

Cortul răsună de râsete dispreţuitoare şi comentarii sarcastice.

— Domnilor, doriţi să vă retrageţi?

întindeţi-vă, desigur! Poate nu vă place să staţi jos...

Ne uităm în jur – fără îndoială, ceva nu e în regulă. Este de neconceput ca zece dintre noi să încapă în această cocină mizerabilă.

Noroc că vine al doilea *Lageriilteste,* un tip scund, care urlă mereu. îi verifică pe noii sosiţi. Şi se întâmplă un miracol. Cei care locuiesc deja în cortul 28 mormăie, dar, supuşi, fac loc. E clar că le este frică de omul care urlă la ei ca şi cum ar încerca să îmblânzească o fiară.

Reuşim cumva să ne întindem păturile. Nici acum nu primim mâncare, pentru că am fost „aprovizionaţi” pentru două zile. Ceilalţi primesc acum. Deţinuţii de la 28 apucă grăbiţi pâinea aruncată spre ei. în adâncul cortului, patru oameni se luptă înverşunaţi, strângând din dinţi. E o pâine la patru prizonieri şi, în ciuda măsurătorilor meticuloase, nu pot ajunge la o înţelegere. Disputa, care degenerează într-o încăierare, continuă să se înteţească în legătură cu cine ar trebui să ia capetele mai grele de pâine.

Róth întrerupe disputa fără să se uite la ei, restabilind liniştea. Unul dintre combatanţi

> • *se* ridică brusc în picioare şi, cu fruntea sângerândă, se uită lacom la bucata lui de pâine. Muşcă din ea cu poftă.

îmi frec ochii arzători şi totuşi grei. Chiar şi după Eule, acestea sunt motive noi. Unde am ajuns? întâlnesc privirea înlăcrimată a micuţului Bolgár.

în cort, toţi mârâie, înfulecă şi gem. Gem de parcă ar fi angajaţi într-un act sexual. Róth scoate o lampă murdară şi o aşază cu grijă pe raftul din scânduri improvizat în jurul paturilor. O fâşie de lumină mohorâtă, ce te duce cu gândul la decorul unei piese de Gorki.

Şeful nostru de cameră ronţăie o gulie. Rânjeşte:

— Am reuşit să eliberez doar trei pachete de două kilograme.

întinde mâna la raft şi scoate comoara din lada lui de lemn.

— De unde? întreabă câţiva.

— Din spatele bucătăriei. Le-au adus ieri. Mai este margarină, varză şi sfeclă. Cei de la bucătărie se îmbuibă într-o veselie.

Ochi invidioşi, dar pofticioşi urmăresc drumul guliei până la gura căscată a lui Sanyi Róth.

— Ai reuşit să te furişezi? întreabă cineva.

— Tâmpitule! Sunt de două zile în lagăr. Spălăm oale. E o muncă uşoară.

— Norocosule, îi spune vecinul său cu o admiraţie aproape tandră.

— Ei, pe dracu'l izbucneşte Róth. Dacă aş fi fost norocos, acum aş fi avut un sfert de pachet de margarină. Omule, am intrat astăzi în prima bucătărie cu două oale. Nu-i nimeni acolo. Haleala e pe masă. Eu, idiotul, stau pe gânduri ca prostu'. Şi vine kapo de la cartofi şi-mi trage un şut în cur. Dacă nenorocitul ăla ar fi apărut o clipă mai târziu... psst...

— Câte porţii sunt într-un sfert de pachet? întreabă cineva.

— Cel puţin 20.

Cortul 28 visează cu ochii deschişi. Degete trandafirii gâdilă fanteziile preprogramate pentru a crea imagini culinare. *20 de porţii de margarina...*

Aici nu există discuţii despre un viitor utopic, ca la Eule. Divagaţiile micuţului Bolgár despre câmpul de luptă nu ar trezi prea mult interes. Aici bestialitatea a atins un nivel mai profund. Deţinuţii de la 28 nu mai visează la eliberare.

Deocamdată suntem ignoraţi. Vecinul meu se întinde lângă mine

fără nicio jenă. Abia mai pot respira, dar nu cred că e indicat să protestez. Se discută despre evenimentele din lagăr – aud nume necunoscute, incidente necunoscute agită spiritele. Se înjură în legătură cu nu ştiu ce tunel, schimburi de noapte şi se înşiră morţii.

în cele din urmă, Roth ne observă şi pe noi:

— Aveţi ţigări?

— Au păduchi, intervine unul dintre veterani.

Roth răbufneşte:

— Te-am întrebat eu ceva, Jaksi?

Jaksi, un tânăr cu faţa plină de coşuri, amuţeşte. Şeful de cameră mi se adresează în mod direct:

— De unde veniţi?

— De la Eule.

— Unde-i asta?

— Nu ştiu. Am mers pe jos două zile.

— Prin ce oraşe aţi trecut?

— Am putut identifica doar numele Waldenburg.

— Cum a fost în lagăr?

— Groaznic.

— Aveaţi un sfert sau o treime de pâine?

— Un sfert.

— Aţi primit *Zulage?*

— Uneori.

— Cum era munca? Cum s-au purtat cu voi?

— îngrozitor.

— Ei bine, o să vedeţi voi aici, ne spune calm bărbatul cu părul alb.

Şi am văzut. Chiar de a doua zi. La apelul de dimineaţă, atmosfera era şi mai lipsită de speranţă decât Ia Eule. Ne împleticim prin noroi până la glezne, în beznă, spre poartă. Aici suntem aliniati.

Deţinuţi! mai vechi şi kapo se agită într-o parte şi în alta. Instrumentul lor de comunicare şi convingere: bastonul de cauciuc. Surprinzător, însă cei de aici sunt şi mai zdrenţăroşi decât noi. Dar poate că doar aşa par. Scărpinatul lent al umbrelor din cort ne dă de înţeles că nici aici nu lipsesc păduchii.

Kapo îi împing pe oameni în formaţii. în faţa cortului 1, unde stau *Ldgeraltesten* şi conţopiştii, autorităţile lagărului contemplă haosul cu braţele încrucişate. Comenzile *f t* răsună în germană şi maghiară:

— *Hegerfeld, antreten!*[n]

— *Lagerarbeiter zu mir!*[21]*

— *Sânger und Lanninger! Sânger und Lanninger!*

— *Pischl munkások felállni!*[21]

— Kemnások! Ketnndsok! Elsö utca!
22

— Tegnap érkezettek! Újak! Hozzám![2] ^

Dintr-o învălmăşeală nebună se formează / coloane gata de plecare.

Ne aliniem separat. Dinspre grupul şefilor, doi *Hdftlinge* se apropie de noi. Un bărbat gras la vreo 40-50 de ani, cu un baston imens, şi un tânăr chel şi bine bărbierit. Primul *Lagerälteste* şi secretarul. Kapo strigă:

— Achtung! Schmätzen ab!

Şepcile zboară de pe capete în faţa celor doi indivizi spălaţi şi îmbrăcaţi curat. La Fürstenstein se acordă o atentie strictă nu > ■ numai germanilor, ci şi evreilor ridicaţi la rangul de supraveghetori de sclavi.

Legănându-şi bastonul, Berkovits, primul *Lagerälteste* de la Fürstenstein, este mai înfiorător decât Max de Ia Eule, care acum se agită prin faţa noastră cu un aer important, ca lider al celor sosiţi de curând. Strigă, gesticulează, face ordine. Ca o coadă de topor rătăcită, încearcă să obţină măcar un rang mediu. Nimeni nu-l cunoaşte şi nici el nu ştie pe

nimeni.

Se apropie de Berkovits cu un aer colegial, imparţial:

— Permiteţi-mi, domnule coleg. Max, *Lagerälteste* la Eule.

Fără ezitare, Berkovits loveşte cu bastonul mâna întinsă spre el. Max geme de durere şi, surprins, face un pas înapoi. Din grupul nostru se aude chicotit stins, chiar dacă nu avem chef de râs. Suntem martorii unui exemplu clasic de dreptate poetică.

— Aici doar noi doi suntem *Ältesten.* Cine nu înţelege lucrul ăsta va avea de-a face cu noi. *Verstanden?*[21]

Max se înclină supus. încearcă să salveze ce se mai poate salva.

— Dar la Eule am fost numit kapo al acestui grup.

— Kapo – poate că da. Vom vedea.

Berkovits este din Ungaria Superioară. Un tip obscur, despre care se spune că ar fi fost negustor. A stat închis mult timp pentru bancrută frauduloasă. îşi foloseşte puterea din plin. Se spune că el şi Rohmer, conţopistul din Cehoslovacia, care este de altfel inginer, deţin controlul total asupra comandantului lagărului.

Rohmer vine în fata noastră. Are în mână o listă. Vorbeşte în germană. Ne

citeşte numerele şi ne repartizează în grupurile deja constituite.

Sunt repartizat printre oamenii de la Sânger und Lanninger. Mă aşez la coada lungă. Vecinul meu vorbeşte în şoaptă. Un bărbat palid şi adus de spate:

— Ei bine, te-ai aranjat.

— De ce?

— Ştii ce înseamnă Sânger und Lanninger?

— Nu.

— Cel mai mizerabil tunel. Ai să vezi.

— Tu rezişti?

— Doar Kemna este mai rău decât Sânger und Lanninger, spune el cu o profundă convingere. Şi iadul. Eşti din Budapesta?

— Din Bâcska.

— Eu am fost luat din Budapesta. M-au dat jos din 44 la Keleti. Numele meu era Farkas. Doctorul Farkas.

îi spun şi eu cum mă chema odinioară. Pentru prima dată de când sunt aici. Ne strângem mâinile.

Până ajungem la locul de muncă, aflat la patru kilometri distanţă, doctorul Farkas, medic din Budapesta, îmi prezintă Fürstenstein. Vorbeşte despre Sänger und Lanninger şi despre sclavii lor.

Această companie construieşte lumea subterană a peşterilor. O muncă istovitoare care distruge trupuri şi suflete. Timp de 24 de ore, în două schimburi, exploziile, forajele şi scoaterea pietrei se desfăşoară neîntrerupt. Trebuie să ne obişnuim cu zgomotul. Operaţiunile sunt supravegheate de muncitori italieni specializaţi. Adepţi ai primului-ministru Pietro Badoglio. Prizonieri de război; au ajuns în mâinile germanilor după căderea lui Mussolini. Se spune că italienii sunt cei mai buni muncitori la tuneluri.

Sänger und Lanninger este o companie privată. Are probabil sediul la Berlin sau la Düsseldorf. Aici, la Fürstenstein, are o filială cu numeroşi angajaţi. Lucrează pentru stat şi le plăteşte acţionarilor săi dividende decente, însă în fiecare zi, 20-30 de proscrişi mor pentru profitul companiei. Fosta Companie a Indiilor de Est sau proprietarii de plantaţii din Ceylon erau mai interesaţi de soarta sclavilor care munceau pentru ei decât sunt acţionarii Sänger und Lanninger de soarta noastră. Nici măcar nu eram proprietatea acestor finanţatori şi antreprenori – distinşi, fără îndoială. Dispariţia noastră nu-i

afecta deloc din punct de vedere financiar. Iar statul, cu atât mai puţin era afectat. Exista suficientă mână de lucru.

Principalul supraveghetor de sclavi al companiei este inginerul-şef. Un german tipic: se evidenţiază prin pasiunea pentru muncă şi ură. Pentru el, atât victoria, cât şi profitul sunt la fel de importante. Şi, mânat fiind de acest dublu ideal, la fel face şi cu noi. în mod eficient. Cu pălăria sa de vânătoare verde cu pene şi pantalonii strâmţi prost croiţi, pare o caricatură din *Fliegende Blätter.* Cu toate acestea, emană un aer de teroare, ca şi Schilodul.

Nu, el nu ucide cu mâna lui. Omorul nu intră în sarcinile unui inginer-şef cu salariu fix. Nici nu loveşte cu bastonul. în schimb, face liste. Notează. Se plimbă neobosit prin tuneluri, în zgomotul furibund al utilajelor de foraj, trece prin spatele deţinutului fără să fie observat:

— Numărul tău, te rog! se adresează el politicos deţinutului, care poate tocmai s-a oprit ca să-şi tragă sufletul.

Da, ne vorbeşte frumos. Notează şi trece mai departe fără să spună un cuvânt. însă numerele înregistrate

ajung apoi la comandantul lagărului şi sunt citite la *Appell,* pentru a li se aplica pedeapsa. Uneori, Pălărie-verde ajunge chiar şi la 20-30 de victime pe zi.

Acum lucrez la tunel. Reţelele de peşteri se întind pe toată lungimea crestei care înconjoară castelul. Zece puţuri străpung versantul de cuart al muntelui. în inima muntelui, coridoarele se extind, devenind din ce în ce mai lungi, transformându-se în încăperi, săli, adevărate spaţii largi. Galeriile sunt legate între ele prin pasaje transversale.

Munca la tuneluri e grea. Asta ştiam dinainte. Muncitorul care se luptă cu pietrele ucigaşe din subteran este bine plătit şi îngrijit cu deosebită atenţie peste tot în lume. Dar nu şi aici.

Lămpile tremurânde şi becurile murdare agăţate de stâncile proeminente abia dacă atenuează întunericul apăsător. Forezele ţipă în timp ce străpung stânca, tavanul se prăbuşeşte. Ca nişte megafoane, ecourile amplifică zgomotul cărucioarelor pline cu bucăţi de stâncă.

Umezeala te pătrunde până la oase. Apa se scurge din stânci, prelingându-

se în pământul îmbibat de sub picioarele noastre.

în unele locuri se toarnă deja beton, iar în altele se cară saci pentru pântecele nesăţioase ale betonierelor. Se târăsc grinzi, iar pe schele cu mai multe niveluri se leagănă umbre. Este prima dată când lucrez într-un tunel. Am scăpat la Eule, dar acum se pare că n-am mai avut noroc.

Kapo îşi duce palmele pâlnie la gură:

— Ai să cari *borré. Los!*

— Tot răul spre bine, spune Farkas lângă mine auzind lucrul ăsta. Ai grijă să te ţii de treabă!

Habar n-am ce-i aia *borré,* dar nu consider că ar fi înţelept să întreb. Din fericire însă, înainte să se îndepărteze cu căruciorul încărcat, Farkas mă lămureşte.

Borré sunt nişte tije metalice de lungimi diferite cu ambele capete în formă de daltă. Acţionate de curent electric, aceste dălţi taie straturile de stâncă desprinse anterior prin explozie. *Borré* pot fi folosite doar câteva minute, deoarece lamele se tocesc rapid. Aşa că se duc în atelierul de fierărie, unde sunt forjate şi bătute din nou.

Eu umblu de la o schelă la alta şi

adun
tijele uzate. Uneori italienii aproape că mi le aruncă în cap. Pun pe umăr patru-cinci bucăţi, după care ies la lumina soarelui. Urc 50 de metri până la forja de pe deal. în spatele meu, gardianul SS mă urmăreşte. Ajuns sus, iau tijele pregătite şi mă întorc. Fac treaba asta fără oprire, pe tot parcursul zilei de muncă.

Desigur, nu-i la fel de banal ca transportul de pietre în subteran, dar nici joacă de copii nu e. Cu toate acestea, nu-mi pot păstra mult timp această poziţie privilegiată. După câteva zile sunt retrogradat, apoi, luni ia rând, rămân în armata de nenorociţi care dau în
brânci la căratul pietrelor.

Desigur, la locul de muncă nu există echipament de protecţie. Căderile de pietre sunt frecvente şi rareori trece o zi fără ca unul sau doi să moară strivit! în vreuna dintre galerii.

E o imagine familiară. Kapo şi sclavii nici măcar nu se uită la cadavre. Accidentele de maşină sunt frecvente. Camioane încărcate
cu nisip, ciment, cărămizi, zgură, grinzi se îngrămădesc unul după altul în spaţiul îngust delimitat de munţii de nisip şi pietre. De multe ori sunt

scoşi *Häftlinge* de sub roţile lor. Nu se fac niciodată rapoarte sau anchete. Moartea unui *Häftling* nu are absolut nicio importanţă – e ca şi cum ai călca un câine sau o gâscă.

Sunt şi cazuri când unii ajung victime nu chiar din neatenţie. La urma urmei însă, de ce nu? Nu există o modalitate mai rapidă şi mai uşoară de a te sinucide.

Oamenii în gri şi specialiştii italieni, care nu vorbeau prea mult, dar loveau cu bastoanele, se bucurau de scenele sângeroase. Se amuzau copios, făcând chiar şi glume:

— Ei bine, evreilor, astăzi nu se sinucide nimeni? Vreau să văd un cadavru.

Uneori chiar îi ajutau pe cei ezitanţi cu un ghiont discret. Pur şi simplu pentru distracţie.

încetul cu încetul, temniţele din Furstenstein mă fac să mă simt păduchios. Efectiv. Spălarea şi dezinfectarea îşi pierd efectul în prima zi. Veteranii sunt mult mai infestaţi cu păduchi decât noi. în general, totul este cu unul sau două grade mai rău decât la Eule: mâncarea, locurile de muncă, condiţiile de sănătate, ierarhia. Aceasta din urmă este mult mai

complicată. Deoarece există bucătărie separată, s-a dezvoltat şi o castă privilegiată a lucrătorilor de la bucătărie; în loc de un *Lagercilteste,* sunt doi. Kapo speciali stăpânesc ca nişte zei asupra muncitorilor din lagăr, există o armată de conţopişti...

Majoritatea medicilor lucrează ca simpli muncitori. Doar câţiva au reuşit să se impună în rândurile şefilor prin relaţii personale. Şeful lor, Katz, medicul lagărului, despre care se spune că acasă ar fi fost dentist, îi întâmpină cu următorul mic discurs:

— Ascultaţi-mă, tovarăşi! Eu sunt medicul lagărului. Nu sunt un tip rău, dar vreau să vă spun că aici nu există bolnavi. Dacă te poţi mişca, trebuie să mergi la muncă. Chiar dacă nu poţi sta în picioare. Aici nu există infirmerie, nu există medicamente, în schimb există Bulldog, medicul SS, care mă bate pe mine dacă găseşte mai mult de zece oameni la infirmerie. Iar cei zece nu pot fi decât muribunzi care mai au cel mult două ore de trăit. Are cineva nişte tutun?

Deocamdată nu avem tutun. Păcat, pentru că, aşa cum s-a dovedit mai târziu, cu ajutorul lui se puteau face afaceri confidenţiale cu medicul ahtiat după nicotină.

într-un lagăr cu 6 000 de oameni, Bulldog permite într-adevăr ca numai 10-15 „infirmi” să fie scutiţi de muncă. Desigur, nazistul habar nu are de medicină, totuşi îi „examinează” personal pe toţi cei care nu merg la muncă. Dacă nu îi găseşte suficient de bolnavi sau dacă argumentele doctorului Katz nu i se par suficient de convingătoare, atunci îl bate pe medic şi îl alungă pe pacient cu lovituri puternice. Nefericitul încearcă apoi cu disperare să se strecoare în cea mai apropiată unitate de lucru, fiindcă e vai şi amar de cel care e prins nesupravegheat prin lagăr în timpul orelor de lucru. E condamnat la moarte. Comandantul umbla încontinuu prin lagăr, iar dacă prindea pe careva rătăcind aiurea, nu aştepta apelul de seară. îl bătea pe loc – şi-l lovea atât de crunt, încât ghinionistul rareori mai apuca ziua următoare.

Asta e situaţia în domeniul „sănătăţii”. Nici la mâncare nu stăm mai bine, deşi funcţionează o bucătărie imensă. Asa-numita supă groasă sau supa de buncăr, cu un supliment de coji de morcovi sau de cartofi fierte, este complet necunoscută aici. Supă de lapte

primim foarte rar, şi chiar şi atunci fără zahăr. Cinele sporadice cu cartofi sunt amarnic vămuite de numeroasele mâini prin care trec pe parcurs, de la *Lagercilteste* până la Sanyi Râth, care se ocupă de 28. Patru sau cinci cartofi putrezi pe jumătate fierţi reprezintă meniul de duminică.

Apoi este piaţa separată a lagărului: bursa. După apelul de seară, deşi suntem epuizaţi, lagărul devine un furnicar zgomotos. Oamenii obosiţi se înghesuie în „piaţa” din faţa porţii. Cumpără şi vând. Ce? Raţia de pâine a fumătorului pentru câteva grame de mahorcă sau câteva ţigări proaste. Se oferă bucăţi murdare de morcovi, felii de sfeclă furajeră, ceapă, varză, cartofi şi chiar roşii. Se vând zdrenţe şi alte lucruri care pot fi folosite ca batiste sau bretele, sparanghel, ziare murdare pentru rularea ţigărilor, cuţite şi linguri primitive, cutii de conserve goale. Lucruri de doi bani cu valoare de schimb – şi toate sunt de furat, fireşte. Vânzătorii sunt cei care lucrează în locuri de muncă mai norocoase. Câţiva privilegiaţi de pe plantaţia Todt, meşteşugari care lucrează în ateliere sau oameni care fac muncă specială în interiorul castelului. Există mulţi oameni isteţi

printre cei care lucrează în zonele exterioare, care dau pâine pe tutun de la ucraineni şi apoi vând produsele în lagăr cu un profit considerabil. Speculanţii câştigă zilnic câte doi Umani. Uman este o ţigară ucraineană fără filtru şi destul de groasă. Din ea se pot rula mai multe ţigări subţiri, aşa încât este foarte valoroasă. Chiar dacă tutunul ei este extrem de iute.

Uman...

Numele evocă amintiri firave ale unor lucruri citite cândva. Obiectul dorinţelor noastre, această ţigară mizerabilă, poartă numele oraşului ucrainean unde, la jumătatea secolului al XVIIl-lea, a avut loc un masacru al evreilor, destul de mare la vremea respectivă. Pe la 1760, în jur de 20 000 de evrei au fost masacraţi acolo.

Celălalt tip de ţigară aflat în circulaţie este tot ucrainean. Nu este o marcă anume. Datorită filtrului său lung, asemănător unei teci, care ocupă două treimi din lungimea ţigării, i se spune Teacă. La schimb, un Uman face cât trei Teci.

Uneori se fac „tranzacţii” chiar şi cu tutunul maghiar cultivat în ţară, acel

praf de tutun care se aprinde rapid şi nu are miros. Moneda de schimb: pâine, supă, cartofi, margarină şi alte raţii suplimentare. Când este disponibilă o cantitate mai mare, tutunul poate fi luat şi pentru diverse articole utile. Desigur, *Häftlinge* nu cumpără doar tutun. în plus, acesta este disponibil doar ocazional în cantităţi suficiente pentru a ajunge pe piaţă. Muncitorii din grădina de legume dau sfeclă, varză, morcovi pentru pâine şi supă.

Cădem pradă unei iluzii optice. Cu greu rezistăm atracţiei unor imense căpăţâni de varză. Putem îndesa în noi una la vreo trei kilograme cu jumătate de porţie de pâine – aşa gândim de obicei. Desigur, calculul nu ţine cont de cel mai important factor: valoarea nutritivă.

Fără îndoială, deteriorarea noastră rapidă este accelerată de piaţa neagră din lagăr. Cei cu varză şi sfeclă, dacă sunt şi nefumători, adesea negociază şi consumă cinci-şase porţii de pâine care le pot salva viaţa, aşa încât ajung să mănânce mai mult decât tovarăşii lor. Aproape exclusiv suplimentele bogate în calorii sunt cele care ajung la astfel de comercianţi inteligenţi.

E un blestem greu acest troc isteric.

Pe lângă celelalte o mie de mizerii ale noastre, asta e a o mie una. Cei care tânjesc după tutun sunt exploataţi fără milă de cei care îl au. Aceştia formează carteluri ocazionale şi măresc preţurile. Uneori cer porţii întregi de pâine pentru un vârf de cuţit de mahorcă.

Chiar înainte de ora 21, mulţimea din piaţă se împrăştie şi începe comerţul privat. Cei care nu au reuşit să vândă sau să cumpere în piaţă încearcă acum să facă afaceri din cort în cort. Uşile corturilor se deschid în fiecare minut. Bărbaţi scheletici, emaciaţi şi plini de păduchi abia pot sta pe picioarele lor dureroase şi umflate, dar se târăsc neobosiţi. Strigă în trei sau patru limbi:

— Dau margarina pe tutun!

— Varză pe pâine!

— Cumpăr mahorcă pe o zdreanţă de prosop!

— Dau cartofi pentru o Teacă!

— Cine are mahorcă?

— Supă de lapte! Supă de lapte groasă!

— *Schöne Suppe, schöne Suppet*

Vânzătorul îşi laudă marfa fără nicio jenă. Cei interesaţi se ridică, îşi înmoaie lingurile ruginite în „supa de lapte groasă” şi evaluează câtă

materie solidă conţine. Apoi începe târguiala disperată. Cei care nu înţeleg limba celuilalt comunică prin semne. Vânzătorul de pâine îşi trece unghia peste o pâine pentru a arăta cât de mare e bucata pe care este dispus să o vândă. Negustorul de supă indică o porţie mai mare cu câţiva milimetri. Cumpărătorul şi vânzătorul strigă în limba lor maternă, zboară înjurături dintr- o parte în alta.

Spectatorii se scarpină în cap şi urmăresc confruntarea cu seriozitate. Iau şi ei o lingură din mult dorita supă; laudă, critică, fac sugestii.

E o târguială înnebunitoare. Era o vreme când oamenii ăştia obişnuiau să-şi hrănească mai bine câinii – iar acum, cu o asemenea renunţare la sine şi cu dorinţa concentrată într-un singur punct, nu şi-ar dori altceva decât mai puţini păduchi, mai puţine bătăi şi mai multe lături.

Este rezultatul unui experiment desfăşurat cu o barbarie ştiinţifică. Sute de mii de oameni ţinuţi în patru labe nu se vor mai strădui să învingă fiara din ei înşişi.

---

19 *Hegerfeld, alinierea!* (germ.)

20 *Muncitorii din lagăr la mine!* (germ.)

21 *Muncitorii de la Pischl în picioare!* (magh.)
22 *Muncitorii de la Kemna! Muncitorii de la Kemna! Prima stradă!* (magh.)
23 *Cei sosiţi ieri! Noii veniţi! La mine!* (magh.)
24 5-a *înţeles?* (germ.)
25 *Supă bună, supă bună!* (germ.)

Capitolul 12

Situaţia din cortul 28 este insuportabilă. Sanyi Róth pare că mă urăşte. îmi dă cel mai mic supliment de mâncare, mie îmi revine cea mai mică bucată de pâine. Iar locul din cort mi-a fost efectiv luat. Am noroc dacă reuşesc să mă înghesui între trupurile acelea împuţite atât de strâns încât să pot trece nopţile întors pe jumătate. De două ori mi-au furat pâinea, deşi am pus-o pe raftul de deasupra mea doar atât cât să-mi sorb supa. E imposibil să dovedeşti furtul. Bandiţii fură cu o abilitate diabolică. împart şi devorează prada în cel mai scurt timp. Răspunsul lor la proteste este o indignare falsă, coordonată cu măiestrie.

Nici micuţul Bolgár nu se descurca mai bine. într-o clipă de neatenţie, cămaşa şi chiloţii lui, lăsaţi la uscat, au dispărut de pe acoperişul cortului 28. Până să facă scandal, era deja prea târziu. Prietenii lui Róth îi „eliberaseră” zdrenţele de mult – erau probabil şi vândute. Au avut o captură bună; au fumat trei zile întregi. L-au tratat rău pe puşti. Erau chiloţi în stare relativ bună. îi rămăseseră din

vremea când, Ia Eule, lucra pentru Todt. înţelegem de ce îi păstrase cu atâta grijă. Chiar şi dintre şefi, puţini se puteau lăuda că au chiloţi. în duminicile dedicate despăducherii şi spălării zdrenţelor noastre, el petrecea ore întregi cosând la ele. A reuşit să găsească şi nişte ace şi a scos năpârcile de păduchi care se strecurau în tivuri.

A fost o lovitură grea, după care micuţul Bolgár şi-a revenit cu greu. Trebuia să fac ceva, căci lucrurile nu mai puteau continua aşa. într-o seară l-am abordat pe Róth:

— Pot să vorbesc ceva cu tine, camarade?

— Ce vrei?

— De ce vă tot luati de mine şi de micuţul Bolgár? Şi noi vrem să trăim. Să ne întoarcem acasă, dacă se poate. Ce vreţi de la noi?

— Cine te-a invitat aici, dacă nu-ţi place? spune el ridicând din umeri.

— Ştii că nu noi am cerut să venim aici. Dacă nu ne găsiţi un loc unde să ne întindem, dacă ne luaţi mâncarea şi zdrenţele, vom muri. Chiar nu mai există camaraderie? înainte pungaşii aveau inimă. Exista onoare în rândul hoţilor. Ştiu asta

pentru că *am fost* reporter judiciar.

Expresia încrâncenată de pe chipul lui Róth se luminează:

— Ce naiba, eşti jurnalist? Credeam că eşti vreun tâmpit de afacerist.

— Am fost jurnalist. Bolgár este şi el student la universitate. Ai lui sunt foarte bogaţi. Poate că într-o zi va fi recunoscător...

— Nu dau doi bani pe recunoştinţă, se încruntă el. Sanyi Róth nu a avut niciodată nevoie de recunoştinţă. Şi, în plus, ştii cine a fost Sanyi Roth în lumea interlopă? De la Vili Medvegy şi până în prezent nu a existat un hot ca mine.

Mă bucur în sinea mea. *Fără să vreau, am reuşit să intru în graţiile spărgătorului. Acum va încerca să mă convingă că a fost cel mai mare. Sanyi Roth este încântat. Se pare că am greşit: există inimă aici, poate chiar mai multă decât printre cei cu dosare curate. Doar că este îngheţată. Hai să spargem gheaţa!* Sunt curios.

— Cum ai fost prins dacă erai atât de tare? Ştiu că ati venit de la Kohida.

— Doar nu-ţi imaginezi că m-au prins cu una, cu două? L-au prins pe tăinuitorul meu, un tâmpit, iar ăla m-a turnat. Am dat 47 de lovituri, omule,

şi n-am păţit nici pe naiba. Obişnuiam să merg la cursele de cai de la Viena la vagonul de dormit.

I se dezleagă limba. Se calmează şi se schimbă.

— De ce n-ai zis că eşti jurnalist? O să-ţi spun câteva poveşti.

— Bine, îi zic. Dar de acum înainte ne lăsaţi în pace.

— Nicio problemă. Vorbesc eu cu băieţii.

Cu un cuţit pe care şi-l făcuse singur, taie o felie mare din gulia din care ronţăia mereu.

— Tine. O să mai aduc. Lucrez la zarzavaturile de la Todt. Pot să mai aduc. Şi o să stăm de vorbă seară de seară.

înţeleg semnificaţia simbolică a acestui cadou. De acum înainte, eu şi micuţul Bolgár putem fi liniştiţi. Discuţia noastră are un efect minunat şi imediat. Misi, hoţul de buzunare care este alb la fată ca făina şi care pare să aibă TBC, îşi ia pătura şi, fără să-i zică nimeni nimic, se retrage în alt colţ. în sfârşit, pot să mă întind. Jaksi, slugoiul servil, începe să mă trateze ca pe un redactor şi-mi dă nişte rumeguş. Toţi colegii lui Sanyi renunţă să ne mai tortureze. Acest bărbat respectat cu siguranţă deţine autoritatea absolută în cort. Nu doar

cei mai mari îl respectă în închisoare, ci şi cei mai mici. Róth este şi el, în felul său, un şef. Poate că nu deţine o funcţie, dar întotdeauna are ceva. Cu pricepere şi cu o siguranţă superioară, se strecoară în cele mai bune posturi şi rareori se întoarce fără „pradă”.

Sub aripa protectoare a şefului de cameră, Bolgár îşi consolidează şi el poziţia în cort. S- a născut cu noroc, iar şansa îi zâmbeşte din nou. A reuşit cumva să se apropie de secretarul-şef, care-i inginer. Are promisiunea că va fi adus şi el în biroul Todt.

în cort, suferinţele încetează. Dar numai în cort. Tunelul ucide, iar vremea a devenit călăul nostru. Plouă neîncetat. Orele însorite sunt rare, de parcă am fi în decembrie. Iar comandantul lagărului îşi face simţită prezenţa prin cruzimi rafinate. Un sergent SS, un ucigaş în gri proaspăt ieşit de pe linia de asamblare, ca şi colegul său de la Eule, dar mai inventiv în privinţa torturilor. Niciun ofiţer SS de rang superior nu ajunge să fie stăpân pe viaţa şi moartea a 5-6 000 de oameni. Un ţărănoi antipatic Ia vreo 30-35 de ani. Gluma lui preferată este să ţină apelul în ploaie. Iar vremea e de partea lui.

Appell în ploaie...

Mai chinuitor decât un bici, mai ucigaş decât un glonţ.

Apelurile de seară, mai ales când plouă, pot dura ore întregi. Sergentul nostru ne ţine în picioare până la 200 de minute, timp în care el stă în birou şi-şi face unghiile sau citeşte *Völkischer Beobachter,* organul de presă al Partidului Nazist, pufăind din pipă. Este o tortură deliberată, perversă, o chinuire nemiloasă. Să stai într-un frig pătrunzător, ud până la piele, înfometat, plin de păduchi şi negru de praf, după 13 ore în apă şi noroi. Abia la ora 23 intrăm în corturi, unde ne putem da jos zdrenţele pline de apă, sa le stoarcem. în dimineaţa următoare, tremurând şi înjurând, punem iar pe noi hainele ude. Aşa încât nu-i de mirare că, după asemenea apeluri diabolice, pneumoniile sunt la ordinea zilei.

O versiune perfecţionată a acestei idei, demnă de Inchiziţie, este mai ales când toate acestea se întâmplă într-o zi de duminică, zi de odihnă. în astfel de momente stăm uzi câte jumătate de zi.

Comandantul are imaginaţie, iar *Lageralteste* şi tovarăşii săi sunt absolut dispuşi să-i pună ideile în

practică. Aristocraţii lagărului nu stau alături de noi – se pot întinde în corturile lor, mergând doar uneori printre rânduri pentru a verifica alinierea coloanelor de cinci.

Cât despre păduchi, această problemă este arzătoare Ia propriu. Pe păturile noastre mişună coloniile de larve argintii.

Protecţia este imposibilă; de când suntem aici n-am văzut săpun sau praf pentru păduchi, iar frizerii de ocazie, majoritatea greci, rad în fiecare săptămână, cu maşinile lor de tuns tocite şi mizerabile, în părul nostru murdar, dungile regulamentare de deţinut. De acest lucru – şi numai de el – au grijă foarte mult cei aflaţi aici la conducere.

Odiosul parazit distruge chiar şi liniştea relativă a nopţilor. Toţi se zvârcolesc chinuiţi de mâncărimi în duhoarea înţepătoare de la 28. Totuşi e mai mult loc: la începutul lui septembrie au murit cinci dintre noi.

în lagăr izbucneşte o epidemie de dizenterie. Practic, toată lumea se îmbolnăveşte. Să rămâi în cort este, firește, imposibil. Cu cuvinte de încurajare câtuşi de puţin convingătoare, doctorul Katz şi ajutoarele lui împart câte două pastile

de cărbune, în limita stocului disponibil.

în faţa ochilor ni se desfăşoară cercuri de foc care dansează frenetic. Slăbiţi de febră, ne clătinăm la locurile de muncă. La fiecare două minute ne pitim într-un colţ şi, ghemuindu-ne, eliminăm puroi. Accesele de diaree se succed atât de des, încât cei chinuiţi fac pe ei şi de 20 de ori pe zi. Experimentăm diverse „medicamente”. Dizolvăm bucăţi de lemn carbonizat în apa infectată, facem cărbune din coji de cartofi. Cei de la bucătărie fac afaceri minunate vânzând zat de înlocuitori de cafea.

în cele din urmă, unii se vindecă, alţii mor. După 15 zile de agonie, mă simt mai bine. Nu cred să am mai mult de 40 de kilograme. Faţa mea emaciată e acoperită de o mirişte de-o lună, oasele îmi ies în afară, genunchii mi-s slăbiţi. Nu am cum să ajung la o oglindă, dar ar fi complet inutil. Suntem împreună în fiecare zi, dar putem observa uşor la cei din jur schimbările înspăimântătoare.

în plus, apare o nouă groază.

Brusc, feţele noastre alungite se umfla într- un mod nefiresc. Lichidul neprocesat se acumulează sub piele: pe faţă, abdomen, mâini, picioare,

peste tot. Ne umflam. Genunchii şi coapsele mi se umflă. Plătesc fiecare mişcare cu o durere atroce.

Medicii noştri ridică din umeri.

Edem de înfometare. Inima şi rinichii nu pot face faţă cantităţii mari de lichide. Nu-l mai pot procesa. Totuşi trebuie să ieşim la apel.

Iar în zori schelete umflate se aliniază în poziţie de drepţi. Tratamentul ar fi simplu: o alimentaţie mai consistentă, mai puţină apă caldă sub formă de supe şi odihnă, odihnă, odihnă... Dar despre toate astea nici nu poate fi vorba. De fapt, fiecare mişcare este un risc mortal pentru inimile suprasolicitate. Rata mortalităţii zilnice atinge niveluri inimaginabile. La locul de muncă, cadavrele sunt pur şi simplu date laoparte, iar activitatea continuă. Morţii zac aşa zile întregi, până când sunt în cele din urmă aruncaţi într-o groapă cu var.

Gardienii noştri SS au cam căzut pe gânduri. Dacă lucrurile continuă în felul ăsta, va fi un deficit de forţă de muncă. Iar în ziua de azi e destul de complicat să primeşti loturi suplimentare. Companiile reacţionează şi ele. Sânger und

Lanninger distribuie săptămânal câte 250 de grame de carne de cal propriilor angajaţi. Toate acestea ajută prea puţin.

Ne uităm unii la alţii – vedem doar ' chipuri transformate, aproape străine. Moartea îşi întinde aripile peste blestematul oraş de corturi. Uniformele gri iau măsuri. Ca de obicei, nu abordează problema aşa cum ar trebui: nu ne îmbunătăţesc alimentaţia. în

schimb, vin cu o ' nouă directivă. Probabil în urma unui raport al comandantului lagărului, apar escadrile de dezinfectare şi încep să fumege corturile. O operaţiune ridicol de inutilă. Instrumentele primitive de dezinfectare a prizonierilor pur şi simplu nu pot distruge păduchii. Oricum, deocamdată, nu asta e problema cea mai mare.

Printre cei care se ocupă cu dezinfectarea este şi János Vázsonyi. A sosit de la Eule la câteva săptămâni după noi. El şi ceilalţi cu care a venit stau la câţiva kilometri de noi, în Lagărul 6.

Ne aduce o veste tristă. Béla Maurer a murit la Eule. Mă întorc cu spatele, ochii îmi sunt în lacrimi. Ţin

un elogiu tăcut la căpătâiul unui cadavru pe care cu siguranţă l- au aruncat în groapa comună de la Eule: un om căruia îi plăcea să râdă, să trăiască, să fie plin de viaţă.

Până la urmă te-ai înşelat, dragă Béla. Nu ai analizat corect situaţia. Ce obişnuiai să spui? Fiecare om are o rezervă de putere de patru luni. Iar în patru luni totul se va termina cu certitudine matematică. Ce lună e acum, Béla? Mă tem că e octombrie. Au trecut deja şase luni de când eliberarea a fost amânată, iar şi iar. Ai apreciat bine rezerva, ai rezistat vreo patru luni. Nu vei mai scrie cartea, Béla, dar ai dreptate. Poţi să mori, dar nu poţi să descrii totul. Suntem încercaţi şi umiliţi... Cei vii îi invidiază pe cei dragi care au murit. Te invidiez, Béla, veselul meu prieten drag. Vezi cum s-a prostituat bărbăţia noastră. Să fii fericit, prietene, tu, care ai scuturat deja lanţurile simţurilor – Domnul fie cu tine, la bună vedere...

Ultimele cuvinte le-am rostit cu voce tare, deşi nu mi-am dat seama că şoptesc. Stăm afară, cu ochii aţintiţi în pământ, fără vlagă, neputincioşi. Cerul nu ne mai interesează: ne uităm Ia pământ, acest pământ teuton

blestemat în a cărui pulbere uscată şi mizerabilă se afla acum trupul pe jumătate împuţinat al lui Béla Maurer. în jur, corturile răsună de plânsete şi blesteme, iar în faţa noastră şi în spatele nostru sârma ghimpată se întinde la infinit ca disperarea închisă în ea însăşi. Este octombrie, Béla Maurer a murit, iar noi...

— Nici noi nu mai avem mult de trăit, răspunde încet Vâzsonyi gândurilor mele nerostite.

Şi faţa lui e nefiresc de umflată, dar pare mai echilibrat, mai calm. Nu-l întreb de câte ori a încercat să se sinucidă de când ne-am întâlnit. Nu-l întreb ce a rămas din optimismul lui alimentat de nicotină.

Ne povesteşte despre Eule. Sigur că planul lui Feldmann s-a împotmolit după marele transfer. După noi au pornit şi alte transporturi; se vede treaba că la Eule lucrările de construcţie se apropie de sfârşit.

îl întreb ce ştiri mai are de pe front. Aici trăim în vid. în afară de unele ştiri nesigure, trecute prin multe mâini.

— Acolo nu-s probleme, spune el. Debarcarea din vest merge bine, evenimentele se desfăşoară într-un ritm accelerat. în est, sovieticii au

preluat iniţiativa. Blindatele lui Hitler se retrag în dezordine. Armata Roşie este deja la poarta Prusiei Orientale. Românii au ieşit din război.

Budapesta e înconjurată. Fasciştii unguri îşi fac bagajele.

Scoate din buzunar un ziar rupt. O parte din prima pagină a ziarului *Waldenburger Zeitung.* Un titlu pe trei coloane: *Wachsender Driick der Feind gegen Biidapest* [„Creşte presiunea inamicului împotriva Budapestei”].

— Poate până la urmă..., mormăi eu.

Ne uităm unul la altul şi ne vine greu să credem.

Şi, punând cu grijă deoparte bucata de ziar, spune cu seriozitate:

— Hârtie de ţigară – dacă reuşesc să pun mâna pe tutun. în lagăr avem doar saci mari de ciment. N-am mai tras un fum de trei săptămâni. La voi e mai bine, din câte văd.

întâmplător, am la mine un sfert de pachet de tutun de pipă. L-am cumpărat de la un italian în schimbul cărnii speciale de cal de la Sânger und Lanninger. Faţa lui Vâzsonyi se luminează. Cu grijă, împachetăm comoara în hârtia de ziar. *Wachsender Driick der Feind...* – ne rulăm ţigările în asta.

Ne uităm unul la altul printr-o fereastră de fum. Nu, până la urmă nu e chiar atât de absurd... Mergem acasă. Cumpărăm tutun de la tutungerie. La pachet. După pofta inimii...

*

Mult, mult mai târziu, după eliberare, pe 12 septembrie 1945, am citit într-un ziar din Budapesta:

„János Vázsonyi a murit ieri într-un spital din Germania”.

Capitolul 13

Marele eveniment din lagărul nostru: vin hainele de iarnă. Sosesc camioane încărcate cu haine ţesute. Marfa e transportată într-o baracă separată sub supravegherea *Lagerălteste.* Ofiţerii noştri sunt ocupaţi întreaga zi cu sortarea, selectarea şi asigurarea celor mai bune articole pentru ei şi pentru apropiaţii lor.

Haine civile, resturi din bagajele deportaţilor. Marfa bună obişnuia să fie trimisă către Reich. Frontul şi *W'mterhilfswerk,* ajutorul de iarnă către poporul german, au nevoie de haine călduroase. în ce ne priveşte, în război nu suntem pretenţioşi – ce contează dacă cineva din Birkenau a renunţat *I* la pulover sau la haina de blană? Fiecare articol e stropit meticulos cu vopsea roşie şi galbenă. Am mai văzut astfel de haine din tren, în dram spre Auschwitz.

Aştept cu speranţă schimbarea hainelor. Este timpul să scap de zdrenţele mele mizerabile.

Amară deziluzie. Nu am nicio cunoştinţă, aşa că primesc doar o tunică. O haină obişnuită, cu nasturi pe stânga. Largă şi subţire în acelaşi

timp, aşa încât nu mă ajută prea mult. Nu mă aleg cu pantaloni.

Deci o îmbrac peste haina mea veche şi încerc să mă conving că nu îmi este chiar atât de frig.

Spre sfârşitul lui octombrie vine toamna, cum era de aşteptat. în fiecare zi mă simt mai rău. Nici măcar nu-mi dau seama; însă Sanyi Roth observă. în săptămânile care urmează, Sanyi Roth se dovedeşte a fi un tip de treabă, mai ales când e motivat de o mare doză de vanitate. Derivă din meşteşugul lui. în semn de recunoştinţă pentru răbdarea cu care-i ascultam poveştile despre gloria sa de odinioară, când era mare spărgător, mă ia sub ocrotirea sa definitivă şi de lungă durată. îmi aduce cu regularitate sfeclă şi varză, deşi nu mai lucrează în grădina lui Todt. Uneori îmi mai dă şi câte o ţigară. Toate acestea sunt lucruri minunate, fapte bune. Hoţul găseşte întotdeauna o cale. Mănâncă de două ori mai mult decât ceilalţi, mereu ajunge într-un nou departament, mereu şterpeleşte ceva de mâncare sau ceva care poate fi schimbat pe mâncare.

— în două săptămâni eşti gata,

conchide el hotărât şi fără prea mult tact. De ce nu încerci să scapi de Sânger?

— Cum?

— Măi, băiete, asta nu se predă la şcoală. Trebuie să găseşti ceva.

Situaţia mea se agravează în ultimele două săptămâni, deoarece sunt mutat la tura de noapte. Lucrăm de la ora 20 până la 6 dimineaţa, fără oprire. Este schimbul cel mai greu şi cel mai detestat. Kapo de la turele de noapte sunt şi mai nemiloşi decât ceilalţi, iar maiştrii şi muncitorii italieni sunt şi mai sălbatici. Căderi constante de pietre ameninţă să ne zdrobească în fiecare secundă a nopţii, care parcă nu se mai sfârşeşte. Zgomotul înnebunitor al forezelor mă asurzeşte, iar genunchiul meu umflat reacţionează la fiecare mişcare cu o durere
insuportabilă.

Nachtschicht, schimbul de noapte, doarme ziua. în timpul zilei, în lagăr sunt doar cei desemnaţi să lucreze în interior, *Älteste,* secretarul, ofiţerii şi comandantul agresiv care face ravagii. Avertismentul de rău augur al lui Sanyi Röth mă determină să mă duc la secretar şi să-l rog să intervină.

Hai să încercăm. Mă apropii de el şi

– gândul în sine e de-a dreptul grotesc – încep prin a mă prezenta. Nu cu numărul, ci cu numele meu. Ştiu din experienţă – una de odinioară şi de departe – că poţi da tonul primei discuţii cu o persoană necunoscută prezentându-te. Dacă mă prezint, poate involuntar îşi spune şi el numele. în mod inconştient, preia stilul. De obicei, prezentarea nu este urmată de şuturi.

Secretarul nu pare să fie un om rău. L-am văzut într-o zi mâncând supă de lapte pe banca din faţa cortului său. Un mic grup de *Häftlinge* lihniţi de foame se uitau la el – desigur, de la o distanţă respectuoasă. Secretarul – poate că a simţit implorarea tăcută – i-a făcut semn unuia dintre ei, la întâmplare, şi, fără un cuvânt, i-a turnat restul de supă într-o cutie de conserve.

— Iertaţi-mă că vă deranjez, domnule inginer – ştiam că a fost inginer pe undeva prin Cehoslovacia –, dar aş avea şi eu o rugăminte de viaţă şi de moarte...

Aşa i-am spus după ce mi-a zis şi el numele său, cunoscut cu groază în tot lagărul.

Surprins de situaţia neobişnuită, omul acela, nedezlipit de bastonul său

de cauciuc şi înrăit de duritatea comenzilor pe care le latră, se uită la mine ca paralizat.

— Da, spune, zice el.

îi arăt picioarele mele umflate şi îi cer să mă mute la altă echipă. Dacă trebuie să rămân în continuare în tunel, sunt pierdut.

— Ce număr ai?

— 33031.

îşi notează. La apelul din zorii zilei, deja e strigat.

Rezultatul este rapid, sunt scos de sub pământ. Sunt repartizat la compania Pischl, care se ocupă de reconstrucţia castelului. De acum încolo, locurile de muncă se vor schimba frecvent. într-o zi dau la lopată – pun nisip pe o bandă rulantă sau alimentez o betonieră. A doua zi trag cu barosul într-o pădure de grinzi metalice până nu-mi mai simt mâinile. împreună cu tovarăşii mei, mă lupt cu nişte cărucioare pline până la refuz cu pământ sau cu nişte vagonete extrem de grele.

Kapo al companiei noastre e Max, fostul *Lagerälteste* de la Eule. A reuşit să se strecoare aici, iar acum, la apusul gloriei sale, încearcă să-şi afirme demnitatea sifonată.

în orice caz, marele avantaj este că

lucrez la suprafaţă. Deasupra mea se întinde cerul, nu sunt înconjurat de stânci. Sorb lumina, înghit cu lăcomie soarele zgârcit. în mine se trezeşte un impuls puternic: vreau să trăiesc, să trăiesc din nou... Fac un jurământ ferm: nu mai cumpăr tutun în schimbul hranei. Vreau să trăiesc, să mă întorc acasă... Să-mi revărs mânia, să cer socoteală şi să îi judec pe cei care m-au adus aici.

Devin inventiv. Dorinţa aprigă de a trăi mă schimbă radical. încep să-mi desfăşor propriile mici afaceri. Din când în când mă strecor în castel, unde sunt angajaţi doar cei mai privilegiaţi, la lucrări interioare. încep să fur. Fur tot ce-mi cade în mână şi tot ce pot ascunde sub tunica mea largă. O perie veche de pantofi, o bucată de sac, hârtie, o cutie de conserve – orice lucruşor care ar putea avea valoare de schimb în lagăr. Cablul electric se vinde pe post de curea de pantaloni, bucăţile de pânză, pe post de bandaje pentru picioare. Odată am reuşit să „eliberez” mai multe pachete de vată de hârtie. Pentru oamenii care sângerează din mii de răni este o adevărată comoară, aşa încât o vând foarte bine.

Bineînţeles că aceste mici furtişaguri implică un risc mortal. Odată prins, nu voi avea nicio scăpare. Dar nu sunt prins. în schimb, aproape zilnic reuşesc să fac rost de un vârf de mahorcă, iar uneori tranzacţionez chiar varză şi sfeclă.

Vreau să mă întorc acasă...

în fiecare seară, după ce se distribuie supa, oalele sunt duse înapoi la barăcile bucătăriei de dincolo de sârma ghimpată de către un grup ales de fiecare dată dintr-un alt cort. Uneori întocmesc un plan meticulos pentru ziua când vine rândul celor din cortul 28. în faţa bucătăriei sunt mormane de cartofi şi gulii. Ajuns acolo, mă prefac că mă împiedic şi, cu abilitate, cad drept în mijlocul muntelui de comori – şi, în timp ce înjur şi mă ridic anevoie în picioare, mai mulţi cartofi preţioşi dispar în buzunarele voluminoase ale tunicii mele.

Sunt mândru că nici măcar colegii mei de cort, care sunt experţi, nu observă mica mea manevră. Sanyi Roth m-ar lăuda cu siguranţă dacă i-aş spune.

în cele din urmă însă, orice dorinţă de a trăi trebuie să se scufunde inevitabil în vârtejul infernal. Morile

lui Dumnezeu macină încet, cele ale lagărelor mortii – mai repede. Cenuşa acelei constatări amare stinge rapid flacăra speranţei care arde în momentele mai liniştite. în jurul meu se desfăşoară o realitate: larve de păduchi, supă de buncăr, cadavre aruncate la gunoi, oameni pe jumătate morţi umflaţi de boli şi de foame, bastoane de cauciuc şi revolvere. Apoi vin din nou zilele de deznădejde, de apatie, din care m-am ridicat cândva.

Din nou fac dizenterie. Umflătura mi se întinde înfricoşător peste tot corpul. în aceste zile car saci de ciment la betoniere, aşa încât mă murdăresc îngrozitor de tare. Praful de ciment care pluteşte mereu în aer formează un strat gros de sediment pe capul meu ras. Mi se acumulează pe gingii, în nas, în ochi şi în urechi. Nici măcar Sanyi R6th nu poate face rost de săpun. îmi agăţ zdrenţele în cuiul de deasupra mea. Pantalonii şi jacheta se mişcă din cauza miilor de păduchi. Desigur, n-ai nicio şansă să-i distmgi, aşa că în ultima vreme nici măcar n-am mai încercat.

în această situaţie ne găseşte una dintre zilele importante pentru noi: 13 noiembrie. Pe la 3 noaptea, uşa

cortului 28 este forţată. Luminile lanternelor se îndreaptă spre cei care dorm.

— *Achtung!*

Ne ridicăm automat în picioare, ca nişte somnambuli. E comandantul lagărului. în spatele Iui îl zărim pe Bulldog, medicul SS, Katz, medicul lagărului, cei doi *Lagerăltesten* şi conţopistul-şef. Katz ţine în mână o foaie de hârtie. Se opresc în prag.

Comandantul se întoarce spre Katz:

— *Also los! Nur rasch!*[2] ^

— Băieţi..., începe medicul, iar când lanterna îi luminează faţa, se vede că e galben ca ceara. Am o misiune dificilă. Nu pot vorbi prea mult, căci bestia asta abia dacă mi-a permis să vorbesc ungureşte în corturile maghiare. Pe scurt: problema e că trebuie să aleg 400 de oameni. Iar aceştia urmează să plece mâine în zori. Unde? în acest moment, nimeni nu ştie sigur. Nu vreau să induc în eroare pe nimeni, aşa că am să spun deschis că, potrivit informaţiilor neoficiale, destinaţia este Birkenau. Cel puţin aşa crede comandantul. Restul îl stiti...

Vocea îi tremură, [t'] se bâlbâie:

— Eu... eu... am spus deja lucrurile astea de 34 de ori în această noapte...

Nu sunt un criminal, nu sunt un criminal în masă... Nu vreau să fiu aşa... Nu pot... Nu ştiu ce să spun... La naiba cu nenorociţii ăştia! E groaznic...

Ne priveşte rugător:

— Se oferă cineva voluntar?

înţelegem cu greu ce spune. Ne uităm şocaţi la cei în gri nerăbdători, la cei trei *Häftlinge* a căror aroganţă este spulberată de momentul înfiorător. Şi ei sunt sclavi, ca şi noi. Mâine ar putea veni rândul lor.

— *Also, was ist denn?*[21]

Comandantul îşi pierde răbdarea. Mai are încă multe corturi de vizitat.

Katz se uită pe listă:

— Grăbiţi-vă, băieţi! Nimeni? Atunci va trebui să...

— Nu-i nevoie, mă ofer eu. Până la urmă, sfârşitul e acelaşi, voi muri. Cu două săptămâni mai devreme sau mai târziu, nu mai contează.

E Misi, hoţul de buzunare.

— Numărul tău?

— 72154.

— Următorul. Am nevoie de patru oameni din fiecare cort. Repede!

— 76525.

Chiorul Pereldik. Se zvonea că era hoţ înainte de a fi prins.

— La naiba cu toată nebunia asta,

spune el, chiar şi în pungă ar fi mai confortabil decât în înghesuiala din cort.

Micuţul Bolgár îmi aruncă o privire întrebătoare. Aprob din cap.

— 37608, spune băiatul cu o voce tremurătoare.

— 33031, adaug eu repede.

Katz oftează uşurat.

— E suficient. Să nu ne pierdem speranţa, în fond, nimic nu e sigur. Doar că plecam de aici în zori. Până la urmă, aproape că nu contează, adaugă el repede, oricum vom pleca cu toţii, mai devreme sau mai târziu.

Şi continuă în germană:

— Cei ale căror numere le-am scris nu se mai culcă, ci se duc direct la baraca frizerului.

După care vă aliniaţi în faţa infirmeriei.

— Spălaţi-vă temeinic, intervine comandantul gesticulând cu revolverul său. Pe orice evreu pe care îl prind că are capul mizerabil...

Şi se opreşte cu acea ameninţare în glas. Apoi se întoarce spre Katz:

— *Fertig?*[2]^

— *Jawohl, Herr Kommandant^.*

— *Also weiter—-*

Şi pleacă cu zgomot. Nimeni din

cortul 28 nu mai doarme în noaptea asta.

— Aţi înnebunit? izbucneşte Róth, dar vocea lui e nesigură. Poate că nu v-ar fi ales pe voi. Suntem destui nenorociţi în mocirla asta.

— Uite, Sanyi, spune micuţul Bolgár scărpinându-se calm în cap în timp ce se pregăteşte, eu de luni întregi vreau să termin odată cu toate. într-o zi, îţi imaginezi dintr- odată că moartea e ca o baie de aburi revigorantă şi plăcută. Dacă aş fi avut curaj, aş fi făcut ceva deja cu mult timp în urmă. Acum nu mai am grija asta. îi las pe ei să strângă laţul.

— în ceea ce mă priveşte, spune şi Misi ridicându-se în picioare, de jumătate de an nu am mai mâncat bine şi nu mi-am / schimbat hainele. Ce mă aşteaptă? Nici măcar eliberarea nu mă mai entuziasmează, îţi jur că am câştigat premiul cel mare.

Pereldik iese pe uşă fără să scoată o vorbă. Inspiră aerul rece al nopţii de noiembrie. Şi eu mă pregătesc în tăcere. Dintre noi patru, doar eu am cu mine un pachet. Rezultatul ultimului meu efort. îmi păstrez lucrurile într-o cutie ruptă de biscuiţi: o bucată de vată murdară, câteva fâşii de pânză şi ceva hârtie de ziar. în

afară de o lingură ruginită şi o cutie de conserve, nu am nimic altceva.

Ceilalţi ne înconjoară cu curiozitate şi compasiune. Valuri de bunătate îi cuprind la vederea celor patru presupuşi condamnaţi. R6th îşi ia rămas-bun dându-mi un pic de varză şi un chiştoc apreciabil de Uman. în mintea celor rămaşi răsună o comandă *t* interioară: *ar trebui să dăm, să oferim ceva.* Văd aureole deasupra capetelor noastre infestate de păduchi, halouri impregnate de măreţia sumbră a morţii prin gazare.

Şi totuşi unii dintre noi se vor reîntâlni în crematoriul îngheţat. Dar cine ar fi putut şti lucrul ăsta atunci? Toată lumea era ferm convinsă că banda transportoare de la Birkenau îi aştepta pe cei care aveau să plece. Atât noi, cât şi camarazii noştri. Acel „nimic nu e sigur” al lui Katz era doar o consolare, o slabă încurajare.

în barăcile frizeriei, cei gata de plecare se lamentau. Mai ales grecii noştri fac o gălăgie panicată. Gemetele lor nebuneşti îmi dau fiori şi îmi slăbesc hotărârea.

Dar după două ore, când noi, cei 400, suntem aliniaţi, sunt iarăşi calm. Tremur într- adevăr, dar e numai din cauza frigului. Niciodată n-aş fi crezut că aş putea să fiu atât de relaxat la

gândul trecerii, la gândul că un sfârşit iminent poate deveni de-a dreptul dezirabil.

Trebuie să ne dezbrăcăm de hainele primite recent. Din nou, doar haine de in ne acoperă trupurile noastre umflate şi purpurii când sosesc camioanele.

Camioanele... Şi ele întăresc presupusa certitudine. în *Auschwitzland,* rareori confortul unei maşini înseamnă viată. Comandantul nostru îşi respectă şi el promisiunea făcută noaptea trecută altoindu- ne cu sârg. Datoria înainte de toate... Mai bine sacrifică cele câteva ore din ultima parte a nopţii. Nu suntem suficient de curaţi. însă uită să ne spună cum am fi putut reuşi lucrul ăsta.

De data asta ni se dă pâine şi margarină pentru două zile. Suntem înghesuiţi câte 80 într-un camion.

Trebuie să fie în jur de 4. Lumina lunii ne însoţeşte, strălucitoare şi rece. La fel şi câţiva gardieni înarmaţi cu pistoale-mitralieră. Acum nu ne mai e atât de frig, căci ne încălzim strângându-ne unii în alţii. îmi mănânc raţia de pâine, apoi muşc din margarină şi-mi înfig dinţii în varza lui Sanyi Roth.

Lângă mine, micuţul Bolgâr se strânge ghemotoc. în lumina lunii, o lacrimă i se prelinge pe obraz.

---

26 *Dă-i drumul! Mai repede!* (germ.)
27 *Deci cum rămâne?* (germ.)
28 *Gata?* (germ.)
29 *Da, domnule comandant* (germ.).
30 *Atunci continuaţi* (germ.).

Capitolul 14

După-amiază târzie. Camioanele ajung lângă un gard de sârmă ghimpată. în spatele clădirii lungi şi dărăpănate din piatră stau de strajă câteva coşuri de fum subţiri.

Coşuri de fum – la asta ne aşteptam, dar clădirea în sine pare mai degrabă o fabrică decât un crematoriu. Cert este că nu ne aflăm la Birkenau – dar ce mai contează? La est şi / la vest, la nord şi la sud, zona lagărului este înconjurată de Birkenau-ri mai mici şi mai mari.

Clădirea cu două etaje pare părăsită. Coşurile nu fumegă, doar o dâră subţire de fum se îndreaptă spre cer din coşurile de fum ale barăcilor verzi care se aliniază în adâncimea zonei spaţioase. La sunetul motorului, un singur *Hciftling* iese încet pe poarta centrală.

— Unde suntem? întrebăm cu toţii în cor.

Pe faţa indigenului trece umbra unui zâmbet. Răspunde în idiş:

— Nu vă speriaţi de coşuri. Nu e crematoriu.

— Şi atunci?

— Ddrnhau, lagăr-spital. Nu aţi mai auzit de noi?

Izbucneşte o avalanşă de strigăte. Fireşte că auzisem de existenţa aşa-numitelor lagăre- spital, dar nimic mai mult.

Deci compasiunea care ne-a înconjurat şi ne-a însoţit la Fürstenstein s-a risipit în neant. Ronţăi din varza de rămas-bun a lui Sanyi Roth. Ce-ar spune băieţii de la 28 despre această întorsătură?

— Cum stau lucrurile aici? – e primul lucru care ne interesează.

Häftling, care mai târziu se va dovedi a fi un kapo, unul dintre conţopiştii de la Dörnhau, se crispează dintr-odată. întrebările indiscrete sunt incompatibile cu poziţia sa.

— Nu pune atât de multe întrebări! Gura şi alinierea!

Suntem preluaţi şi ne îndreptăm deja spre interior.

La parter şi pe două etaje sunt nişte încăperi imense. Parcă ar fi hale de producţie dezafectate ale unei fabrici. Acum conţin şiruri lungi de paturi supraetajate. Fiecare pat e ocupat de doi sau trei bărbaţi dezbrăcări pe jumătate sau goi puşcă, întinşi, aşezaţi sau ghemuiţi, strânşi unii în alţii. Doar câţiva au pături.

Aici nu mai e linişte, cu siguranţă.

Frigul din noiembrie pătrunde prin geamurile sparte, şi totuşi mirosul e insuportabil. Pereţii transpiră o duhoare înăbuşitoare. Dintre rândurile de paturi, de câţiva centimetri înălţime, se scurge un noroi galben şi dezgustător. Schelete goale pleoscăie prin mocirla putridă.

Prima impresie: ne aflăm în mijlocul unei gloate de nebuni furioşi. O învălmăşeală stupefiantă de ţipete, grohăituri, urlete, gâlgâituri, sunete nebuneşti, delirante. Lumea interlopă clocoteşte.

Dintr-odată, cel puţin 20 de oameni izbucnesc în ţipete:

— Latrina! Latrina!

„Latrina” este o găleată de tablă îndoită în care cei care nu pot să se ridice îşi fac nevoile. Dacă au noroc să ajungă la timp. De obicei, cei care duc găleata sunt surzi la strigătele disperate ale celor din jur. Găleata ajunge aproape întotdeauna cu întârziere, iar persoana imobilizată la pat fie se murdăreşte, fie, de cele mai multe ori, îşi face nevoile pe podea. Toţi suferă de diaree. De aici şi oribilele şuvoaie galbene ce se preling de-a lungul şirurilor de paturi.

Toţi cei care transportă găleţile înjură, lovesc, răcnesc. între ei şi cei

care solicită găleata se poartă o permanentă luptă corp la corp. La început nu înţeleg cum ar putea cineva să se ocupe de o asemenea sarcină dezgustătoare. Mai târziu am aflat că şi transportatorii de găleţi sunt bolnavi. Un astfel de muncitor-pacient se împiedică de dimineaţa până seara prin marea de dejecţii umane pentru o bucată mai mare de pâine.

în mai puţin de o oră, nu mă mai pot bucura că am scăpat de Birkenau. Mai târziu, în mijlocul chinurilor crematoriului îngheţat, reveneam adesea cu gândul la primele momente petrecute la Ddrnhau, amintirea primei imagini revenindu-mi mereu în minte până când, treptat, îmi devenise familiară. Când eu însumi făceam parte din gloata celor scheletici şi goi, care ţipau.

Crematoriu îngheţat...

De la doctorul Haarpuder am auzit prima dată această descriere potrivită, pe când ne inspecta pe noi, cei abia sosiţi. Doctorul Haarpuder fusese cândva un cardiolog cunoscut în Transilvania sau în Bihar. Aici, el nu este considerat un membru distins al foarte populatei ierarhii medicale.

Aristocraţia lagărului Ddrnhau este

complicată şi se înmulţeşte patologic. Când ajungem noi, în crematoriul îngheţat sunt aproximativ 5 000 de oameni. Dintre ei, cel puţin 500 deţin diferite funcţii şi, în conformitate cu poziţia fiecăruia, exercită o anumită influenţă. Ramura prestigioasă a acestei nobilimi o constituie corpul celor 60- 70 de medici. Conducătorul acestora este medicul-şef Pârdăny, originar din Ungaria Superioară, care este şi una dintre principalele autorităţi din marele spital al lagărului. Doctorul Haarpuder este unul dintre subofiţerii acestei grupări. Printre locotenenţii şi asistenţii lui Pârdâny se număra: doctorul Auer, un tip morocănos şi gras; Grâu, un chirurg neîndemânatic care făcea amputări pe o masă de lemn neşlefuită folosind un fierăstrău de tâmplărie, cu „rezultate” predictibile; doctorii Warschauer şi Erzberger, medicul stomatolog specializat în dinţi de aur. Cei care transportă cadavrele sunt obligaţi să-i raporteze lui Erzberger dinţii de aur scoşi. El îi predă apoi lui *Lagerälteste,* care, la rândul lui, îi predă în mare parte comandantului lagărului şi medicului-şef german, restul fiind împărţiţi între şefi. Se estimează că, de la sosirea

noastră, mai bine de 20 de kilograme de aur au fost distribuite în acest fel.

Toată lumea ştie lucrul ăsta, considerându- 1 a fi ceva firesc. Este o practică larg răspândită chiar şi pentru cei în viaţă să-şi vândă comorile ascunse în cavităţile lor bucale. O întreagă armată de *Häftlinge* a ajuns să se specializeze, pentru o compensaţie modestă, în extragerea aurului din gurile celor interesaţi. De obicei lucrătorii de la bucătărie cumpără aurul ăsta, în schimbul supei. Pentru o coroană de aur, în fiecare zi, timp de o săptămână, primeşti o porţie specială de supă. Ăsta e tariful.

Párdány şi cei din jurul său controlează armata de medici. Desigur, medicii de rang inferior sunt şi ei privilegiaţi. Cu toate acestea, casta nu acceptă toţi medicii. Cei mai mulţi dintre nou-veniţi devin simpli soldaţi; pacienţii ambulatorii şi cei internaţi sunt, de obicei, muncitori obişnuiţi. Există şi aproximativ 100 de medici şi studenţi la medicină care rămân în afara acestei caste.

Cealaltă ramură a aristocraţiei din lagăr o constituie ordinul nobiliar al infirmierilor. Sunt în mare parte rude şi prieteni, fără nicio legătură cu

îngrijirea bolnavilor. Conducătorul lor este un anume Miklós Nagy, avocat de profesie. Se spune că acasă avea 2 000 de hectare. Este un bărbat agitat şi plăpând, genul de om care compensează insignifianţa fizică prin aroganţă, care în acest caz s-a transformat în sadism. A încetat de mult să mai fie sănătos. De fapt, este de-a dreptul nebun, dar are putere. Specialitatea sa: loveşte tălpile goale ale bolnavilor şi execută un dans războinic indian pe burta goală a victimei. L-am văzut odată sărind pe pieptul unui bolnav ca o minge de cauciuc, călcându-l în picioare cu ochii injectaţi, până la epuizare. Vina victimei: încercase să ajungă la o înţelegere pentru a obţine o a doua porţie de supă.

Sanitarul-şef Nagy este înconjurat de locotenentii săi. Şi fiecare dintre aceştia e stăpân absolut pe gunoiul său – iar aici expresia este cât se poate de potrivită, căci fiecare bloc are în fruntea sa un infirmier, care e mână în mână cu *Blockälteste;* şi fiecare dintre cele trei etaje ale clădirii constituie un bloc separat. în plus, în fiecare parte a clădirii există multe camere mai mici şi mai mari

pentru pacienţi, iar acestea sunt şi ele împărţite în blocuri. Toate spaţiile fabricii, cu excepţia camerelor mai mici şi mai confortabile ale şefilor, sunt ocupate cu paturi supraetajate.

Pe etajul din mijloc este şi o secţie „sănătoasă” de aproximativ 200 de oameni. Aceştia merg Ia muncă cu regularitate, în fiecare zi, lucrând împreună cu deţinuţi! din lagărul învecinat Kaltwasser la construirea statului subteran al naziştilor.

La fiecare etaj, comandantul direct al fiecărui rând de paturi este un sanitar de grup, cu doi adjuncţi şi o armată de cărători de supă, distribuitori de pâine, măturători, transportatori de găleţi şi cei care dezbracă şi cară cadavrele. Aceştia din urmă provin din rândul celor scutiţi de muncă deoarece sunt consideraţi inapţi, aşa-numiţii *Schonung.* Fiecare astfel de grup supraveghează 100-150 de oameni ţintuiţi la pat. Cei care deţin puterea absolută în grup sunt sanitarul de grup şi adjuncţii săi.

Ierarhia medicală şi sanitară este a doua f

dintre ierarhiile de rang înalt din lagăr. A treia ramură luxuriantă este armata lăcustelor ai cărei lider este *Lagerälteste* Muky Grosz: *Ältesten;*

kapo răspunzători de cadavre; kapo de *Revier,* care se ocupă de barăcile în care se află prizonieri bolnavi; şi conţopiştii. „Muky” nu este o poreclă care să denote afecţiune, încredere sau intimitate. Este felul în care îsi semnează *Lagerälteste* – „Muky”, cu *y* – ordonanţele pe care le afişează pe pereţii blocurilor.

Există şi o a patra clasă privilegiată. Personalul de la bucătărie. Cei care gătesc, prepară mâncarea, taie pâinea, curăţă cazanele, descojesc cartofii. Kapo şi oameni obisnuiti.

Şi toate aceste titluri, ranguri şi poziţii sunt departe de a fi ficţiuni goale. Fiecare deţine o putere reală. Pe de o parte, datorită privilegiilor la locul de muncă şi a proximităţii cazanului cu supă, ceea ce înseamnă mâncare mai multă şi mai diversificată; iar pe de altă parte, datorită posibilităţii de a exercita arbitrar şi fără răspundere puterea, de a da ordine, de a brutaliza, de a pedepsi sau de a teroriza sub diverse forme, după bunul lor plac.

Iar deasupra tuturor strălucesc cei doi suverani pe care îi vedem rar: *LagerciIteste* şi medicul-şef. Ambii sunt proscrişi, la fel ca noi ceilalţi, dar au avut noroc în nenorocirea lor.

Când apar în bloc cu alaiul lor, porunca „Atenţie!” răsună exact ca şi când ar apărea o uniformă gri. O scenă tragicomică. Prizonierul în uniformă vărgată, cu locotenenţii săi mergând umili în spatele lui, trece pe lângă şirul de paturi împărţind ordine şi pedepse. Cu doar o privire sau o mişcare a mâinii, Muky – un funcţionar din Pozsony scund şi cu falca pătrată – pedepseşte sau acordă iertare, îi ridică pe unii şi-i doboară pe alţii. în comparaţie cu el, Max din Eule şi Berkovits din Fürstenstein sunt autorităţi modeste.

Gardienii SS locuiesc separat, în clădirea mai mică a birourilor. Se arată rar: totul se întâmplă prin şi din voinţa supraveghetorilor noştri. Viaţa şi moartea a 6 000 de oameni, suferinţa şi uşurarea lor depind de cei doi regi ai lagărului.

De trei zile sunt în Blocul A, Ia parter. Nimeni nu se interesează de noi. Rămaşi de izbelişte, trebuie să ne câştigăm locul pe paturile aglomerate luptându-ne singuri. Nu e uşor să ne strecurăm printre protestele şi înjurăturile exuberante ale bătăuşilor dezbrăcaţi, dar reuşim.

Am norocul să prind un pat separat. Pot să mă aşez pe unul dintre paturile

de jos, la capătul primului rând, vizavi de una dintre tarabele de distribuire a alimentelor. Doi dintre cei care cară cadavre tocmai au ridicat de pe el un cadavru gol. Pătura este întinsă pe pat, pliurile ei dezvăluind încă contururile cadavrului proaspăt scos. Locul mai emană aburul cald al trupului care nu s-a răcit încă. Dar nu sunt scârbit; aproape că nimeni dintre noi n-ar mai putea fi dezgustat de ceva.

Sunt gol ca toţi ceilalţi. Mi-au fost luate zdrenţele. După cum spune doctorul Haarpuder, cei imobilizaţi la pat n-au nevoie haine – de ele au nevoie doar cei care sunt în stare să meargă.

Mă bag dârdâind sub pătura care, cu doar câteva clipe în urmă, acoperea un camarad necunoscut, mort. Gândul îmi zboară la Birkenau, care, până la urmă, nu a fost să fie destinul meu.

Deocamdată, totul pare implauzibil. E greu să ieşi din delirul ameţitor, să te ridici din frica paralizantă care îi cuprinde pe toţi când ajung aici. Pur şi simplu nu-mi vine să cred ce văd. Gândesc că aceste viziuni înspăimântătoare au devenit permanente în eul meu tulburat. îmi

trag pătura plină de păduchi morţi peste cap şi stau aşa ore întregi. Caut lumină în întuneric, evocând o realitate pierdută în spatele ochilor mei închişi.

Ard în crematoriul îngheţat.

Capitolul 15

Nu pot rămâne mult timp singur pe scândura mea. în general, în Blocul A rareori eşti lăsat singur. Maşinăria nebună este reglată să funcţioneze în permanenţă. Transferuri între blocuri, schimbări de paturi, haos la împărţirea supelor, controale şi bătăi inutile, distribuirea de cupoane pentru mâncare, preluarea cadavrelor – toate se succed.

La câteva ore după ce ocup patul îmi este adus un vecin. Un bătrân inconştient, cu ochii închişi. Faţa lui împuţinată se pierde sub un strat gros de murdărie; păduchii se agită pe mustaţa lui căruntă, neîngrijită. Buzele fără sânge scot din când în când suspine, ca nişte gemete. Deliregază. Niciodată nu am bănuit că dialectul idiş, care pare întotdeauna puţin comic pentru un evreu vorbitor de maghiară, poate avea atâta profunzime şi tragism.

Mă uit la vecinul meu, bătrânul muribund, încă mă atinge mesajul lumii exterioare: *compasiunea.* Sunt aici de numai trei zile. Celorlalţi, oamenilor despuiaţi înghesuiţi între noi, nu le pasă de agonia lui.

Aici, în zonă, aglomeraţia este deosebit de mare. în medie, cinci persoane se înghesuie pe fiecare pat îngust, plus că alţii sunt aşezaţi de-a latul, la picioarele celor aflaţi deja acolo. Constant vin transporturi mai mici sau mai mari din diferite lagăre. Se pare că aici sunt adunaţi cei mai bolnavi dintre toţi, conform unei dispoziţii centrale. Cam la două paturi e câte un muribund.

Acopăr cu o pătură coapsele murdare ale bătrânului, care arată ca braţele unui copil, şi mă aplec asupra lui. Omul deschide ochii. Ochi bătrâni căprui, cu pupile dilatate în mod nefiresc; globii oculari sunt injectaţi.

— Apă, geme el. Daţi-mi nişte apă, nenorociţilor... Sarah!... Sarah!... Ajutor!... Sarah, căţea împuţită, de ce nu... vii... deja... Apă!...

Vocea îi slăbeşte, ochii i se închid.

Mă întorc spre patul din stânga:

— Ar trebui să aducem nişte apă.

— Lasă-l naibii, că oricum va fi gata în jumătate de oră, mă sfătuieşte Miksa Rosenfeld, un tip dur la vreo 50 de ani, cel mai guraliv din zonă.

Un individ alunecos, uns cu toate alifiile – în sens figurat, desigur, căci niciunul dintre noi n-a mai văzut untură de multă vreme.

Lui Rosenfeld tot timpul îi merge mintea, face afaceri pe seama următoarei porţii de supă, se ceartă cu cel care împarte pâinea, planifică şi face tot felul de calcule. Ce supliment va fi astăzi? Miere artificială sau gem?

Nici el nu se poate ridica din pat şi trebuie să aştepte găleata, dar vorbeşte despre casă cu atâta încredere, de parcă ar fi plecat alaltăieri şi s-ar întoarce poimâine. Trebuie să fim foarte atenţi cu el, trebuie să consumăm imediat porţia alocată, deoarece Rosenfeld este un maestru al furtului. E priceput şi şmecher ca un grec, iar indignarea pe care o joacă atunci când este prins o dezarmează chiar şi pe victimă.

Acum, când vreau să-l ajut pe bătrânul muribund, binevoitor, încearcă să mă convingă să renunţ:

— Apa e oricum contaminată – e interzis să o bem. Dacă ne vede vreun şef, suntem în mare belea.

Nu-i dau prea mare atenţie şi mă duc să caut apă. Ca orice începător, nu am cutie de conservă. Cea pe care mi-am adus-o de la Fürstenstein mi-a fost furată încă din prima zi.

— Dă-mi cutia ta, răcnesc la el, să aduc nişte apă.

Rosenfeld răspunde scurt;

— Nici gând!

E adevărat că trebuie să fii destul de naiv să presupui că cineva ar lăsa din mână sau ar împrumuta un recipient indispensabil.

Mă dau bătut. Trebuie să recunosc că dorinţa de a ajuta este fără speranţă. în acel moment simt o căldură umedă sub mine. Mă ridic cu dezgust – excrementele muribundului se împrăştie încet pe rumeguşul patului.

Fac o criză de nervi şi încep să urlu. Toţi cei din jur izbucnesc în râs:

— Eşti cam gingaş, camarade. O să-ţi treacă, spune Izrael de pe patul opus, a cărui faţă şi întregul corp sunt acoperite de urâte abcese deschise. Se pare că bătrânul şi-a terminat socotelile. Majoritatea se murdăresc în ultima clipă. Aşa îşi iau rămas-bun de la lumea asta.

Rosenfeld se ridică şi se apleacă deasupra cadavrului:

— A murit, spune el, după care se întoarce agitat către cei din jur şi, pe un ton pe jumătate poruncitor, pe jumătate întrebător: îl punem în şezut?!

Urmează deliberări intense. Negociere, atribuire de roluri.

Trebuie ridicat.

într-adevăr, acesta e un truc de zi cu zi. Se bazează pe ideea că doar cei care au puterea sa se ridice în capul oaselor primesc supă şi pâine. Cei care rămân culcaţi în momentele respective sunt consideraţi, conform înţelepciunii *Lagerălteste,* fie morţi, fie pe moarte. Iar mortii şi muribunzii nu mai au nevoie de mâncare. Şefii primesc raţiile zilnice în funcţie de numărul de persoane la prima oră a dimineţii şi împart surplusul – care e substanţial.

Cei imobilizaţi la pat se descurcă cu dibăcie. Distribuirea de seară se face pe întuneric – doar supraveghetorul care împarte mâncarea ţine în mână un felinar cu un ciot de lumânare. Vecinii formează o alianţă temporară şi-i aşază pe cei morţi sau muribunzi în poziţie şezând. Mâna rigidă este aranjată într-o poziţie relaxată, iar în spatele ei, mâini vii apucă mâncarea oferită. Câştigul este împărţit apoi între organizatori, în urma unor certuri mai mari sau mai mici. Cei slabi se luptă apoi pentru o lingură de zeamă infectă. Răsturnându-se peste pântecele morţilor, îşi smulg pâinea unul din mâinile celuilalt.

Morţii din ziua precedentă sunt

număraţi de infirmieri în dimineaţa următoare, iar scoaterea efectivă a cadavrelor are loc de obicei în jurul prânzului. E prima noapte pe care o petrec alături de un cadavru. Atingerea tot mai răcoroasă a trupului strâns lipit de mine mă umple de teamă. Mă minunez de calmul cu care vecinul nostru comun Weisz, frizerul bâlbâit din Kassa, îşi pune piciorul pe abdomenul mortului.

Ciudat, dar letargia care cuprinde ochii şi creierul, apatia pe jumătate conştientă, ajută mult. Ce este real nu se înregistrează. Mă întorc din nou la realitatea din spatele ochilor închişi, ca atunci când am sosit, aprinzând amintiri din viaţa de afară – chiar dacă mă ciocnesc de trupuri aburinde, chiar dacă corpul meu îmbibat de apă răspunde cu durere la fiecare atingere şi chiar dacă cei din jurul meu blestemă şi se plâng în maghiară, poloneză şi idiş.

Taraba care serveşte drept depozit de alimente se închide noaptea târziu. Pe timpul nopţii sunt puşi de pază deţinuţi din rândul celor scutiţi de muncă, deoarece sunt consideraţi inapţi, aşa-numiţii *Schonung.* Comandanţii noştri se retrag, iar piaţa de troc din fata coridorului care duce

la latrină
se goleşte. Cei răspunzători pe timpul nopţii de căratul găleţilor îşi ocupă posturile lângă incinta îngrădită a medicului de bloc. O procesiune de oameni goi se îndreaptă cu greu spre haznale. Cei care se pot târî se dau jos din pat. Un vânt îngheţat şuieră prin geamul spart. Corpurile noastre aburinde nu atenuează frigul şi nici vântul nu poate alunga duhoarea, care a pătruns deja în oameni, piatră şi lemn, în orice, la fel de inepuizabilă ca păduchii.

Noaptea se instalează greu la Ddrnhau.

Am molfăit pâinea şi am mâncat supa până la ultima picătură. Chiar şi cei care mai au doar o oră de trăit au data gata totul. Cu mâinile tremurânde, cei cu diaree îşi ascund bucata de pâine sub rumeguş, căci nu mai pot mânca.

în Ddrnhau, cei cărora le-a venit rândul pleacă de obicei după căderea întunericului. Noaptea este timpul gemetelor, al strigătelor de adio, al dorului dureros de casă...

Voi, vizionari care creaţi folosind pana, creta, piatra sau pensula; voi, care aţi încercat cândva să evocaţi grimasele suferinţei şi ale trecerii;

voi, profeţi ai dansului macabru, gravori ai terorii, cărturari ai iadului... veniţi aici!

Noaptea la Dornhau...

Şase sute de oameni strânşi unii în alţii. Unu din trei se zvârcoleşte, se tânguie, geme, chicoteşte, deliregază. Unu din trei e muribund.

Unii se văicăresc cerând un doctor în delir, cu încăpăţânare, vorbind mai mult pentru ei înşişi. Deasupra mea, sărmanul croitor îşi închipuie că e acasă, vorbind cu băieţelul său. Până mâine nu va mai fi prin preajmă, cosând bonete pentru cei avuţi, în schimbul supei.

Deasupra mea, sub mine, peste tot în jurul meu, o armată de oameni gata să plece strigă după Dumnezeu şi apă. Ochii ce devin sticloşi se înmoaie în întunericul din Hades sau în rozul tern al raiului. Moartea păşeşte printre paturi ca un tânăr profesor erudit şi încrezător care se simte ca acasă.

Tânguirea e contagioasă. Ca nişte câini care urlă la lună, toţi cei 600 care suntem aici ne văicărim fără rost. Un cor de flagelanţi frenetici.

Hambarul îngheţat, cu geamurile lui sparte, răsună de voci înfiorătoare, strigăte de disperare, groază şi frică.

Acest concert al proscrişilor durează până în zori, când intră prima uniformă gri. Apoi se face linişte. Fără avertisment sau vreun motiv, aşa cum a început şi mai devreme tumultul.

într-un singur bloc, 200 de oameni mor în noaptea aceea.

Pe măsură ce se face ziuă, paturile se liniştesc. Mortii şi cei vii adorm.

La ora 5 începe agitaţia. Sună alarma pentru personalul de la etajul trei. înainte de apel se adună aici, în Blocul A. Acesta este drumul spre latrină. Acum e un alt fel de agitaţie în hol, dar nu ne mai deranjează. Cei din Blocul A stau culcaţi, dar puţini dintre ei dorm. Muncitorii primesc acum raţia de pâine – de patru ori mai multă decât noi. Un subordonat mestecă o bucată de pâine, urmărit de priviri lacome. Priveliştea ispititoare deschide rănile foamei. încercăm să adormim din nou: somnul ne ajută să mai câştigăm timp. O pâine este împărţită în 11 bucăţi. Eforturile disperate de a adormi sunt încununate de succes pentru unii dintre noi, dar la 9 trebuie să ne trezim de-a binelea. Infirmierii patrulează printre paturi:

— Raportaţi morţii! strigă ei în maghiară şi germană.

Cei mai glumeţi dintre noi sugerează o altă variantă:

— Cine-i mort să raporteze!

Raportarea este întotdeauna responsabilitatea vecinului. Infirmierii notează numărul mortului şi numărul patului, după care apare comandantul echipei de cărat cadavre însoţit de doi oameni care duc cu ei o targă improvizată din scânduri de lemn. Cu ajutorul vecinilor, îl trag pe cel decedat, fără prea multă ceremonie, în râul de dejecţii. îi leagă o mică etichetă cu numărul fostului prizonier de degetul mare de la picior şi iau cadavrul de acolo. Vecinii se bucură pe moment că au mai mult spaţiu, de eliminarea disconfortului cauzat de prezenţa cadavrului. La urma urmei, nu-şi mai pot însuşi raţia lui de pâine pe ziua respectivă, având în vedere că decesul a fost înregistrat, iar raţia bărbatului a fost scoasă de pe listă.

Iar defunctul îsi continuă scurta călătorie până la morgă, de unde este dus Ia groapa comună cu var săpată în apropierea lagărului. Dar înainte de asta se scot dinţii de aur.

Martirii despuiaţi ai nopţii de la Dornhau devin ţărâna acestui pământ german blestemat. Nu au nume, doar

numere, cărora numai registrul de decese terfelit al conţopistului lagărului le poate asigura câteva săptămâni sau luni de nemurire.

Uşurarea vecinilor nu durează mult. După ora 9, noi transporturi sosesc în crematoriul îngheţat pe jos, cu căruţe sau camioane.

Capitolul 16

Pe infirmierul nostru îl cheamă Judovics. Acest despot al Blocului A are puţin peste 20 de ani. întâmplător am fost martorul ascensiunii incredibil de rapide a individului. A început cărând supa, dar şi-a asigurat porţii suplimentare apelând la diverse trucuri. După terminarea serviciului avea o plăcere deosebită să se întindă pe pat şi să mestece metodic, fără ruşine, mâncarea pe care o furase. Putea fi mituit – pentru o jumătate de raţie de *Zulage,* putea face rost de o porţie de supă suplimentară. Afacerea a prosperat, iar Judovics a devenit curând un personaj important. Grosolănia, atitudinea lui nemiloasă, servilismul său şi, nu în ultimul rând, starea lui fizică excelentă au atras atenţia superiorilor. Curând a fost pus să supravegheze pâinea. Iar când

infirmierul de la Blocul A, farmacistul Steinfeld, pe care îl ura toată lumea, a fost promovat kapo de *Revier,* de infirmerie, Judovics i-a luat locul ca sef de bloc.

Acest tânăr cu ten măsliniu, bâlbâit, acasă se număra printre cei pe care „nu-i prea ducea capul”. Nici numele nu şi-l putea scrie, iar acasă avea mereu probleme cu poliţia. Dar acum, în mocirla fabricii morţii, a înflorit pur şi simplu. Avea o înclinaţie deosebită spre tiranie şi cruzime. Era suficient de inteligent pentru a se face indispensabil în ochii superiorilor, cărora nu prea le păsa de Blocul A. Treptat, sala de la parter a devenit casa mortii celor condamnaţi. Acolo erau aruncaţi toţi cei care, după o examinare superficială, erau consideraţi incurabili. Cei mai multi dintre ei nu mai erau în stare să se ţină pe picioare. Erau atât de slăbiţi, încât muşchii atrofiaţi şi împuţinaţi nu mai puteau susţine greutatea trunchiului lor scheletic. Dacă vreunul dintre aceşti deţinuţi încerca să se ridice pentru a-şi face nevoile, se prăbuşea imediat ca o cârpă.

Sub supravegherea lui Judovics se

distribuiau pâinea, *Zulage* şi oalele cu supă în blocul nostru. El controla repartizarea. în fiecare zi, la orele 11:20 sosea momentul aşteptat cu nerăbdare. Era o experienţă crucială, un eveniment plin de anxietate. Cei care încă puteau să se ridice făceau pregătiri pentru marele ritual: masa. Oamenii scheletici apucau nerăbdători lingura de fier scoasă din rumeguş. Supa e adusă la pat. Pe măsură ce se apropie momentul împărţirii, emoţia creste. Urmărim cu atentie fiecare *f r t* mişcare a celor care aduc mâncarea , deplasându-se prin noroi şi discutăm în detaliu ştirile care circulă de la un pat Ia altul.

— Supă de buncăr, vine raportul de la capătul rândului.

Cu teamă, o întrebare zboară imediat înapoi:

— Subţire?

— Apă caldă.

Totuşi suntem nerăbdători să o vedem. .

Mai întâi muiem lingura în ea, să vedem dacă are morcovi, sfeclă, coji de cartofi sau alte ingrediente specifice supei de buncăr. Norocoşii primesc porţii mai dense, iar unii protejaţi primesc de la cei care cară mâncarea o farfurie cu supă mai

bună. în schimbul unei supe mai dense, şmecherii dau imediat jumătate din margarina lor sau bucata lipicioasă de miere artificială lui Judovics şi slugilor sale cu aere de superioritate.

Judovics este dirijorul marilor momente. Are ochi peste tot, sancţionând nemilos orice formă de înşelăciune, deoarece, în cele din urmă, astfel de acţiuni îl afectează pe el, marele escroc. Când prinde pe cineva asupra faptului, se năpusteşte ca o fiară asupra vinovatului. Cei prinşi nu iau masa în ziua respectivă, poate nici a doua zi.

Sorbim lichidul. Uneori, când ni se dă supă de lapte sau, odată cu pâinea, primim brânză picantă germană roquefort, izbucneşte haosul. Răsună strigăte entuziaste, aşteptăm plini de extaz plăcerea, cu trupurile tremurânde şi ochii măriţi.

Foamea noastră obsesivă găseşte arome îmbătătoare în amestecul nevăzut de grăsimi şi nutrienţi. Ne întindem pe rumeguşul mizerabil şi, cu ochii închişi, fără să ne mai gândim la nimic, sorbim, sorbim... Zeama caldă pătrunde în intestinele chinuite, în timp ce papilele noastre gustative evocă minuni epicureice. Niciodată,

nici înainte şi nici după aceea, nu am simţit atât de mult savoarea unei singure înghiţituri de mâncare ca în Blocul A.

Judovics şi gaşca lui se bucură de belşug, se scaldă în comori. Porţiile economisite de la cadavre ajung în fiecare zi la ei; în plus, îşi iau cu neruşinare partea la împărţirea alimentelor. Şi toate acestea se acumulează.

Camera medicului de bloc e ticsită cu cutii de brânză şi munţi de pâine. Membrii brigăzii de „sănătate” primesc uneori ţigări sau tutun în timpul muncilor exterioare. Dar sunt obligaţi să-i dea o parte lui Judovics. Medicul de bloc mănâncă în spatele uşilor închise şi mereu o ţigară îi fumegă în colţul gurii. Aici e un lux uimitor. Judovics a organizat achiziţionarea tutunului cu atâta pricepere, încât uneori chiar şi şefii şi medicii apelează la el pentru un împrumut colegial. Uniforma sa vărgată, care poartă inscripţia *Blocksanitât.* brodată de mână, adică „medic de bloc”, este călcată zilnic de către cei de la dezinfectare. Iar pentru asta primesc o porţie de supă specială.

Judovics nu-şi cunoaşte supuşii. Este periculos să-l abordezi, iar puterea lui creşte direct proporţional cu afluxul de noi sosiţi. Din lagăre, tot mai frecvent vin deportaţi.

Transportul nostru pare să fi fost doar începutul. Unul după altul, îmi revăd camarazii de Ia Eule şi Fiirstenstein. Pe Gleiwitz, un tip uscat, nu-l recunosc. Faţa lungă şi slabă a omului este atât de umflată, încât a ajuns de nerecunoscut. Nici pe Fogel, tinichigiul, nu-l mai recunosc. Trupul său este tot numai o rană, iar leziunile pline de mizerie supurează.

Mai vin doi care sunt chiar de pe meleagurile mele: avocatul Bergman şi Herz, fost funcţionar poştal pensionat. Dar în ce hal...

La Eule erau nedespărţiţi, iar aici reuşesc să se înghesuie într-un pat comun. Amândoi făceau parte dintre cei care aveau grijă de ei înşişi. împărţeau porţiile de pâine şi se spălau zilnic, deşi asta însemna mai puţin timp de odihnă. Mâncau prânzul şi cina din porţiile atribuite, încercând să-şi păstreze ritmul obişnuit de viată. Niciunul dintre ei nu e fumător, iar acest lucru era un mare avantaj, înainte priveam cu

neîncredere eforturile lor, iar acum, revăzându-i, am un sentiment dureros de satisfacţie că am avut dreptate. Bergman este în mod clar la capătul puterilor. Nu-şi mai poate mişca mâinile umflate. Herz are diaree. Pleoapele umflate i se lasă acum peste ochii lui albaştri reci şi cercetători, dar încă mai speră. Iată, şi acum au crezut că merg spre camerele de gazare, dar au ajuns aici.

— Nu-i dracul chiar atât de negru..., încearcă el să zâmbească.

— Nu, îi răspund sincer. E maro.

— Aici e sanatoriu, oftează el. Cel puţin nu trebuie să muncesc.

— Dar nici mâncare nu primeşti.

— Putem sta în pat. Ne vor aduce supa.

De ce să-l dezamăgesc? Optimismul îi este incurabil, ca şi diareea lui.

Cei doi spun că la Fürstenstein ritmul de lucru a scăzut. Sänger und Lanninger lucrează doar la jumătate din capacitate, chiar şi demolarea castelului a mai încetinit.

Noua forţă de muncă vine tot mai rar, iar din ce în ce mai multi oameni se îmbolnăvesc. Trenul cu care comandantul lagărului de la Fürstenstein se întorcea din concediu

a fost bombardat într-o gară. Prin urmare, s-a sfârşit cu cel care inventase „apelul în ploaie”, înaintea noastră. Acum a preluat comanda un alt sergent; mult mai indiferent şi mai puţin inventiv în conceperea torturilor. Stelele lui Berkovits şi ale secretarului său strălucesc mai mult ca oricând. Noul comandant lasă lagărul – şi pe el însuşi – cu totul în mâinile lor. Stă toată ziua în baraca birou, căutând în *Völkischer Beobachter* veşti încurajatoare.

Veşti încurajatoare... Suntem însetaţi de senzaţional. Dar nu le credem pe cele mai mari, chiar dacă cei care sosesc din Fürstenstein insistă că sunt adevărate. Să fie oare posibil? Chiar a existat o tentativă de asasinat împotriva lui Hitler? S-a întâmplat recent, confirmă cei sosiţi de curând, care susţin că au văzut cu ochii lor raportul oficial în *Waldenburger Zeitung.* Şi mai spun că, la scurt timp după apariţia ştirii, uniformele verzi ale Wehrmachtului au dispărut peste noapte – chiar şi soldaţii Wehrmachtului au fost îmbrăcaţi în uniforme SS gri, cu emblema capului de mort. Am observat şi noi că acelaşi lucru s-a întâmplat şi aici.

Ce să însemne toate acestea? începutul sfârşitului?

Vreau să mă dau jos din pat, să ies din bloc pentru a afla informaţii mai detaliate. Vreau să găsesc camarazi. Cobor în şuvoiul de murdărie, căutând un loc de traversat. De când am fost adus aici, nu am făcut mai mult de 15 paşi, deşi ieşirea în curte, care este înconjurată de sârmă ghimpată, nu este interzisă. Nici măcar nu am văzut ce este dincolo de uşa blocului. Fiind dezbrăcat, n-aş putea ajunge prea departe de uşă, chiar dacă m-ar duce picioarele. Dar nu îmi permit. Odată am încercat să urc scările până la Blocul B, de la etaj. Căutam nişte tutun. M- am prăbuşit la prima treaptă.

Umilit, neputincios, m-am uitat în sus la cele câteva trepte de parc-ar fi fost Himalaya. A fost un moment de conştientizare. Poate că ,
atunci mi-am dat seama de ceva ce nu am vrut niciodată să cred în timp ce stăteam întins pe pat. Că nu mai am mult timp.

Acum nici asta nu mai pot să fac. Scândura m-a prins în capcană, mi-e frică de pământ şi dau înapoi la gândul îndrăznelii demonice de a face un pas. Totuşi încerc iar şi iar, strângând din dinţi. Măcar în

interiorul blocului.

învăţ să merg. Ce ciudat... Prima dată am învăţat să merg în braţele mamei, iar acum mă învaţă dorinţa de a trăi.

/ /

în vârtejul ameţitor al gândurilor, îmi acopăr capul cu pătura sclipind argintie din cauza larvelor de păduchi. *Unu, doi, dreapta, stânga...*

Mi-e frică. Purtarea păturii este de asemenea strict interzisă. Dacă un medic sau altcineva mă prinde că încalc legea, mi-aş risca viaţa, care se estompează aşa cum este ea. Frigul din sală mă înfioară.

Acest exerciţiu mă încearcă din greu. în momentul când mă întorc şi mă prăbuşesc pe pat, mă simt de parcă aş fi parcurs kilometri întregi.

Am un nou vecin. L-au mutat în timp ce nu eram acolo. E al optulea meu pat de când locuiesc în Blocul A. Este aproape de uşă.

Nu e o surpriză să ai un vecin nou. Până acum a trebuit să raportez opt cadavre dimineaţa, ceea ce înseamnă, printre altele, că am petrecut opt nopţi lipit de un trup rece. Te poţi obişnui cu orice. Acest gen de proximitate înseamnă să te afli acolo în momentul când fiecare muribund

se uşurează

în ultimele clipe ale vieţii lui, dar şi să pui un cadavru în şezut pentru a obţine un supliment de hrană.

Un băiat alb la faţă se întinde lângă mine. Priveşte tintă în sus, la volantii rămaşi din vremea când hala era plină de utilaje. Poartă chiloţi şi o cămaşă. Cu adevărat o raritate. Strânge în mână o fâşie subţire de pânză. Am primit cândva asemenea cârpe la Eule, dar pe ale noastre ni le-au luat. în cârpă are o cană emailată.

Aceste căni se numără printre cele mai valoroase bunuri din Dbrnhau. Nimeni nu ştie cum şi de unde ajung în lagăr, dar deţinerea lor este un semn incontestabil de prosperitate. Valoarea lor de piaţă este de două porţii de pâine. în afară de ştabi, doar cei mai abili economi se pot mândri cu aşa ceva.

Mă întorc spre el:

— Ai diaree?

Dă din cap, nu spune nimic. Văd amprenta inconfundabilă de pe faţa lui. *Facies hippocratica.* Văd semnul ăsta pe foarte multe chipuri în fiecare zi. Amprenta morţii. O rigidizate a trăsăturilor, un smalţ ca de marmură pe piele. Pleoapele umflate căzute.

Fată de leu.

Se ridică anevoie:

— Pâinea vine mai târziu?

— O împart acum în primul rând.

— Sunt lihnit, oftează el.

— Ştiu, prietene. Ai răbdare. Nu va dura nici măcar o jumătate de oră.

— Jumătate de oră... Nu pot să aştept atât de mult. Sfârşitul meu e aici...

— Sigur mai poţi rezista. Cu toţii putem. Chiar şi eu. Fii bărbat! De unde vii?

— De la Kaltwasser.

— Ce eşti? Elev?

— Nu. Rabin.

A terminat de curând studiile, asta e sigur. Rabinul uneia dintre micile comunităţi evreieşti din regiunea carpatică. Am uitat numele satului de unde a fost deportat, dar şi astăzi îmi amintesc de chipul tânărului rabin. Acum şi pentru totdeauna.

Nu mai are nimic din înfăţişarea unui

rabin sau a unui om. Nu se mai gândeşte la Dumnezeu, pe care s-a angajat cândva să-l slujească cu dăruire; nici la voluminoasele manuscrise de la seminar; nici la Chivotul Legământului cu literele lui

ebraice aurii; nici la chipul mamei sale... Se gândeşte doar la pâinea de care depinde viaţa lui.

încearcă din nou să se ridice, dar se prăbuşeşte la loc:

— Va mai dura mult până... ajung aici?... Daţi-mi... odată... fiinţe blestemate! spune el gâfâind. Pâine... Mă... dor maţele...

Sub el, pe sacul cu rumeguş, o baltă îngrozitoare se răspândeşte încet, călduţă. Se uită la mine. Eu mă uit la el.

— Ai răbdare, îl încurajez eu, tuturor ne este foame. Cu siguranţă mai poţi rezista câteva minute.

Flutură din mână a deznădejde:

— Mă simt din ce în ce mai slăbit... tot mai slab...

Acum vorbeşte coerent, dar cu o voce stinsă:

— Nu s-ar putea să-mi dea mai repede? Poate dacă ai vorbi cu ei... dacă ar vedea cât de rău mă simt...

— Imposibil, spun eu. Abia ai venit, nu-l cunoşti pe Judovics. în cel mai bun caz, m-ar altoi zdravăn.

Mormăie cuvinte în ebraică, apoi le şopteşte clar în maghiară:

— Ticăloşi... fraţii mei... ticăloşi...

Şi, rostind aceste cuvinte, îşi dă ultima suflare. Mâna care strângea

cana se relaxează, iar vasul cade zăngănind sub pat. Ochii rabinului rămân deschişi, aţintiţi asupra mea, cum erau cu puţin timp în urmă.

Are o privire triumfătoare, de parca ar spune: „Nu ţi-am zis eu?”

O lege nescrisă a lagărului prevede ca bunurile unui decedat, dacă mai are aşa ceva, să fie moştenite de cel mai apropiat vecin al său. însă nici asta nu-i o treabă uşoară, căci trebuie să te lupţi cu cei din jur pentru nişte lucruri jalnice. întotdeauna izbucneşte o încăierare în jurul cadavrelor proaspete. Se încâlcesc braţe fără vlagă, degete se năpustesc spre ochi, loviturile cad fără putere. Un război jalnic între broaşte şi şoareci. Cel lovit abia dacă simte lovitura.

Chiar şi acum, trei sau patru hiene se agită deasupra cadavrului. Se uită în cavitatea bucală; aruncă priviri pofticioase către dinţii de aur strălucitori. Hienele se aventurează uneori pe cont propriu. Dacă fac rost de unealta potrivită, pot rupe un dinte fără să fie văzute înainte de a fi scos cadavrul. Este o afacere riscantă, dar înfloritoare, cu profituri imediate. Lucrătorii de la bucătărie sunt mereu interesaţi de marfă, însă cei prinşi asupra faptului sunt pe loc omorâţi în

bătaie, în astfel de cazuri, şefii care se simt înşelaţi sunt chiar mai puţin milostivi decât în cazul furtului de pâine.

Dar în gura rabinului nu sunt dinţi de aur. în stânga lui, polonezul de la etaj nu s-a mişcat de ore întregi, dar acum reuşeşte să se ridice, descheie cămaşa cadavrului şi răzuieşte cu degete lacome pieptul murdar. Om naiv – caută pâine pusă deoparte. Cana şi fâşia de prosop au dispărut.

Deci încă un coleg de pat mort. Ieri, unui tânăr de 16 ani din Budapesta, de lângă mine, i s-a agăţat eticheta numerotată de un deget de la picior, iar cu o zi înainte, unei cunoştinţe din Bácska pe care nu am recunoscut-o. Cred că îl chema Freund. Bietul om se târâse către mine din proprie iniţiativă; voia să vadă o faţă cunoscută când avea să-i vină sfârşitul. Pentru că nu doar uitându-ne unii la alţii ne dăm seama cine nu va mai apuca ziua de mâine. Nu doar faţa leonină trădează sfârşitul. Inima care bate simte, ştie cu o certitudine sfâşietoare – la fel ca Freund, blondul bolnăvicios, sau tânărul rabin cu ochii mari pe care nu-l cunoşteam, slujitorul lui Dumnezeu care fusese deportat la Dornhau.

Sanyi Roth soseşte şi el, de data aceasta în mod oficial. Şi el a fost adus aici ca pacient. Nu mi-a cerut varza înapoi şi nici nu-i şocat de ceea ce vede. Sanyi Roth nu se miră, ci doar observă. Şi aici s-a descurcat. în ciuda faptului că e pacient internat, a obţinut un post. Dezbrăcător de cadavre. O ocupaţie respingătoare, însă acest hoţ cu nervi de oţel nu dă doi bani pe asemenea detalii.

îşi înfăşoară pătura ca pe o mantie cu glugă. Pe pătură, emblema obişnuită: o pată argintie rotundă. Larve de păduchi. Sanyi are şi lenjerie intimă. Fizic, şi el e frânt. Pe faţa lui aspră se observă o umflătură care se întinde îngrozitor de tare. Se plânge şi de dureri chinuitoare de rinichi. Dar nervii săi, zice el, sunt într-o stare impecabilă.

— As vrea să am o condiţie fizică la fel de
bună precum cea psihică, obişnuieşte să spună.

îndepărtează energic hienele şi începe să dezbrace cadavrul. E o muncă profitabilă —
Sanyi Róth ştie mereu la ce se angajează –, deoarece o parte dintre cadavre au lenjerie intimă. Iar lenjeria intimă are o mare valoare de schimb

şi ajunge în posesia dezbrăcătorului. Rabinul nu are doar chiloţi, ci şi cămaşă. Când a ajuns aici, trebuie să fi reuşit cumva să treacă de controlul recepţiei pentru haine.

înlătură zdrenţele de pe trupul înţepenit. Lucrează repede, cu îndemânare; în câteva clipe, cadavrul este gol.

— Acum îi vom spăla, zice el în timp ce împătureşte chiloţii pătaţi, după care îi scoatem pe piaţă! în fiecare zi adun opt sau zece bucăţi. Nu-i cine ştie ce treabă, dar ce să faci? O am de la Józsi Pepita.

— Cine-i ăsta?

— Józsi Pepita din Parcul Poporului, din Budapesta. N-ai avut ocazia să-l cunoşti? Eşti norocos. E infirmier de grupă la B. Pune în mişcare tot blocul. Mi-e prieten bun.

— Pepita... Ce nume-i ăsta?

— Nume de scenă. El prezenta spectacolul cu femeia cu barbă din Parcul Poporului. „Distracţia continuă, puteţi intra... Doar zece bănuţi, distracţie în masă...!” Iar acum e şef, prietene, un tip deosebit!

încearcă să mă binedispună:

— Un asemenea set de lenjerie mătăsoasă valorează întotdeauna doua fumuri. Câtă vreme mai sunt

ţigări prin lagăr. Se pare că nu pentru mult timp. Mişcarea e slabă. Comerţul îngheaţă.

Se uită la mine. Se gândeşte la ceva:

— Bineînţeles că nici tu nu ai chiloti. Ia-i – şi-mi aruncă zdrenţele pe care tocmai le luase. Am două bune pentru când mergem acasă.

— Mulţumesc, Sanyi, dar nu-i nevoie. Aşa nu-i pot purta şi n-am cu ce să-i spăl.

— Nu fi nebun! Crezi că ceea ce port pe mine am primit de la spălătorie? Căleaţi şi împachetaţi în hârtie roz?

— Dă-i altcuiva.

Nu se supără. Probabil e bucuros că accesul lui de generozitate nu l-a costat prea mult.

— Bine, nu te forţez. Vin seara la scândură. Poate aduc nişte tutun de afară. Poţi să te ridici?

— Cam greu.

— Ai ceva de vânzare?

— Nu, n-am.

— Nicio problemă. Am să-ţi povestesc despre cascadoria pe care am făcut-o în piaţa Lenke. Ştii, despre care am vorbit la Fiirstenstein.

îşi îndeasă lenjeria-recompensă sub

braţ. Şi el e nesigur pe picioare. Ştiu că abia mănâncă. Cheltuie tot ce are pe tutun. Nu apare – nici în seara aia, nici a doua zi.

Nu va mai veni niciodată. Mai târziu am aflat că a avut o criză de rinichi şi nu s-a mai putut ridica. L-a operat doctorul Grâu.

E terminat! îmi spun în sinea mea, gândindu-mă la labele nespălate ale acelui nebun exaltat şi la banca de lemn care
serveşte drept masă de operaţie din camera medicilor.

Mă aventurez spre patul lui. Nu mai e acolo. După operaţie, a fost mutat la Blocul B. Nu am putut să mă duc după el. Eram mai departe ca oricând de condiţia fizică necesară pentru acrobaţiile impuse de urcatul scărilor.

Pronosticul meu sumbru s-a dovedit a fi corect. Sanyi Roth a suferit inuman a doua zi după „operaţie”. De la cei de la etaj am auzit că a îndurat chinuri neobişnuit de lungi şi dificile.

în noaptea aceea, strigătele lui au acoperit întregul cor al muribunzilor. Urla înfiorător, eliberându-se de dureri. în ultimele sale clipe, un fel de dorinţă spasmodică de a trăi a pus stăpânire pe el. A cerut cu disperare un medic, cineva care să-l ajute.

— O săptămână întreagă dau pâine celui care îmi aduce un medic! striga el mai tare decât toti.

Braun, temutul infirmier-şef de la Blocul B, jandarm de profesie, dar şi unul dintre protectorii lui Sanyi, a remarcat calm:

— Ei bine, nici măcar asta nu-i o afacere prea sigură.

Abia spre zori, Sanyi s-a liniştit o dată pentru totdeauna. Lenjeria intimă relativ bine păstrată – evident, cea mai bună o avea pe el – i-a fost scoasă de succesorul său, noul dezbrăcător.

Capitolul 17

Patru până la cinci paturi suprapuse pot fi în contact unele cu altele fără să fii nevoit să te dai jos. în acest mic univers se formează ceva care, în rarele momente de luciditate, ar putea fi numit, cu multă bunăvoinţă, tovărăşie.

La începutul lui decembrie mă mut din nou. Ajung în dreptul holului, chiar lângă uşa care duce la latrină. Aici, domnul Salgó este infirmier de grup. Un tip la vreo 60 de ani, negustor din Kassa. Un post pe care i-l obţinuseră localnici de acolo, ajunşi ei înşişi în poziţii înalte în lagăr, deşi rămâne un mister cum a trecut prin ororile de la Auschwitz.

Neobişnuit pentru cineva de un asemenea rang, rareori strigă, iar de lovit loveşte şi mai rar. Cu toate acestea, impune taxe mai neruşinate decât colegii săi pe pâine şi *Zulage.* Ceea ce ne afectează la fel de mult ca bătaia. A face parte din grupul domnului Salgó nu este deloc o bucurie. în treacăt fie spus, după Anul Nou, până şi infirmierul de bloc a considerat că nu mai puteau fi tolerate hoţiile lui sfidătoare. S-a

ajuns ca domnul Salgó să nu mai dea nici măcar un gram din ceea ce conţinea grăsime. A urmat o anchetă, în patul său au fost găsite ascunse două kilograme de margarina, o cantitate impresionantă de zahăr şi alte produse alimentare. Şi, cum doar cei mai proeminenţi dintre ştabi – *Lagerciltesen,* medicul-şef, infirmierii de bloc şi *Blockăltescm* – au

/

dreptul să acumuleze bunuri, bătrânul hoţ a fost retrogradat şi dat afară. Am înţeles că eliberarea l-a găsit în viaţă. Postul său anterior de reducere a grăsimilor îi permisese să se pregătească pentru această performanţă rară.

în noul meu loc am destui cunoscuti

în

apropiere. Bergman şi Herz au ajuns şi ei aici; la fel şi Gleiwitz şi Pali Nébl, fostul proprietar a 400 de acri de pământ mănos din Bâcska, un mogul rural. Acasă nu prea era simpatizat, din cauza comportamentului său excentric şi zgârceniei lui proverbiale. Aici este şi Morvai, pictorul din Kassa. Se spune că acasă era deja cam nebun. Acum cu siguranţă este. Spre deosebire de ceilalţi, nu este gras şi nu suferă de diaree. Are febră.

Pomeţii îi ies în afară ca nişte suliţe incandescente; tot corpul său se rumeneşte şi e fiert în propria căldură. Este ultimul stadiu al tuberculozei în fază avansată. Nu există termometru, dar se vede că are mereu în jur de 39 de grade. Toate gândurile şi preocupările lui sunt concentrate pe mâncare. în plus, doarme mult. îşi vinde mereu supa şi pâinea cu câteva zile în avans. Pentru doi cartofi sau câţiva morcovi, îşi cedează oricui raţia de a doua zi. Desigur, întotdeauna găseşte pe cineva care să accepte târgul avantajos, aşa încât porţiile lui Morvai sunt mereu luate de creditori.

Ori de câte ori reuşeşte o astfel de afacere nenorocită, îşi trage pătura peste cap şi mestecă îndelung şi cu poftă în întuneric. După care adoarme imediat. Rareori i se zăreşte capul de sub pătură, dar chiar şi atunci nu scoate un cuvânt. Degetele lui tremurânde desenează în aer imagini vizionare. însă în cea mai mare parte din timp doarme. Abia mai are formă umană.

Izrael a fost angrosist. Acasă avea autoritate şi putere; aici însă e un nimeni printre toţi ceilalţi ca el. Nu mănâncă zile în şir. îşi dă raţiile pe

tutun; ba chiar şi-a făcut rost de o cutie veche din tablă în care să-l păstreze. Trece prin frenezia nicotinei spre o moarte sigură prin înfometare.

Chiar şi eu, în pofida tuturor jurămintelor mele, îmi sacrific adesea jumătate din porţia mea de pâine sau mă asociez cu jumătatea de raţie a altcuiva (o porţie întreagă e mai căutată decât două jumătăţi), făcând gesturi necugetate pentru iluzia nicotinei – dar nu-s decât un biet epigon în comparaţie cu Izrael şi prietenii lui.

Ochii lui Izrael strălucesc din cauza febrei fatale, abia dacă mai are voce. A ajuns aici mult mai târziu decât mine. La Fiirstenstein, o perioadă am muncit împreună în tunelele companiei Sânger und Lanninger. Mare parte din timp *a* fost manipulatorul de cărucioare cu care am lucrat. Niciodată n-am văzut ceva mai tragic şi mai grotesc decât imaginea acestui bărbat chel şi încruntat cocoţat pe tamponul vagonetului coborând panta în viteză. Şuviţele lui cărunte fluturau în vânt, părând în fiecare clipă gata să cadă din căruciorul care se clătina.

Acum îsi ia un ultim rămas-bun de la vagonete, de la afacerile lui şi de la

ziua de mâine. Urmăreşte infernul de zi de zi cu o
apatie desăvârşită, iar noaptea se zvârcoleşte neliniştit. Vorbeşte mai mult în somn decât atunci când e treaz. La fel ca mulţi alţii, vorbeşte cu cei dragi ai lui care au rămas acasă. Cu cei de acasă, care de fapt n-au rămas acasă. Şi pe ei i-au dus trenurile germane cu uşi ferecate.

Deasupra mea ţipă Handelsmann, colecţionarul. Este aproape la fel de bătrân ca domnul Salgo. E un maniac în privinţa pâinii, pentru care dă supă, *Zulage* şi cartofi. Cumpără pâine cu obiecte moştenite de la morţi, cu orice îi pică în mână. Dar nu pentru stomacul lui. Colecţionează. Are un sac murdar pentru pâine pe care îl mângâie toată ziua, cum face un avar cu aurul lui. Numără cu grijă feliile de pâine uscate şi tari ca piatra, îşi mângâie comoara, se bucură de ea. Este cu un grad mai nebun decât noi, însă există o logică de fier în nebunia lui.

Handelsmann acumulează active, cum făcea şi acasă. La urma urmei, averea deschide orice uşă. Comoara este speranţa şi securitatea, ascunzătoare şi ieşire de urgenţă. Odată ce va avea suficientă pâine, îşi

va cumpăra libertatea.

îl ştie tot blocul; are furnizori regulaţi. Prin intermediul unui nepot al său care lucrează la bucătărie, primeşte zilnic supă specială şi multe resturi, dar le dă pe toate pentru pâine. Şi totuşi noaptea i se fură cu regularitate rezervele pe care le ţine sub cap. în asemenea momente, Handelsmann este cuprins de accese de furie. Şi e periculos să fii în preajma lui. Scoate ţipete stridente, îşi smulge părul cărunt din cap şi, plângând, încearcă să se sinucidă. Trec ore până se linişteşte cât de cât. Iar la următoarea distribuire de alimente începe din nou să adune.

Câţiva greci şi polonezi muribunzi completează cercul nostru trist. Nu ştim prea multe despre cei mai îndepărtaţi. Nimeni nu coboară prea des din patul lui – în mijlocul propriei mizerii, ne mestecăm orele care trec cu greu de la o masă la alta. „Tovărăşia” noastră nu are viaţă lungă: nu vom rămâne împreună mult timp. Cei morţi sunt înlocuiţi de alţii noi. Permanentele relocări afectează şi componenţa. Este o gravă penurie de paturi, iar încercările şefilor noştri de a ameliora situaţia cu aceste aranjamente nu ajută câtuşi de puţin.

în fiecare zi vin tot mai multi oameni noi. Din toate părţile sosesc grupuri de nefericiţi epuizaţi. Marşurile forţate care durează adesea câteva zile nu fac decât să submineze şi mai mult vitalitatea deja epuizată a celor veniţi de curând. Pe drum, mulţi sunt ucişi de frigul nemilos sau de foametea şi mai necruţătoare. Noii camarazi nu mai sunt r
aduşi cu camioanele, care au fost un lux doar la început.

Dornhau a devenit punctul central, unde ţara lagărelor îşi revarsă materialul uman uzat. Paria ajunşi la capătul puterilor, pe care naziştii, cuprinşi de psihoza anxietăţii care vine odată cu presimţirea sfârşitului, nu au mai îndrăznit sau nu au mai vrut să-i omoare pe loc, după metoda lor verificată în timp.

în toate lagărele, deznădejdea şi neputinţa i-au cuprins pe cei în uniforme gri. Lucrările la fortificaţii s-au oprit peste tot, pe măsură ce livrările de materiale s-au diminuat. Veştile de pe front erau ca nişte nori întunecaţi; nici măcar stiliştii de la cartierul general nu le mai puteau cosmetiza.

Trupele SS aproape că nu se mai arată în interiorul gardului de sârmă ghimpată. Cu disciplina pe care o au

în sânge, îşi îndeplinesc datoria într-o tăcere sumbră, dar în timpul liber se retrag în camerele lor, pe care le părăsesc doar când vine ora distribuirii alimentelor.

îi văd pe fereastră cum se îndreaptă cu capul plecat, împreună cu cărucioarele lor, spre barăcile bucătăriei. Nu merg deloc în pas vioi. Subofiţerii vin mai rar, dar încă ne speriem când auzim un *Achtung!* răcnit cu putere de şefii noştri. Niciodată nu se ştie ce se poate întâmpla în timpul inspecţiei, cum se va termina.

Mai ales când vine Hans.

Hans este un tip blond cu ochelari. E practic un copil. Un ofiţer SS cu o stea, adjunctul comandantului lagărului. La comandă, ne aliniem în paturi. Ceea ce pentru noi, schelete ambulante, înseamnă să stăm întinşi pe spate, nemişcaţi, cu picioarele întinse, rigide şi imobile, cu braţele peste pătură, de asemenea întinse şi cu degetele înţepenite.

Individul în uniformă gri face inspecţia. Stilul şi comportamentul său nu dezvăluie nimic din efectele ştirilor descurajatoare de pe front. Un robot purtând însemnul cu cap de mort, programat să se supună

orbeşte. Cu o voce îngrozitor de subţire îi ceartă pe infirmieri, iar pe câţiva îi pălmuieşte. Caută mai ales mâncare ascunsă prin paturi, conserve, cutii de lemn. Deşi nu avem voie să ţinem nimic în pat, practic, cei mai mulţi dintre noi avem două cutii care stau liniştite lângă cap – până sunt furate. Una dintre ele este cea *cuşer.* Ocazional, când nu avem suficiente castroane, putem pune supă în ea.

Cealaltă *nu este cuser* şi o folosim ca oala de / > noapte. Cu toate acestea, mai poţi greşi uneori.

Hans – igiena mai presus de toate – aruncă obiectele esenţiale dacă nu reuşim să , , le ascundem din vreme în sacii noştri cu rumeguş. Dacă timpul îi permite şi are chef, nu ezită să-I biciuiască pe proprietarul ghinionist ori să-i dea o bătaie soră cu moartea.

Acesta era Hans, care nu pierduse războiul nici măcar în decembrie 1944.

Capitolul 18

De Crăciun ne alegem cu o ninsoare deasa. De fapt, *noi* nu ne alegem cu prea multe. Doar cu nişte fulgi de zăpadă pe marginea geamurilor.

Odată cu albul, o atmosferă ciudată şi apăsătoare se aşterne peste fabrica morţii. Cu siguranţă este ceva în aer. Brigada „sănătoasă” a încetat să mai meargă la muncă, aşa încât oamenii se plimbă fără rost cât e ziua de lungă. Germanii încetează să mai lucreze la fortificaţii; ritmul încetineşte din toate punctele de vedere, activitatea de zi cu zi se relaxează.

Deja primim veşti încurajatoare de pe front. Pentru o vreme, soldaţii SS ies din tăcerea lor morocănoasă; cel puţin sunt mai comunicativi cu şefii. Apropierea sfârşitului îi face mai neputincioşi. îşi scot la iveală latura umană, iar remarcile făcute confidenţial sunt mereu nuanţate de motivul autojustificării: „Eu, X.Y., personal, nu pot face nimic în privinţa asta. Ordine peste ordine...” Eventual: „Am spus de mult că nu se mai poate continua în felul ăsta...”

însă noi, în paturile noastre,

resimţim prea puţin efectele acestor lucruri. De fapt, întreruperile frecvente ale serviciului de la bucătărie, care începe să scârţâie, fac ca existenţa noastră vegetativă să devină şi mai incertă. Chiar şi obişnuitele coji de cartofi şi măcrişul lipsesc acum din supa noastră; iar suplimentele dispar de la o zi la alta. La sfârşitul lui decembrie, timp de două zile, nu primim nici măcar raţia de pâine, redusă acum la o şaisprezecime dintr-o pâine.

Moartea îşi sporeşte recolta. Bergman deschide noul val. Pleacă înainte de Anul Nou. Un exitus ciudat de uşor, demn de menţionat într-o revistă medicală. Se simţea

I !

ca de obicei. Vorbea. Iar maxilarul i s-a lăsat în jos în mijlocul propoziţiei.

Herz a plecat două nopţi mai târziu. Mi-l aminteam pe acest bărbat firav, cu părul cărunt, care acasă se îmbrăca cu o eleganţă provincială, cunoscut pentru meticulozitatea şi pedanteria lui. Cei doi, Herz şi Bergman, se înţelegeau unul pe celălalt, iar tovărăşia lor din lagăre, faptul că cumpărau şi consumau totul împreună, le-a uşurat viaţa amândurora. Lucrau mereu în aceeaşi

echipă şi, după calcule calorice elaborate, îşi îmbunătăţeau supa dându-şi pâinea pentru o lingură de zahăr sau un strop de margarină. Erau Castor şi Pollux din Dornhau. Ar fi fost de neimaginat să nu participe împreună şi la aventura finală: moartea.

Cu un corp umflat de două ori faţă de volumul iniţial, schilod, a plecat şi Gleiwitz, ajuns de nerecunoscut. A plecat şi Pali Nebl, ale cărui ultime clipe au fost o descătuşare frenetică. S-a aruncat de pe patul de sus: o fantomă despuiată. Agonia care se acumulase în el s-a revărsat cu o forţă supraomenească. A început să alerge, dându-i laoparte pe cei din calea lui şi strigând:

— Ascultaţi cu toţii! *Achtung! Achtung!* Un napoleon de fiecare supă! Acasă dau un napoleon pentru fiecare supă! Vă dau în scris! Am îngropat două mii de napoleoni! Oameni buni! Tovarăşi! Un napoleon întreg pentru fiecare supă...!

S-a prăbuşit lângă uşă. Ăsta a fost sfârşitul lui.

Ce putea să însemne foamea pentru omul ăsta? Din belşugul satului său, din patria gurmanzilor, a fost aruncat în infernul acestor şapte ani de

mizerie. Şi nu m-a mirat faptul că ultimul efort al creierului său prăbuşit nu a evocat frânturi de amintiri abstracte, ci plăcerea mestecatului. Să mănânci, chiar şi cu preţul aurului ascuns acasă, doar să mănânci! A mânca este binele suprem!

La Dbrnhau, destinul are 100 de feţe. în hala unei fabrici de covoare dezafectate, Doamna-cu-coasa şi-a amenajat un laborator experimental.

Aici este moartea prin contagiune. Mori pentru că ai fost martor la chinurile vecinului tău de la început până la sfârşit. Ce a mai rămas din propria-ţi forţă vitală este infectat. într-adevăr, diferenţele dintre oameni în această privinţă au dispărut cu mult timp în urmă. Toată lumea este la fel de coaptă pentru final. Diferenţa este de ordin imaterial. Unii mai rezistă datorită voinţei, care s-a transformat în forţă, în timp ce alţii au pierdut-o şi pe asta. în fiecare zi suntem martori la contagiunea morţii.

Bergman, Herz, Gleiwitz, Nébl şi ceilalţi sunt înlocuiţi de oameni noi. Polonezi, greci. Printre care şi doi cunoscuti ai mei: Ernő
Brüll, avocatul şi pianistul din Slavonia; şi Jancsi Fehér, care a lucrat alături de mine, ca voluntar, într-o

redacţie, iar mai târziu, în anii ocupaţiei horthyste, a trecut la activităţi mult mai profitabile: piaţa neagră. Ernő Brüll plânge tot timpul. Hedonistul de odinioară s- a înmuiat şi a devenit copilăros. Lacrimile îi curg pe obrajii încreţiţi, acoperindu-i mirişte a albă cu boabe de rouă ce i se preling în supă. Ca şi cum ar fi constrâns de o voinţă superioară, vorbeşte mereu despre mama sa.

— Crede-mă, spune el înfiorat, singurul motiv pentru care aş vrea să ajung acasă este să o văd. Să-i sărut mâinile binecuvântate. Dar dacă au luat-o, dacă au luat-o şi pe ea – faţa i se înăspreşte –, aş fi în stare să mă răzbun! Fără milă! M-aş angaja ca supraveghetor în lagărele de muncă pe care le vor înfiinţa pentru nazişti.

Printre suspine, preferatul de odinioară al societăţii dintr-un oraş de provincie îşi doreşte acum răzbunare. Pleoapele îi sunt înroşite de la atâta plâns.

Iute ca argintul viu, Jancsi Fehér încearcă să se descurce. Caută cunoştinţe; vrea să ajungă printre privilegiaţi. Elaborează planuri, cu idei de raţionalizare pe care vrea să le prezinte lui *Lagerâlteste.* Dar ideile

sale, care au funcţionat pe piaţa neagră de acasă, aici nu au niciun succes. Tot ce obţine este o slujbă de funcţionar pentru înregistrarea cadavrelor. în fiecare dimineaţă, întocmeşte lista mortilor dintr-un anumit sector.

/

Primeşte un ciot de creion, hârtie şi o porţie de supă specială. Nimic mai mult. Ceea ce nu-i satisface ambiţia, aşa încât îşi concentrează toate eforturile către un singur scop: să reuşească. Nu să reuşească să se întoarcă acasă, ci să reuşească...

Dar se prăbuşeşte şi el. Trupul, trupul încrâncenat nu se supune. în a treia zi nu mai poate sta în picioare. Dimineaţa nu se mai poate ridica pentru a-şi face turul. Bietul şi ambiţiosul Jancsi îşi pierde ciotul de creion, rangul şi supa specială – pierde totul... Pe chipul său de copil apare o stranie paloare cauzată de diaree, iar mâinile şi picioarele îi sunt lipsite de forţă.

Cam pe atunci, prin tranzacţii complicate, reuşesc să fac rost de patru cartofi mari – o delicatesă extrem de rară în mijlocul postului fără sfârşit. Mă lupt cu egoismul, dar în cele din urmă cedez rugăminţilor în

lacrimi ale lui Ernô Brüll şi îi dau un cartof pentru Jancsi Fehér, grav bolnav.

Jancsi zace pe al patrulea pat de lângă noi. Brüll se dă jos din pat. Se întoarce imediat, cu tot cu darul meu. Lacrimile i se preling pe cartof.

— Tocmai a murit, spune Brüll plângând. Se uita la cartof; a fost ultima imagine pe care a văzut-o în această viată.

Polonezii şi grecii noştri nu par a avea sentimente. Chiar şi între ei vorbesc puţin. Nu e de mirare, deoarece ani la rând au fost înghesuiţi în ghetouri şi lagăre – în special polonezii. între ei, legăturile de camaraderie se formează greu, chiar şi între cunoscuţi sau concetăţeni – se aud tot mai des blesteme stridente. Şefii lor sunt ceva mai nemiloşi.

Mulţi dintre ei sunt tată şi fiu. Uneori, tatăl ajunge într-o poziţie privilegiată, iar fiul rămâne amărăştean. Sau invers: copilul reuşeşte să ajungă slugă pe lângă un ştab, poate chiar să lucreze la bucătărie.

Strategia de subjugare pusă la cale de Hitler reuşeşte imposibilul. Ajunge chiar la nivelul instinctelor primordiale ale legăturilor de sânge şi

reuşeşte să le rupă: tatăl şi fiul se bat pentru mâncare.

Exemplele abundă în faţa ochilor mei.

Lângă mine zace un bătrân polonez. Fiul său de 13 ani a fost recrutat în serviciul unui *Biockiilteste.* La început îl vizita pe bătrân în fiecare zi; îi aducea resturi de pâine şi sfeclă. La început. După câteva zile, vizitele şi donaţiile au încetat, deşi bătrânul înfometat încerca să ia legătura cu el. Când bătrânul a murit, băiatul a apărut din nou, proferând ameninţări şi insistând asupra moştenirii sale.

Câţiva dintre noi clocoteam de furie:

— Ştiai că tatăl tău era pe moarte şi nici măcar nu ai avut decenta să vii să-l vezi? Nu ţi-e ruşine? N-ai pic de dragoste în tine?

— Cum să vin, când aveam atâtea de făcut? răspunde el cu indiferenţă. *Blocâlteste* m-ar concedia dacă aş sta tot timpul pe aici.

— Dar era vorba de tatăl tău. Ştiai că e pe moarte!

— Şi ce dacă? Oricum, până la urmă toţi se duc.

Da, aceasta era opinia generală; acesta era sentimentul fiecărui sclav. Toţi se duc...

Ne trezim în dimineaţa de 31 decembrie. Încă o noapte şi intrăm în 1945. îmi pipăi cu neîncredere faţa, mâinile, picioarele. Sunt în viaţă. E posibil să fiu încă în viaţă? Oameni cu voinţă mai înflăcărată şi trupuri mai puternice au murit şi au fost scoşi din paturi înainte să-mi vină rândul. Eu încă sunt în stare să-mi mişc membrele. Vorbesc, mănânc şi privesc mormanele de zăpadă strălucitoare de pe pervaz. Văd clar şi visez la ziua de mâine. Umflătura cu care am venit de la Fürstenstein nu dispare, dar, incredibil, nici nu se extinde. Până acum am scăpat de diaree; ce-i drept, luni întregi am avut grijă să nu beau prea multă apă.

în fiecare fibră a corpului simt că ceva se întâmplă, că ceva trebuie să se întâmple. Nu este doar efectul ştirilor contradictorii, adesea confuze. Citesc semnele pe feţele celor din SS, iar venele mele pulsează în ritmul evenimentelor.

Ajunul Anului Nou se dovedeşte a fi mai sumbru decât ne aşteptam. Ştiam că nici nu se punea problema unei raţii suplimentare sau a altor avantaje, dar ne-a surprins faptul că ne-au tăiat supa de seară – din ordinul

lui Judovics, pentru „indisciplină”. Nu aşteptaserăm distribuirea în liniştea necesară, iar *Blockalteste* s-a nimerit să fie într-o dispoziţie proastă. Iar cei din Blocul A, groaznic de înfometaţi, au primit cu amărăciune şi ură decizia impunerii acestor „represalii” inumane.

în acelaşi timp, dinspre tarabele cu alimente sunt rostogolite butoaie cu bere către camerele şefilor, a căror afacere cu dinţii a făcut posibil şi acest lucru. Disperarea e tot mai mare. Oamenii scheletici îşi exprimă nemulţumirea, peste tot se aud ameninţări şi înjurături. Pumni slabi se ridică în spatele lui Judovics, care defilează prin faţa paturilor într-o uniformă de deţinut proaspăt călcată, cu ţigara în gură.

Seara, când se serveşte supa, pentru prima dată luminile sunt aprinse. Vine Márton, infirmierul-şef de la Blocul B, colegul lui Judovics de la etaj. Potrivit celor de acolo, nu este atât de obtuz şi avid de putere ca Judovics.

Este un avocat rafinat, care nu ezită să profite de orice ocazie pentru a ţine un discurs. Foloseşte cu mare plăcere formulări alambicate din domeniul juridic. L-am auzit odată ţinând un

discurs în fata cadavrului
unui prieten al său, în timp ce puţinii prezenţi nu-i acordau prea mare atenţie.

Acum se prinde de masa pe care de obicei stă pâinea pregătită pentru a fi distribuită.

— Prieteni, începe el patetic, cu ocazia apropierii Anului Nou, aş dori să vă adresez câteva cuvinte. Anul 1944 a fost plin de suferinţe şi încercări pentru noi toţi. Am fost despărţiţi de cei dragi, forţaţi să trăim în robie, umiliţi în toate modurile posibile. Sute de mii de oameni au fost şi sunt în continuare omorâti în fiecare zi. Nu s-au mai I
văzut în istoria lumii crime în masă de proporţii asemănătoare şi cu toţii ştim cine este responsabil pentru aceste atrocităţi. Cu toţii am auzit veştile de pe front, care ne pot da speranţă. Din motive lesne de înţeles, nu pot intra aici în mai multe detalii. Pot doar să spun că ceasul libertăţii nu este departe; anul care soseste va aduce ziua întoarcerii noastre acasă, momentul revederii cu cei dragi. Prieteni, după aceşti ani de calvar, Dumnezeu să ne dea tuturor un An Nou fericit!

Interpreţii traduc scurtul discurs

atât în idiş, cât şi în poloneză. Ascultăm cu indiferenţă acele cuvinte abile. Ne gândim doar la butoaiele cu bere şi la cina pe care n- am mai primit-o. Totuşi menţionarea eliberării are un anumit efect, iar evocarea căminului face minuni. Câteva palme se unesc în aplauze slabe.

însă această retorică amabilă mă înfurie. Mă ridic de pe patul meu şi încep şi eu să vorbesc – cu voce tare, adresându-mă direct lui Mârton.

— Domnule infirmier-şef! Nu ştiu dacă aţi fost informat că în această zi, în ajunul Anului Nou, acest bloc a fost privat de hrană din cauza unei presupuse indiscipline. Nu contează dacă am fost sau nu indisciplinaţi. Eu şi toţi cei care încă mai putem gândi în acest infern credem că nu am făcut nimic pentru care ar trebui să fim pedepsiţi; 600 de oameni flămânzi care aşteaptă cu nerăbdare înseamnă zgomot, firește. Acest lucru nu poate fi pedepsit. Iar dacă da, atunci nu într-un mod care, în situaţia noastră, este mai inuman, mai crud decât şi-ar putea imagina cineva. Conducerea lagărului comite o crimă mai mică atunci când îi omoară în bătaie pe semenii noştri, decât acum, când îi lipseşte de raţiile lor pe oamenii aflaţi

în pragul înfometării. Nu ştiu cine este responsabil pentru faptul că astăzi, aici, 600 de oameni, oameni la fel ca autorităţile lagărului, intră în noul an mai înfometaţi decât de obicei, putând chiar să moară peste noapte. în numele tuturor, declar în mod deschis: înfometarea fortată din această seară este un
act ruşinos, ticălos. Nici unul dintre cei care vor rămâne în viată nu-l va uita.

Interpreţii nu traduc ceea ce spun, dar cei care zac în paturi le împărtăşesc vecinilor lor care vorbesc alte limbi despre ce este vorba. Discursul meu scurt are un efect neaşteptat. Blocul răsună ca un instrument muzical care a fost lovit. Nu am vrut să stârnesc tulburări, dar adevărul chiar asta a făcut. Toată lumea strigă; izbucneşte un protest mocnit. Oamenii îşi înăbuşă suspinele, se rostogolesc înjurături, braţe flutură chiar în faţa lui Márton, care rămâne perplex. Oamenii se ridică anevoie de pe paturile lor.

— Ruşine, dezonoare! Să vorbeşti despre eliberare şi să ne refuzi supa. Şi ai noştri o fac, nu nemţii! Dar voi, călăilor, v-aţi servit cina, nu-i aşa?... Am văzut butoaiele cu bere!... îneca-v-

ati cu totii!

Un polonez cu o cicatrice pe faţă se năpusteşte în faţa lui Márton.

— Sunt aici, omoară-mă în bătaie!... Poţi face asta. Sunteţi cu toţii nişte ticăloşi, trădători, renegaţi!... Unii dintre noi vor supravieţui şi atunci va fi vai şi-amar de voi!

Plouă cu blesteme spumoase în ebraică. Sunt speriat. Fără îndoială, am stârnit o furtună, iar asta nu poate trece fără consecinţe. Este în joc autoritatea şefilor, pe care şi-o protejează mai mult decât orice.

Din fericire, Márton nu consideră această încălcare a disciplinei ca fiind ceva foarte grav. Habar n-avea ce se întâmplase; lipsirea de cină fusese ideea lui Judovics – şi era cu atât mai absurdă cu cât nimeni nu avea de câştigat. Toată supa nefolosită trebuia aruncată.

— Cine a vorbit mai devreme? îşi începe Márton ancheta.

îi zic.

— Ce număr ai?

îi spun numărul.

— Ce-ai fost acasă?

îi spun şi asta.

Fără să zică un cuvânt, se întoarce şi discută îndelung şi agitat cu Judovics, vizibil indignat. După ora 22

aduc oalele cu supă. Victoria este completă, dar nu cred să am un viitor prea strălucit cu Judovics. Sunt convins că individul ăla despotic nu avea să mă ierte, deoarece a doua zi şi celelalte blocuri au aflat ce s-a întâmplat în noaptea de Anul Nou în Blocul A. Judovics a fost muştruluit bine de medicul-şef. în Dörnhau, asta înseamnă, metaforic vorbind, câteva palme bine plasate şi lovituri atent direcţionate.

Micul zeu al blocului nostru aproape că a căzut în dizgraţie. Aproape: trebuie totuşi să mă pregătesc de ce e mai rău. Ajung la concluzia că a fost mai degrabă prostie, nu curaj, să atrag furia unui om care dispune de mii de modalităţi confortabile şi legale de a mă călca în picioare. Dar nu se întâmplă nimic din toate acestea, deoarece a doua zi începe agitaţia. în mod curios, a doua zi, ca şi la Eule, după adunarea lui Feldmann. O parte dintre pacienţi, toţi cei care sunt consideraţi apţi să meargă, părăsesc lagărul. Vor pleca în curând. Destinaţie necunoscută.

Ordinul soseşte dimineaţa devreme. Lagărul nostru este din nou un stup agitat. Evident că nemţii sunt pe fugă. Evacuarea parţială a lagărului

sugerează că pe frontul din apropiere se desfăşoară evenimente importante.

După-amiază am un vizitator. Un tânăr bine hrănit, zâmbitor. însoţit de Judovics, se îndreaptă spre patul meu. Pe uniforma sa de deţinut bine spălată şi călcată e o banderolă brodată: *Blockalteste II.* Nu l-am mai văzut până acum.

— Unde-i jurnalistul ăla?

Ridic privirea, surprins. îmi spune amabil:

— N-am ştiut că am un coleg în Dörnhau. Sunt Bálint, reporter la un ziar din Pozsony.

îi spun cum mă cheamă. Este a doua oară când am ocazia să mă prezint unui şef cu numele meu.

— O să încercăm să avem grijă de tine, pe cât posibil, spune el.

Mă măsoară de sus până jos:

— Arăţi destul de rău.

Probabil am o figură jalnică, deoarece pe faţa lui se citeşte îngrijorarea:

— Vom încerca să-ti facem situaţia cât mai

suportabilă. în măsura posibilităţilor. Ştii... am vorbit deja cu Pârdâny, vărul meu. Scrii şi literatură?

— Am scris câte ceva.

— O să-ţi trimit hârtie şi creion. Poţi să lucrezi. Ai destule impresii.

— Să lucrez? Aici?

— Poţi să scrii oriunde. Gândeste-te la

François Villon![7]

— Da, răspund eu, amintindu-mi de poetul francez care petrecuse timp scriind în închisoare.

— Ai să vezi.

Se întoarce spre Judovics:

— Ai să-mi muţi colegul în primul rând, singur în pat. Ai înţeles? Deocamdată, în fiecare zi supă specială şi pâine specială. în mod regulat, vei raporta medicului-şef în ce stare se află.

Bálint vine de mai multe ori, iar o dată îl aduce şi pe Pârdâny. într-adevăr, starea mi s-a îmbunătăţit puţin. Primesc o cămaşă dezinfectată, chiloţi şi o uniformă de *Häftling* despăducheată. Interesul lui Bálint şi al clicii sale faţă de soarta mea mă face imun la răzbunarea lui Judovics.

A doua zi începe procesul de selecţie a celor care pleacă. Germanii lasă şi problema asta complet în mâinile conducătorilor deţinuţilor. Examinarea este cât se poate de superficială; mai mult o formalitate.

Medicii examinatori dispun doar de câteva stetoscoape primitive.

Ni se spune deschis:

— Ai de ales. Vrei să pleci sau să stai? Cum doreşti.

Alternativa e sumbră. Marşurile fortate ale deţinuţilor, de care cei mai mulţi dintre noi am avut deja parte, înseamnă o moarte aproape sigură în această perioadă a anului, iarna, chiar şi pentru cei care sunt într-o stare mult mai bună decât pacienţii din fabrica mortii de la Dornhau. Dar nici să rămâi aici nu pare o opţiune înţeleaptă. Se zvoneşte că, după evacuarea definitivă, germanii vor arunca în aer clădirile împreună cu cei rămaşi înăuntru. Cunoscând metodele naziste, vestea nu pare deloc exagerată.

Cei mai mulţi aleg să plece. „Nu poate fi mai rău de atât”, gândesc ei. Mersul în marş? Moartea? N-are decât vină!

Aceasta va fi starea de spirit dominantă. Muribunzi care nu pleacă niciodată nicăieri se oferă voluntari, deoarece următoarea noapte va fi ultima din viaţa lor. Pe coapsele celor aleşi, infirmierii scriu cu cerneală

permanentă litera *W* – de la *Weiter,* „mai departe”. Cei rămaşi sunt însemnaţi cu *R* – de la *Retour,* „întoarcere”. Această literă tatuată pe corp înlocuieşte certificatul de selecţie.

Nu-mi ia mult timp să mă decid. Am să rămân. M-am hotărât din prima clipă şi mă bazez pe intuiţia mea. Deocamdată, cea mai mare parte din personalul lagărului va rămâne. *Lagerălteste,* medicul-şef, Bálint, Judovics, toţi... Aşa încât, deocamdată, probabil că nu există niciun motiv de îngrijorare. Când îl întreb, Bálint îmi răspunde foarte sincer:

— Nici cei din SS nu ştiu nimic. Au primit ordin ca jumătate dintre gardieni să se îndrepte fără întârziere spre vest, împreună cu divizia „sănătoasă” de muncă şi bolnavii care se pot deplasa. Frontul este într-o dezordine totală. Trupele sovietice se apropie de graniţa cu Prusia Orientală. Batalioane ruseşti luptă în apropiere de Breslau, care e la mai puţin de 100 de kilometri de aici.

— Şi voi nu plecaţi?

— încă nu, răspunde el încrezător. Dacă părăsim acest loc, rangul nostru dispare. Dincolo de gard suntem oameni obişnuiţi. Oameni de rând.

Aşteptăm şi vom vedea ce se întâmplă.

Cei care pleacă primesc haine din stocul de la Auschwitz. Dar niciunul dintre ei nu are un palton. Nici măcar hrană nu li se dă. 40 de medici se hotărăsc să plece. Mulţi oficiali părăsesc şi ei lagărul, dar Judovics rămâne.

Aproximativ 2 000 de oameni trec dincolo de sârma ghimpată. Iar odată cu ei pleacă şi o bună parte din personalul de pază. Cei în uniforme gri nu mai sunt atât de stricţi cu disciplina, nu mai strigă atât de mult, de umeri nu le mai atârnă pistoale-mitralieră. Au în schimb revolvere, iar câţiva au puşti cu baionetă.

în lumina soarelui de iarnă, coloana şerpuieşte de-a lungul păturii strălucitoare de zăpadă, pe drumul spre Wiistegiersdorf. Mulţi se uită înapoi spre clădirile distruse de aici care, de departe, par din nou abandonate, într-un fel, simt o oarecare milă pentru noi, cei care am rămas în urmă.

însă puţini dintre ei s-au întors acasă – mai puţini decât cei care au rămas.

*

Sute de oameni noi sosesc în aceeaşi zi. Un potop de omenire se revarsă în Dörnhau din Gross-Rosen, Kaltwasser şi Wiistegiersdorf. Nu înţelegem cu adevărat situaţia. Se pare că totuşi nu e vorba de o evacuare.

Bálint ridică din umeri:

— Ruşii se îndreaptă spre Kattowitz. Se pare că e un haos total. Cel mai rău în toată această situaţie este că nou-venitii îşi aduc propriii ofiţeri.

într-adevăr, apar noi acoiiţi, în mare parte din Galiţia, împreună cu gardieni SS care-i instalează în posturile privilegiate de aici. E o întreagă legiune de *Blockaltesteti,* conţopişti, medici, infirmieri, lucrători la bucătărie şi alţi kapo. Sosesc şi mulţi *Lagerăltesten* fugiţi, aşa încât Muky e nevoit să-şi împartă tronul cu ei.

Transporturile de oameni care vin din oră în oră întreţin agitaţia. Iar noi plătim pentru asta. Primim raţiile de pâine, reduse drastic, în mod neregulat, iar distribuţia de supă este şi ea perturbată frecvent.

Nesiguranţă şi instabilitate. în fiecare zi, sute de oameni vin şi pleacă. Selecţia continuă. Zilnic

pornesc la drum una sau două brigăzi, aşa încât numărul celor care zac în paturi rămâne, în mare parte, constant, începem să înţelegem. Se pare că am devenit un punct de tranzit pentru evacuare.

Morţii nu mai sunt luaţi în evidenţă. Dacă cineva observă că vecinul său nu mai mişcă, îl împinge pur şi simplu jos de pe pat. Cadavrele goale se murează zile întregi în râul de dejecţii. Până când apare vreunul în uniformă gri şi dă dispoziţii să fie luate de acolo. Dar asta nu rezolvă nimic, căci peste o jumătate de oră noi cadavre se înmoaie în băltoaca pestilenţială.

Mizeria atinge proporţii inimaginabile, acoperind totul şi pe toată lumea. Pe lângă dejecţiile umane necurăţate, duhoarea pătrunzătoare a cadavrelor face aerul insuportabil. Disciplina slăbeşte tot mai mult, iar kapo pur şi simplu nu-şi mai bat capul cu noi. Se gândesc doar la ei înşişi. Bálint mai coboară din când în când, dar nici el nu ne poate ajuta prea mult. A devenit singura mea sursă de informaţii. La trei kilometri de noi există un lagăr mare de femei, iar Bálint merge acolo săptămânal, cu treburi oficiale.

Femeile, în special kapo, au mai multă libertate de mişcare; obţin mai multe informaţii despre lumea exterioară. în plus, femeile din SS sunt mai comunicative.

Odată chiar i-au trimis pâine lui Ernő Brüll, care are multe cunoştinţe printre ele. Una dintre binefăcătoare era o cunoştinţă din Szabadka. Probabil se descurca bine, căci i-a trimis o pâine întreagă. Brüll a plâns de fericire. A plâns ca întotdeauna. Pe lângă valoarea nutritivă, câtuşi de puţin neglijabilă, pentru el acea pâine însemna femeie, trup. Brüll a vorbit atunci despre ele, despre femei, acele creaturi feerice care oferă plăcere... A vorbit despre ele două zile la rând. Ochii îi străluceau în timp ce mesteca pâinea, gingiile lui decolorate evocând ceaţa plăcerilor îndepărtate, fumul auriu al aventurilor, gustul buzelor femeilor...

Femei...

E prima dată când mă gândesc la ele de când sunt aici. Datorită norocului lui Ernő Briill. E prima oară când rostesc cuvântul, conştientizând prima dată conceptul.

Gândurile despre femei nu înseamnă nimic pentru scheletele de la Auschwitz. Dorinţa se estompează

printre cătuşele instinctelor animale, cărbunii înroşiţi ai foamei. Corpul are o singură dorinţă: să mănânce. Nimic altceva nu mai contează, doar stomacul rebel. Există un scop mai demn, o recompensă mai ademenitoare decât obţinerea unei supe speciale? Există extaz mai viu, mai senzual decât zâmbetul roşcat-violet al unei bucăţi de sfeclă? O imagine mai îmbătătoare decât amintirea unor cartofi prăjiţi?

în *Auschwitzland* nu există sexualitate. Copleşită de fanteziile gastronomice, se scurge din amintiri aproape ca şi cum n-ar fi existat vreodată. Iar această absentă nefirească, această fascinaţie demonică derivă doar în parte din slăbiciunea fizică şi din faptul că de luni întregi nu am mai văzut o femeie – nici bătrână, nici tânără. Motivul este mai profund. Trăim în mijlocul unor corpuri umane înfiorător de desfigurate, respingătoare. într-o cameră a ororilor, printre ulceraţii şi furuncule care supurează greţos. Iar imaginaţia noastră întortocheată reduce carcasa pământească, a noastră şi a altora, la un cadavru greţos.

Lumea profundă a impulsurilor

sexuale este în general necunoscută, deşi contrariul
ar părea mai probabil. în Blocul A, singura excepţie evidentă este Judovics, acel Judovics bine hrănit, care nu-şi face griji în privinţa următoarei mese. Preferatul lui este un adolescent naiv de 16 ani pe nume Michel, cu nişte ochi negri mari cum nu vezi decât în Andaluzia şi pe străzile ghetourilor din estul Poloniei. Michel, cu chipul său de fată, a trecut prin trei ghetouri. Părinţii săi au pierit în pogromuri după invazia germană a Poloniei şi curând şi-a dat seama că poate obţine pâine şi alte privilegii în lumea bărbaţilor care trăiesc împreună în izolare.

Cu o candoare dezgustătoare, infirmierul blocului îl mângâie pe acest tânăr cu un zâmbet mut. Peste zi îi oferă săruturi sonore pe faţă şi pe mâini. îl răsfaţă cu toate bunurile pământului, îl adăposteşte în incinta îngrădită alocată infirmierului. Cu noi, cei 600, nici măcar nu-şi bat capul. Dar nici noi cu ei. Pentru noi, nişte schelete ambulante, ei nu-s decât aer.

După eliberare, Michel a plecat spre casă cu o cantitate considerabilă de aur, dar pe drum a avut un acces de febră tifoidă. A murit în casa unui

ţăran german din Wiistegiersdorf.

Sexualitatea a jucat un rol mai important în viaţa lagărelor de femei. Ceea ce poate fi explicat, pe de o parte, prin senzualitatea bogată şi profundă a femeilor, iar pe de altă parte, prin prilejurile oferite pentru a-şi asigura hrana. Condiţiile de trai relativ mai uşoare au jucat şi ele un rol. Membrii personalului din lagărul pentru bărbaţi care mergeau cu treburi în lagărele de femei găseau întotdeauna ocazii pentru succese romantice. Bálint şi colegii săi aveau iubite permanente cu care purtau o corespondenţă sentimentală.

Ca şi în cazul porţiilor mai mari şi hainelor mai bune, şi dragostea a devenit un lux, accesibil doar celor privilegiaţi. Plebea era departe de toate acestea. Oamenii de rând nu-şi doreau decât să mănânce – şi tânjeau la asta cu lăcomie.

Era o moarte sexuală dorită, care nu de puţine ori era urmată de una reală.

Atât pentru Ernő Brüll, cât şi pentru mine, doar oportunitatea momentului stârneşte amintirea. După cinci minute, Brüll nu mai plânge din cauza femeii. Plânge pentru că supa pe care o primeşte este chiar mai subţire decât de obicei. Degeaba pescuieşte

în lichidul subţire, căci feliile de morcov refuză să iasă la suprafaţă.

Capitolul 19

Prima jumătate a lui ianuarie se apropie de sfârşit. Planificarea devine din nou singura noastră oază, iar ştirile ne oferă o bază tot mai realistă pentru asta. Cu câteva zile în urmă, am auzit că în Budapesta se duc lupte disperate pe străzi pentru ultimele blocuri de locuinţe. O parte din Prusia Orientală a căzut sub controlul trupelor sovietice, iar Berlinul a fost transformat într-un morman de ruine în urma permanentelor atacuri aeriene.

Toate acestea sunt impresionante, dar ne punem întrebarea dacă nu cumva e deja prea târziu pentru noi. Greşesc cei care cred că sclavii creaţi de nazişti încă mai păstrează un sentiment de comunitate, că am preţuit promisiunea libertăţii din motive suplimentare faţă de propriile destine individuale. Nicidecum. Am măsurat fiecare moment în funcţie de durata anticipată a existenţei noastre fizice. Am aşteptat pacea; nu atât a lumii, cât a noastră. Am început să ne temem de marele intermediar al păcii,

de moarte. Ca nu cumva inima, inima mea, să crape, ca nu cumva trupul, trupul meu, să se umfle când vine marele moment de răscruce...

Aceasta este legea egoismului în jungla mizeriei şi a păduchilor.

Pe 14 ianuarie m-a apucat diareea. Crizele ucigaşe mă vor slei curând de puteri.

Vomit pe rumeguşul pestriţ şi murdar. Momentele mele de luciditate devin tot mai rare. Febra joacă un spectacol de groază confuz, înspăimântător, pe o scenă rotativă de ceaţă în spatele pleoapelor mele. Clătinându-mă, mă târăsc până la latrină. Ernő Brüll mă sprijină.

Indiferenţă. Nu-mi doresc viaţă, dar nici moarte. Niciuna nu promite nimic. îmi revin în răstimpuri, şi mereu mă întâmpină ochii în lacrimi ai lui Ernő Brüll. îmi vorbeşte, însă eu nu-l aud. Nici măcar nu mă ridic ca să-mi primesc porţia de mâncare. Pe 15 ianuarie, Judovics şi ai lui îmi împart raţia de pâine.

Cu certitudine matematică, la Dörnhau, din 100 de oameni cu diaree, 95 vor muri. Nici pe mine nu mă aşteaptă altceva, dar Ernő îl alertează pe Bálint, care, cuprins brusc de generozitate, începe să mă

copleşească cu cele mai delicioase substanţe nutritive care se
pot găsi în asemenea împrejurări. Ca prim ajutor, primesc o conservă de un litru de untură de cal. în fiecare zi, Ernő zdrobeşte o bucată mare, caldă, de ficat de cal şi mi-o îndeasă pe gât. în scurt timp mă trezesc, înghit grăsimea cu lăcomie. Senzaţii minunate îmi liniştesc stomacul şi intestinele. Cam pe 20 ianuarie stau din nou întins, cu ochii deschişi. Nu cred să am mai mult de 35 de kilograme – mai că plutesc deasupra patului. Sunt o umbră printre umbre.

Mă gândesc la ceea ce am auzit mai târziu de la un medic. Cheia întregii poveşti e grăsimea. Aproape oricare muribund poate fi readus la viaţă cu un sfert de kilogram de unt sau grăsime. Dar de unde să iau un sfert de kilogram de unt?

Grăsimea şi ficatul proaspăt fiert mă revigorează. „Pe atunci, lui Miklós i s-a dat foarte mult ficat”, îmi amintesc din poemul epic *Toldi* al lui János Arany, inspirat de legendarul Miklós Toldi, care în secolul al XIV-lea ar fi slujit în armata unui rege maghiar.

într-adevăr, reflectez eu, *ficatul i-a dat putere chiar şi lui Toldi. Mă rog, era ficat de taur, dar chiar şi ăsta*

ajută.

Ernő Brüll şi alţi câţiva mă îngrijesc cât pot de bine. Este ca şi cum Frumoasa Adormită din Dörnhau, aparent moartă, e trezită de sărutul promiţător al libertăţii şi de un sentiment reînnoit de solidaritate.

Nu e deloc rău să stau aşa. Să nu văd nimic / cu ochii deschişi, să-mi simt uşurinţa imaterială, să mă scufund leneş în spatele baldachinului indiferenţei nemuritoare. Şi – oh, fericire! – să nu am nevoie de nimic, nici măcar de ţigări...

Vindecare. Se pare că trec şi prin asta. Afară, dincolo de gratiile ferestrei, totul e alb. în uniformitatea culorii zăpezii, verdele murdar al barăcilor este o pată ofensatoare, în depărtare, câmpurile de cartofi sunt acoperite cu fulgi strălucitori. Pe şosea, căruţe ţărăneşti încărcate cu saci, lăzi, mobilier şi oameni se deplasează de ore întregi într-un şir nesfârşit. Femei şi copii înfăşuraţi în şaluri, bărbaţi îmbrăcaţi în blănuri, animale duse de frânghii.

Ultimele zile din ianuarie. Ernő arată spre coloana de căruţe. Vocea

lui jubilează:

— Uită-te! spune el cu veselie în glas. Sunt nedumerit. *De ce-o fi aşa bucuros?*

— Refugiaţi. Merg aşa de zile întregi.

într-adevăr, drumurile au devenit calea de evacuare a Sileziei, căruţele încărcate cu refugiaţi şi bunurile lor deplasându-se cât mai repede în încercarea de a scăpa de coloanele sovietice care înaintează rapid. Focul se apropie de porţile piromanilor. Frontul a ajuns aici, în spatele graniţelor presupuse cândva inviolabile ale Reichului.

Greu de crezut, dar e adevărat. Cei care vin din afară spun că printre refugiaţi sunt şi şvabi din Bácska. Căruţele lor au numere de înmatriculare sugerând nume de localităţi precum Kerény, Csonoplya, Cservenka, Hódság, Gádor, Sztanisics, Regőce... Germani din Bácska. în cele din urmă, şi ei au ajuns aici. Ei, care i-au aşteptat cu flori şi mese bogate pe soldaţii în uniforme gri şi cu căşti de luptă, pe ucigaşii de femei şi copii purtând însemnele SS. Ei, care arătau cu degetul spre casele evreieşti şi sârbeşti, spre casele atâtor oameni oneşti, progresişti şi îngroziţi de ceea

ce se întâmpla, ca să nu mai fie nevoiţi să caute prea mult.

Au mult sânge pe mâini, aşa încât au venit aici din timp pentru a scăpa de înaintarea partizanilor iugoslavi. Dar se pare că şi-au ales greşit noua casă. Nici ei nu pot rămâne aici, iar acum – cu căruţele lor încărcate cu bunurile jefuite şi furate, cu femei şi copii şi cu conştiinţele încărcate – se pierd în mocirla migraţiei care se desfăşoară aici.

Avalanşa a început. Diviziile lui Jukov au intrat în districtul Brandenburg şi s-au apropiat la 150 de kilometri de Berlin. în fiecare zi, pe toate fronturile, armata sovietică cucereşte sute de localităţi germane mai mari sau mai mici.

Acum, în fiecare noapte, flăcări fantomatice alb-albăstrii pâlpâie pe drum: e lumina lămpilor cu carbid ale convoaielor de căruţe. Femeile se ghemuiesc în tăcere; bărbaţii tremură de frig şi înjură; copiii mici plâng în braţele părinţilor. Convoiul de căruţe se strecoară încet în întuneric.

Deasupra lor, avioanele zboară pe o perdea de stele, în vreme ce în satele şi oraşele îndepărtate se aude vaietul prelung al sirenelor.

în mod evident, traficul pe şosea e intens. Zăpada murdară e brăzdată de coloane de camioane, motociclete, căruţe vechi trase de cai, pe care doar aici le poţi vedea, sănii, maşini care transportă mobilă, unităţi SS şi Todt. Forfotă peste tot, o psihoză generală.

în lagărul nostru continuă să vină valuri de oameni. Unii sunt relativ apţi de muncă – vin din lagărele evacuate. Au fost separaţi de majoritatea unităţilor lor, iar acum intră în componenţa altora noi. Toată ziua stau degeaba; munca în exterior a încetat de mult.

Apoi, pe neaşteptate, apare legendarul Móric. Până acum îl ştiam doar din auzite şi chiar ne îndoiam de existenta lui.

Móric este cel mai important kapo din toate lagărele, *Lagerălteste* al tuturor *Lagerăltesten,* Führerul fabricilor morţii. Singurul evreu din toată Germania care se poate deplasa liber în haine civile, fără pază. Un evreu polonez slab, palid. Nimeni nu-i ştie numele de familie. A început ca *Häftling,* la fel ca alte sute de mii de semeni din ţările

europene cucerite. E destul de neclar cum a ajuns să aibă atâta putere. El este acel sclav evreu de la galere ale

cărui legături misterioase ajung până la comandamentul central german de la Auschwitz. Astfel, e temut nu numai de supraveghetorii de toate ordinele şi gradele, ci şi de comandanţii de lagăre germani.

Este un adevărat inspector, care vine întotdeauna pe neaşteptate şi dispare fără urmă. A mai fost o singură dată la Dörnhau, dar atunci a scormonit temeinic prin groapa de gunoi a tranzacţiilor cu dinţi de aur, alimente şi alte afaceri murdare.

Nu are vreun însemn evreiesc. Poartă un sacou gri surprinzător de bine croit şi un pardesiu de iarnă. Iar sub braţ ţine o servietă cu fermoar. Ochii lui vioi şi inteligenţi reflectă nuanţa unor traume ancestrale. Nu pare să fie sănătos; se spune că ar avea tuberculoză.

Doar o dată îl vedem în Blocul A. Trece încet printre rândurile de paturi, cercetând cu atentie scheletele tremurânde întinse în poziţie de drepţi. Lângă el, comandanţii SS; în spatele lui, *Lagerälteste* al nostru, medicul- şef şi secretarii. Nu vorbeşte cu nimeni, nimeni nu îndrăzneşte să i se adreseze.

Liniştea e întreruptă la unul dintre

paturi. Un muribund se vaită într-o agonie prelungită. îşi ia rămas-bun de la viaţă în idiş, limba lui Móric, însă regele prizonierilor nu-i aruncă nici măcar o privire.

După ce pleacă, Ernő spune:

— O să vezi, această vizită înseamnă ceva. Ceva. O schimbare. Oriunde apare Móric, ceva trebuie să se întâmple.

Şi se întâmplă. La fel ca şi data trecută, bărbatul misterios s-a concentrat pe afacerile cu dinţi de aur. A cerut rapoarte şi, după examinarea lor, l-a înlăturat din post, liniştit, dar ferm, pe medicul-şef Párdány. Iar în locul său La numit pe Lévi, un infirmier polonez sosit de curând. De asemenea, a limitat foarte mult şi autocraţia atotputernicului Muky – dar fără să-l retrogradeze, ci instalând alături de el un alt polonez, pe nume Krausz, cu aceleaşi prerogative. De asemenea, a diluat armata de conţopişti, lucrători la bucătărie, *Blockăltesten* şi infirmieri, introducând evrei polonezi nou-sosiţi. în general, a bulversat atât de mult ierarhia deja confuză, încât acum nimeni nu mai ştia cine-i la conducere.

Toate acestea ni le-a povestit Bálint a doua zi, după plecarea lui Móric. El

însuşi a ieşit şifonat în urma inspecţiei. A primit un co-*Blockälteste.*

Prin amabilitatea lui Móric, acum putem asista nu numai la luptele furioase corp la corp din paturi, ci şi la lupte respingătoare între vechile şi noile autorităţi. Numai poziţia Iui Judovics nu a fost afectată. Şi el a fost controlat, dar a depăşit repede situaţia. Aşa încât continuă să fure nestingherit din raţiile muribunzilor. Are rezerve de aur considerabile.

îl vom avea ca medic de bloc pe Párdány, zeul destituit. Pentru el a fost o adevărată prăbuşire, dar pentru mine e un lucru bun.

Rămâne un om mare, chiar şi după detronarea sa. încă mai are rezervele lui, din care – când este binedispus – ne dă şi nouă câte ceva. Datorită relaţiilor pe care Ie are, primeşte informaţii din lumea exterioară – ceea ce, în aceste zile când evenimentele se desfăşoară rapid, este mai important decât orice altceva.

Şi doctorul Farkas este aici, în Blocul A. De câteva săptămâni suntem colegi de bloc, dar este prima oară când ne întâlnim. Camaradul meu de la Sânger und Lanninger, din Fiirstenstein, a rezistat cu câteva

săptămâni mai mult decât mine, chiar dacă, atunci când ne-am întâlnit prima dată, a prezis că nu va rezista multă vreme. Aici are o soartă mai bună; a primit un post de medic.

Este un om ciudat, laconic. Un chirurg care-şi pierduse aerul de superioritate doctorală – acele gesturi măsurate menite să-i calmeze pe pacienţi – în lunile petrecute la Auschwitz. Din doctorul Farkas nu a mai rămas decât un om chinuit ca atâţia alţii, afectat de condiţiile de aici. Se uită îngrozit la presupuşii săi colegi, bufoni ai profesiei: diletanţi care s-au prostituat şi au luat-o razna, amputând cu cuţite de bucătărie şi jefuind cadavrele. Când moartea se năpusteşte ca o furie de la un pat la altul, în mijlocul agitaţiei nocturne din Blocul A şi din celelalte blocuri, ei sunt surzi la Jurământul lui Hipocrat.

în schimb, el nu uită că este doctor şi nu-şi pierde umanitatea. Nu poate face prea multe, dar din când în când mângâie o frunte transpirată sau ia pulsul cuiva. Cu un zâmbet încurajator şi cuvintele sale liniştitoare, devine luntraşul celor care trec spre celălalt mal. Riscându-şi viaţa, fură medicamente din trusele farmaceutice ale uniformelor gri... îi

sedează cu Evipan pe cei care se zvârcolesc de durere şi le împarte pastile de cărbune celor cu diaree. Nu este popular în rândul nostru. Aici nimeni nu poate fi popular, căci suntem prea apatici pentru asta. însă oamenii îl ascultă, au încredere în el. Când nu apare, i se simte lipsa.

De fapt, şi eu abia acum ajung să-l cunosc. Vocea lui reţinută s-a stins în vacarmul
maşinilor de foraj din Fiirstenstein. Filosofia revigorantă a conduitei sale nu a avut efect. O filosofie care, de altfel, culminează cu faptul că viaţa nu este neapărat cea mai bună, iar moartea nu este neapărat cea mai rea dintre toate posibilităţile. în rest, nu prea face politică şi nici nu-i place să facă previziuni false în privinţa şanselor noastre de a ne întoarce acasă.

— Cel puţin un anumit procent dintre noi va ajunge acasă, obişnuieşte el să spună. însă nu contează prea mult dacă tu sau eu vom face parte din acest procent. Şi încă un lucru e sigur – sau aproape sigur: mi-ar fi greu să mai pot opera cu astea, a mai zis el uitându- se la palmele lui pline de pustule şi cicatrici.

— Cinism ieftin, spun eu. Eu sunt eu şi nu mă interesează un mâine utopic dacă nu pot face parte din el. Atât egoism ar putea fi considerat chiar altruism. îti este uşor să vorbeşti, din moment ce nu ai lăsat pe nimeni acasă.

Farkas e holtei.

— Te înşeli, spune el. Chiar şi bărbaţii necăsătoriti au mame şi tati. Şi sunt convins că şi mama, şi tata au ajuns în camerele de gazare.

— Şi nu simţi măcar dorinţa de a te răzbuna? Ţi-au luat bisturiul, dar încă mai poţi pune mâna pe un cuţit de măcelar.

— Da, însă la ce bun? Omul nu poate pedepsi. Cine poate garanta că moartea e o pedeapsă? Poate că tocmai viaţa este.

— Eu, unul, nu pot privi aceste lucruri din punct de vedere teoretic. Furia nu are argumente. Iar ceea ce a mai rămas din furia mea îşi doreşte răzbunare. Nu, nu mai vreau să alerg pe stradă cu un cuţit însângerat. Nu vreau să pedepsesc sau să pun să fie pedepsit un vecin necinstit sau un prieten fals. Pe cei care şi-au întors

capul după prima lege antievreiască. Sau care după a doua au intrat în casa ta şi te-au despărţit de tatăl tău, de mama ta, de soţie, de copilul tău, tratându-te ca pe un animal inferior. Pe cei care ţi-au târât demnitatea umană cu care te-ai născut – această moştenire remarcabilă, de drept, această bogăţie a ta – în mizeria care aici acoperă totul. Pe cei care au trimis asupra ta o armată de păduchi. Poate că nu-i decât o curiozitate. La urma urmei, cum s-ar comporta *ei* în această situaţie? Le-ar plăcea gustul de sfeclă şi de coji de cartofi? Ar sorbi cu lăcomie supa de buncăr? Mi-ar plăcea să-l văd pe poliţistul ăla îngâmfat şi obtuz despăduchindu-se aici, pe cretinul ăla umflat care, înainte de a pleca spre Topolya, făcea câte un joc de cuvinte stupid la fiecare nume pe care îl citea. Cum am spus, o simplă curiozitate, nimic mai mult.

Izbucnirea mea e întâmpinată cu o privire îngăduitoare. îmi întinde un pacheţel:

— Multivitamine. De trei ori pe zi.

— După masă?

— în loc de masă, spune el zâmbind, după care adaugă: Nu te păcăli crezând că eşti într- o formă grozavă. Poate că ai trecut cu bine peste toate,

dar asta nu înseamnă că ţi-a mai rămas prea multă viaţă în tine.

— Dar în tine?

— Nici în mine. în nimeni.

Cineva ţipă la două paturi distanţă. Doctorul Farkas se îndreaptă spre locul ăla. încălţările lui din lemn fac zgomot în zoaie, încep orele oficiale ale morţii. Judovics nu-l suportă pe Farkas. Ori de câte ori poate, nu ezită să-i facă vreun rău – îi taie din porţia de hrană şi, mai mult chiar, l-a acuzat de „rebeliune”. în schimb, Farkas îi tratează pe Judovics cu un dispreţ profund. Căci cunoştinţele şi devotamentul doctorului sunt respectate chiar şi de şefii noştri. Aşa încât devine curând un fel de intermediar între magnaţi şi paria. în mod miraculos, uneori reuşeşte chiar să intervină cu succes în numele nostru.

Are multe de făcut din cauza scandalurilor legate de pături. Judovics distribuie păturile după bunul şi perversul său plac. Uneori dă două pături unei persoane, alteori dă o singură pătură la doi oameni. Dacă se supără sau se enervează pe cineva, pur şi simplu confiscă pătura comună sub pretext că ar trebui dusă la dezinfectare. întrucât trei sferturi

dintre acei oameni întinşi în paturi sunt complet goi, astfel de acţiuni nu sunt deloc amuzante. Ca urmare a ideii lui Judovics în privinţa păturilor, apar multe cazuri de pneumonie. Dar acum s-a terminat. Căci, la intervenţia lui Farkas, medicul-şef polonez interzice definitiv confiscarea păturilor.

Judovics se înfurie, dar trebuie să se supună. Mai mult decât atât, medicul-şef nu ezită să-l pedepsească. Aşa se termină chinurile legate de pături, însă Judovics prinde şi mai multă ură pe doctorul tăcut. Datorită lui Farkas, primesc şi eu încă o pătură. Un lucru bun, pentru că e groaznic de frig. Afară sunt -20 de grade. Respiraţia tot mai slabă a sutelor de oameni din Blocul A nu ne încălzeşte prea tare. în sala mare abia dacă este puţin mai cald decât afară.

Rata zilnică de deces este mai înfricoşătoare ca oricând. în locul mortilor vin alţii, care vor muri şi ei până a doua zi. Credeam că nu se mai poate întâmpla nimic, că instrumentul care era acest lagăr nu mai era în stare să scoată vreun sunet. Dar era.

îmi amintesc bine ziua: 21 februarie. Farkas se apropie de patul meu. Este

mai adus de spate ca de obicei.

— Tocmai l-am examinat pe unul dintre polonezii din Blocul B. Are febră mare, deliriează, strigă după apă. într-un moment de neatenţie şi-a băut propria urină.

Mă uit la el. Ce-i atât de neobişnuit în treaba asta? De ce-mi spune mie? Nu se uită la mine, vorbeşte încet:

— Pete.

îngrozitor – ştim ce înseamnă tifosul cu erupţii cutanate. Mai ales în crematoriul îngheţat.

— Sigur?

— Fără nicio îndoială. Cinci dintre noi l-au examinat. Are toate simptomele clinice. Limba este tipică.

Desigur, limba, limba caracteristică celor cu tifos. Un simptom inconfundabil.

— E o minune, continuă el, că nu a izbucnit mai devreme o epidemie. Se pare că nemţii nu mai îndrăznesc sau nu mai vor să
comită crime onorabile, directe. Sfârşitul este iminent. Moartea prin îngheţ – de asta au nevoie acum, ca să aibă cât mai puţine probleme la retragere. Vor să aibă cât mai puţini oameni cu ei.

Vocea lui Farkas se sufocă de furie:

— Au direcţionat aici transporturi

din lagăre infectate. O metodă simplă şi sigură. Perioada de incubaţie este de trei săptămâni. Au adus epidemia Ia Dörnhau.

— Iar acum ce facem? Ce se va întâmpla? întreb eu.

— Nu se va întâmpla nimic. Se întâmplă deja. O epidemie de tifos. Cu atâţia păduchi, ar fi trebuit să izbucnească de mult. Germanii n-au mai avut răbdare. I-au dat un impuls, pentru mai multă siguranţă. Conform planului, transporturile care pleacă de aici vor duce contagiunea în altă parte. Iar aici, până mâine vor fi deja sute de bolnavi. Până poimâine, mii.

Previziunea sumbră a lui Farkas se adevereşte cu o precizie sinistră. Până la amiază, 30 de cazuri sunt diagnosticate în Blocul A.

Se răspândeşte panica. De data aceasta, şi pentru şefii mari este riscant. Nu există apărare împotriva păduchilor, iar acum ei sunt cei care răspândesc epidemia. Cei în uniforme gri încep să se agite. Este foarte bine ca *Häftlinge* să moară, dar acum lucrurile au luat o întorsătură îngrijorătoare, căci se pare că şi ei au fost lăsaţi în casa în flăcări, laolaltă cu condamnatii la moarte.

Recurg la mijloace simple de

protecţie. La ordinul medicului SS, se construieşte rapid un gard de lemn în jurul blocului infectat. Se instituie o carantină strictă. Suntem închişi într-o cuşcă, dar între timp şi ei îşi dau seama că totul este o iluzie.

începe o nouă dramă. în câteva zile, sute de oameni se îmbolnăvesc de tifos. Medicii, kapo, *Ältesten,* militari în uniforme gri se numără şi ei printre cei afectaţi. Epidemia se extinde chiar şi în rândul populaţiei civile din satele din jur.

Medicii noştri vizitează paturile de trei ori pe zi. Măsoară pulsul, iar dacă detectează semne de febră ridicată, transportă imediat pacientul la etaj, în zona izolată a Blocului B, unde îi înghesuie pe cei care au deja simptome ale bolii. Diagnosticele sunt extrem de rudimentare. în unele cazuri, sunt incluşi şi cei care suferă de tuberculoză avansată, pneumonie sau alte afecţiuni care provoacă febră. în lagăr sunt doar trei termometre, iar medicii, care şi ei sunt speriaţi de moarte, nu prea-şi bat capul cu erori ocazionale. Jumătate dintre ei au devenit deja pacienţi. Ei „examinează” de la o distanţă de trei paşi, temându-se

nebuneşte de orice păduche, chiar dacă ştiu că totul este în zadar.

în schimb, Farkas pare să fie în elementul său. Prosperă în mijlocul dezastrului. îşi îndreptă spatele cocoşat. Confruntă moartea sfidător, faţă în faţă. Nu se teme de infecţie; îngrijeşte, ajută şi consolează pe cât posibil. Dar devine din ce în ce mai dificil. Carantina provoacă tot mai multe întreruperi în aprovizionare; bucata de pâine pe care o primim acum nu ne ajunge nici pe o măsea.

Bucătăria noastră livrează preparate tot mai dezgustătoare sub numele de supă. Chiar şi personalul bucătăriei este îngrozit.

însă uniformele gri nu prea îşi bat capul. La prânz şi seara se duc la bucătărie prin zăpada grea, evitând orice contact cu clădirea infectată. în rest, se baricadează în pavilionul administrativ. Muky şi camaradul său polonez se ocupă de viaţa complexă din lagăr. în general, controlul trece în mâinile celor sosiţi de curând din Polonia, în special în ceea ce priveşte problemele economice. Iar aceştia sunt chiar mai nemiloşi şi mai lacomi decât predecesorii lor.

Diareea şi hidropizia ne omoară, dar până acum tifosul conduce în statistici. Boala durează mai mult şi

este mai chinuitoare f decât celelalte două afecţiuni. Febră mare zile r întregi, săptămâni la rând, fără fluctuaţii semnificative – învăţăm repede că acesta este tifosul eruptiv. Teoretic, poate fi vindecat. Dacă inima poate rezista săptămâni întregi la o temperatură anormal de ridicată a corpului, dacă slăbirea este contracarată de o alimentaţie adecvată, dacă mediul pacientului este suficient de puternic pentru a rezista freneziei delirante după apă, mai ales în primele zile, dacă... Şi urmează mulţi alţi de „dacă”...

Doi dintre medicii blocului nostru, Farkas şi Pârdăny, sunt de acord că nu toţi vor muri în mod inevitabil. Totul depinde de inimă. Deocamdată, nu pot fi siguri, deoarece procesul în sine durează la fel de mult ca perioada de incubaţie: trei săptămâni.

E o tensiune ciudată: să zac într-o casă a morţii îngrădită şi să aştept, în fiecare clipă, ca unul dintre păduchii care mişună în jurul meu să-mi transmită febra. Să mă întreb dacă nu cumva boala se ascunde deja în mine. Să scrutez întunericul şi să ascult corul frenetic al bolnavilor. Paturile se umplu şi se golesc; morţii şi cei bolnavi de tifos sunt duşi, iar alţi oameni sunt mutati în locurile lor.

Zilele mele sunt din nou amorţite; un somn semiconştient ascunde zarva nopţilor. Nici acum nu-mi amintesc cum am reuşit să trec prin acele zile din martie, deşi boala nu izbucnise încă. Iar şi iar, a trebuit să înving nopţi de molimă una după alta. Cu sânge, cu nervi, cu forţă fizică. Cei care au fost acolo şi s-au întors acasă ştiu că acest lucru a fost posibil într-un singur mod: evadând în inconştienţă.

Instinctul de supravieţuire ne aruncă în transă, de multe ori ore întregi. Simţurile ne sunt amorţite, la fel şi conştiinţa. Vedem şi totuşi nu vedem; auzim şi totuşi nu auzim. Este mai mult şi mai puţin decât să fii pe jumătate adormit.

Farkas nu-şi râde de mine când îi spun ce se întâmplă.

— Aşa este, exact aşa. Evadare în inconştienţă. Fericiţi cei care-şi găsesc refugiu acolo. Eu nu-mi pot permite un asemenea lux. Şi totuşi să fii medic la Dörnhau este cea mai frumoasă experienţă.

Am în faţă un om puternic.

Nici măcar ştirile de pe front nu-l interesează în mod deosebit, dar le împrăştie la fel de neobosit. Vestea bună de astăzi este medicamentul. O

injecţie pentru reducerea febrei, un tonic hrănitor.

Párdány, fostul medic-şef, este şi el surprinzător de curajos. Nu mă uită nici pe mine; uneori mă răsfaţă cu câteva tablete de multivitamine, din cele puse deoparte în zilele lui de glorie de odinioară.

Bálint nu îndrăzneşte să coboare. Şefii noştri îşi dedică tot timpul şi toată energia unui singur obiectiv: să-şi ferească, pe cât posibil, paturile, hainele şi corpul de păduchi. Desigur, şi asta e o amăgire. în rândul celor de sus, rata de îmbolnăvire nu este cu mult mai mică decât în rândul celor de jos.

Capitolul 20

în afara gardului de sârmă ghimpată se întâmplă evenimente decisive. Kolnul a căzut la începutul lui martie. Aliaţii au trecut Rinul; lupta pentru Berlin este în plină desfăşurare. Mii de bombe de zece tone sunt aruncate asupra oraşelor germane în ruină. în a doua jumătate a lui martie, Frankfurt, Mannheim şi Danzig capitulează. După Ungaria, trupele sovietice înaintează în Austria şi ajung la

porţile Vienei.

Fără îndoială, se apropie sfârşitul. Nu numai al nostru, ci şi al călăilor noştri. îi privesc îngândurat pe cei în uniforme gri, care se prefac indiferenţi. Plimbă cărucioarele cu mâinile goale; chiar se antrenează în curtea din spate. Se agită, ocupându-şi timpul. Ce speră? La ce minune se aşteaptă pentru ca evenimentele să capete o întorsătură favorabilă?

Odată cu sosirea primăverii, un nou zgomot izbucneşte în vacarmul crematoriului îngheţat. Tunuri!

E greu de crezut. Ne imaginăm acele bubuituri înăbuşite ca explozii, incendii sau cine ştie ce. E cu neputinţă. Deja? E adevărat, i-am văzut pe refugiaţi, am auzit că se dau lupte pe lângă Breslau, dar Breslau e departe.

Ernő Brüll a făcut febră acum două zile şi zace în mare parte inconştient, dar acum şi el este neliniştit. Ridică capul; în ochii lui se vede o licărire a conştiinţei.

— Trebuie să fie la vreo zece kilometri distanţă, spune cineva într-un târziu.

Aşteptăm cu nerăbdare sosirea lui Farkas, a lui Pârdâny sau a oricui ar putea avea informaţii. Suntem însetaţi

de ştiri, tânjim după certitudini. Apropierea schimbării zguduie pereţii umezi, igrasioşi. Fascinaţia speranţei străluceşte în primele raze ale începutului de primăvară.

Şi certitudinea vine. Trupele sovietice sunt aproape de Schweidnitz, un orăşel industrial din Silezia aflat la şapte kilometri de noi.

Gardienii noştri SS încă par indiferenţi. Se plimbă prin curte, savurează mâncarea sărăcăcioasă şi fumează mahorcă din pipe scurte din lemn. în continuare nu ne bagă prea mult în seamă, dar în fiecare noapte închid cu grijă singura ieşire. Gardieni înarmaţi veghează în timpul nopţii. La 3 dimineaţa, lucrătorii de la bucătărie care se duc la muncă trebuie să strige parola zilei din interior pentru ca poarta grea de stejar să fie deschisă.

Şefii noştri sunt cu atât mai nelinişti ţi. Căci simt pe pielea lor, în oase, ura fără margini. îşi întorc capetele alarmaţi: citesc o ameninţare sumbră în ochii care-i privesc.

Judovics cumpără curele şi le cere croitorilor să-i facă rucsacuri. Un cizmar, un *Schonung,* îşi face brusc o carieră. Peste noapte devine milionar în zahăr şi tutun. îşi angajează un

lacheu şi îşi ia propriul pat şi un costum civil complet. Deşi zâmbeşte enigmatic, mulţi cunosc secretul ascensiunii sale neaşteptate: a transformat aurul topit în tocuri de pantofi. La Dörnhau, capitalul se agită.

între timp, ruşii staţionează la Schweidnitz.

Din păcate, accentul cade curând pe cuvântul *staţionarei* După două zile tunurile amuţesc. Nu înţelegem. Nici şefii lagărului nu înţeleg. Se zvoneşte că eliberatorii s-au oprit şi s-au baricadat la Schweidnitz. Deci trebuie să aşteptăm.

Alţii spun că Dörnhau nu s-ar afla pe direcţia înaintării sovietice. Ne-au ocolit.

Ambele versiuni sunt la fel de deprimante. Acceptăm noua lovitură cu resemnare. Pasărea albastră a speranţei care făcuse cu ochiul paturilor noastre se îndepărtează din nou. în Blocul A, vitalitatea instinctului de supravieţuire se stinge treptat.

Dezamăgiţi, ne concentrăm iarăşi atenţia asupra păduchilor noştri. Simţim că ultima şansă a dispărut. Cei aflaţi în agonie iarăşi nu mai vor să trăiască; nu se mai apucă spasmodic

de paiele conştiinţei.

Foamete, hidropizie, tifos...

Deziluzionaţi, ne trezim cu un fior... Şi din nou apatia, somnul pe jumătate amorţit respingător şi introspectiv.

Personalul lagărului amână împachetarea. Nu mai sosesc şi nu mai pleacă transporturi. Locurile celor decedaţi nu sunt ocupate de nou-veniţi. Supraaglomerarea scade într-un ritm înspăimântător, iar paturile se golesc.

Nu mai există mese regulate. Bucătăria funcţionează doar ocazional, şi chiar şi atunci se prepară doar supă de buncăr. Primim pâine o dată la două zile. Rezervele de alimente se epuizează, iar aprovizionarea nu mai este posibilă. Pentru a compensa acest lucru, ni se dau două linguri de zahăr pe zi; se pare că rezerva este mai mare. Deşi otravă pentru cei cu diaree, aceştia îl devorează cu poftă. Rezultatul: o creştere a numărului de decese în rândurile lor.

în Blocul A abia dacă suntem 300 de inşi.

La fiecare 24 de ore, 40 sau 50 dintre noi sunt târâţi în noapte. Alţi 10-20 ajung în blocul celor bolnavi de tifos.

îl iau şi pe Ernő Brüll. Febră de 41

de grade. Ochii înceţoşaţi ai bietului Ernő sunt acum înfierbântat! de lacrimi în adevăratul / sens al cuvântului.

Toţi cei din jurul meu au fost luaţi. Ştiu exact când îmi va veni rândul. Accept ca inevitabil momentul când, pe 20 aprilie, sunt cuprins de o epuizare amorţită. într-o oarecare măsură, toţi cei din fabrica morţii au întotdeauna febră, dar această fierbinţeală e diferită. Tifos!

Luciditatea mi se estompează rapid. în jurul meu se umple de figurine spectrale, din teracotă; Blocul A devine o oglindă distorsionantă. Deasupra, aproape de tavan, nu văd ce este de fapt acolo, un volant demontat din zilele când fabrica funcţiona, cu cureaua de transmisie scoasă, dar o roată care se învârte incredibil de repede. Corpurile fantomatice par să se umfle într-un nor spumos: aceştia sunt oamenii-schelete. Simt febra ca o daltă ce-mi apasă tâmpla cu putere.

Chipul palid al lui Farkas iese din ceaţă. îi urmăreşte pe cei cu tifos, luându-le zilnic pulsul. în timp ce se apleacă asupra mea, îi simt degetele reci pe încheietură. îi aud vocea venind de departe:

— Scoate limba!

îl cheamă şi pe Pârdâny. Folosesc unul dintre cele trei termometre existente în lagăr.

— 40,2, spune Pârdâny, după care adaugă mai încet: Se pare că până la urmă ne sfârşim cu totii.

Farkas tace, dar nu se mişcă de lângă targa cu care sunt dus la etaj.

★

Oameni, obiecte, toate arată de parcă ar fi în relief. Tifosul este asemenea ochelarilor roz din copilărie. Luciditatea îmi revine, chiar mai acută decât în Blocul A. La peste 40 de grade, nu-mi mai simt tâmplele ca o nicovală pentru ciocanul ăla infernal. Prima săptămână de boală îmi aduce o odihnă relaxată, plăcută. Destul de ciudat, nici măcar nu sunt chinuit de sete, care până acum m-a cuprins cu regularitate. Mă simt uşor şi alert. Ca unul care a tras cu ochiul aici din curiozitate, pot urmări nebunia furibundă a febrei. îi urmăresc pe cei posedaţi de convulsii, de parcă ar fi dansatori de cancan, îi ascult pe oameni ţipând, behăind sau plângând şi aud văicărelile celor care, umili, timizi, cerşesc apă. îi observ pe cei care se automutilează şi pe cel mai

de temut dintre toti: furnicarul.

Furnicarul zace la două paturi de mine. Un grec pirpiriu care aduce cu o femeie bătrână. Nu se înfurie, nici măcar nu i se aude vocea. Dar se întinde mereu pe burtă, pe rumeguş, şi, scoţându-şi limba crăpată şi albă, linge păduchii care se zvârcolesc dedesubt. Hârşâitul limbii lui e enervant.

Zilele trec una după alta şi, cu uimire, îmi dau seama că, deşi sunt pe moarte, pentru mine nici măcar nu-i chiar atât de greu. Există căi mai dureroase. De 15 zile abia mă ating de mâncare. Farkas îmi ia pulsul:

— Relaxează-te, mă linişteşte el, inima ta rezistă. Asta e cel mai important. Ai să te vindeci.

— Mai contează? întreb, dar fără să mă aştept la un răspuns.

însă medicul îmi răspunde:

— Acum, da!

As vrea să mă ridic. Farkas zâmbeşte uşor. Are veşti, fără îndoială.

— Ştii ceva? Hitler a murit.

Brüll, care s-a îmbolnăvit de tifos cu o săptămână mai devreme decât mine şi a cărui febră este deja în scădere, sare ca împins de un arc. Şi, ca la o comandă, izbucneşte în lacrimi. Acum

sunt lacrimi de bucurie...

— A murit? Ucis? Ce s-a întâmplat?...

Eu însă sunt suspicios. Poate Farkas doar încearcă să ne mai ridice moralul.

— Ce s-a întâmplat? Probabil doar atât – că războiul s-a încheiat. Potrivit postului de radio britanic, se pare că s-a sinucis. Asta e cel mai probabil. Căderea Berlinului este iminentă. Potsdam a capitulat. Mussolini a fost capturat de partizanii italieni şi spânzurat în public. Bine? Ce mai vreţi să stiti?

Acum ne trezim de-a binelea.

— De unde ştii? sărim noi, bombardându-l cu tot felul de întrebări.

— Chiar cei din SS spun asta. S-au înmuiat în ultima vreme. Sunt dezorientaţi şi se agită.

— Dar încă sunt aici?

— Da.

— Şi rusii? Mai sunt la Schweidnitz?

— Da, acolo. Dar înaintează şi alte coloane.

— Dacă ar fi aproape, observ eu descurajat, am auzi tunurile.

Totuşi vestea e electrizantă. *Să mă vindec...*

Să rămân în viată. Acum să rămân în viată...

Bálint trimite un mesaj, nu îndrăzneşte să urce, îmi urează însănătoşire grabnică şi să mă înzdrăvenesc. Trimite puţin zahăr şi margarină.

Degetele-mi sunt subţiri ca nişte beţe de chibrit, mi se văd articulaţiile. înghit zahărul, margarina, pâinea adunată, totul... Nu am poftă de mâncare, dar acum ar fi păcat să nu...

în mod surprinzător, rata mortalităţii în rândul celor bolnavi de tifos începe să scadă. Din fericire, epidemia nu este cea mai rea versiune cu putinţă. în medie, unu din trei pacienţi îşi revine. Dintre cei care au ajuns aici mai devreme, unii deja nu mai au febră. Potrivit lui Farkas, se datorează primăverii. Căldura lunii mai nu favorizează răspândirea epidemiei.

Cei vindecaţi sunt eliberaţi din secţia de tifos. Se pot întoarce la fostele lor blocuri, ceea ce, de altfel, nu-i încântă. După 17 zile cu o temperatură medie de aproximativ 40 de grade, febra mi se stabilizează la aproximativ 37 de grade. Ernő se simte şi el mai bine.

Pe 1 mai, aniversarea sosirii noastre la Auschwitz, ne întoarcem amândoi în Blocul A. în timpul acestei scurte călătorii îmi dau seama, cu groază, că-mi vine foarte greu să merg pe jos. Farkas îmi găseşte un loc lângă patul său. încă nu am scăpat de febră, dar se presupune că am depăşit perioada critică. La etaj, pacientă noi au nevoie de spaţiu.

în Blocul A cred că suntem acum vreo 200 de oameni. Nu avem pâine de zile întregi. în schimb, primim două supe pe zi şi zahăr. Aici nimic nu sugerează o eliberare iminentă. Moara macină, sistemul din lagăr continuă să funcţioneze la fel ca acum trei luni. Chiar şi neliniştea din ultimele săptămâni s-a domolit, iar unul dintre grupurile sănătoase este din nou trimis la muncă în exterior.

Mizeria şi foamea continuă fără încetare, în plus, apare tifosul abdominal – febra tifoidă. O boală miloasă, directă: provoacă delir în câteva minute şi moarte în câteva ore. Párdány şi Bálint se îmbolnăvesc; doar Farkas rezistă, de parcă ar fi protejat de o putere superioară.

Luna mai se strecoară printre gratiile ferestrei. Cei mai în putere ies afară, în aer liber. Noi, cei ţintuiţi la

pat, ne ducem cu greu povara, deoarece vântul poartă parfumul primăverii, iar norii lăptoşi defilează pe cerul azuriu.

Aşteptăm în tăcere în crematoriul îngheţat, în sălile care se golesc ale infirmeriei sunt oameni, uneori muţi, păduchi şi suferinţă. Gratiile din jurul paturilor noastre sunt demontate, dar îmi dau repede seama că e inutil.

Şefii se grăbesc în tăcere spre latrină. Apoi dispar din nou, fără să ne arunce măcar o privire. Cât despre cei în gri, nu vedem decât siluetele gardienilor cu cască de la poartă şi nu auzim decât paşii santinelei înarmate cu puşcă-mitralieră răsunând pe podeaua de lemn a turnului de pază. Cei din SS au renunţat chiar şi la vechiul lor obicei de a da informaţii. Nu ne mai transmit ştiri. Se îngrămădesc în barăcile lor; îşi duc chiar şi proviziile acolo.

Tutunul a dispărut de mult. Destul de ciudat, dar nu-i simt lipsa. Nici măcar la mâncare nu ne gândim cu atâta poftă. Impulsul foamei dispare în anxietatea aşteptării. Simţim că ne consumăm pe noi înşine, cât ne-a mai rămas din combustibilul corpului nostru. Ultimele rezerve ne încălzesc inima.

Nu pot să mă ridic, dar vederea îmi este clară. Simţurile sunt ascuţite, mintea e alertă.

Farkas îmi este acum vecin de pat. Ascultăm împreună cacofonia înfricoşătoare a nopţilor, scrutăm întunericul şi aşteptăm semnale din afară, sunete: lătratul armelor, explozii de grenade, ceva care să indice viitorul.

Nu mai avem veşti, s-a rupt orice legătură cu lumea exterioară. Pe 3 mai, uniformele gri nu mai permit nimănui să intre în clădirea administrativă, nici măcar prizonierilor care transportă mâncarea. Ei singuri îşi cară oalele.

Judovics nu mai apare. S-a mutat într-una dintre camerele ofiţerilor. Miklos Nagy, tânărul medic-şef sadic, are tifos. Şefii se mută din toate blocurile. Se înghesuie la etaj, consultându-se la nesfârşit. Din nou pregătiri febrile.

Nici măcar pe 5 mai nu reuşim să adormim înainte de ziuă. Ca de câteva zile încoace, ne petrecem noaptea vorbind liniştiţi. Lumina reflectorului din turn străluceşte prin fereastra de vizavi. E ora 3 dimineaţa, când lucrătorii de la bucătărie se duc la muncă. Potrivit regulamentului din

lagăr, strigă din interior către santinela care deschide poarta.

Se aude strigătul prelung:

— *Herr Posten, aufmachen! Drei Uhr! Kiichenarbeiter hier. .J*[31]

Se strigă şi un fel de parolă.

Gardianul deschide întotdeauna poarta după prima strigare, dar acum întârzie inexplicabil. Lucrătorii de la bucătărie bat în poartă nerăbdători. Trec minute lungi fără niciun răspuns. Fără să se gândească prea mult, unul dintre ei apucă mânerul porţii şi îl apasă.

Poarta se deschide – nici nu a fost încuiată.

în noaptea aceea, după atâtea luni, am fost din nou liberi. Fără să ştim...

Oamenii se grăbesc să iasă. Nu-i nimeni în faţa porţii. Reflectorul din turn este aprins, dar nici urmă de paznic. Nu-i nimeni nici măcar în clădirea administrativă, sediul local al SS. Camerele sunt în dezordine, se vede că şi-au făcut bagajele în grabă. Lagărul este gol.

De jur împrejur izbucnesc strigăte în lacrimi ce se răspândesc ca focul în această casă a mortii:

— Au fugit!... Uniformele gri au fugit!...

— Suntem liberi!... Suntem liberi!...

Blocurile prind viaţă. Un potop dezlănţuit se revarsă peste toţi, un potop de sunete nearticulate. Zorii eliberării se înalţă peste crematoriul îngheţat.

Gardienii au fugit!

Cei care pot se înghesuie să meargă afară. Luni întregi de ordine sunt spulberate într-un minut. Disciplina acum absentă a biciului şi a revolverului aprinde furia printre *Haftlinge.* Kapo nu mai este kapo; gunoierul nu mai este gunoier.

Sute de oameni se năpustesc asupra depozitelor. Sparg barăcile şi jefuiesc sau împrăştie tot ce găsesc. Alţii se îndreaptă spre depozitele de arme şi îmbrăcăminte. Mulţimi urlând se împing în uşi. Mitraliere, puşti, uniforme, cizme, revolvere, măşti de gaze, bastoane, cartuşe, grenade sunt aruncate într- o grămadă uriaşă.

Rugăciuni şi focuri de armă, blesteme şi îmbrăţişări, plânsete şi hohote de râs... Sunete nearticulate se revarsă din toti şi din

toate.

O casă de nebuni turbaţi! în mijlocul curţii arde un rug. Hârtiile din biroul SS sunt mistuite, înălţându-se la cer. Toată lumea e înarmată până în dinţi.

Ernő îşi ia un pistol- mitralieră, iar la centură îi atârnă grenade de mână. O imagine amuzantă: un Tartarin bine înarmat şi plângăcios – lacrimile îi curg acum pe încărcătorul pistolului-mitralieră.

Vreo 20-30 de oameni încalecă pe nişte biciclete abandonate. Se îndreaptă spre Wüstegiersdorf să vadă ce se întâmplă. Nimănui nu-i pasă de noi, însă bucuria îi copleşeşte chiar şi pe cei ţintuiţi la pat. Am vrea să ne ridicăm, dar nu putem. După câţiva paşi mă prăbuşesc, iar şi iar. Abia reuşesc să mă târăsc înapoi.

La ora 8, haosul se mai potoleşte. Ne trezim cu o surpriză uluitoare. Cei mai detestaţi dintre călăii noştri – ucigaşii necruţători care ne zdrobeau cu bastoanele, negustorii de aur, toţi cei vizaţi de dorinţa colectivă de răzbunare – au dispărut fără urmă în agitaţia nopţii. Cu tot cu pradă: exact aşa cum plănuiseră meticulos în prealabil. S-au aprovizionat chiar şi cu arme, alimente şi mărci germane – ceea ce nu a fost greu, căci în curte zac grămezi de bancnote din biroul casierului nazist. Au dispărut Judovics şi amanta lui, la fel şi Muky, *LágereiIteste;* Miklós Nagy, vindecat

de tifos; şi aproape toţi kapo polonezi.

Dar, în afară de pradă şi de conştiinţele lor încărcate, au luat cu ei şi tifos în stadiu latent. Boala i-a lovit pe drum; au petrecut luni întregi prin spitale şi prin case ţărăneşti. Multi dintre ei au murit.

Cei mai puţin compromişi dintre şefi îşi smulg banderolele brodate şi încearcă să se amestece în mulţime.

Nu găsesc nici ţigări, nici tutun, doar câteva cutii de trabucuri germane tari. Primesc şi eu unul, dar după câteva fumuri îl arunc, ameţit. în schimb, uniformele gri aveau rezerve abundente de vin, lichior şi palincă. în scurt timp, sute de oameni se îmbată; oamenii slabi sunt repede copleşiţi de alcool. Strigătele îşi găsesc astfel drum către explozii de bucurie.

Cineva trece împleticindu-se pe lângă paturi şi îndeasă un trabuc aprins în colţul gurii cuiva care tocmai murise. Tipul râde cu poftă, îndopându-se cu ceva dintr-un borcan.

Deşi nu sunt sensibil, îi întorc spatele dezgustat. Dacă aş avea o armă, l-aş împuşca fără să ezit pe ticălosul ăla. Mă cuprinde greaţa şi încep să tremur.

îmi ia ceva timp până să mă liniştesc. Caut o scuză – nu pentru

animalul ăla beat, ci pentru mine, pentru noi toţi. Poate că nu e de mirare că în astfel de momente izbucnesc cele mai urâte instincte, ale căror răsaduri au fost udate cu atâta grijă în ultimii şase ani de o barbarie paranoică.

Încerc să înţeleg şi de ce, în vâltoarea primei euforii, nu există hrană sau îngrijire pentru cei paralizaţi. Cei imobilizaţi la pat sunt acum şi mai abandonaţi, iar muribunzii se sting în condiţii şi mai jalnice decât ieri. Cu toate acestea, cei care jefuiesc depozitele au din plin zahăr, cartofi şi conserve.

Prima zi de libertate se apropie de amurg, îi aşteptăm pe eliberatori, dar nu vin. Nu vin nici a doua zi dimineaţa, nici la amiază, nici pe înserat. La ora 3, cei care au făcut incursiuni la Wustegiersdorf pe biciclete sau pe jos se întorc încărcaţi de pradă. Au cu ei şi trei maşini – le-au găsit abandonate prin comună, aşa că le-au rechiziţionat.

Wustegiersdorf este pustiu. în afară de câţiva bătrâni, şi ăia bolnavi de tifos, populaţia a fugit. Doar primarul îngrozit, neştiind ce să facă, a rămas în aşteptarea trupelor. Dar încă n-au apărut. Apartamente, magazine şi

ateliere sunt larg deschise. Sediul local al Partidului Nazist a rămas fără decoraţiuni; au dispărut steagurile şi afişele cu svastici.

Farkas a fost şi el în comună. Povesteşte:

— Cei câţiva oameni care au rămas acolo / habar nu aveau când vin ruşii. Oricum, m- am convins că vechea mea teorie se verifică: naziştii nu sunt doar criminali. Sunt şi laşi. Slugărnicia lor, care nu cunoaşte limite, e dezgustătoare. Chiar în faţa noastră au smuls şi scuipat fotografiile lui Hitler. Au tupeul să afirme şi chiar să jure că habar nu au avut de soarta a mii de oameni din imediata vecinătate. Cu toţii au crezut că suntem un lagăr de prizonieri obişnuit. Desigur, nu ştiau nimic despre milioanele de oameni deportaţi. Fireşte, toate acestea nu sunt decât minciuni josnice, pentru că la mai puţin de trei kilometri distanţă există un lagăr pentru femei. Trebuie să fi ştiut despre asta....

Oamenii din Dbrnhau nu pot rezista oportunităţilor. De ani întregi nu au avut bunuri personale, iar acum sunt cuprinşi de dorinţa de a le deţine. Aşa încât, fără să stea prea mult pe gânduri, adună lucruri inutile, nefolositoare. Sunt cocoşaţi de greutatea a tot felul de rucsacuri, valize, genţi, sacoşe. Fură maşini de

calcul grele, maşini de scris, instrumente medicale, cară după ei rulouri grele de pânză. Majoritatea sunt aruncate pe drum. Sunt grele. De-a lungul drumului se adună grămezi de pradă împrăştiată, abandonată. Ca urmare, aduc mult mai puţină mâncare. Cămările germane nu sunt bine aprovizionate.

în interiorul sârmei ghimpate: anarhie. Lucrătorii de la bucătărie refuză să muncească – de înţeles, din punctul lor de vedere –, chiar dacă în depozitele sparte, în afară de pâine, sunt provizii suficiente pentru câteva zile. Cei mai multi dintre cei care se ocupau de curăţenie, căratul morţilor, colectarea dejecţiilor în găleţi şi distribuirea de alimente au plecat. Cei care au rămas se plimbă ostentativ înarmaţi cu grenade de mână şi pistoale-mitralieră. Numai conştiinţa i-ar putea obliga să-şi continue munca.

Farkas şi alţi câţiva medici recunosc pericolele acestei anarhii. Căci sunt bolnavi de tifos, paralitici şi muribunzi care ar putea fi salvaţi. Pentru că acum, mai mult ca oricând, pot muri de foame.

Adună câţiva oameni şi încearcă să-i

convingă să formeze o organizaţie temporară care să se ocupe de gătit şi de alte sarcini zilnice până sosesc trupele eliberatoare. în special curăţenia ar fi deosebit de importantă. Şuvoiul galben dintre paturi ajunge acum până la genunchi. Măsurile de precauţie împotriva tifosului, rudimentare la început, au fost abandonate. O acţiune în acest sens ar fi în interesul tuturor.

însă argumentele lui n-au niciun efect. Totul este în zadar; totul merge la fel ca înainte.

A doua zi, încep să ne vină camarazi din Kaltwasser şi din alte lagăre din zonă. Au fost eliberaţi în acelaşi timp cu noi. Trupele SS, probabil după un plan prestabilit, s-au retras din toate lagărele de colectare din regiune în acelaşi timp. De peste tot, vin oameni într-o formă relativ bună şi care se hotărâseră din

*

prima zi s-o pornească pe jos spre casă, chiar dacă nu ştiau drumul. Până acum, trupele sovietice n-au fost văzute nicăieri, iar tifosul a izbucnit peste tot.

Povestesc cu entuziasm despre marile evenimente de ieri, despre sălbăticia cu care şi-au încheiat socotelile cu şefii lor. Oficialii

din lagăr nu au scăpat peste tot atât de uşor ca în Dbrnhau. în Kaltwasser, *Lagerălteste* a fost condamnat oficial la moarte şi spânzurat în mijlocul curţii. Condamnatul a cerut timp ca să fumeze o ultimă ţigară. Cererea i-a fost respinsă.

Pe mulţi dintre ticăloşii care au părăsit lagărul i-au urmărit şi, deoarece fugarii erau înarmaţi, au fost ucişi într-un schimb de focuri.

Aproape toţi cei din lagărele care nu erau folosite ca spitale au plecat la drum. încotro? Răspunsul la această întrebare era clar: spre casă!

Cum? Nimeni nu ştia. Nu cunoşteau nici măcar cele mai apropiate împrejurimi, nici dacă în zonă se mai aflau unităţi germane.

Tifosul latent a ucis o zecime dintre aceşti oameni care se îndreptau spre casă. în cele mai multe cazuri, această aventură s-a încheiat într-un spital, pentru câteva luni sau, poate, pentru totdeauna. Nu se gândeau la asta, nu ştiau, nu le păsa...

în după-amiaza celei de-a doua zile, Farkas a plecat şi el, împreună cu Ernő Brüll. Ernő era mereu într-o stare mult mai bună decât mine; înainte de a face tifos nici măcar nu a

zăcut la pat.

— Nu avem de ales, conchide doctorul destul de rezonabil. Primul infirmier sau medic rus care vine aici va plasa, evident, lagărul în carantină. în cel mai bun caz, asta ar însemna săptămâni de izolare forţată în această văgăună blestemată şi infectă. Oricine nu a fost vaccinat împotriva febrei tifoide se va infecta, mai devreme sau mai târziu. Iar în afară de asta, începerea unor repatrieri oficiale, organizate, ar putea dura luni, dacă nu chiar un an. Trebuie să profităm de confuzia iniţială, căci mai târziu va fi mai greu.

Recunosc că are dreptate.

— îmi pare rău, continuă el, ştiu că-ţi las impresia că te abandonez. Am stat mult şi m- am gândit cum să te iau cu mine.

— Desigur, nu există nicio modalitate.

— Din păcate. Ai muri pe drum. E o situaţie nenorocită, dar ce să fac? Ştii ce înseamnă să te întorci acasă, să poţi merge acasă... Dumnezeu să te aibă în pază!

Despărţirea e scurtă. Ernő Brüll se smiorcăie. Ne îmbrăţişăm şi ne sărutăm. Nu foarte convinşi, facem schimb de adrese.

Adrese, destine, vieţi, cine ştie încotro se îndreaptă...

îmi lasă pe pat mâncare pentru două zile. Foarte util, pentru că încă nu ştim sigur când vor veni trupele de eliberare. în caz că vor veni, dacă n-om fi ieşit definitiv de pe direcţia lor de înaintare. Situaţie în care viitorul imediat al celor neputincioşi este cu adevărat imprevizibil.

---

31 *Deschideţi, domnule! E ora 3! Lucrătorii de la bucătărie sunt aici.,.!* (germ.)

Capitolul 21

E eliberat şi lagărul de femei. Multe femei care pleacă trec şi pe la Dornhau. Sunt într-o stare mai bună decât noi; unele dintre ele poartă chiar nişte haine decente.

în Blocul A este o noapte grea. Doar şchiopii şi muribunzii au rămas în sală. Restul, dacă nu au plecat încă, s-au mutat în camerele abandonate ale personalului german ori au ocupat vreo casă părăsită din sat.

Singurătatea este apăsătoare şi dezolantă. Mă tem pentru această viaţă care este gata să se sfârşească. Să plec acum ar fi absolut lipsit de sens... Mă copleşeşte sentimentul de neputinţă. Aş vrea să mă mişc, să plec. Strângând din dinţi, încerc din nou să merg, îi invidiez pe Farkas şi pe Briill şi totuşi mi-e dor de ei. Mi-e dor şi de celelalte feţe. Mi-e dor de toti cei cu care am vorbit vreodată. Acum nu mai cunosc pe nimeni; oameni noi, pe care nu i-am mai văzut niciodată, sunt peste tot în jurul meu.

Ca din senin, în 24 de ore apare o nouă aristocraţie. Monarhii efemeri ai acestui interludiu. Cei care au reuşit să adune cea

mai bogată şi mai valoroasă pradă. Cavalerii hainelor mai bune şi ai conservelor. în jurul lor se formează imediat o armată de lachei.

Desigur, totul este doar o iluzie, o domnie de o zi, care se va risipi în neant odată cu anarhia. Căci dimineaţa sosesc în sfârşit eliberatorii.

Linişţit, aproape neobservat, primul militar sovietic apare la uşa blocului. Un ofiţer. Un tânăr blond, roşu la faţă. în spatele lui, cinci soldaţi înarmaţi. Printre ei se află şi o fată, cu părul ondulat ieşindu-i de sub şapca militară. Pistoalele-mitralieră atârnate la piept zăngănesc în timp ce păşesc.

Un strigăt umple din nou aerul. Cu ochii ceţoşi, scheletele îşi întind braţele uscate; izbucnesc urale înecate de lacrimi...

Ofiţerul se opreşte în mijlocul lor. Se uită în jur, iar privirea lui cuprinde întreaga scenă: imaginea şocantă a Blocului A, nevăzută încă de ochi umani. Mergând direct prin noroi, se apropie de paturi. Se cutremură.

Sute de oameni vorbesc. Se înaltă lamentaţii spre cer, în maghiară, germană, idiş, slavă; rugăminţi de ajutor se revarsă spre eliberatori...

Soldaţii sovietici privesc în tăcere,

şocaţi, casa blestemată. Primul lor instinct, primul gând: *să ofere...* îşi deschid raniţele şi aruncă tot ce au pe paturile noastre – pâine, cârnaţi, tutun, rom... Fata zâmbeşte consolator.

— Câini nenorociţi! spune ofiţerul strângându-şi pumnul.

Pe faţa lui se citeşte o expresie de dezgust.

— Mai merită milă cei care au creat iadul ăsta? Nu, absolut deloc!

Camarazii lui dau din cap aprobator. Ura faţă de duşmanul fascist pe care l-au urmărit prin trei ţări se aprinde. Degetele li se încleştează pe pistoalele-mitralieră.

Fata trece printre rândurile de paturi, mângâie uşor cu mâinile ei reci feţele şi frunţile celor suferinzi. Nu se teme că s-ar putea contamina.

Ofiţerul ne vorbeşte. Interpretul traduce în germană: ne anunţă că, în câteva ore, odată cu trupele vor ajunge şi unităţi medicale. Vom primi imediat tot ajutorul de care avem nevoie.

— Jos fascismul! Trăiască libertatea! îşi încheie el scurtul discurs milităresc.

într-adevăr, două ore mai târziu ajunge personalul medical. O echipă

de medici, asistente şi sanitari. Farkas a avut dreptate – se ordonă imediat instituirea carantinei. Plecările individuale nu mai sunt permise. Mai târziu, femei germane adunate în grabă îşi fac apariţia şi încep să facă curat şi să gătească. Primarul din Wiistegiersdorf primeşte ordin să livreze zilnic în lagăr cantităţi suficiente de lapte, ouă, carne şi făină.

Trei zile mai târziu, cei care au supravieţuit tifosului sunt transferaţi în clădirea şcolii din Wiistegiersdorf, transformată temporar în spital de urgenţă. Medicii germani luaţi de cine ştie unde se plimbă printre noi tremurând de groaza unei conştiinţe vinovate, dar nu ne ajută prea mult.

Ajung şi eu într-o sală de clasă, a IV-a B, transformată în salon de spital. Paturi curate, pijamale, mâncare comestibilă, medicamente, cărţi şi ziare alcătuiesc un paradis incredibil...

în mijlocul camerei, pe o masă lungă, se află un buchet vesel de flori sălbatice. Soarele de primăvară îşi presară aurul fierbinte prin cele trei ferestre spaţioase. Sub noi, pe pavelele străzii principale, trec zi şi noapte oameni, tunuri, tancuri,

motociclete, maşini, căruţe... Pământul se cutremură sub f greutatea katiuşelor montate pe camioane.

Artilerie sovietică, infanterie, cavalerie, unităţi mecanizate. Trupe poloneze, partizani cehi în bluze galbene, gardişti cu banderole roşii. Ei aduc libertatea.

Iar o altă fericire: nu mai suntem în Germania. Silezia a devenit pământ polonez. De două zile, Wüstegiersdorf a revenit la vechiul său nume polonez: Gieszcze Puste.

•k

Libertate...

Sosesc comisii şi jurnalişti din Praga, Varşovia, Boroszlo, chiar şi din Budapesta. Fotoreporterii se agită, delegaţii iau notiţe, se organizează. Auzim detalii despre asediul capitalei maghiare, despre bătălia eroică de la Belgrad, despre calvarul de la Varşovia, despre căderea Berlinului în ruine.

Ne uităm la aceşti străini veniţi din afară, la aceşti aventurieri improbabili, fiinţe fericite care n-au îmbrăcat niciodată zdrenţele vărgate. Au nume şi prenume, verighete pe degete, nu au păduchi. Sunt martienii

din universul de dincolo de sârma ghimpată.

Spitalul de urgenţă e condus de o asistentă medicală cu păr alb, o rusoaică: tovarăşa Tatiana. E plină de bunătate şi foarte atentă. Vorbeşte în rusă, iar eu îi răspund în sârbă; cumva ne înţelegem.

Iar am febră. Emoţia eliberării nu dispare fără a-şi lăsa amprenta asupra mea. Marile evenimente prin care am trecut m-au epuizat.

Iar şi iar, sora Tatiana clatină din cap când îmi ia temperatura. Mă îndoapă cu budinci roz, galbene şi albe şi născoceşte remedii. Zâmbetul ei răbdător şi ancestral reflectă imaginea mamei eterne. Din muzica frazelor ei ruseşti pline de viaţă se desprinde mereu un cuvânt: *svoboda.*

Libertate! Cu acest cuvânt, sora Tatiana mă încurajează să trăiesc.

Da, libertate... Libertate peste tot şi în toate.

Vizavi, de cealaltă parte a străzii, libertatea străluceşte în literele gotice confuze ale hanului din sat. Libertatea zâmbeşte în smalţul roşu al stelelor de pe chipiul militar. Libertatea se agită chiar şi în tăcere, şopteşte în fiece zgomot...

Afară, pe drumul lung şi întortocheat al satului, deasupra unei coloane nesfârşite de oameni şi tunuri se revarsă în lumina zilei un cântec: *Internaţionala.*

Şi cântă cu toţii.

Jozsef Debreczeni împreună cu nepotul său Alexander Bruner (© Alexander Bruner)

Postfaţă

Fără ca József Debreczeni să ştie pe vremea aceea, la câteva zile după ce a fost deportat la Auschwitz, tatăl său, Fabian, a scris ultima lui scrisoare – biletul, adresat unui neevreu, o cunoştinţă, se află acum la Muzeul Memorial al Holocaustului din Statele Unite –, în care deplângea dispersarea familiei şi îşi exprima speranţa „să existe cineva care să fie cât de cât informat despre situaţia de aici... este posibil ca într-o oră să vină după mine”. Fabian, soţia lui, Sidonia, şi Lenka, soţia lui József, au fost cu toţii ucişi, dar József a împlinit ultima dorinţă a tatălui său: când *Crematoriul îngheţat* a fost publicat pentru prima dată în 1950, a fost considerat „cel mai dur şi mai nemilos rechizitoriu scris vreodată *r*
la adresa nazismului”.

După război, operele literare ale lui József au dat istoriei o voce umană. într-un poem intitulat *Vorbesc cu tatăl meu,* József întreabă: „Unde-i pedeapsa sângeroasă?/ Dar furia cerului inert?/ .../ Unde-i răzbunarea lor?” A fost un vizionar ciudat – a prevăzut modalităţile diabolice prin care Holocaustul ar putea căpăta un caracter „normal”, în loc să fie

considerat o crimă unică prin care un stat industrial modern a încercat – şi a reuşit în mare parte a Europei – să nimicească un întreg popor. El ştia că pentru evrei există un „înainte” şi un „după”, că nimic nu va mai fi vreodată „normal”.

Instinctiv, el a înţeles că autorii crimelor vor încerca să se ascundă folosind noi „uniforme” şi că, după indignarea care va cuprinde iniţial lumea postbelică, va urma o tendinţă de a nega specificitatea şi enormitatea genocidului împotriva poporului evreu. în deceniile care au urmat, el a luptat împotriva modurilor tot mai insidioase în care a fost exploatată memoria Holocaustului.

Unchiul meu este înmormântat la Belgrad, iar pe piatra lui funerară se află un phoenix din bronz creat de Nándor Glid, prieten şi coleg supravieţuitor al Holocaustului, cunoscut mai ales pentru lucrările sale de la Yad Vashem, Dachau şi Mauthausen. Asemenea phoenixului mitologic care se ridică din propria cenuşă, *Crematoriul îngheţat* depune mărturie şi avertizează generaţiile viitoare.

Pe când eram adolescent, tatăl meu, Mirko Brunet, fratele mai mic al lui

József, îmi împărtăşea adeseori frustrarea de a nu fi reuşit să traducă volumul într-o limbă de r
circulaţie internaţională. Citeam
cartea şi de
multe ori simţeam nevoia să o las din mână, deoarece avea asupra mea un foarte puternic impact emoţional. în asemenea momente îmi spuneam: „Lumea trebuie să ştie. Există milioane de poveşti care nu vor fi spuse niciodată, dar pe aceasta o pot ajuta să iasă la lumină”.

îi datorez o profundă recunoştinţă tatălui meu, care, în anii 1950, pe când era diplomat iugoslav la Washington, a făcut numeroase încercări de a convinge editurile americane să traducă şi să publice această carte în limba engleză, însă a fost refuzat. El, mai mult decât oricine altcineva, a fost cel care m-a impulsionat să fac totul pentru ca această capodoperă „pierdută” să fie cunoscută posterităţii.

Alexander Bruner, nepotul lui
Jozsef Debreczeni

József Debreczeni (pseudonimul lui József Bruner; Budapesta, 1905 – Belgrad, 1978) a fost un important scriitor şi jurnalist de limbă maghiară care şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii în Iugoslavia. în 1919, familia sa a fugit din Budapesta pentru a scăpa de violenţele Terorii Albe de la sfârşitul Primului Război Mondial, când evreii erau adeseori vizaţi. Familia s-a stabilit în oraşul Sombor din regatul vecin al Iugoslaviei, unde autorul a terminat liceul şi şi-a început cariera literară, adoptând pseudonimul Debreczeni (Debreţin a fost oraşul în care familia Bruner s-a stabilit prima dată în Ungaria). A fost redactor la cotidianul de limbă maghiară *Napló* (Subotica, fosta Iugoslavie; 1925-1932). Printre cele mai cunoscute lucrări ale sale de dinaintea Celui de-Al Doilea Război Mondial se numără romanul satiric *Miss Univers,* volumul de poeme *Istoria* şi piese de teatru *(Strada indecentă);* împreună cu Kornél Szenteleky, a publicat o antologie de poezie sârbo-croată în limba maghiară. Devenind tot mai cunoscut şi profitând de o atenuare a antisemitismului în Ungaria, în 1933, Debreczeni s-a alăturat

săptămânalului *Ünnep* din Budapesta. însă „luna de miere” nu a durat mult: în 1938, pe fondul creşterii influenţei ideologiei naziste în Ungaria şi în urma introducerii legislaţiei antievreieşti, a fost concediat şi s-a întors în Iugoslavia.

După atacul din 6 aprilie 1941 al Germaniei naziste şi al aliaţilor săi asupra Iugoslaviei, zona în care locuia (regiunea Backa din Voivodina) a fost anexată de Ungaria. Ca toţi evreii adulţi de sex masculin, Debreczeni a fost forţat să lucreze în batalioane de muncă, iar la sfârşitul lui aprilie 1944 a fost deportat la Auschwitz. *Crematoriul îngheţat,* cartea în care relatează despre deportarea sa şi experienţele lui ca muncitor sclav, a fost publicată în 1950.

După Al Doilea Război Mondial, Debreczeni s-a mutat la Belgrad, capitala fostei Iugoslavii, unde a devenit colaborator al presei de limbă maghiară din Voivodina, atât pentru cotidianul *Magyar Szó* şi Radio Novi Sad, cât şi pentru principalele ziare din Belgrad.

în afară de *Crematoriul îngheţat,* după Al Doilea Război Mondial, Debreczeni a mai scris: piese de teatru şi musicaluri – *Schimbarea*

gărzii, Tura şi *Vâltoarea;* poeme – *Peisaj strălucitor, Steaua nopţii, Spune-o cântând* şi *Belgradul noaptea;* romane – *Prima repriză* şi *Măgarul din vârf de munte;* şi povestiri – *Vară incredibilă, Prăvălia cu miracole, Duty-free* şi *Carne de om.* A fost laureat al Premiului Híd, cea mai înaltă distincţie acordată scriitorilor de limbă maghiară din fosta Iugoslavie.

Nota traducătorului

Autorul era din Voivodina (în maghiară: Vajdaság), o provincie multietnică a Serbiei în care se află o importantă minoritate maghiară şi care a făcut parte din Austro- Ungaria până la începutul Primului Război Mondial, iar apoi din Iugoslavia. în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, Ungaria a anexat regiunea Backa (în maghiară: Bácska), care a revenit în 1945 la noua republică iugoslavă.

întrucât József Debreczeni şi mulţi dintre oamenii menţionaţi în carte erau vorbitori nativi de limbă maghiară, autorul a folosit (în textul original al cărţii, în limba maghiară) toponime maghiare

nu numai pentru Baika şi Voivodina, ci şi pentru alte teritorii aflate dincolo de graniţele actuale ale Ungariei, în care locuiau mulţi maghiari nativi. Pentru o mai bună lămurire a cititorului, glosarul de mai jos include denumirile în limba maghiară ale unor asemenea locuri, precum şi informaţii despre personalităţi istorice şi termeni la care se face referire în text.

Debreczeni foloseşte şi termeni şi expresii germane care, pentru că făceau parte integrantă din vocabularul lagărelor de concentrare, au fost păstrate în interesul autenticităţii, fiind însoţite de traducere. în general, Debreczeni oferă traduceri la prima menţionare a termenului. Printre termenii folosiţi frecvent se numără:

• *Älteste* – bătrân (termen general pentru „şef").

• *Appell* – apel nominal; adunare a prizonierilor la care se dădeau ordine, se verificau liste şi se aplicau pedepse.

• *Blockälteste* – sef de bloc.

• *Häftling* – prizonier.

• *Kapo* – prizonier privilegiat care îi supraveghea şi, adeseori, îi brutaliza

pe ceilalţi deţinuţi.

- *Lagerälteste* – şef de lagăr.
- *Lagerkapo* – kapo al lagărului.
- *Lagerschreiber*— secretar al lagărului.
- *Schälerkapo* – kapo al curăţătorilor de cartofi.
- *Stubenälteste* – sef de cameră.
- *Wagenâiteste* – şef de vagon.

Glosar

Backa Topola sau Topola (în maghiară: Bácstopolya sau Topolya) – oraş din provincia sârbă Voivodina. Unul dintre punctele regionale de deportare pentru evreii trimişi la Auschwitz-Birkenau.

/

Baky, László (1898-1946) – membru marcant al mişcării naziste maghiare care a înflorit înainte şi în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial.

Balaton, lac – cel mai mare lac din Europa Centrală, situat în vestul Ungariei.

Bratislava (în maghiară: Pozsony) – capitala Slovaciei.

Cluj-Napoca (în maghiară: Kolozsvár) – capitala neoficială a Transilvaniei (România).

Dömhau – *vezi* Gross-Rosen.

Endre, László (1895-1946) – politician de dreapta maghiar, colaborator al naziştilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Eule – *vezi* Gross-Rosen.

Fürstenstein – *vezi* Gross-Rosen.

Gross-Rosen – satul cu acelaşi nume a fost sediul central al unei vaste

reţele de lagăre de concentrare şi de muncă silnică în Al Doilea Război Mondial. Debreczeni a fost închis în lagărul Mülhausen din provincia Eule, precum şi în lagărele Fürstenstein şi Dörnhau. Astăzi, Gross-Rosen face parte din Rogoznica (voievodatul Silezia Inferioară, Polonia).

Hódmezővásárhely – oraş în sud-estul Ungariei.

Imrédy, Béla (1891-1946) – prim-ministru al Ungariei între 1938 şi 1939; în 1940 a înfiinţat Partidul Reînnoirii Maghiare, profascist şi antisemit.

Kosice (în maghiară: Kassa) – oraş în Slovacia.

Lucenec (în maghiară: Losonc) – oraş în Slovacia.

Mukacevo (în maghiară: Munkács) – oraş în vestul Ucrainei.

Mülhausen – *vezi* Gross-Rosen.

Nagykanizsa – oraş în sud-vestul Ungariei, în apropierea lacului Balaton.

Nővé Zámky (în maghiară: Érsekújvár) – oraş în Slovacia.

Novi Sad (în maghiară: Újvidék) – al doilea oraş ca mărime din Serbia, capitala provinciei Voivodina.

Oradea (în maghiară: Nagyvárad) – oraş în Transilvania (România).

Oéwiçcim – oraş din Polonia, locul în care a fost amplasat lagărul de concentrare şi de exterminare de la Auschwitz-Birkenau.

Pavelié, Ante (1889-1959) – membru fondator şi lider al grupării croate ultranationaliste Ustase; din 1941 până în 1945 a fost dictator al Statului Independent al Croaţiei, creat în acele părţi din Iugoslavia ocupate de Germania şi Italia.

Serviciul de muncă (muncă silnică) – era impus în Ungaria bărbaţilor evrei şi celor consideraţi „nesiguri din punct de vedere politic” în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, după ce li s-a interzis să servească în forţele armate regulate.

Sombor (în maghiară: Zombor) – oraş din Voivodina (Serbia). Debreczeni a fost arestat în Sombor şi mutat la Backa Topola, în vederea deportării la Auschwitz- Birkenau.

Subotica (în maghiară: Szabadka) – oraş în Voivodina (Serbia).

Sztojay, Dome (1883-1946) – militar şi diplomat maghiar de origine sârbă, prim- ministru al Ungariei în 1944.

Todt, Fritz (1891-1942) – ministru al Reichului pentru Armament şi Muniţii, care a condus economia militară germană în timpul războiului. Organizaţia Todt (OT) a fost compania de inginerie militară care a furnizat industriei forţă de muncă > silnică şi a supravegheat construcţia lagărelor de concentrare.

Topola – *vezi* Backa Topola.

Ujhorod (în maghiară: Ungvăr) – oraş în vestul Ucrainei.